МАТЕРІЯЛИ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЦИНИ

DIASPORIANA.ORG.UA

МАТЕРІЯЛИ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЦИНИ

Цей збірник праць присвячений 25-ти річному ювілею Українського Лікарського Товариства Північної Америки

CONTRIBUTIONS TO THE HISTORY OF UKRAINIAN MEDICINE

VOLUME I.

EDITORIAL BOARD:
Editor-in-Chief Vasyl Plushch, Prof. M. D.
Associate Editors: Roman Osinchuk, M. D., Rostyslaw Sochynsky, M. D.,
Antin Zukowsky, M. D., Osyp Oryshkevych, M. D.

Ukrainian Medical Association of North America

NEW YORK 1975 MUNICH

МАТЕРІЯЛИ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЦИНИ

ТОМ І.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний Редактор проф. д-р мед. Василь Плющ.
Д-р мед. Роман Осінчук (Заступник Головного Редактора),
д-р мед. Ростислав Сочинський (Секретар Редакційної Колегії),
д-р мед. Антін Жуковський (Член Редакційної Колегії),
д-р мед. Осип Оришкевич (Фінансовий Референт).

Видання Українського Лікарського Товариства
Північної Америки

НЬЮ-ЙОРК 1975 МЮНХЕН

Редактори української мови:
Роман Завадович і Федір Коваль.

Редактори англійської мови:
Д-р мед. Роман Осінчук і д-р мед. Ростислав Сочинський.

Druckgenossenschaft CICERO eGmbH, 8 München 80, Zeppelinstr. 67

ПЕРЕДМОВА

По другій світовій війні українські лікарі, перейшовши гіркі часи еміґраційного життя в Європі та перепливши води й поселившись в Америці чи Канаді, старалися, як і на Батьківщині, йти постійно з громадою та працювати для неї. У тій цілі ще 1950 р. створили в ЗДА свою професійно-громадську організацію — Українське Лікарське Товариство Північної Америки — УЛТПА. Це Т-во об'єднує біля одної тисячі лікарів, дентистів, фармацевтів та деяких із інших споріднених професій, творить одну з найсильніших громадських організацій у діяспорі, відограє велику ролю у нашому організованому житті та морально піддержує других кілька соток таких українських лікарів, що ще досі не приєдналися до Т-ва, чи таких, що живуть в інших країнах чи континентах, та стоїть у проводі усіх українських лікарів у вільному світі.

Випускаючи у світ цю книжку, УЛТПА хоче таким чином пов'язати минуле з теперішнім та бодай частинно сплатити довг вдячности від себе та взагалі українських лікарів усім тим нашим старшим і сучасним Колеґам, що навіть у важких умовах нашого народнього життя вклали в нього багато свого знання і труду, а деякі з них і крови, та дають великий вклад праці й тепер у суспільно здоровні та громадські потреби нашого народу, в українську медичну науку та історію української медицини й таким чином виявляють життєздатність українських лікарів навіть в умовах еміґраційного життя, далеко від Батьківщини.

Слід пригадати, що ми й досі не маємо опрацьованої історії української медицини, хоч знаємо, що ще за княжої доби українська земля славилася відомими лікарями, які були знані цілому тодішньому культурному світові. Хочби згадати нашу княжну Євпраксію із початку XII-го сторіччя, що стала пізніше жінкою візантійського імператора Іоанна, якої наукові праці досі заховуються в европейських бібліотеках.

Висвітлення історії української медицини на Батьківщині під сучасну пору, внаслідок підпорядкованого Москві становища УССР та її режимного тиску, дуже недостатне й часто викривлене. Історію української медицини трактується там як частину

загальноросійської історії медицини та майже не згадується про те, що саме українські вчені медики, вкупі з німцями чи іншими чужинцями, були творцями російської медицини, медичної освіти та науки.

У виданнях з історії медицини, що виходять в УССР, переважно висвітлюють совєтський період української медицини чи постаті окремих її діячів, а українську медицину трактується звичайно як додаток, та й то менше вартісний, до медицини «великого русского народа». Досі нема в Україні підручника з історії української медицини та бібліографії її за весь час, не згадуються постаті видатних українських вчених-медиків, які працювали та працюють за кордонами Батьківщини, немає праць про українські лікарські товариства у вільному світі, про Український Червоний Хрест, Медичну Службу в українських арміях і УПА й тощо.

Все це примушує нас — лікарів українців на чужині присвячувати більшу увагу питанням історії української медицини. Дещо в цьому напрямкові вже зроблено за минулі роки, хочби згадати деякі праці у «Лікарському Віснику» у Львові чи «Українському Медичному Віснику» в Празі. Деякі нариси історії української медицини та охорони здоров'я проф. д-ра мед. Василя Плюща поміщені в Енциклопедії Українознавства НТШ українською мовою та англійською мовою у виданні Ukraine a concise Encyclopaedia. Головно треба відзначити велику працю проф. д-ра мед. В. Плюща під наг. «Нариси з історії української медичної науки та освіти», видання УВАН, Мюнхен. Низка праць з цієї ділянки появилася в «Українському Збірнику», Мюнхен, у «Наукових Записках УТГІ» та інших виданнях, у нашому професійно-науковому журналі «Лікарський Вісник», Нью-Йорк від 1954 до 1973 р. та однодніках-альманахах, виданих з нагоди Наукових З'їздів українських лікарів ЗДА та Канади в Чікаґо (1958), у Детройті (1962) та в Нью-Йорку (1964), яких авторами в першій мірі були д-ри: В. Плющ, І. Розгін, Р. Осінчук, Т. Лапичак, Р. Сочинський, Т. Воробець, Я. Хмілевський та інші. Разом опубліковано за кордонами України біля 200 наукових праць з історії медицини.

З нагоди святкування 10-річчя УЛТПА в Торонті, д-р Р. Осінчук, тодішній головний редактор «Лікарського Вісника», майже на рік перед з'їздом намагався зібрати відомості від українських лікарів у Канаді та видати їх у формі альманаха. Тій самій справі мав теж служити розісланий запитник до українських лікарів, підготований д-ром Р. Сочинським. Проте ні одна, ні друга ініціятива не дала сподіваних вислідів. Доперва по з'їзді в Торонті 1960 р. нарада гол. редактора «Лікарського Вісника» д-ра Р. Осін-

чука та членів редакційної колеґії д-рів Т. Лапичака і Р. Сочинського ухвалила видати «Лікарський Альманах» та такою публікацією у більшому розмірі відзначити 10 років праці УЛТПА. Цю справу виніс та піднявся її виконати колеґа Т. Лапичак разом із вже згаданими вгорі двома іншими колеґами. Вкоротці постала Видавнича Комісія УЛТПА, а дещо пізніше Редакційна Колеґія, обі під головуванням д-ра Т. Лапичака, із заст. голови д-ром Р. Осінчуком та секретарем д-ром Р. Сочинським. До редакційної колеґії ще пізніше були запрошені проф. д-р В. Плющ та д-р А. Жуковський. Появу цього альманаха призначено на рік 1962, а пізніше на 1963 рік.

У цьому великому збірнику матеріялів під назвою «Лікарський Альманах» малося на увазі вмістити матеріяли про діяльність лікарських товариств у Києві, Львові, Празі, Німеччині та докладніше висвітлити історію та працю УЛТПА в Америці та його відділів у ЗДА та Канаді. Упродовж перших 2—3-ох років редакційна колеґія, а зокрема д-р Т. Лапичак, зібрали великий матеріял, біля 1000 сторінок машинопису, багато фотографій та деяких документів, а з того 600 сторінок приготовано було вже до друку.

На жаль, із досі не зовсім вияснених причин, персональних, чи технічних, чи деяких суперечностей д-ра Т. Лапичака із деякими Управами УЛТПА, гол. редактор Т. Лапичак не лише заперестав свою роботу по виданню Лікарського Альманаха, але навіть попри різні заходи Головної Управи УЛТПА не віддав їй призбираних матеріялів та таким чином видання Альманаха припинилося.

У зв'язку з цим Головна Управа УЛТПА, на підставі рішення 14-х Загальних Зборів Делеґатів УЛТПА 1971 р., вирішила передати справу редаґування і видання Альманаху новій Редакційній Колеґії під головуванням проф. д-ра В. Плюща, до якої ввійшли всі колишні члени редколеґії крім д-ра Т. Лапичака, а 15-ті Загальні Збори УЛТПА 1973 р. підтвердили це попереднє рішення.

Нова Редакційна Колеґія одержала, на жаль, від друкарні лише відбитки набраного матеріялу без ориґіналів праць та кліш, що дуже утруднювало її працю.

Перегляд одержаного вже набраного матеріялу виявив, що він не був достатньо відредаґований, а головне потребував багато додатків та виправлень (з часу написання низки праць пройшло понад 10 років). Редакція всього матеріялу, виправлення та додатки до першого тому забрали багато часу головного редактора. Власне майже всі праці першого тому прийшлось переробляти

наново. Крім того виявилося, що видання всього зібраного матеріялу в одному томі неможливе з технічних та фінансових причин.

Після низки нарад Редакційної Колеґії та Головної Управи УЛТПА, вирішено було видати замість однотомового «Лікарського Альманаху» трьохтомове видання під назвою «Матеріяли до історії української медицини». У цьому виданні має бути вміщено 30 праць 20-ти колеґ-лікарів, що працюють над історією української медицини.

До першого тому цього видання, що ми передаємо тепер читачам, увійшли праці, присвячені історії української медичної освіти, науки та преси, історії Українського Лікарського Товариства Північної Америки, науковим з'їздам українських лікарів в ЗДА та Канаді, діяльності Українського Гігієнічного Товариства у Львові, діяльності Математично-Природписно-Лікарської Секції НТШ.

Вибір саме цих праць для першого тому нашого видання пояснюється тим, що вони є засадничими працями збірників про історію української медицини і могли бути друковані з найменшою витратою часу.

Дальші праці, зібрані для альманаху, потребують виправлення, доповнення, погодження виправлень з авторами, що зрозуміло вимагатиме довшого часу.

Другий та третій томи «Матеріялів до історії української медицини» є на меті видати у 1975—6 році. У них мають бути вміщені матеріяли про розвиток окремих медичних наук в Україні (психіятрія, стоматологія), про діяльність українських лікарських товариств у Західній Україні, Чехо-Словаччині, Німеччині, Австрії, про наукові з'їзди українських лікарів у Німеччині, про наукову працю українських лікарів поза межами України, про працю Медичної Секції УВАН, про українських лікарів — політичних, громадських та національних діячів, поетів та письменників, публіцистів та журналістів, про Український Червоний Хрест, Медичну Службу УПА, Українську Медично-Харитативну Службу та про діяльність окремих відділів УЛТПА.

Думаємо, що без уваги на можливі недоліки цього видання, воно буде цінним вкладом до історії української медицини. Не слід забувати, що як автори, так і члени Редакційної Колеґії, виконують свою працю над історією української медицини у вільний від професійної заробіткової праці час і за свою працю не одержують жодної нагороди.

Коли згадати, що в УССР при наявності 17-ти медичних інститутів з катедрами соціяльної гігієни, охорони здоров'я та історії

медицини, Академії Наук, 50-ти науково-дослідних інститутів медичної галузі зі спеціяльними відділами, які мусіли б також працювати над історією медицини, подібного до нашого видання немає, можемо бути горді, що наші лікарі на чужині спромоглися на таку публікацію та самі її фінансували.

Редакційна Колеґія буде вдячна, коли лікарі-колеґи на чужині та на батьківщині, історики загальної історії та історії України й історики медицини подадуть до УЛТПА, як видавця цієї праці, свої критичні зауваження та виправлення помилок тощо.

Редакційна Колеґія

Проф. д-р мед. Василь Плющ

МЕДИЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ

Початки медичної освіти в Україні треба віднести до дуже давніх часів. Уже в Київській Україні-Русі існували не лише особи, що займалися лікуванням хворих, але також лікарські заклади та досить серйозна, відповідно до того часу, література в якій були розділи, присвячені питанням біології, анатомії, гігієни та медицини. Ще за часів св. Ольги в Києві існувала лікарня, що згідно з норвезькою сагою, була заснована великою княгинею Ольгою. За часів Володимира Великого таких лікарень було вже більше, бо в статуті про церковні суди згадується про існування лікарень, що на їх утримання встановлено спеціяльний податок. В уставі Ярослава Володимировича перераховується «вдовиці, задушні человеці, странниці, манастирі і бані, і врачі їх, больниці і врачі їх».[1] У 1070 р. ігумен Печерського манастиря Теодосій побудував спеціяльний будинок для лікування хворих. За історичними даними, крім манастирської лікарні у Києві, існували вже в одинадцятому віці лікарні у Переяславі, Вишгороді та Чернігові.

Лікувальною справою в Україні займалися не лише знахарі, але й високоосвічені монахи і навіть, представники тодішньої аристократії. Так, наприклад, княгиня Єфросинія Чернігівська, за свідченням літописів, дуже докладно вивчала тогочасну медицину й опікувалася хворими. Видатним ученим медиком, першою в світі жінкою, що прославилася своїми медичними знаннями, була донька Мстислава Великого і внучка Володимира Мономаха Євпраксія Мстиславівна. Вона у народі одержала ім'я «Добродії» за те, що з успіхом лікувала не лише представників вищих клясів людности, але і простий нарід. Ця перша в світі жінка — вчений лікар написала надзвичайно цікавий медичний трактат «Алліма» («Мазі»), в якому докладно висвітлила засади загальної гігієни, гігієни жінки та дитини, гігієни харчування, описала низку захворювань та засоби їх лікувань.[2]

Історичні дані доводять тісний зв'язок України-Руси з низкою держав Заходу і Сходу, отже не дивно, що в Україні ще у старі

---

[1] «Русская Правда» по древнейшему списку. Ленинград 1930.

[2] Докладніше про Євпраксію-Зою — дивись: В. Плющ, «Нариси з історії української медичної науки та освіти». Книга 1. Мюнхен 1970, ст. 13—18.

часи були розповсюджені праці, присвячені анатомії, гігієні та лікуванню хворих. З цих причин слід згадати «Ізборники Святослава», що були своєрідною енциклопедією свого часу і де були вміщені поради щодо харчування, розпізнавання хвороб та їх лікування. У половині XI віку перекладено на старо-українську мову «Фізіолог» і «Шестоднев», де також подавалися відомості про будову та функції мозку, серця, легенів та інших частин людського тіла, а також була записана низка лікувальних засобів. Про будову людського тіла є згадка у «Слові про праву віру» Дамаскина, яку було перекладено на старослов'янську мову у XI ст. У ряді літературних творів XII—XIII та XIV сторіч, як приклад, «Слово объ умеренности и воздержаніи», «О ласкосердіи и объяденіи и о пьянстви», а також у так званих манастирських обіходниках подавались поради гігієнічного та лікувального значення.

Ще більшу ролю в медичній освіті відігравали так звані «зелійники», «вертогради» та «лікувальники», що були широко розповсюджені в Україні.

Більшість лікарень у той час закладались при манастирях, зокрема відома лікарня була при Києво-Печерській Лаврі. При церквах та манастирях існували досить великі книгозбірні. Так, наприклад, князь Ярослав Мудрий, за свідченням літопису, заклав велику книгозбірню при Святій Софії. До речі, він сам був одним із найосвіченіших на той час володарів Европи й володів сімома мовами. Печерська Лавра мала багато високоосвічених лікарів-монахів, як наприклад, святий Антоній, св. Олімпій, св. Пімен, св. Кузьма, св. Агапіт. Крім своїх лікарів, в Україні-Русі було немало лікарів-чужинців, що приходили туди, як із Заходу, так і з Сходу. Так, наприклад, відомим лікарем був Іоанн Смера, що лікував великого князя Володимира Святого.

Зрозуміло, що в ті часи в Україні ще не було навчальних медичних закладів у нашому розумінні слова, бо навіть в Европі вони з'явилися пізніше, але навчання лікарського мистецтва безумовно було, при чому це навчання здійснювалося або шляхом передачі медичних знань від батьків до дітей, або за зразком ремісничого учнівства, або нарешті шляхом навчання лікарської справи при манастирях. Так, апокрифи згадують, що цивільні лікарі та манастирські «лічці» мали так званих «врачевських отрочат», які з дитинства підготовлювались до виконування лікарських функцій.[3] Княгиня Анна Всеволодівна (Анка) була заснов-

[3] Детальніше про охорону здоров'я в Україні, зокрема про перші лікарні та перші медичні твори автор згадує у своїй праці «Охорона здоров'я в Київській Україні-Русі», витяги з якої надруковано в праці «Коротка історія

ницею першої в українській історії світської школи, де викладались початки медицини.

Першою медичною вищою школою в теперішньому розумінні цього слова, що була заснована на українських землях, слід уважати Замойську Академію. Замойська Академія була заснована заходами графа Яна Замойського у місті Замості у 1593 р. У 1594 р. ця Замойська Академія одержала права університету і зокрема право надавати вчені ступені докторів медицини. Перші учні були прийняті до академії у 1595 р. і, за даними К. В. Харламповича, у цій академії вчились українці, поляки, литовці та інші чужинці, зокрема дуже охоче йшли до цієї академії кияни.[4]

У 1610 р. Я. Замойський затвердив статут, що окреслював правила прийому до Академії, обов'язки деканів та студентів, у 1611 р. цей статут був доповнений ректором Ш. Пеховичем, при чому останній включив до статуту текст присяги для викладачів академії та студентів, форму диплома, з'ясував обов'язки професури, порядок вибирання ректора, виборів професорів тощо. Спочатку академія не мала факультетів, а складалася з так званих кляс. 4-та кляса була медична і в ній викладалась натуральна історія, фізика та медицина. У 1648 р. у Замойській Академії були вже 4 факультети, з них окремий медичний.

Першими організаторами й першими викладачами медичного факультету були Ян Урсін та Симон Бирковський, обидва уроженці Львова, що закінчили львівську школу. Ян Урсін одержав науковий ступінь у Кракові, потім навчався в Падуанському Університеті, де й одержав у 1601 р. звання доктора медицини. Під час своєї праці в Замойській Академії він написав науковий трактат «De ossibus humani corporis». Симон Бирковський закінчив вищу освіту у Кракові.

У 1669 р. польський король Михайло Корибут надав Замойській Академії всі привілеї університетів і наказав «уважати її єдиним університетом для всієї Русі». Замойська Академія проіснувала з 1593 р. до 1784 р.

Курс медичних наук викладали тут такі відомі на той час доктори медицини, як В. Алембек, І. Аведик, Х. Запальський, Г. Колаковський, Я. Недзвецький, Т. Ківицький, Я. Леоніцен, Б. Монегіна, Т. Орминський, Г. Сольський, С. Шиманович та інші.[5] До

охорони здоров'я в Україні». Український Збірник, книга 9, видання Інституту для вивчення СССР. Мюнхен 1957 р., у низці нарисів з історії медицини, що друкувалися у «Шляху Перемоги» за 1965 рік та згаданих у примітці 2 «Нарисах».

[4] К. В. Харламповичъ: «Западнорусскіе православные школы 16-го и начала 17 вѣка». Казань, 1898 года.

[5] I. A. Wadowski: Wiadomość o profesorach Akademii Zamojskiej. — Warszawa, 1899—1900.

речі, Х. Запальського називали «світочем великої Землі Руської». Ш. Пехович, крім викладання в академії, займався медичною практикою та користувався великою популярністю серед людности Замостя. Г. Сольський був особистим лікарем графа Замойського і великим меценатом, бо пожертвував на обладнання медичного факультету дуже значну суму — 17 тисяч золотих. Більшість професорів Замойської Академії закінчила Падуанський Університет, де і здобула вчені ступені докторів медицини та звання професорів.

Цікаво відзначити, що учнями Замойської Академії були Касіян Сакович, пізніше ректор Київської Братської школи, Сильвестер Косів — ректор Могилянської Колеґії, Ісая Козловський — префект тої ж самої колеґії, та низка інших видатних українських діячів.[6]

Другим медичним навчальним закладом на терені України слід уважати Collegium Medicum, що його засновано у 1773 р. у Львові за указом Марії Терези. Ця медична школа мала 2-річний курс навчання, при чому на першому році викладалась у ній анатомія, загальна патологія, загальна та спеціяльна хірургія, вчення про ліки та рецептура. На другому курсі вивчалась клінічна медицина, спеціяльна терапія та хірургія, десмургія, теоретичне та практичне акушерство. Навчання провадилось не лише теоретичне, але і практичне біля ліжка хворого.[7]

У цій школі викладали дуже кваліфіковані професори, зокрема одним з організаторів та основним викладачем її був доктор медицини Андрій Крупинський, що викладав анатомію, акушерство, загальну патологію та терапію. Крупинський був високоосвіченою людиною. В Україні довший час користувалася великою популярністю його книжка *«Опис хвороб»*, що вийшла в 1775 р. у Львові і була на той час одним із найкращих підручників медицини.[8] Він же написав сплахнологію, або науку про внутрішні органи.

За даними Львівського Обласного Державного Архіву у 1776—77 навчальних роках у цій школі навчалось 37 осіб, у 1777—1784 рр. кількість учнів значно збільшилась і досягала 100 осіб, з них 40 навчалось акушерства, а 60 — хірургії. Цей Коллеґіум Медікум проіснував 11 років.[9]

---

[6] Докладно про Замойську Академію дивись: Василь Плющ, «Нариси з історії української медичної науки та освіти». Книга 1, Мюнхен, 1970, ст. ст. 35—41.

[7] Докладно дивись вище згадану працю В. Плюща — ст. ст. 50-58.

[8] Jędrzej Krupiński: Opisanie chorób. Lwów, 1755.

[9] Львівський Обласний Державний Архів. Фонд 26.

У 1784 р. при Львівському Університеті, що був заснований в 1661 р., відкрито *медичний факультет.* Практично навчання на цьому факультеті розпочалось у 1785 р. Термін навчання був 4-річний. На першому курсі викладалися природознавство, хемія, ботаніка, анатомія; на другому курсі — фізіологія та хірургія; на третьому — патологія фармакогнозія та акушерство; на четвертому — клінічна медицина.[10] Викладання на факультеті було побудоване за пропозицією одного з видатніших діячів освіти в Австрії, Ван Світена (Van Swietena), що був ректором Віденського Університету. Викладачами медичного факультету були, між іншим, проф. Бальтазар Гаке, що читав натуральну історію, Петро Кравзе, що викладав анатомію, Авґуст Кріґель, що провадив курс хірургії, фізіології та патології, професори Фрід, Франс, Мазель та інші. У 1789 р. на медичному факультеті вчилося 56 осіб, у 1790 р. — 92 особи.

У1805 р. Львівський Університет зачинено, а його медичний факультет *зреорганізовано в медичну колеґію* з дворічним терміном навчання. *З 1883 р. вона перетворюється в медико-хірургічну* школу з 3-річним терміном навчання. На першому курсі цієї школи викладалася анатомія та ботаніка, на другому — фізіологія, загальна патологія та терапія, спеціяльна хірургія, фармакологія, рецептура, акушерство та інфекційні хвороби; на третьому курсі — спеціяльна терапія з практичними вправами, спеціяльна хірургія та курс акушерства. Після другого року навчання хірурги та акушери проходили 2-місячну практику в клініці. У 1815—16 навчальному р. у школі навчалась 41 особа, у 1824—25 рр. — 53, у 1830—31 рр. — 59, у 1836—37 рр. — 115, у 1838—39 рр. — 60, у 1840—41 рр. — 62, у 1841—42 рр. — 63, у 1842—43 рр. — 66, у 1845—46 рр. — 64, у 1849—50 рр. — 68, у 1854—55 рр. — 71, у 1859—60 рр. — 73, у 1869—70 рр. — 86, а в 1875 році школа перестала існувати.

На східньоукраїнських землях початки медичної освіти викладались у Києво-Могилянській Братській Академії. Цей вищий навчальний заклад, що відігравав надзвичайно велику ролю у справі підготови діячів культури та науки не лише для України, а й для всього Сходу Европи, був зорганізований у 1632 р. Києво-Могилянська Академія не була медичною школою, але завдяки своєму на той час дуже високому науковому рівневі вона підготовила десятки молодих українців, які потім мали змогу одержати спеціяльну вищу медичну освіту за кордонами України, як наприклад: Нестор Максимович-Амбодик, Степан Андрієвський,

[10] L. Finkel i S. Starzyński. Historia Uniwersytetu Lwowskiego. Lwów, 1894.

Денис Волчанецький, Михайло Гамалія, Петро Гнідич, Василь Жуковський, Євстахій Звіряка, Андрій Італінський, Никон Карпинський, Матвій Крутень, Сава Леонтович, Опанас Масловський, Сила Митрофанів, Петро Погорецький, Кузьма Рожалін, Ілля Руцький, Данило Самойлович, Петро Симонтовський, Іван Сміловський, Михайло Стефанович-Донців, Мартин Тереховський, Йосип Тимковський, Хома Тихорський, Михайло Трохимовський, Степан Фіялковський, Олександер Шумлянський, Павло Шумлянський, Касіян Ягельський та багато інших.[11]

Українські керівні кола та українська інтеліґенція дуже добре розуміли вагу створення в Україні вищої школи типу університету, зокрема вищої медичної школи. Ще в 16-му столітті не раз підносилося питання про відкриття в Україні вищої школи з усіма правами університету. У 1764 р. питання про відкриття університетів в Україні підноситься вже перед новим окупантом України, Москвою. Перший такий університет мав би бути зорганізований на базі Києво-Могилянської Академії, другий університет передбачалось відкрити у резиденції гетьманів України — Батурині або у Переяславі. У 1786 р. ставиться питання про відкриття університету у Чернігові.

Царська московсько-петербурзька влада не була зацікавлена в розвитку вищої освіти в Україні і тому постійно відхиляла всі ці прохання українських керівних кіл. У наслідок відсутности в Україні вищих медичних шкіл, українська молодь була примушена виїздити для медичних студій поза межі України. Так, наприклад, з 1702 по 1800 р. у закордонних університетах українці захистили більше 60 докторських дисертацій. Високоосвічені медики-українці були примушені їхати для викладання медичних наук до Москви, Петербургу, або навіть за кордон. Так, наприклад, професорами вищих медичних шкіл у Росії були українські вчені Нестор Максимович-Амбодик, Петро Погорецький, Никон Карпинський, Касіян Ягельський, Хведір Політковський, Ілля Руцький та інші. Видатний український учений Іван Полетика був професором Медично-Хірургічної Академії в Кілю.

Під тиском української громадськости з одного боку, а також завдяки всезростаючій потребі у лікарях для армії, фльоти та цивільного населення, у 1787 р. у місті Єлисаветграді при міському генеральному шпиталі відкрито *медико-хірургічну школу*, яку слід вважати *четвертим за чергою вищим навчальним медичним закладом в Україні і першим медичним навчальним закладом на Великій Україні*. Відкриття цієї першої медико-хірургічної шко-

[11] **Докладно дивись вищезгадану працю В. Плюща, ст. ст. 41—50.**

ли в Україні було великою подією того часу, і цій школі належить велика роля в розвитку медичної освіти на нашій батьківщині.

Слід мати на увазі, що на той час у всій Росії було лише 46 докторів медицини, 488 лікарів та 364 підлікарів. На території всієї Росії існував лише один медичний факультет при Московському Університеті, а кількість його слухачів обчислювалась одиницями. (Московський Університет засновано у 1755 році, але навчання медицини у ньому почалося лише року 1764. Лише у 1791 р. Московському Університетові надане право надавати ступінь доктора медицини). До Єлисаветградської Медико-хірургічної школи існували лише Петербурзька, Московська, Кронштадська та Коливано-Воскресенська, але учнями вище згаданих шкіл були також переважно українці. Так, наприклад, з 1754 до 1768 р. у Петербурзьку, Московську та Кронштадську медико-хірургічні школи вступило 300 учнів українців.

Першим директором Єлисаветградської школи був П. Шарой. Викладачами школи були П. Колб, В. Домініціюс, Є. Ф. Звіряка, Д. В. Волчанецький, П. Черновецький, Є. О. Мухін, Р. Чернявський, Н. Терновський та інші. Найвидатнішими з них були: Є. Ф. Звіряка, він викладав хемію, ботаніку, патологію та терапію, Є. О. Мухін, що викладав остеологію та десмургію, а також був прозектором анатомії, П. Колб викладав фізіологію, П. Черновецький викладав «практику медическую».

Не дивлячись на те, що перша на східніх землях України медична школа була заснована у маленькім місті, до неї негайно вступило 40 учнів, вихованців Києво-Могилянської Академії, Харківського, Переяславського та Чернігівського колеґіюмів.

Викладання медицини у цій школі було поставлене добре. Існували чотири офіційні катедри: анатомії, фізіології та хірургії; патології, терапії та медичної практики; ботаніки, хемії та «матерії медіки»; акушерства, жіночих та дитячих хвороб. Крім того, викладалися фізика, математика, малювання та латинська мова. Теоретичні зайняття провадились щоденно, а саме з сьомої до десятої години з анатомії та хірургії, а з десятої до дванадцятої — про різні хвороби, з 2-ої пополудні про лікування хвороб та про ліки. Дуже велику вагу приділялося практичним вправам у палатах шпиталю. Слід не забувати, що у Єлисаветграді тоді був великий, так званий генеральний шпиталь, що обслуговував південні землі України.

У 1795 р. члени Медичної Колеґії українці С. С. Андрієвський та Я. О. Саполович, на підставі пропозицій Д. С. Самойловича, О. М. Шумлянського, П. М. Шумлянського, Г. І. Базилевича та

же, спроба наших «приятелів» та «опікунів» ще раз зірвати творення медичного факультету в Україні закінчилася неуспіхом.

Відкриття університету у Харкові було великою подією в Україні. Нарешті збулися давні мрії української еліти та українського народу мати свою власну вищу школу, побудовану на зразках Заходу.

Слід мати на увазі, що тоді на терені всієї Росії був лише медичний факультет при Московському Університеті й медичні факультети у Вильні та Дерпті. Навіть Петербург та Варшава ще не мали власних університетів. Медичний факультет при Львівському Університеті, як ми вже зазначили, був якраз зліквідований року 1805.

Столиця України Київ домоглася свого першого університету лише в 1834 р., а медичний факультет при ньому засновано аж у 1841 р. Діяльність медичного факультету Львівського Університету була відновлена в 1894 р., Новоросійський Університет в місті Одесі засновано в *1864 р.*, але медичний факультет при ньому був створений лише в *1900 р. В роках 1910—13* були відкриті Вищі Медичні Жіночі Курси в Києві та Одесі, Жіночий Медичний Інститут у Харкові і нарешті в *1916 р.* засновано медичний факультет при Катеринославському Університеті. *Українська національна влада створила в Києві в 1917 р. Український Державний Університет з медичним факультетом, де провадилось навчання українською мовою,* а також заплянувала відкриття медичних факультетів у Полтаві та Кам'янці Подільському.

Звичайно, у рамках коротенької статті неможливо всебічно та докладно висвітлити блискучу історію діяльности чотирьох найстаріших медичних факультетів в Україні, їх незабутні заслуги перед українською медичною наукою та українським народом і повністю виявити їх значення у справі підготови лікарів, і ми примушені в дальшому зупинитись лише на найважливіших датах, подіях та на найважливіших постаттях, що викладали в цих університетах.

Наш огляд дозволимо собі почати з найстарішого медичного факультету України, а саме Львівського, бо, хоч у праці його були значні перерви, то дата його заснування є найдавніша. Як ми вже зазначали, Львівський Університет був заснований — у 1661 р., а медичний факультет при ньому у 1784 р. Після заснування факультету до нього влилася згадувана вже вище нами Медична Колегія, заснована у 1773 р. Тому деякі історики уважають датою заснування медичного факультету у Львові 1773 р.

У 1805 р. Львівський Університет закрито, а його медфакультет перетворено знову в Медичну Колегію. Звичайно, що ця

медична школа не могла задовольнити потреб Західньої України в лікарях, і тому громадськість Галичини не раз підносила питання про потребу відкриття медичного факультету. Наприклад, академічний сенат Львівського Університету звертався в цій справі до Австрійського Уряду в рр. 1820, 1849, 1852, 1863, 1872, 1873, 1883, а Галицький Сойм звертався у цій справі до Відня також у роках 1875, 1876, 1880 і 1882. На засіданні Державної Ради 17 березня 1886 р. представник Галицького Сойму знову висунув питання про заснування медичного факультету у Львові, при чому зазначив: «Молодь, що має нахил до медицини і прагне їй себе присвятити, мусить звертатися до Кракова чи до Відня, не дивлячись на те, що центр країни Галичина має всі умови для організації медичної освіти на цих землях».[17]

Питання відкриття медичного факультету підносилося також не раз на сторінках преси. Так, наприклад, газета «Червона Русь» у 1889 р. наводила дуже цікаві відомості про кількість університетів та медичних факультетів для німців, угорців, чехів, сербів, поляків, з чого було видно, що для всіх народів тодішньої Австро-Угорщини були університети та медичні факультети, крім українців.

Нарешті 25 жовтня 1891 р. вийшла постанова Державної Ради Австро-Угорщини про створення при Львівському Університеті медичного факультету. Складення проєкту організації факультету доручено професорові анатомії ветеринарної школи у Львові Г. Кадієві, що пізніше був деканом цього факультету. З 1893 до 1898 р. побудовано 5 корпусів медичного факультету, з цього три для теоретичних катедр та два для клінічних. Будинок анатомічного корпусу, між іншим, був побудований відомим українським архітектом Іваном Лівицьким. 9 вересня 1894 р. відбулося святкове відкриття медичного факультету, а 13 вересня проф. Кадій прочитав першу лекцію з анатомії, яку закінчив таким зверненням до студентів: «Майбутнє нашого медичного факультету лежить у ваших руках».[18]

З 1894 до 1939 р. створено на медичному факультеті 21 катедру, зокрема у 1894 р. — нормальної анатомії, у 1895 р. — фізіології, у 1896 р. — біологічної хемії, патологічної фізіології, патологічної анатомії та фармакології, у 1897 р. — хірургії, терапії та гістології, у 1898 р. — акушерства та гінекології, очних, шкірно-венеричних хвороб та судової медицини, у 1899 р. — гігієни, у 1904 р. — дитячих хвороб, у 1905 р. — нервових хвороб, у 1908 р. — хвороб

[17] Газета «Новый Проломъ», ч. 324, 1886.

[18] Досягнення Охорони Здоров'я в Українській Р.С.Р. Державне Медичне Видавництво УРСР. Київ, 1958 ст. 649.

дженні».[22] Не краще ставилася до цього питання польська громадськість та польські студенти. Так, наприклад, у вересні 1920 р. відбулося віче студентів Львівського Університету, яке ухвалило, що для того, щоб бути прийнятим до високих львівських шкіл, студенти мусять виказатися службою при польській армії, а студентки — приналежністю до польських організацій.[23] У Львівському Обласному Державному Архіві є документи про те, що ухвала Міністерства віровизнання про заборону прийняття українців до університету була зустрінута з ентузіязмом польськими шовіністичними елементами.[24] Ми вже не згадуємо про те, що викладання в університеті провадилося польською мовою, про що була винесена спеціяльна ухвала Академічного Сенату університету: «Викладання в університеті не може відбуватися якоюнебудь іншою мовою, крім польської.[25]

Ще гірше стояла справа з працею українських лікарів в університеті, зокрема на медичному факультеті. Оскільки нам відомо, лише Маріянові Панчишинові та ще кільком українцям пощастило деякий час працювати на посадах асистентів медичного факультету. Українцям забороняли навіть працювати у державних лікарнях та лябораторіях. Так, наприклад, у журналі «Лікарський Вісник», що видавався у Львові, писалося: «Лікарі українці позбавлені можливости одержати працю у шпиталях, лікарнях, лябораторіях. Про наукову працю не можна і мріяти».[26]

Перший випуск лікарів медичного факультету Львівського Університету відбувся в 1900 р. Тоді одержали дипломи 15 осіб, з них декілька українців, як Іван Полохайло та Ярослав Грушкевич. З 1899 до 1939 рр., тобто до зайняття Західньої України совєтським військом, медичний факультет Львівського Університету закінчили 3023 лікарів, з них 505 жінок. У перші роки медичний факультет випускав у середньому від 13 до 35 осіб щорічно, в останні роки, а саме у 1934—37 кількість випускників збільшилася і досягала майже 300 осіб.

Спочатку випускникам видавали дипломи, що уповноважували їх носити звання «доктора всіх наук лікарських». З 1930 р. для одержання докторського диплому треба було прослухати ще спеціяльний курс, представити докторську працю і скласти докторський іспит.

---

[22] Хроніка університету у Львові за 1923—24 рр.

[23] Софія Панкевич-Смішко: Українські Медичні Курси у Львові і Тайний Український Університет. «Лікарський Вісник» чч. 22—23 за липень—жовтень 1961 р.

[24] Див. вищезгаданий Фонд.

[25] Див. той самий Фонд.

[26] «Лікарський Вісник», ч. 5—6 за 1920 р. Львів.

В 1924 р. при медичному факультеті розпочав діяльність фармацевтичний відділ, він незабаром був зреорганізований у фармацевтичний факультет. Цей факультет випустив 518 провізорів.

У жовтні 1939 р. Рада Народніх Комісарів УССР ухвалила створити на базі медичного факультету Львівського Університету — *Львівський Державний Медичний Інститут* у складі 2-ох факультетів: лікувального та фармацевтичного. Навчальна база Медичного Інституту була значно поширена, крім 9 існуючих раніш клінік відкрито 6 нових, кількість ліжок збільшилось з 600 до 1184, створено 19 нових катедр, а саме: топографічної анатомії, судової хемії, ботаніки з фармакогнозією, фізики, органічної та неорганічної, аналітичної та фізіологічної хемії, організації здоровоохорони, фізичного виховання, санітарної оборони, максизмуленінізму, мов, відкрито шість нових клінічних катедр: факультетської та шпитальної терапії, факультетської та шпитальної хірургії, інфекційних хвороб та психіятрії.

Значно збільшилася кількість викладачів. Уперше за час існування медичного факультету Львівського Університету до викладання притягнено місцеві українські сили. Зокрема катедру внутрішніх хвороб очолив відомий лікар Західньої України, кол. професор, декан та ректор Українського Тайного Університету *Маріян Панчишин.*

Обмеження прийому українців до університету знесено, прийом до Медичного Інституту збільшився. Так, наприклад, у 1939 р. прийнято 244 особи на лікувальний факультет та 100 осіб на фармацевтичний. Дуже змінився національний склад студентства, серед студентів першого набору було вже 48 відсотків українців, 16 відсотків поляків та 36 відсотків росіян, евреїв та осіб інших національностей.

За перші два роки існування Мединституту при советській владі він випустив 495 лікарів та 100 провізорів. У червні 1941 р. проведено перші советські іспити.

Під час німецької окупації на базі Львівського Медичного Інституту були створені Медично-Природничі Інститути (Staatliche Medizinisch-Naturwissenschaftliche Institute), яким німецька влада один рік пізніше дала назву: *Державні Медично-Природничі спеціяльні курси* (Staatliche Medizinisch-Naturwissenschaftliche Fachkurse), що за своєю програмою, системою навчання та вимогами дорівнювали медичним факультетам Німеччини.

Відновлення цієї вищої медичної школи було можливе лише завдяки наполегливим старанням української громадськости, зокрема лікарської. У тих заходах велику ролю відіграли проф. д-р Маріян Панчишин, доц. д-р Роман Осінчук, доц. д-р Леонтій Мак-

Гарасимович, д-р *Іван Мриц*, д-р *Нарциз Лукіянович*, та низка інших.[27]

Існування медичних курсів під час німецької окупації було надзвичайно важливе, бо дало змогу не лише продовжувати медичну освіту соткам українців, давало місце затруднення для українців вчених-медиків Західньої України та Великої України, але і берегло всіх цих людей від примусової праці в Німеччині.

Після звільнення Західньої України від німецької окупації у Львові знову почав працювати Львівський Медичний Інститут (з 1 жовтня 1944 р.). Тоді вступили до Інституту 1062 студенти. У липні 1945 р. відбувся перший після війни випуск лікарів, при чому закінчили тоді інститут 54 особи.

У 1951—52 навчальному році при Львівському Мединституті утворено 2 нові факультети, а саме санітарно-гігієнічний та педіятричний, трохи пізніше утворено ще один факультет, стоматологічний.

На протязі 1953—55 рр. утворено 5 нових катедр, а саме: гігієни харчування та комунальної гігієни, пропедевтичної хірургії, пропедевтичної терапії, акушерства та гінекології.

У 50-тих роках у Львівському Мединституті було 6 факультетів (лікувальний, педіятричний, санітарно-гігієнічний, фармацевтичний, стоматологічний та вдосконалення лікарів), разом 54 катедри. У ньому працювало 29 професорів та 76 доцентів (за станом 1956 року).

З тодішніх професорів Львівського Мединституту згадаємо *проф. Н. А. Кевдина*, що керував катедрою факультетської терапії, *проф. Т. Т. Глуженького* (шпитальна терапія), *Л. М. Кузьменка* (шпитальна хірургія), *Л. М. Рождественського* (неврохірургія), *проф. А. М. Родигіна* (катедра очних хвороб), *проф. С. В. Михайловського* (катедра хвороб вуха, горла, носа), *проф. О. І. Журбіна* (катедра біології), *проф. В. З. Мартинюка* (катедра гігієни), *проф. М. М. Туркевича* (катедра фармацевтичної хемії), *проф. Т. Ф. Вільчинського* (катедра фармакології), *проф. Г. В. Козія* (катедра ботаніки), *проф. Г. А. Петровського*, *проф. Ю. Г. Петровського*, *проф. Я. П. Склярова*, *проф. І. Г. Федорова*, *доц. Б. А. Собчука*, *доц. І. І. Літвіна*.[28]

---

[27] Список професорів, керівників катедр та Інститутів подаю за офіційним списком персоналу, друкованим німецькою мовою у Львові, (Staatliche Medizinisch-Naturwissenschaftliche Fachkurse. Personal- und Vorlesungsverzeichnis, Lemberg, 1944).

[28] Про наукову роботу Львівського Мединституту дивись у нашій праці «Медична наука в Україні в першій половині XX-го сторіччя». — Дивись ст. ст. 96—160.

Львівський Медичний Інститут є одним із найбільших медичних закладів в Україні, і його роля у підготові лікарів та наукових робітників у галузі медицини дуже значна. Так, наприклад, у 1940 р. у Львівському Мединституті вчилося 1068 студентів, у 1941 р. — 1444, у 1945 р. — 924, у 1946 р. — 1647, у 1947 р. — 2200, у 1948 р. — 2522, у 1949 р. — 2483, у 1950 р. — 2269, у 1951 р. — 1962, у 1952 р. — 1899, у 1953 р. — 2482, у 1954 р. — 2504, у 1961 р. — 3200. Випуск лікарів був такий: у 1941 р. — 228, у 1945 р. — 60, у 1946 р. — 108, у 1947 р. — 225, у 1948 р. — 367, у 1949 р. — 545, у 1950 р. — 600, у 1951 р. — 556, у 1952 р. — 99, у 1953 р. — 285, у 1954 р. — 351.

На жаль, з місцевого населення в перші роки праці Львівського Медичного Інституту було дуже мало студентів. Так, наприклад, у 1940 році народжених у Західніх областях України було лише 105 студентів, у 1941 р. — 207 студентів. Лише пізніше кількість місцевих студентів збільшилась, а саме у 1953 р. було вже 1069 студентів з місцевої людности, а в 1954 р. — 1204. З наведених цифр бачимо, що у Львівському Мединституті, навіть за офіційними совєтськими даними вчиться багато студентів з інших республік СССР, найбільше росіян.

Після війни у Львівському Мединституті опрацьовано коло 1200 наукових праць, 20 монографій. При інституті існує 45 науково-дослідних гуртків, де працює коло тисячі студентів. За роки 1940—1955 наукові робітники інституту захистили 142 кандидатські та 7 докторських дисертацій.

У 1954 р. при Львівському Мединституті створено факультет спеціялізації та вдосконалення лікарів, який до 1961 року випустив 1397 лікарів-фахівців.

Як і при інших медичних інститутах України, при Львівському Мединституті існує аспірантура та клінічна ординатура. З 1945 по 1955 р. на аспірантуру зараховано 180 лікарів, а в клінічну ординатуру — 254. Закінчили аспірантуру 154 особи. За час з 1939 по 1956 р. інститут випустив 3006 лікарів та 1029 провізорів.

Тепер, як в 50-их роках, у Львівському Державному Мединституті є шість факультетів, при чому лікувально-профілактичний має вечірній відділ, а фармацевтичний — заочний відділ.

Тепер в інституті є 54 катедри, бібліотека має біля 230.000 томів. В 1945—60 р.р. інститут підготував 6321 лікарів та провізорів. На факультеті спеціялізації вчилось — 1397, а на факультеті удосконалення — 774 лікарів. При інституті є Студентське Наукове Товариство.

Навчальний процес здійснюють тепер наступні професори: *Роман О. Бариляк,* 1912 р. народження (в Львові), з 1963 р. зав.

Інститут видав 23 збірки наукових праць, 38 монографій та 8 підручників.

Жалюгідне ставлення польської влади до справи навчання українців у Львівському Університеті викликало потребу у створенні своєї власної вищої української школи. Тому що організація навіть приватного українського університету за часів Польщі була неможлива, українська громадськість створила у Львові *Український Тайний Університет,* що є, мабуть, безпрецедентним явищем в історії освіти та науки.

Нашим завданням не є на цьому місці докладно зупинятися на історії організації та праці цієї української вищої школи, але ми мусимо для повноти нашого нарису про медичну освіту в Україні подати хоч короткі відомості про цю знамениту українську школу.

Позбавлена можливости вчитись у вищих школах Польщі і навіть у Львівському Університеті, українська молодь вирішила у *1920 р.* за допомогою української громадськости створити свою власну підпільну високу школу. Спочатку були створені *підпільні українські медичні курси,* і їх відвідувало 12 студентів, але вже в 1921 р. ці курси перетворилися в *медичний факультет Українського Тайного Університету* з 2 семестрами та повною програмою навчання медичної науки першого року. На цей курс записалося коло 200 студентів, що перевищувало, до речі, кількість студентів першого курсу офіційного державного медичного факультету Львівського Університету. У 1922 р. створено дальші 2 семестри, а в 1923 р. вже працювало 5 семестрів.

Ректорами Українського Тайного Університету були д-р *Василь Щурат,* д-р *Маріян Панчишин,* та д-р *Євген Давидяк.* Деканами Медичного факультету були д-р *Маріян Панчишин,* потім д-р *Мирон Вахнянин* і, нарешті, від 1924 р. до часу ліквідації факультету — д-р *Максим Музика.*

На медичному факультеті були такі катедри: описової анатомії та топографічної анатомії (керував д-р *Маріян Панчишин),* гістології та ембріології (керівник д-р *Максим Музика,* а пізніше д-р *Олександер Барвінський),* біохемії (д-р *Максим Музика* та д-р *Олександер Барвінський),* фізіології (д-р *Святослав Балей),* органічної хемії (д-р *Мирон Вахнянин),* загальної патології (д-р *Леонтій Максимонько),* фізики (д-р *Володимир Кузьмович),* неорганічної хемії (д-р *Юліян Гірняк* та інж. *Маріяш),* пропедевтики внутрішніх хвороб (д-р *Мирон Вахнянин).* Крім того надобов'язково психологією викладав д-р *Степан Балей,* анатомію та фізіологію жіночих статевих органів — д-р *Олександер Подолинський.* Д-р *Олександер Тисовський* (не лікар) викладав біологію.

На 5 семестрі переводився перший державний іспит, чи так званий перший риґороз, при чому в іспитовій комісії брав участь, як представник Українського Уряду, колишній міністер здоров'я на Західніх Українських Землях д-р *Іван Куровець*.

Звичайно після закінчення 4 семестрів студенти медичного факультету Українського Тайного Університету виїздили для продовження своїх студій до закордонних університетів, бо дальше навчання у Львові було майже неможливе через відсутність клінік та відповідно кваліфікованої професури.

Цікаво, що багато европейських університетів визнавали свідоцтва медичного факультету Українського Тайного Університету і признавали проведені там зайняття та іспити. Лише деколи провадилась чисто формальна перевірка, після якої наших студентів приймали на відповідний семестр закордонного університету.

Без огляду на вийнятково тяжкі умовини праці Українського Тайного Університету у Львові, працю в підпіллі, постійну загрозу для студентів та професури збоку польської влади, зокрема збоку польської поліції, — навчання у ньому стояло на досить високому рівні. Теоретичні навчання провадились у залях різних українських організацій (Просвіти, Народнього Дому, Ставропігії, Музичного Інституту ім. Лисенка, у школі при вул. Мохнацького, у домівці Лікарського Товариства та в будинку НТШ), практичні вправи провадились передусім у Бактеріологічно-Хемічному Інституті НТШ, у підвалах бурси Українського Педагогічного Товариства, у пивниці Наукового Товариства ім. Шевченка та у малярському ательє на піддаші самого будинку. Дуже часто практичні вправи відбувалися також у приватних помешканнях.

Багато учнів медичного факультету Українського Тайного Університету пізніше закінчили закордонні університети, частина з них закінчила свої студії у Львові та в інших польських школах, при чому чимало учнів цього Тайного Університету стали пізніше видатними українськими громадськими та політичними діячами, а головне добрими українськими лікарями.[20]

Медичний факультет Київського Університету був заснований 1841 р. Після довгої боротьби з царською російською владою, українська інтеліґенція нарешті домоглась створення у славній древній столиці України, що довший час була центром освіти та культури для всього Сходу Европи, вищої медичної школи.

---

[20] Докладно про медичний факультет Українського Тайного Університету у Львові є дуже цікаві спомини д-рів Томи Воробця, Романа Осінчука, Ярослава Хмілевського, Софії Панкевич-Смішко, д-ра Юліяна Радзикевича та д-р Михайла Логази, див. «Лікарський Вісник» чч. 22—23 за липень—жовтень 1961 року, звідкіля і автор цих рядків узяв наведений матеріял.

Велика заслуга в цьому, між іншими представниками української еліти належить тодішньому ректорові Київського Університету *Михайлові Олександровичу Максимовичеві* (1804—1873). Це був відомий український громадський діяч та науковець, історик та збирач українських народніх пісень. З 1834 р. Михайло Максимович був професором російської словесности та ректором Київського Університету. За освітою Михайло Максимович був ботаніком і йому, як природознавцеві та українцеві, справа відкриття вищої медичної школи в Україні була дуже близька до серця. Він не раз підносив питання про створення медичного факультету при Київському Університеті, як перед радою професорів в університеті, так перед місцевою та центральною владою. Нарешті його заходи та заходи інших видатних представників української еліти закінчились успіхом. Київський Університет одержав дозвіл заснувати медичний факультет.

Створення медичного факультету на той час було нелегкою справою. Потрібні були не лише відповідні кадри викладачів, але, порівнюючи з іншими факультетами, складне обладнання, а головне клінічна база.

За існуючим тоді статутом про вищі школи, медичний факультет Київського Університету мусів мати десять катедр. Згадаємо, що медичний факультет Харківського Університету під час його заснування мав лише шість катедр, а медичний факультет Львівського Університету, що його зорганізовано значно пізніше, у перші три роки свого існування мав лише катедри нормальної анатомії та фізіології, патологічної анатомії та фізіології, біологічної хемії та фармакології.

Для нового медичного факультету важко було підшукати відповідні професорські кадри, бо в той час бракувало високоосвічених учених медиків, дуже важкою справою було знайти відповідні приміщення для клінік. Так, наприклад, факультетська хірургічна клініка досить довго не мала окремого приміщення, була розташована на першому поверсі головного корпусу університету в мало придатному приміщенні і мала лише 20 ліжок; акушерська клініка, що була відкрита в 1844 р., мала лише декілька ліжок.

На щастя, найшлось багато ентузіястів нового медичного факультету. З них слід відмітити *М. І. Козлова*, що був основником катедри нормальної анатомії та керував тією катедрою з 1841 до 1844 р. Другим керівником катедри анатомії був відомий анатом, громадський діяч, педагог та видавець першого в Україні медичного часопису, *О. П. Вальтер*.

Олександер Петрович Вальтр (1817—1889) був не лише видатним анатомом, але також фізіологом і хірургом. У 1841 р. він закінчив Дерптський Університет, у 1842 р. написав працю «Про значення симпатичних нервових шляхів у сідальному нерві», у 1845 р. він захистив докторську дисертацію про ковтуна. Вже в 1843 р. він одержав посаду ад'юнкта Київського Університету, а у 1846 р. був обраний на катедру фізіологічної анатомії та мікрографії (гістології) медичного факультету цього ж університету.

На медичному факультеті проф. Вальтер пропрацював коло 30 років і, крім анатомії, викладав курси фізіології, хірургії, історії медицини. Його роля в організації катедри анатомії та фізіології, у праці всього медичного факультету була без перебільшення надзвичайною. Крім професорської праці, проф. Вальтер був відомий, як громадський діяч, при чому він багато цікавився питаннями громадської медицини, організації медичної допомоги в Україні, організацією педагогічного процесу. Незабутня його роля, як видавця та редактора часопису »Современная Медицина».[30] Відомий він також, як автор одного з перших підручників анатомії в Росії, «Курс анатомії людського тіла», що був найкращим підручником у цій галузі на той час.

Надзвичайно велику ролю в організації, а потім в розбудові медичного факультету Київського Університету відіграв *В. О. Караваїв. Володимир Опанасович Караваїв* (1811—1892) закінчив медичний факультет Казанського Університету в 1831 р., потім працював у Петербурзі, за кордоном та у Дерпті. У 1839 р. він захистив докторську дисертацію про травматичні флебіти, а в 1841 р. був запрошений на катедру хірургії до медичного факультету Київського Університету. Володимир Караваїв був не лише першим керівником катедри хірургії, але й довголітнім деканом медичного факультету.

Професор Караваїв був одним із найвидатніших хірургів свого часу, він надзвичайно добре володів оперативною технікою та працював майже в усіх ділянках хірургії. Так, наприклад, відомі його праці з ринопластики, оваріотомії, ампутації кінцівок, резекції щелеп. Він один із перших здійснив операцію проколу перикарду, був відомий, як фахівець операції виділення каміння з сечового міхура, запропонував клаптеве закриття раневої культі при ампутаціях тощо.

Особливо прославився проф. Караваїв у галузі хірургічної офтальмології. Він один із перших почав успішно оперувати хворих

---

[30] Дивись нашу статтю «Медична преса в Україні», у цьому збірнику, ст. ст. 161—190.

на катаракту. Десятки сотень хворих з усіх кутків України та Росії, а також із закордону, звертались до нього за лікуванням. Серед його пацієнтів були бідаки з сіл України, що прозвали його «Каравай», представники французької аристократії, високі австрійські урядовці та перські купці.

Без уваги на те, що він мав малесеньку клініку, в ній прооблено декілька тисяч операцій, при чому коло сотки дуже складних, в обсязі черевної порожнини. Так, з 1844 до 1882 р. в хірургічній клініці медичного факультету Київського Університету лікувався 3881 хворий, зроблено 2930 операцій, з них 171 у черевній порожнині.

Проф. Караваїв користувався любов'ю не лише серед студентів, лікарів, але й серед широких кіл громадськости. У 1886 р. з приводу святкування 50-ліття наукової діяльности він одержав почесну адресу, в якій було написано: «Ви принесли молодому Київському Університетові й місцевому юнацтву Ваші глибокі знання і щасливі таланти, не лише навчали юнаків Вашого лікарського мистецтва, але й давали високий приклад самобутности та сили думки, поєднаних із зворушливою простотою, чужою найменшій тіні перебільшення та самозакохання».[31]

У 60-ліття професорської діяльности Володимира Караваїва обрано почесним громадянином міста Києва, а Шулявську вулицю, на якій він жив, перейменували на Караваївську.

Першим професором терапії медичного факультету Київського Університету був *Федір Степанович Цицурин* (1814—1895), він також був не лише видатним терапевтом та педагогом, але непересічним науковцем, що цікавився не тільки проблемами лікування, але й загально біологічними питаннями.

Його висловлювання показують глибокий філософський підхід до медицини. Так, наприклад, він писав: «Цілком зрозуміло, що без ясного уявлення про життя, ми не можемо дати цілком окресленого пояснення про здоров'я та хворобу, як про дві різні сторінки життя». А далі він підкреслює, що: «Життя, медичною мовою — це струнке поєднання різних органічних процесів», а: «Кожна теорія, коли вона правдива, мусить знаходитись у постійному відношенні з фактами, кожен факт мусить знаходити своє пояснення в теорії».[32]

Проф. Цицурин запропонував струнку систему медичної освіти, при чому надавав дуже великого значення систематичному навчанню біля ліжка хворого, підкреслював важливість фізикаль-

---

[31] «Журналъ Министерства Народного Просвѣщенія» за роки 1894—95.
[32] «Журналъ Министерства Народного Просвѣщенія» за роки 1844—1845.

ного дослідження хворого, завжди звертав увагу на велике значення спостережливости лікаря. Наприклад, у своїй праці «Вступление в курс частной патологии, семиотики и клиники внутренних болезней», що була видана в 1845 р., він пише: «Не досить бачити — треба вміти бачити, не досить спостерігати — треба вміти спостерігати» і далі: «Перший обов'язок клінічного викладача — показати своїм слухачам, як треба досліджувати хворого, як збирати явища для створення правильного розуміння про хворобу».

Надаючи великого значення діягностиці, проф. Цицурин бачив основну мету лікаря в лікуванні хворих, при чому завжди підкреслював необхідність індивідуалізувати стан хворого: «Передусім треба поставити важливе питання: наскільки потрібна участь лікарського мистецтва і наскільки власні сили організму вистачають для знищення хвороби».[33]

Ми так докладно зупинились на висловленнях проф. Цицурина, бо вони не лише характеризують його постать, але й показують, на якій висоті стояла лікарська думка у той час на медичному факультеті Київського Університету. Слід не забувати, що навіть у славних европейських університетах у ті часи часто панувала схолястика та шабльоновий підхід до хворих.

Отже, не дивлячись на всі труднощі, як бачимо вже з приведених небагатьох прикладів, медичний факультет Київського Університету вже з перших років свого існування завоював почесне місце серед вищих медичних шкіл того часу й відіграв дуже велику ролю не лише в розвитку медичної освіти в Україні, але також у справі лікування її людности.

Ще більше зросло значення медичного факультету у Києві в другій половині та наприкінці XIX-го століття, коли до медичного факультету Київського Університету прийшли такі всесвітньовідомі вчені як *В. О. Бец, П. І. Перемежко, В. В. Підвисоцький,* а трохи пізніше *В. К. Високович, В. Ю. Чаговецъ, В. П. Образцов, М. М. Волкович, В. Є. Чернов, І. В. Троїцький* та низка інших.

У рамках цієї статті ми не можемо детально зупинятися на заслугах для медичної науки та освіти всіх перелічених вище та інших професорів медичного факультету, але мусимо хоч коротко згадати про декого з них.

Володимир Олексійович Бец (1834—1894), був учнем і наступником О. В. Вальтера на катедрі анатомії (з 1860 до 1890 рр.). Це був всесвітньо відомий дослідник тонкої мікроскопічної будови центральної нервової системи, він відкрив у 1874 р. великі пірамі-

[33] «Журналъ Министерства Народного Просвѣщенія» за роки 1844—1845.

дальні клітини рухової зони кори великих півкуль головного мозку, які одержали потім назву «Клітин Беца», створив основи цитоархітектоніки та застосував еволюційний метод до вивчення кори головного мозку.

Крім його праць у галузі дослідження центральної нервової системи, велике значення мала його докторська дисертація на тему «Про механізм кровообігу в печінці», його праці над мікроскопічною будовою надниркових залоз, «Атлас людського мозку» та інші. *В. О Бец* був не лише видатним ученим, але і видатним українським громадським діячем. Зокрема опублікував книжку «Історичні діячі Південно-західньої Росії», що була скерована проти національної політики царського уряду.

Петро Іванович Перемежко (1833—1894), був видатним гістологом, відкрив і детально описав феномен непрямого ділення тваринних клітин, що було знаменним для того часу науковим відкриттям.

З інших професорів анатомії медичного факультету Київського Університету слід згадати *М. А. Тихомирова,* відомого своїми працями в галузі анатомії кровоносної системи, *Ф. А. Стефаніса,* що детально досліджував лімфатичну систему, і, нарешті, блискучого педагога *А. В. Старкова.*

З анатомів пізнішого часу можна відмітити *Ф. А. Цешківського, О. А. Івакіна, М. С. Спірова,* про яких ми будемо згадувати у своїй праці «Медична наука в Україні». З київської анатомічної школи вийшли також такі відомі анатоми, як *М. І. Вовкобой, В. П. Кибальчич, П. І. Конашко, М. М. Сауляк-Савицька, О. А. Сушко.*

О. П. Вальтер, В. О. Бец, М. А. Тихомирів, Ф. А. Стефаніс, М. С. Спіров створили науковий і навчальні музеї катедри, що стоять на дуже високому науковому рівні та вражають досконалістю оброблення препаратів.

З фізіологів не можна не відмітити *Никанора Адамовича Хржонщевського* (1836—1906), що був професором Харківського, а потім Київського Університетів і відомий своїми працями з фізіології легенів, нирок, печінки. Він, власне кажучи, був одним із засновників гістофізіології і перший, ще у 1864 році, застосував методу вітального фарбування для вивчення функцій нирок. З фізіологів передреволюційного часу слід згадати надзвичайно талановитого *В. Ю. Чаговця,* що був довголітнім професором медичного факультету Київського Університету, створив йонну теорію збудження, конденсаторну теорію роздратування і був одним із найвідоміших у світі електро-фізіологів.

Визначними фізіологамм були *О. В. Леонтович* (1869—1943), *Г. В. Фольборт* та *Д. С. Воронцов.*[34]

Надзвичайно талановитими *гістологами* були *О. Г. Черняхівський, О. А. Кронтовський.*[35]

Володимир Костянтинович Високович (1854—1912) був, безумовно, найвидатнішим *патолого-анатомом, епідеміологом* та *бактеріологом* свого часу. У 1876 р. він закінчив медичний факультет Харківського Університету, з 1884 до 1886 р. працював у Німеччині, потім викладав патологічну анатомію у Харківському Університеті. У 1895 р. його вибрали професором патологічної анатомії Київського Університету.

В. К.Високович відкрив здібність ендотеліяльних клітин сполучної тканини захоплювати мікроби, висловив думку про вірусне походження злоякісних пухлин, багато працював у галузі холери, туберкульози, менінґіту, перший у Росії провадив профілактичні щеплення проти черевного тифу. Не раз він керував експедиціями для вивченя холери, чуми. Разом він написав більше 90 праць.

З інших професорів патологічної анатомії медичного факультету Київського Університету слід згадати *П. О. Кучеренка, Б. П. Кучеренка та Є. І. Чайку.*[36]

З видатних *патофізіологів* Київського Університету не можна не згадати *Володимира Валеріяновича Підвисоцького* (1857—1913), що, правда, коротко, але дуже плодотворно працював керівником катедри патології медичного факультету та опублікував у 1905 р. один з найкращих підручників загальної патології, що був перекладений на 17 чужих мов.

З патофізіологів пізнішого часу слід згадати *М. П. Вашетка,* що працював багато над фізіологією та патологією центральної нервової системи, а з патофізіологів совєтського часу — *М. М. Сиротиніна, Є. О. Татаринова, В. П. Комісаренка,* про яких ми будемо згадувати в іншій праці.[37]

Серед видатних *бактеріологів,* що вклали багато своєї праці у розвиток бактеріологічної науки та бактеріологічної освіти в Київському Університеті, був *Григорій Миколайович Мінх* (1835—1896), що працював у Києві з 1876 до 1894 р. Крім всесвітньовідо-

---

[34] Дивись нашу працю «Медична наука в Україні в першій половині XX-го сторіччя», у цьому збірнику, ст. ст. 96—160.

[35] Про їх наукову працю див. у статті «Медична наука в Україні в першій половині XX-го сторіччя», ст. ст. 96—160.

[36] Про їх наукову працю див. у статті: «Медична наука в Україні в першій половині XX-го сторіччя», ст. ст. 96—160.

[37] Про їх наукову працю див. у статті: «Медична наука в Україні в першій половині XX-го сторіччя», ст. ст. 96—160.

мих його праць у галузі вивчення прокази, чуми, сибірки, тифів, він написав низку цінних праць з патологічної анатомії та морфології крови. Експериментом на самому собі він довів, що кров хворих на поворотний тиф є заразлива. Видатним бактеріологом і українським громадським діячем був *Марко Петрович Нещадименко* (1869—1942), що трагічно загинув під час німецької окупації Києва, *О. А. Кронтовський*, а з теперішніх мікробіологів слід згадати *Л. В. Громашевського*.[38]

На катедрах фізики та хемії Київського Університету працювали такі видатні вчені, як *Йосип Йосипович Косоногов* (1866—1922), *Сергій Миколайович Реформатський* (1860—1934), *Володимир Олександрович Плотников* (1873—1947). Видатним біохеміком Київського Медінституту була *Валентина Василъовна Радзимовська* (1886—1953). З зоологів слід згадати *Миколу Василъовича Бобрецького* (1843—1907), що довший час був ректором університету, *М. М. Воскобійника, І. І. Шмальгавзена*, з ботаніків *О. В. Фоміна*.

Наприкінці 19 століття в Києві працював відомий *гігієніст Віктор Андрійович Субботін* (1844—1898), що мав катедру гігієни на медичному факультеті і видав один із перших підручників у галузі гігієни «Короткий курс гігієни». З інших дореволюційних видатних гігієністів медичного факультету Київського Університету слід згадати *Овксентія Василъовича Корчак-Чепурківського* (1857—1947), що відомий своїми працями з історії медицини, епідеміології дифтерії, санітарної статистики, а для української науки зокрема дуже прислужився у справі складання сучасної номенклятури хвороб українською мовою.

З гігієністів після революційного часу слід відмітити *В. В. Удовенка*, блискучого педагога, відомого українського громадського діяча, *В. Я. Підгаєцького*, першого професора професійної гігієни в Україні, *Соломона Соломоновича Кагана*, що організував першу в Україні катедру соціяльної гігієни, *С. І. Радченка, П. І. Баранника, Г. Х. Шахбазяна, О. М. Марзєєва*.

У галузі *судової медицини* працювали в Києві *Н. А. Оболонський, Ю. С. Сапожников*. Відомими фармакологами були *Г. Л. Шкавера, О. І. Черкес*.

Історію медицини у різні часи викладали *М. І. Козлов, Н. Я. Кожевників, Ф. Ф. Мерінг, О. П. Вальтер, Є. Г. Гейбель*.

З видатних терапевтів, що керували катедрою внутрішніх хвороб після Ф. С. Цицурина, слід згадати *В. Т. Покровського, Є. І. Афанасьєва, Л. А. Марковського* та *В. П. Образцова*.

[38] Про їх наукову працю див. у статті: «Медична наука в Україні в першій половині XX-го сторіччя», ст. ст. 96—160.

Василь Тимофійович Покровський (1839—1877) був професором частної патології та терапії медичного факультету з 1867 р., він був ініціятором фізіологічного напрямку клінічної медицини, дуже цікавився методикою викладання медичних наук, завжди відстоював наочний метод викладання терапії, багато писав про удосконалення організації охорони здоров'я. За ініціятивою проф. Покровського у Київському Університеті почали читати курси шкіряних хвороб, оториноляринголоґії, нервових хвороб та психіятрії.

Л. А. Марковський один із перших читав курс ляринголоґії, у лекціях про діягностику внутрішніх хвороб він звертав увагу на потребу докладного збирання анамнези захворювання, надавав великого значення професії хворого, отже одним із перших звернув увагу на так звані професійні хвороби, він опрацював низку метод об'єктивної діягностики, зокрема діягностики захворювань серця та легенів.

Василь Парменович Образцов (1849—1920) був одним з найвидатніших терапевтів свого часу.

У 1875 р. він закінчив Медико-Хірургічну Академію, потім працював земським, полковим лікарем, деякий час був у Німеччині. У 1880 р. захистив докторську дисертацію на тему «До морфології утворення крови у кістковому мозку», потім працював приват-доцентом і нарешті, з 1893 р. професором катедри частної патології та терапії медичного факультету Київського Університету. З 1904 до 1918 рр. він керував катедрою факультетської терапевтичної клініки.

Проф. Образцов створив оригінальну методу пальпації органів черевної порожнини, перший відокремив ентерити, як окрему клінічну форму, вкупі з М. Д. Стражеско перший описав картину тромбози коронарних артерій і довів можливість прижиттєвого розпізнавання інфаркту міокарду, опрацював особливий метод безпосердньо вислухування серця, описав клініку різних форм апендициту. Загалом перу В. П. Образцова належить більше 50 наукових праць. Він був творцем сьогочасної терапевтичної школи в Україні, і з його клініки вийшла низка видатних професорів-терапевтів.

Перша половина 20-го століття приносить Київському Університетові, а потім Київському Медичному Інститутові блискучу плеяду *терапевтів*, що завдяки своїм працям стали широковідомі не лише в межах України, але і за кордоном. До цих українських учених слід зарахувати *М. Д. Стражеска, Т. Г. Яновського, М. М. Губергріца, В. В. Виноградова, М. О. Свенсона, Ф. А. Удінцова, В. Солнцева*. Перший із них прославився працями в галузі серце-

во-судинної системи, другий був видатним педагогом і дослідником, що працював у галузі захворювань легенів та нирок. *М. М. Губергріц* відомий своїми працями з захворювань черевної порожнини, багато працював над питанням дієтетики, *В. В. Виноградов* приділяв багато уваги вивченню патології крови, *Ф. А. Удінцев* спричинився до розвитку та вдосконалення фізичних методів лікування при внутрішніх захворюваннях.

До 1962 р. катедрою внутрішніх хвороб Київського Медичного Інститутут керував академік *В. М. Іванов*, відомий своїми дослідженнями над застосуванням флюорографії, працями з патології шлунково-кишкового тракту та серцево-судинної системи. Всі вище згадані професори були також видатними педагогами, вони підготували низку професорів-терапевтів, що працюють тепер у різних мединститутах України.[39]

З видатних хірургів медичного факультету Київського Університету, а потім Київського Мединституту слід згадати *Ю. К. Шимановського*, що написав один із перших підручників з оперативної хірургії, *М. В. Скліфосовського, Михайла Михайловича Дітеріхса, М. М. Волковича*, видатного хірурга та педагога, що відомий своїми працями у галузі риносклероми, хірургічного лікування апендициту, жовчно-кам'яної хвороби та травматології. *М. М. Волкович* був організатором Київського Хірургічного Товариства та його головою. Видатними хірургами були *О. П. Кримов*, що написав один із перших підручників хірургії українською мовою, *Є. Г. Черняхівський*, видатний педагог і український діяч, *І. Н. Зав'ялів*, що керував довгий час шпитальною хірургічною клінікою та був блискучим оператором. У галузі ортопедії працювали *С. Л. Тимофіїв, І. О. Фрумін, О. Г. Єлецький*. З сучасних хірургів слід згадати *М. С. Коломийченка, Ю. Ю. Крамаренка, О. Л. Пхакадзе, І. М. Іщенка*.[40]

Одним із перших *акушерів-гінекологів* Київського Університету був *Олександер Павлович Матвіїв* (1816—1882), він багато зробив для розвитку акушерсько-гінекологічної клініки та один із перших застосував специфічну профілактику гонобленореї.

Видатним педагогом, що підготував низку відомих гінекологів та акушерів, був *Г. Ф. Писемський*, відомий своїми працями з

---

[39] Про наукову працю згаданих вище професорів дивись у нашій праці «Медична наука в Україні в першій половині XX-го сторіччя». З видатніших учнів М. Д. Стражеска та Т. Г. Яновського слід подати, крім В. М. Іванова, А. М. Зюкова, В. Х. Василенка, І. В. Базилевича, Ф. Я. Примака, А. Л. Міхньова, Б. С. Шклярова та інш.

[40] Про наукову працю згаданих вище професорів дивись у нашій праці «Медична наука в Україні в першій половниі XX-го сторіччя». У ній подано також деякі біографічні дані про декого з них.

вивчення іннервації матки, *О. І. Крупський* багато працював над проблемами обезболювання пологів. Здібним акушером-гінекологом є *Л. Я. Мельник*, з інших професорів акушерів-гінекологів слід згадати *О. Ю. Лур'є Ф. О. Соколова, К. Н. Жмакіна.*

Першим професором *дитячих* хвороб в Україні був *В. Є. Чернов*, що зорганізував першу в Україні дитячу клініку при Олександрівській лікарні в Києві. Відомим педіятром Київського Університету був *І. В. Троїцький*, що, до речі, заснував Київське Товариство Дитячих Лікарів і до 1903 р. був його головою. З 1915 р. катедрою дитячих хвороб медичного факультету Київського Університету, а потім Київського Мединституту керував проф. *Ф. Д. Рум'янців*, відомий своїми працями з питань рахіту, захворювань нирок, дифтерії, скарлатини та інших інфекційних дитячих хвороб. З педіятрів совєтського часу можна згадати *О. М. Хохол, Черкасова, Л. Й. Фінкельштайна.*

Керівниками катедри психіятрії в Києві були такі відомі вчені, як *І. О. Сікорський, П. І. Нечай, В. М. Гаккебуш, Я. П. Фрумкін, Капустянський,* катедрою *нервових хвороб керували О. Р. Кириченський, Б. М. Маньківський, В. В. Селецький,* катедрою туберкульози — *Д. Я. Епштайн,* катедрою *інфекційних захворювань — А. М. Зюков, Б. Я. Падалка,* катедрою *венеричних хвороб — М. І. Стуковенків, О. М. Тижненко.* Катедра *офтальмології* була зорганізована в 1869 р., нею керували *А. В. Ходін, О. В. Іванов, М. А. Левитський, В. М. Архангельський.* Першим професором *отоляринґології* у Києві був *О. М. Пучківський.* Відомим київським *урологом* був *А. А. Чайка.* На ктедрі *рентґенології працював А. Я. Богаєвський, М. Ф. Заркевич.*

Медичний факультет Київського Університету, а потім Київський Медичний Інститут відідграли вийняткову ролю не лише у підготові лікарів, але й у вихованні сотки видатних українських учених медиків.

Під час совєтської влади спочатку проведено низку експериментів з медичною освітою в Україні. Так, у квітні 1920 р. на базі медичного факультету Київського Університету та Жіночого Медичного Інституту створено Інститут Охорони Здоров'я. У грудні 1920 р. цей інститут перейменовано на Київську Державну Медичну Академію, у грудні 1921 р., відповідно до нового положення про вищі навчальні заклади, Київська Державна Медична Академія була перетворена в Київський Медичний Інститут. Декілька років після цього ще продовжувались експерименти з застосуванням так званих семінарських та лябораторних метод навчання, але врешті Медичний Інститут перейшов до нормального навчального пляну.

У 50-х роках у складі Київського Медичного Інституту функціонувало чотири факультети, а саме: терапевтичний, педіятричний, санітарно-гігієнічний та стоматологічний. На всіх цих факультетах було 61 катедра, з більш як 500 професорами, доцентами та асистентами, з них низка із званням дійсних членів Академії Наук УССР, Академії Медичних Наук СССР, членів-кореспондентів Академії Наук УССР, заслужених діячів науки.

Кількість студентів Київського Медичного Інституту в 1956 р. перевищувала 4200 осіб. За всі роки свого існування Київський Мединститут випустив коло 40 тисяч лікарів. В інституті працює Наукове Студентське Товариство (з 1881 р.), що має більше тисячі членів. Разом із мурів інституту вийшло коло 8 тисяч наукових праць. На 1 січня 1960 р. у Київському Медичному Інституті навчалось 3535 студентів, серед викладачів було 55 докторів і 252 кандидатів медичних наук.

У 1970 році в Київському Мединституті було також 4 факультети, з них лікувально-профілактичний мав вечірній відділ, а стоматологічний-заочний відділ. При низці катедр існує аспірантура, у 1945—60 р.р. підготовлено було 171 аспірантів, 354 клінічних ординаторів. В інституті є 35 клінік, клінічна база має біля 5.000 ліжок, інститут має бібліотеку біля 400.000 томів, друкарню, експериментальну майстерню, наукову кінолябораторію.

Київський Мединститут, порівняльно з іншими інститутами, має тепер найбільшу кількість професорів, з них 61 докторів медичних наук. Подаємо короткі відомості про них:

Айзенберг Олександер А., народився на Білоцерківщині в 1898 р., з 1958 р. — професор катедри шпитальної терапії, працює переважно над питаннями ревматизму; *Бакшеєв Микола С.*, народився на Білгородщині в 1911 р., з 1959 р. — професор катедри акушерства та гінекології, наукові праці присвячені переважно лікуванню кровотеч та реанімації; *Балабан Віра Г.*, народилась у Кременчузі в 1892 р., з 1946 р. — професор педіятрії, працює над питаннями ревматизму та захворюваннями кишкового тракту; *Баранник Петро І.*, народився в Адигейській області в 1895 р., з 1937 р. — професор гігієни, працює над питаннями очищення вод, заслужений діяч науки УССР; *Барченко Іван П.*, народився на Чернігівщині в 1899 р., з 1944 р. — професор гігієни харчування; *Бернадський Юрій О.*, народився в Малині в 1915 р., з 1950 р. — професор хірургічної стоматології; *Бетельман Абрам І.*, народився в Брацлаві в 1889 р., з 1949 р. — професор ортопедичної стоматології; *Братусь Василь Д.*, народився в Актюбінській області в 1916 р., з 1964 р. — професор хірургії стоматологічного факультету, один час був ректором інституту, міністром охорони здо-

ров'я в Україні; *Бурчинський Ґеорґій О.*, народився в Києві в 1908 р., з 1954 р. — професор катедри факультетської терапії, досить відомий інтерніст, написав дисертацію на тему: «Нагноювальні захворювання легенів», тепер працює над проблемами лікування виразкової хвороби та гнійних захворювань; *Габович Рафаїл Д.*, народився в Києві в 1909 р., з 1960 р. — професор комунальної гігієни, науково працює над питанням очистки води, та в галузі гігієни сільських місцевостей; *Глуханький Тимофій Т.*, народився на Чернігівщині, в 1902 р., з 1957 р. — керівник катедри шпитальної терапії, досить відомий вчений терапевт, працює над вивченням курортного лікування, проблемами профілактики та лікування вола, інфаркту міокарда тощо, підготував 40 кандидатів медичних наук; *Голігорський Соломон Д.*, народився в Одесі в 1911 р., з 1966 р. — керівник катедри урології, працює над проблемами діагностики урологічних захворювань, пластичними операціями, над лікуванням пієло-нефритів, має почесне звання заслуженого діяча науки Молдавської ССР; *Грицюк Олександер О.*, народився в м. Києві в 1923 р., з 1967 р. — професор катедри шпитальної терапії, працює переважно над вивченням патогенези тромбоутворення; *Гудзенко Прокіп М.*, народився на Черкащині в 1913 р., з 1965 р. — керівник катедри педіятрії, голова Українського Республіканського Наукового Товариства Дитячих Лікарів, працює переважно над питанням патогенези і клініки дитячих хвороб, зокрема менінгіту; *Дмитрієва Неоніла М.*, народилася в Луганській області в 1910 р., з 1962 р. — професор фармакології, одночасно проректор по учбовій роботі, працює переважно над дослідженням фармакології серцевих глюкозидів; *Дяченко Сергій С.*, народився на Чернігівщині в 1898 р., з 1945 р. — професор, керівник катедри мікробіології, працює над проблемами імунології, реактивности організму під дією гормональних препаратів, має більше 100 друкованих праць, з них низку українською мовою, у 1967 р. одержав звання заслуженого діяча УССР; *Зазибін Микола І.*, народився в м. Таганрозі в 1903 р., з 1931 р. — керує катедрою гістології, один з найвідоміших тепер гістологів України, член — кореспондент АМН СССР, заслужений діяч науки УССР, працює над дослідженням розвитку периферичної нервової системи; *Зайко Микола Н.*, народився в м. Актюбінську в 1908 р., з 1960 р. — керівник катедри патологічної фізіології, одночасно декан лікувального факультету, голова правління Українського Республіканського Наукового Товариства Патофізіологів, працює над проблемами нервової трофіки; *Іщенко Іван М.*, народився на Київщині в 1891 р., з 1944 р. — керівник катедри факультетської хірургії, генерал-майор медичної служби у відставці, був проректором

інституту, з 1945 р. — член кореспондент АН УССР, голова правління Українського Республіканського Товариства Хірургів, заслужений діяч науки УССР, працює переважно над питаннями алергії, один з найвидатніших хірургів України; *Кісельова Олександра П.*, народилась в Алтайському краю у 1918 р., з 1960 р. — професор катедри патологічної анатомії, працює переважно в галузі вивчення сполучної тканини при патологічних процесах, над питаннями запалення та пухлинного росту; *Ковальов Михайло М.*, народився у Ростовській області в 1916 р., керує катедрою шпитальної хірургії, працює переважно в галузі вивчення патології органів травлення та ендокринних органів, з 1966 р. — заслужений діяч науки УССР, має 140 друкованих праць зокрема «Очерк истории развития хирургии в России и СССР», досить видатний хірург, який запропонував низку метод у діягностиці та лікуванні захворювань щитовидної залози, вола, холециститу та інш.; *Коломийченко Михайло І.*, народився на Чернігівщині у 1892 р., з 1936 до 1955 р. — керував катедрою хірургії Київського Інституту Удосконалення Лікарів, з 1955 р. — керує катедрою хірургії Київського Мединституту, один з найбільш видатних хірургів сучасности, голова Правління Українського Республіканського Товариства Хірургів, член Міжнародньої Асоціяції Хірургів, заслужений діяч Науки УССР, має понад 100 друкованих праць. Основні напрямні наукової діяльности: питання непрохідности кишечника, гострі панкреатити, хірургія стравоходу та інш.; *Кольнер Рахиль Ю.*, народилась в 1902 р. в м. Воронежі, з 1953 р. — керівник катедри педіятрії, ректор Київського Міського Народнього Університету Здоров'я, працює над дослідженням патології печінки, жовчевих шляхів та кровотворної системи; *Концевич Іраіда П.*, народилась на Житомирщині в 1922 р., з 1954 р. — доцент катедри судової медицини, секретар парткому Київського Мединституту, працює над дослідженням судово-медичної травматології; *Кострюкова Ксенія Ю.*, народилася в м. Нарві в 1892 р., керує катедрою біології, працює над проблемами розвитку чоловічих гамет вищих рослин; *Кошель-Лескунова Олена С.*, народилась у 1904 р. в Тбіліській області, з 1950 р. — керівник катедри пропедевтики дитячих хвороб, вивчає вікові особливості дитячого організму в нормі та патології; *Красносельський Гліб О.*, народився в 1900 р. в Ярославській області, з 1957 р. керує катедрою лікарської контролі та лікувальної фізкультури, працює над питаннями клінікофізіологічного обгрунтування механізмів лікувальної фізкультури; *Кульчицький Костянтин І.*, народився в 1922 р. в м. Миколаєві, керує катедрою оперативної хірургії та топографічної анатомії, посідає посаду проректора по учбовій

роботі, працює над створенням експериментальних біологічних моделей патологічного стану; *Курилін Іван О.*, народився у 1918 р. в Білорусі, з 1963 р. — керівник катедри хвороб вуха, горла і носа, працює над тонзилярною проблемою, комплексним лікуванням склером, опрацював низку метод операцій на гортані; *Ліхтенштейн Єфрем І.*, народився в 1910 р. на Хмельниччині, з 1963 р. — професор терапії; *Малихіна Раїса І.*, народилась у 1915 р. на Курщині, з 1962 р. — керує катедрою акушерства та гінекології, працює над питанням діягностики та лікування туберкульози гінеталій; *Моргунов Ігор М.*, народився в Донецькій області в 1913 р., з 1962 р. керує катедрою епідеміології, працює над проблемами дії бактерійних токсинів і анотоксинів, питаннями загальної імунології та епідеміології; *Нестеров Володимир С.*, народився в 1898 р. в м. Новоросійську, з 1960 р. — керівник катедри терапії, працює над питаннями міокардіосклерози та аневризми серця; *Новик Ісак О.*, народився в м. Кременчуку в 1891 р., керівник катедри терапевтичної стоматології, працює над профілактикою та лікуванням стоматологічних хвороб; *Озеров Антон Х.*, народився у м. Володимир-Волинську в 1913 р., з 1954 р. керує катедрою травматології та ортопедії, працює над дослідженням деформації тазогомілкового суглобу; *Пелещук Анатоль П.*, народився в 1913 р. в м. Києві, з 1962 р. керує катедрою внутрішніх хвороб, працює в галузі гастроентерології, фізіології шлунку та нефрології; *Пилипчук Георгій С.*, народився у Брестській області в 1926 р., з 1960 р. — керівник катедри туберкульози, працює над питаннями хірургічного та медикаментозного лікування хворих на туберкульозу, написав підручник «Туберкульоз», К. 1964, та «Хірургія туберкульозу легенів і плеври», К. 1965, обидві книжки українською мовою; *Плітас Павло С.*, народився в 1892 р. в Донецькій області, з 1954 р. — професор катедри очних хвороб, працює над проблемами професійної патології зору; *Потоцький Іван І.*, народився в Саратовській області в 1898 р., керує катедрою дерматології та венерології, голова Українського Республіканського Наукового Товариства Дермато-Венерологів, має 165 друкованих праць, працює над питанням лікування дерматоз, алергій, розповсюдження венеричних хвороб та інш.; *Примак Федір Я.*, народився на Чернігівщині в 1899 р., біля 30 років керує катедрою внутрішніх хвороб, заслужений діяч науки УССР, видає праці українською мовою, Ф. Я. Примак є один з видатніших вчених терапевтів України, учень Т. Г. Яновського;*Путилін Микола І.*, народився на Курщині в 1910 р., з 1960 р. керує катедрою нормальної фізіології, працює над проблемами фізіології травлення, енергетики органів і тканин та інш.; *Руднев Іван М.*, народився

в Москві, в 1910 р., з 1962 р. — керує катедрою шпитальної педіятрії, працює над проблемою ревматизму та над дитячою кардіологією; *Сапожніков Юрій С.*, народився на Саратовщині в 1897 р., керівник катедри судової медицини, голова Правління Українського Наукового Товариства Судових Медиків і Криміналістів. Ю. С. Сапожников працює науково біля 40 років, основними працями є «Первичный осмотр трупа на месте его обнаружения», К. 1940, «Воспоминания судебного медика», К. 1966, останній час працює над втіленням криміналістики в судову медицину, судовою травматолгією та інш.; тепер найвидатніший вчений у галузі судової медицини в Україні; *Сітковський Микола Б.*, народився в 1916 р. на Житомирщині, працює доцентом на катедрі дитячої хірургії, досліджує питання дитячої проктології; *Сокол Олександра С.*, народилася на Київщині в 1919 р., з 1962 р. — керівник катедри інфекційних хвороб, працює над патогенезою інфекційних хвороб та над дією серцево-судинних ліків при них; *Спіров Михайло С.*, народився в 1892 р. в Горьківській області, біля 40 років керує катедрою анатомії, заслужений діяч науки УССР, автор більше 70 наукових праць, головно в галузі вивчення лімфатичних судин, один з видатніших тепер анатомів України; *Стражеско Дмитро М.*, народився в 1913 р. в м. Києві, керує катедрою біохемії, основний напрямок наукової діяльности — вивчення адсорбційних та йоннообмінних процесів; *Туровець Осип Г.*, народився в 1899 р. на Житомирщині, з 1955 р. керує катедрою загальної хірургії, працює переважно над питаннями патогенези та лікування тромбозів і емболій; *Федоренко Євген Г.*, народився в 1903 р. на Житомирщині, з 1963 р. — професор катедри марксо-ленінської філософії; *Федоровський Олексій О.*, народився в 1897 р. на Білгородщині, з 1954 р. — керівник катедри клінічної хірургії, заслужений діяч науки УССР, працює переважно у галузі переливання крови, один з піонерів цієї справи в Україні, винайшов стабілізатор крови «натрог», співавтор створення кровозамінювача БК-8, один з авторів препарату «колонхон» який вживають для лікування опіків і гнійних ран; *Фрумкін Яків П.*, народився в 1902 р. в м. Смоленську, з 1932 р. — керівник катедри психіятрії, заслужений діяч науки УССР, автор більше 120 наукових праць, низки монографій, тепер один з найвідоміших і найстаріших вчених психіятрів України; *Чайка Євген І.*, народився в 1902 р. на Сумщині, керує катедрою патологічної анатомії, заслужений діяч науки УССР, один з видатних патологоанатомів України, багато років працює над вивченням патології сполучної тканини; *Черкес Олександер І.*, народився в 1894 р. в м. Харкові, з 1944 р. керує катедрою фармакології, дійсний член АМН

СССР, голова Українського Наукового Товариства Фармакологів, заслужений діяч науки УССР, видатний фармаколог України, підготував більше 40 кандидатів медичних наук; *Чернишенко Лідія В.*, народилась в м. Києві в 1916 р. з 1966 р. — доцент катедри анатомії, працює над вивченням лімфатичної системи; *Шамрай Євген Ф.*, народився в 1911 р. на Хмельниччині, був ректором, деканом, керує катедрою біологічної хемії, працює над застосуванням вітамінів у медичній практиці; *Шахбазян Гайк Хачатурович*, народився в Вірменії в 1896 р., керує катедрою гігієни праці, заслужений діяч науки УССР, член-кореспондент АМН СССР, експерт Міжнародньої Організації Охорони Здоров'я, має більше 100 наукових праць, співавтор і редактор «Підручник гігієни» К. 1962, один з видатніших гігієністів України, зокрема в галузі вивчення гігієни праці; *Шварцберг Яків О.*, народився на Білгородщині в 1885 р., працював доцентом, професором, в останній час працює консультантом клініки вуха, горла, носа, тепер один з найстаріших найвидатніших оториноларингологів України, заслужений діяч науки УССР; *Шлопак Тетяна В.*, народилась у 1918 р. в м. Києві, з 1965 р. керує катедрою очних хвороб, депутат Верховної Ради СССР, працює над проблемами короткозорости, туберкульози очей та інш.; *Шуринок Андрій Р.*, народився на Житомирщині в 1894 р. керує катедрою дитячої хірургії, заслужений діяч науки УССР, працює над вивченням апендицитів, перитонітів, непрохідности кишок, стафілокової інфекції у дітей.

Ми вже згадували раніш, що *Харківський Університет був заснований у 1805 р.* Не дивлячись на те, що Харків упорівень із Києвом був другорядним провінційним містом, навколо цього університету відразу скупчилися видатні українські сили. Організація університету в Харкові викликала активну діяльність української інтеліґенції, з університетом були пов'язані різні культурні інституції, видання українських часописів та альманахів, організація леґальних та нелеґальних українських товариств.

Медичний факультет Харківського Університету спочатку мав лише шість катедр, а саме: анатомії, фізіології та судово-лікарської науки; патології, терапії та клініки внутрішніх хвороб; хірургії; акушерського знання; тваринолікування; лікарського «речовинословія», фармації та лікарської словесности. Як і медфакультет Київського Університету, медичний факультет Харківського Університету в перші роки свого існування мав великі труднощі як матеріяльного, так і організаційного характеру, але вже з середини 19-го сторіччя в ньому налагоджується нормальний навчальний процес.

З перших професорів медичного факультету Харківського Університету слід згадати *Івана Каменського,* який очолював катедру акушерства цього університету з 1810 р. до 1819 р. та першого декана медфакультету, професора хірургії *Павла Шумлянського,* одного з найосвіченіших професорів-медиків того часу.

П. Шумлянський низку років вчився закородоном, захистив докторську дисертацію в Страсбурзькому Університеті, був раніш професором анатомії та хірургії Кронштадської Медико-Хірургічної Школи, професором фармакології та хірургії Московської Медико-Хірургічної Школи, професором хірургії Московської Медико-Хірургічної Академії, він був не лише улюбленим та дуже поважаним педагогом, але, як на той час, видатним науковцем, написав низку наукових праць, між ними «Про мінеральні води Полтавської Губернії», 1806. За свої наукові праці та педагогічну діяльність він був обраним почесним членом Петербурзької Медико-Хірургічної Академії та членом «Общества Соревнованія Врачебныхъ и Физическихъ Наукъ» при Московському Університеті. Для нас особливо цікаво, що він був першим професором-медиком, який читав лекції українською мовою.

З професорів тероретичних катедр медичного факультету Харківського Університету слід згадати відомих фізіологів: *І. Д. Книгіна, І. П. Щелкова, О. С. Венедіктова, І. Й. Каленичeнка, М. Ф. Білоусова, В. Я. Данилевського,* хеміків: *В. С. Гулевича, М. О. Валяшко, М. М. Бекетова, О. Я. Данилевського,* патофізіологів та патологоанатомів: *В. П. Крилова, О. В. Репрьова, М. Ф. Мельникова-Розведенкова,* гістолога: *В. Я. Рубашкіна,* бактеріологів: *Л. С. Ценковського, В. І. Неригайлова.* З вищезаначених учених дозволимо собі лише коротко зупинитися на деяких постатях.

Видатним ученим із світовим ім'ям був *Василь Якович Данилевський* (1852—1939). Він закінчив медичний факультет Харківського Університету в 1874 р., провів там свої знамениті досліди над впливом головного мозку на дихання та кровообіг, у 1876 р. захистив докторську дисертацію, потім працював за кордоном в лабораторіях Людвіґа та Д'Арсонваля. Проф. Данилевський багато працював над реґістрацією електричних явищ у головному мозку, був піонером вивчення гіпнози. З 1883 до 1909 рр., а потім з 1917 по 1926 рр. він керував катедрою фізіології Харківського Університету, а згодом Харківського Медінституту, крім того був організатором Українського Інституту Праці, директором Всеукраїнського Інституту ендокринології та органотерапії, дійсним членом Академії Наук УССР. Данилевський опублікував 217 наукових праць, зокрема великий 3-томовий підручник фізіології.

Брат Василя Яковича Данилевського, *Олександер Якович Данилевський* (1838—1923) був також професором Харківського Університету, де керував катедрою медичної хемії. Він закінчив медфакультет Харківського Університету в 1860 р., в 1863 р. захистив докторську дисертацію, з 1885 до 1892 р. був професором Харківського Університету. Він відомий своїми працями у галузі вивчення структури білкових тіл, зокрема тканинних, казеїни, він уперше довів можливість синтези білкоподібних речовин при участі ферментів.

Лев Семенович Ценковський (1822—1887) був видатним ботаніком та зоологом, основником школи бактеріологів, протистологів та мікологів у Росії. Його праці набули світової слави, зокрема ще у 1856 р. він підкреслював відсутність принципової різниці між рослинним та тваринним світом, доводив, що вірулентність бактерій змінюється під впливом зовнішніх факторів, запропонував свою методу вакцинації проти сибірки.

Володимир Сергійович Гулевич (1867—1933) був професором Харківського Університету на катедрі медичної хемії. Він відомий своїми працями над вивченням амінокислот, азотистих екстрактивних речовин м'язової тканини, зокрема відкрив т. зв. карнозину, карнетину та метилгуанідину, запропонував методи кількісного визначення живого срібла, золота та хлору при біохемічних дослідженнях, був автором більше 40 наукових праць та двох підручників, з яких особливою популярністю користувався «Курс биологической химии».

Одним із найвидатніших українських патолого-анатомів із світовим ім'ям був довголітній професор патологічної анатомії Харківського Університету *Микола Федотович Мельников-Разведенков* (1866—1937). Він керував катедрою з 1902 по 1920 р. потім був директором Українського Патоанатомічного Інституту, а з 1930 р. — керівником патоморфологічного відділу Українського Інституту Експериментальної Медицини. Проф. Мельников-Разведенков багато працював у галузі патоморфології алергічних процесів, запропонував методу консервування препаратів із збереженням природньої їх барви, вивчав альвеолярний ехінокок, при чому встановив можливість розмноження цього паразита без проміжного господаря. В Україні дуже відомий його підручник «Пособие к практическому курсу патологической гистологии». Великою заслугою М. Ф. Мельникова-Разведенкова є підготова дуже великої кількости прозекторів для українських науково-дослідних інституцій та лікарень.

Видатним анатомом Харківського Медичного Інституту був *Володимир Петрович Воробйов* (1876—1937), що про нього ми ще

згадаємо в іншій праці в цьому збірнику. В. П. Воробйов був учнем теж видатного українського вченого *О. К. Білоусова,* що також був професором анатомії Харківського Університету і, між іншим, виготовив, укупі з відомим українським малярем Сергієм Івановичем Васильківським, низку анатомічних малюнків та анатомічних альбомів.

З інших професорів Харківського Університету слід згадати *Михайла Дійовича Пономарйова,* що написав один із перших підручників про хвороби новонароджених, *І. В. Троїцького,* що керував катедрою дитячих хвороб у Харкові, *Павла Івановича Ковалевського,* що був основником та керівником катедри психіятрії, *А. Р. Штермана,* що зорганізував першу в Україні катедру рентґенології при Харківському Мединституті, *Леонарда Леопольдовича Гіршмана,* керівника катедри очних хвороб, *Івана Павловича Лазаревича,* що керував катедрою акушерства та гінекології і видав один із перших підручників у галузі акушерства, *Іринарха Поліхронійовича Скворцова,* відомого гігієніста, *М. С. Бокаріуса,* керівника катедри судової медицини, *М. П. Трінклера* (ортопедія).

З видатних терапевтів у Харкові працювали, як керівники катедри внутрішніх хвороб, професори *П. І. Шатилов, І. І. Файншмідт, В. М. Коган-Ясний,* відомими хірургами Харківського Медичного Інституту були *В. М. Шамов, М. І. Ситенко, О. В. Мельників, М. П. Новаченко, катедрою* отоляринґології керували *С. Г. Сурукчи, С. М. Компанієць.*

З видатних діячів совєтського періоду слід згадати *Г. В. Фольборта (фізіологія), С. І. Златогорова* (бактеріологія), *О. В. Палладіна* (біохемія), *А. І. Струкова* (патологічна анатомія), *В. П. Протопопова, Є. О. Попова* (психіятрія), *О. М. Гринштейна* (неврологія), *О. М. Марзєєва* (гігієна), *Д. О. Альперна* (патологічна фізіологія), *Є. К. Приходькову* (фізіологія), *А. М. Утевського* (біохемія), *В. С. Деркача* (мікробіологія), *В. О. Білоусова* (педіятрія), *Б. Є. Панкратьєва (хірургія), Н. П. Татаренко* (психіятрія), *В. І. Грищенко* (акушерство та гінекологія-, *М. О. Бравштейна* (очні хвороби) і *Г. А. Бурлаченка* (рентґенологія).

Херківський Медичний Інститут має три факультети: лікувальний, педіятричний та санітарно-гігієнічний з 51 катедрою. В інституті працювало у 50-х роках 39 професорів, 62 доценти і коло 300 асистентів. У 1956 р. в інституті навчалося 3501 студент. Разом з мурів медичного факультету Харківського Університету та з Харківського Медичного Інституту вийшло коло 28 тисяч лікарів. З 1950 до 1956 р. в інституті захищено 243 дисертації на звання кандидата та доктора медичних наук. При інституті існує Студентське Наукове Товариство, що об'єднує коло

тисячі студентів. На 1 січня 1963 р. в Інституті навчалось 3295 студентів, серед викладачів було 47 докторів і 198 кандидатів медичних наук, разом було 52 катедри та 25 клінік.

Нижче подаємо короткі відомості про професорів Харківського Мединституту, що мають вчені ступені докторів медичних наук:

Альошин Борис В., народився у Польщі в 1901 р., з 1937 р. — керівник катедри гістології, заслужений діяч науки УССР, працює над проблемами ендокринології, зокрема над патогенезою хвороби вола, один з видатних тепер гістологів України; *Альперн Данило О.*, народився в 1894 р. в м. Харкові, з 1930 р. — професор патофізіології, член-кореспондент Академії Наук УССР, заслужений діяч науки УССР, працює над питанням реактивности організму, над значенням нервових і гуморальних факторів, питаннями алергії, зокрема відкрив медіятори запалення, показав значення нервової системи у судинній проникненості, встановив ролю гіпофізи в патогенезі алергії. Д. Альперн опублікував біля 200 друкованих праць, зокрема видав підручник патофізіології, який був перекладений на німецьку, англійську, китайську, болгарську та румунські мови; *Андреасов Леон М.*, народився у 1891 р. в м. Тбілісі, з 1962 р. — керівник катедри загальної хемії; *Білоусов Володимир О.*, народився в м. Курську у 1895 р., з 1918 р. безперервно працює в Мединституті, в останній час професором-консультантом катедри педіятрії, член кореспондент АМН СССР, заслужений діяч науки УССР, працює над проблемами ревматизму та туберкульози у дітей, досліджує питання серцево-судинної патології, один з видатніших педіятрів України; *Бобін Володимир В.*, народився в 1924 р. у м. Харкові, працює доцентом катедри нормальної анатомії, досліджує анатомію нервової системи; *Богрі Сара М.*, народилася у 1907 р. в м. Полтаві, читає курс нормальної анатомії; *Бравнштейн Микола О.*, народився в 1898 р. у м. Харкові, з 1940 р. — керує катедрою очних хвороб, працює над питанням фотобіології та фізіотерапії в офтальмології, над туберкульозою ока та інш.; *Бурлаченко Ґеорґій А.*, народився в Донській області в 1894 р., з 1953 р. керує катедрою рентгенології та радіології, працює переважно над методиками дослідження серця і легенів; *Горкін Зіновій Д.*, народився у 1897 р. в м. Березині, з 1939 р. — професор гігієни праці; *Грищенко Валентин І.*, народився в м. Харкові в 1928 р., з 1966 р. — професор акушерства та гінекології, проректор по науковій роботі, працює над вивченням фізіології та патології вагітности; *Грищенко Іван І.*, народився на Воронежчині у 1897 р., з 1944 р. керує катедрою акушерства та гінекології, заслужений діяч науки, проректор Харківського Університету Народнього Здо-

ров'я працює над пластичними операціями в гінекології, вивчає проблеми охорони зародку та новонароджених; *Гуревич Зіновій А.*, народився в м. Глухові у 1898 р., з 1933 р. керує катедрою соціяльної гігієни, працює переважно над питаннями алкоголізму, проблемами організації охорони здоров'я та інш., один з найстаріших соціял-гігієністів України; *Деркач Василь С.*, народився в Донецькій області у 1894 р., з 1944 р. керує катедрою мікробіології, заслужений діяч науки УССР, член кореспондент АМН СССР, працює над дослідами різних антибіотиків, він запропонував саназин і протипухлинний антибіотик неоцид. В. Деркач автор першої в Україні експериментальної праці з бактеріофагії, він виявив цитоплазматичні базофільні включення в ракових клітинах, тепер один з найвидатніших бактеріологів України; *Дерман Григорій Л.*, народився у м. Артемівську в 1890 р., з 1945 р. керує катедрою патологічної анатомії, має 113 друкованих праць, зокрема написав підручник «Посібник для розтину трупів». 1936; *Доброгаєва Ганна Ф.*, народилася в 1901 р. в м. Білопіллі Сумської області, з 1965 р. керує катедрою шпитальної педіятрії, працює над проблемою респіраторної патології, над вивченням туберкульозного менінгіту у дітей; *Дубинський Арон А.*, народився в м. Умані в 1911 р., з 1966 р. керує катедрою факультетської та шпитальної терапії, працює над діягностикою та лікуванням хвороб серця; *Жаботинський Василь М.*, народився в м. Ленінграді у 1895 р., з 1943 р. керує катедрою комунальної гігієни, працює переважно над питаннями водопостачання міст та сел; *Задорожний Борис Я.*, народився на Сумщині у 1923 р., з 1966 р. керує катедрою дерматології та венерології (з 1959 р. — ректор інституту), вивчає променеві ураження шкіри; *Зінченко-Гладких Валентина Д.*, народилась на Донбасі в 1923 р., з 1966 р. — професор катедри оперативної хірургії та топографічної анатомії, працює над проблемами травм та ортопедичних захворювань; *Каліман Павло О.*, народився на Полтавщині у 1930 р., з 1967 р. читає курс біологічної хемії; *Караванов Ґеорґій Г.*, народився в м. Харкові у 1899 р., з 1944 р. керує катедрою факультетської хірургії, має понад 200 друкованих праць переважно в галузі хірургічного лікування цирози печінки, ендокринних органів; *Левін Марко М.*, народився в Білорусі у 1898 р., з 1939 р. керує катедрою загальної хірургії, працює переважно над хірургією шлунку, розробив деякі нові методики в хірургії; *Лисковцев Михайло М.*, народився на Саратовщині у 1924 р., з 1964 р. керує катедрою інфекційних захворювань, вивчає переважно клініку вісцеральної патології та методи лікування інфекційних хвороб; *Максимова Віра М.*, народилася в м. Волгограді у 1914 р., з 1964 р. керує

катедрою лікарського контролю та лікувальної фізкультури, вивчає проблеми лікувальної фізкультури при нервових захворюваннях; *Мала Любов Т.*, народилась на Запоріжжі у 1917 р., з 1955 р. керує катедрою факультетської та шпитальної терапії, член-кореспондент АМН СССР, працює переважно в галузі кардіології та діягностики злоякісних новоутворень, була делегаткою Всесвітнього Конгресу Жінок, вважається одним з видатних терапевтів України; *Матвєєва Віра Ф.*, народилася в м. Києві у 1904 р., з 1953 р. керує катедрою акушерства та гінекології, була деканом та заступником директора інституту, одна з перших в Україні провадила психопрофілактичне обезболювання пологів, запропонувала комплексні методи оживлення новонароджених, працює над проблемою запальних процесів статевих органів; *Налбат Олександра С.*, народилася в Донбасі в 1907 р., з 1963 р. — професор катедри патологічної анатомії, була деканом педіятричного факультету, працює над патологією кісткової туберкульози, захворювань нирок, легенів, серцево-судинної системи; *Орленко Юрій М.*, народився на Харківщині у 1901 р., з 1960 р. керував спочатку катедрою факультетської, а згодом шпитальної хірургії, працює над проблемами захворювань жовчевих шляхів, печінки, запропонував низку нових лікувальних препаратів; *Пікін Костянтин І.*, народився на Курщині у 1901 р., з 1958 р. керівник катедри хірургії, працює над питаннями хірургії печінки та жовчевих шляхів; *Почепцов Валентин Ґ.*, народився в 1919 р. на Кіровоградщині, керує катедрою факультетської терапії, досліджує проблеми алергії, запобігання та лікування серцево-судинної недостатності; *Приходько Валентина С.*, народилась на Харківщині у 1926 р., з 1965 р. керує катедрою пропедевтики та факультетської педіятрії, працює над дитячою кардіологією та респіраторними захворюваннями у дітей; *Сиворонов Володимир О.*, народився у 1900 р. в м. Харкові, з 1945 р. керує катедрою гігієни харчування, працює над питаннями раціонального харчування і профілактикою харчових отруєнь, запропонував низку метод досліду харчових продуктів; *Синельников Рафаїл Д.*, народився в 1896 р. в Бердянську, з 1937 р. керує катедрою анатомії, видав атлас анатомії людини в трьох томах, підготував 43 кандидатів наук, один з видатніших анатомів України, працював і працює над морфологічним вивченням систем органів і тканин у віковому і порівняльно-анатомічному пляні, розробив низку нових метод анатомічних досліджень; *Соловйов Михайло М.*, народився в 1886 р. у Липецькій області, з 1930 р. керує катедрою епідеміології, дійсний член АМН СССР, заслужений діяч науки УССР, найстаріший та найвидатніший тепер епідеміолог України,

написав більше 70 друкованих праць в тому числі низку монографій українською мовою; *Татаренко Ніна П.*, народилася в 1900 р. на Воронежчині, з 1951 р. керує катедрою психіятрії, заслужений діяч науки УССР, працює над питаннями патофізіології психозів, над шизофенією, опрацювала низку методик клінічних досліджень, має більше 100 друкованих праць, один з видатніших тепер психіятрів України; *Тец Григорій І.*, народився в 1898 р. у м. Гомелі, з 1944 р. керує катедрою дитячих захворювань, працює над різними питаннями педіятрії; *Трубніков Віктор П.*, народився на Тамбовщині у 1924 р., з 1962 р. керує катедрою травматології та ортопедії, працює над вивченям регенерації кісткової тканини, лікуванням вогнепальних переломів та в галузі історії медицини; *Утевський Арон М.*, народився в 1904 р. в м. Конотопі, з 1944 р. керує катедрою біохемії, член-кореспондент АН УССР, має 140 друкованих праць, підготував 30 кандидатів наук, працює над біохемією ферментів та гормонів, розробив низку нових метод у біохемії, встановив перетворення в м'язевій тканині пировиноградного квасу у молочний, один з видатніших біохеміків України; *Фуголь Ольга М.*, народилась у 1908 р. в м. Харкові, читає курс нормальної фізіології, працює над вивченням вищої нервової діяльности; *Халєєва Лариса Д.*, народилась у 1929 р. на Сумщині, доцент, читає курс нормальної фізіології, працює над проблемами гіпертонічної хвороби, атеросклерози, коронарної недостатности, іноді пише праці українською мовою; *Харченко Микола С.*, народився в 1906 р. на Одещині, з 1941 р. керує катедрою фармакології, працює в галузі експериментальної фармакології та ендокринології; *Черненко Володимир Д.*, народився в 1925 р. на Чернігівщині, читає курс епідеміології, з 1966 р. — декан санітарно-гігієнічного факультету, працює в галузі вивчення імунітету при дифтерії; *Шаповал Володимир І.*, народився у 1924 р. на Кіровоградщині, з 1956 р. — професор катедри факультетської хірургії, працює над проблемами нефрології та урології; *Штельмах Микола І.*, народився у 1920 р. на Харківщині, з 1964 р. керує катедрою внутрішніх хвороб, працює у галузі ранньої діягностики захворювань серця та судин; *Шульга Юрій Д.*, народився у 1920 р. в м. Полтаві, керує катедрою пропедевтичної терапії, працює у галузі вивчення патології нирок.

Медичний факультет Новоросійського Університету, тепер Одеський Медичний Інститут імени М. І. Пирогова, теж відіграв значну ролю не лише в розвитку медичної освіти та в підготові лікарів для України, але виконав видатну працю в розвитку медичної науки. З Новоросійським (Одеським) Університетом пов'язані прізвища таких видатних всесвітньовідомих учених, як *Ілля*

І. Мечников (1845—1916), що був професором зоології та порівняльної анатомії цього університету, *Іван Михайлович Сєченов* (1829—1905), що керував катедрою фізіології, *Яків Ю. Бардах* (1857—1929), що створив катедру мікробіології, *Володимир Валеріянович Підвисоцький* (1857—1913), що був першим деканом медичного факультету, *Б. Ф. Веріго* (1860—1925), *С. С. Головін* (1866—1931).

В Одеському Університеті працювали *Микола Федорович Гамалія* (1859—1949), *Лев Олександрович Тарасевич* (1868—1927), *Микола Д. Стражеско* (1876—1952), ректором Медичної Академії в Одесі, що була створена на базі Медичного факультету Новоросійського Університету, був *Данило К. Заболотний* (1866—1929), що до речі, зорганізував тут першу в Російській імперії катедру епідеміології.

Як ми вже зазначали, медичний факультет Новоросійського Університету був зорганізований у 1900 р. Першим керівником катедри анатомії був *М. А. Батуїв*, патологічної анатомії — *Д. П. Кішенський*, фізіології — *Б. Ф. Веріго*, топографічної анатомії — *М. К. Лисенков* (1865—1941), який, до речі, багато працював у галузі антропології та оперативної хірургії. Катедрою гігієни керував один із видатніших гігієністів Росії та України *Г. В. Хлопін*, шпитальною терапевтичною клінкою завідував *Т. Г. Яновський*. Професором Одеського Університету та першим директором Одеського Мединституту був відомий патофізіолог *Володимир Васильович Воронін*, що багато працював у галузі вивчення будови та функції сполучної тканини, приват-доцентом Одеського Університету був відомий хемік-органік *Микола Дмитрович Зелінський* (1961—1953). Катедрою біології довший час керував видатний учений біолог *Олександер Онуфрійович Ковальський* (1840—1901). Довголітнім керівником катедри очних хвороб був *Володимир Петрович Філатов* всесвітньовідомий своїми працями в ділянці пересадження рогівки та у тканинній терапії. Професор *В. К. Стефанський* уперше описав щурячу проказу, відкрив її збудника (Паличка Стефанського).

З інших професорів Одеського Університету та Одеського Медичного Інституту слід згадати *Д. К. Третякова* (гістолог), *Я. М. Розенблята*, що зорганізував у 1922 р. катедру рентґенології, *Н. Н. Ісаченка* (рентґенолог), *С. С. Головіна* (офтальмолог), *О. М. Пучківського* (отоляринголог), *Л. П. Дмитренка* (терапевт), *Д. Л. Меерсона* (туберкульоза), *М. Н. Зайко* (патофізіолог), *Г. І. Маркелова*, що вивчав веґетативну нервову систему, *Л. Б. Бухштаба*, що відомий своїми працями з ділянки серцево-судинних захворювань, *Є. І. Сінельнікова*, *Л. В. Громашевського* (епідеміологія та со-

ціяльна гігієна), *М. О. Ясиновського, І. Я. Дейнеку, А. І. Бурштайна, Л. К. Коровицького, П. А. Наливкина* та *С. М. Щасного,* що зорганізував катедру мікробіології цього інституту.

За час свого існування медичний факультет Новоросійського Університету та Одеський Медичний Інститут підготували коло 20 тисяч лікарів, з яких коло 200 були керівниками катедр інших навчальних закладів або провадили лябораторії в різноманітних науково-дослідних інститутах. До речі, учнями Одеського Університету були *О. О. Богомолець, Л. В. Громашевський* та *Г. І. Маркелов,* пізніші академіки Української Академії Наук.

Одеський Медичний Інститут має 4 факультети, а саме: лікувально-профілактичний, педіятричний, санітарно-гігієнічний та стоматологічний. У середньому до інституту щорічно вступає 450 осіб. Як і при інших медичних інститутах, при Одеському Інституті існує Студентське Наукове Товариство та аспірантура для підготови викладачів вищих навчальних закладів. На 1 січня 1961 року в Одеському Медичному Інституті навчалося 2857 студентів, було 54 катедри, серед викладачів було 36 докторів та 165 кандидатів медичних наук.

За час свого існування Одеський Медінститут видав більше як 120 збірників наукових праць, має бібліотеку біля 300.000 томів.

З професорів Одеського Медінституту, що працюють в ньому тепер, слід згадати наступних, які мають титули докторів медичних наук:

Алейникова Людмила О., народилася в 1923 р., з 1966 р. керує катедрою шпитальної терапії, працює над проблемою коронарної недостатності, атеросклерози та гіпертонії; *Борзов Михайло В.,* народився в 1899 р., з 1959 р. керує катедрою дерматології, працює переважно над вивченням професійних захворювань шкіри; *Варламов Володимир І.,* народився в 1908 р., з 1958 р. керує катедрою оперативної хірургії та топографічної анатомії, працює над вивченням змін у кишках під впливом порушення нормального кровообігу; *Васильєв Костянтин Ґ.,* народився в 1919 р. в м. Омську, керує катедрою епідеміології, має 120 друкованих праць, головно в галузі вивчення специфічної профілактики та історії епідеміології; *Волинський Федір А.,* народився в 1890 р. на Харківщині, з 1944 р. керує катедрою анатомії, заслужений діяч науки УССР, працює над вивченням будови вегетативної нервової системи; *Волошин Яків М.,* народився у 1904 р. в м. Вінниці, з 1946 р. керує катедрою факультетської хірургії, заслужений діяч науки УССР, працює переважно в галузі відтворювальної хірургії, черевної хірургії та ендокринології; *Герцен Іван Г.,* народився у 1917 р. на Ставропольщині, з 1960 р. керує

катедрою ортопедії та травматології, з 1963 р. — проректор Інституту по учбовій роботі, працює над проблемою остеосинтези та обезболювання; *Двожильна Катерина Д.*, народилася у 1913 р. на Донбасі, з 1955 р. керує катедрою загальної хірургії, працює над питаннями діягностики, профілактики та лікування захворювань черевної порожнини; *Дейнека Іван Я.*, народився в 1904 р. на Полтавщині, професор шпитальної та військової хірургії, з 1951 р. — ректор Інституту, заслужений діяч науки УССР, працює над вивченням злоякісних пухлин, лікуванням ехінококу, у галузі відновної хірургії та інш., має понад 150 друкованих праць; *Дмитрієв Модест Л.*, народився в 1909 р. у м. Ташкенті, з 1952 р. керує катедрою хірургії і ортопедії дитячого віку, працює над проблемами регенерації, пластики кісток, запропонував нові методи кістково-пластичних операцій; *Дубовий Юхим Д.*, народився у 1898 р. на Одещині, з 1944 р. керує катедрою рентгенології і радіології, заслужений діяч науки УССР, має 124 друкованих праць, вперше в СССР застосував рентгенотерапію хронічних тонзилітів, опрацював методики телерентгенотерапії; *Зайцев Микола Д.*, народився в 1911 р. в м. Іваново, з 1950 р. керує катедрою гістології, працює над проблемами інервації та гістогенези органів і тканин; *Іванченко Прокіп Л.*, народився в 1907 р., з 1954 р. керує катедрою біології, працює в галузі медичної паразитології; *Кальфа Семен Ю.*, народився в 1892 р. в м. Одесі, керує катедрою очних хвороб, учень В. Філатова, має 170 друкованих праць, працює в галузі боротьби з главкомою, над питанням пересадки роговиці, тканинної терапії та інш., один з видатніших офтальмологів України; *Куколєв Яків В.*, народився у 1900 р., з 1959 р. керує катедрою акушерства та гінекології, працює над проблемою лікування запальних процесів статевих органів жінок та пластичними операціями в гінекології; *Левіна Цецілія О.*, народилася в 1904 р. в м. Одесі, керує катедрою внутрішнх хвороб, заслужений діяч науки УССР, працює над вивченням серцево-судинної патології; *Мірельзон Лев А.*, народився в 1890 р. в м. Кременчуку, з 1934 р. керує катедрою психіятрії, працює переважно над реактивними психозами; *Осташков Костянтин В.*, народився в 1929 р. у м. Вінниці, з 1966 р. керує катедрою фізіології, працює у галузі вивчення фізіології центральної нервової системи, запропонував новий мікрометр для визначення газів крові; *Поповкін Євген М.*, народився у 1922 р. в м. Кіровограді, професор анатомії, працює над морфологією вегетативної нервової системи; *Семенченко Григорій І.*, народився у 1919 р. на Київщині, з 1959 р. керує катедрою хірургічної стоматології, працює над проблемою гострих і хронічних остеомієлітів щелеп, іноді видає праці українською мовою;

Синовець Анатолій С., народився в 1918 р. на Кіровоградщині, з 1965 р. керує катедрою факультетської хірургії, працює переважно над патогенезою та лікуванням облітеруючої хвороби судин кінцівок; *Соколовський Михайло П.*, народився в 1887 р. в м. Ржеві, з 1945 р. — керівник катедри, з 1965 р. — професор-консультант хірургічної клініки, опрацював новий спосіб лікування облітеруючої хвороби судин, методу пластичного закриття твердої мозкової оболонки сальником; *Соколянський Ґеоргій Г.*, народився в 1899 р. у м. Сатврополі, з 1956 р. керує катедрою нервових хвороб, працює переважно над питанням нейроінфекцій, менінгітами, енцефалітами та інш.; *Тагібеков Кіяс Гусейн-Огли*, народився в 1900 р. у Азербайджані, з 1959 р. керує катедрою шпитальної хірургії, працює над проблемами військово-польової хірургії, хірургії печінки та інш.; *Тараненко Марія І.*, народилася у 1918 р. на Одещині, з 1966 р. керує катедрою туберкульози, працює над проблемою консервативного лікування туберкульози; *Успенський Євген О.*, народився в 1901 р., з 1957 р. — професор катедри патологічної анатомії, працює над патологічною анатомією нервової системи; *Чернюк Володимир П.*, народився в 1902 р. на Херсонщині, з 1954 р. керує катедрою педіятрії, працює в галузі туберкульози, ревматизму та інфекційних хвороб у дітей; *Ярошик Лідія І.*, народилася у 1911 р. в м. Алчевську, з 1964 р. — доцент мікробіології, працює в галузі вивчення ревматизму, застосувала вперше алерген, виготовлений з культур стертококів висіяних зі крові хворих; *Ясиновський Михайло О.*, народився в 1899 р. в м. Одесі, з 1956 р. керує катедрою факультетської терапії, з 1964 р.—дійсний член АМН СССР, видав 196 друкованих праць переважно з питань ревматизму, епідемічного гепатиту, еритремії та інш., підготував 39 кандидатів наук, заслужений діяч науки УССР, один з видатніших ревматологів України, Голова Українського Республіканського Комітету по боротьбі з ревматизмом.

Дніпропетровський Державний Медичний Інститут, раніш медичний факультет Катеринославського Університету, був заснований у 1916 р. Тепер він має 4 факультети, а саме: лікувальний, педіятричний, санітарно-гігієнічний та фармацевтичний. На 1 січня 1960 р. у Дніпропетровському Мединституті навчалося 3487 студентів, серед викладачів було 26 докторів та 152 кандидати медичних наук з них низка відомих українських учених, як наприклад, *М. М. Денисенко, Д. О. Василенко, В. П. Карпов, С. М. Компанієць, Д. Б. Франк* та інші.

Дніпропетровський Медичний Інститут за час свого існування підготовив коло 15 тисяч лікарів та коло 4 тисячі фармацевтів. До речі, професорами Дніпропетровського Університету були ві-

домий хемік *Лев Володимирович Писаржевський* (1874—1938), що пізніше був директором Українського Інституту Фізіологічної Хемії, автор відомих підручників «Вступ до хемії» та «Неорганічна хемія», відомий хірург *Олександер Олексійович Абражанов* (1867—1931) та наш видатний громадський діяч і хірург *Борис Юрійович Андрієвський.*

Тепер Дніпропетровський Мединститут, крім 4-ох вищезгаданих факультетів, має вечірній відділ лікувально-профілактичного факультету, 56 катедр, бібліотеку з більш, як 300.000 томів. Після Другої Світової Війни його клініки і лябораторії відбудовано і поширено. При інституті існує Студентське Наукове Товариство.

Нижче подаємо відомості про професорів інституту, які мають учений ступінь доктора медичних наук:

Архипенко Володимир І., народився в м. Харкові в 1925 р., з 1962 р. керує катедрою гістології, працює переважно над вивченням ендокринної системи; *Батрак Григорій О.,* народився на Донбасі в 1905 р., з 1944 р. керує катедрою фармакології, заслужений діяч науки УССР, має 125 друкованих праць, частина їх друкована українською мовою, працює переважно над дослідженням проблеми наркозу та фармакотерапією інфекційних захворювань; *Безпалов Ґеоргій С.,* народився у 1914 р. у Брянській області, з 1964 р. керує катедрою патологічної анатомії, працює над проблемами онкології; *Богданович Віра В.,* народилася в 1905 р. на Дніпропетровщині, з 1966 р. керує катедрою біології, працює над вивченням протозойних інвазій; *Гольдштейн Ісаак М.,* народився в 1896 р. в Орловській області, з 1948 р. керує катедрою епідеміології, має 80 друкованих праць з них 4 монографії українською мовою, працює над вивченням поліомієліту, ящуру, дифтерії та інш.; *Дашевський Арон І.,* народився в 1904 р. на Київщині, з 1949 р. керує катедрою очних хвороб, заслужений діяч науки УССР, має 140 друкованих праць, працює над вивченням рефракції ока, над боротьбою зі сліпотою та інш., за створення методики фотоофтальмометрії ока одержав Всесоюзну премію АМН СССР; *Демиховський Юхим І.,* народився в 1901 р. в Мінській області, з 1947 р. керує катедрою мікробіології, працює над вивченням нових антибіотиків; *Демко Михайло Ю.,* народився в 1900 р. на Київщині, з 1962 р. керує катедрою оперативної хірургії і топографічної анатомії, працює над вивченням кровопостачання органів і тканин; *Дзяк Віктор М.,* народився в 1920 р. в м. Дніпропетровську, з 1958 р. керує катедрою внутрішніх хвороб, має 140 друкованих праць, підготував 40 кандидатів медичних наук, працює над питаннями серцево-судинної патології, ревматизму та інш.; *Єгоров Олександер С.,* народився в 1903 р. на Орловщині, з 1959 р.

керує катедрою акушерства та гінекології, вивчає питання охорони здоров'я жінки, матері та новонароджених; *Зеленський Анатолій Ф.*, народився в 1895 р. на Дніпропетровщині, керує катедрою дитячих хвороб, працює над патолгією дітей раннього віку; *Зубенко Павло М.*, народився в 1901 р. на Дніпропетровщині, з 1958 р. керує катедрою біохемії, працює над біохемією м'язів, обміном речовин та інш.; *Кашпур Олександер М.*, народився в 1899 р. в м. Москві, з 1963 р. керує катедрою органічної хемії, працює над вивченням біохемічної еволюції м'язів; *Крижанівська Інна І.*, народилася в 1913 р. в м. Черкасах, керує катедрою шпитальної терапії, з 1964 р. — ректор Мединституту, видатний партійний робітник, була делегатом XXI-го З'їзду КПУ та XXIII-го З'їзду КПРС, працює над проблемою хронічної недостатності кровообігу; *Кудіна Олена І.*, народилася в 1921 р. на Сумщині, читає курс очних хвороб, працює над главкомою, короткозорістю та інш.; *Луковський Леон А.*, народився в 1903 р. в м. Воронежі, з 1948 р. керує катедрою оториноларингології, заслужений діяч УССР, працює над вивченням ангіни, пістряка гортані та інш., має 90 друкованих праць; *Малевич Євген С.*, народився в 1910 р. у Могилівській області, з 1965 р. керує катедрою хірургічної стоматології, працює над вивченням злоякісних пухлин та над питаннями відновлювальної хірургії обличчя; *Медведєв Євген С.*, народився в 1902 р. на Смоленщині, з 1958 р. керує катедрою факультетської терапії, працює у галузі кардіології; *Мошков Борис М.*, народився в 1904 р. в м. Томську, з 1952 р. керує катедрою акушерства та гінекології, працює над удосконаленням методів боротьби з маточними кровотечами; *Нестеренко Ґеоргій Борисович*, народився в 1919 р. в м. Тулі, з 1964 р. — професор дерматовенерології, працює над вивченням алергічних дерматозів; *Новикова Анастазія А.*, народилася в 1914 р. на Кіровоградщині, з 1964 р. — професор катедри біохемії, працює над питаннями порушень білкової виміни в м'язовій тканині; *Переладова Ольга Л.*, народилась у 1922 р. в м. Ленінграді, читає курс дитячих хвороб, працює переважно над проблемою пневмонії у дітей; *Розе Федір Я.*, народився в 1902 р. на Дніпропетровщині, з 1955 р. керує катедрою нервових захворювань, працює над ревматичними ушкодженнями нервової системи; *Рубежанський Анатоль Ф.*, народився в 1924 р. в м. Краснодарі, з 1967 р. керує катедрою судової медицини, крім медичної має юридичну освіту, працює в галузі судово-медичної травматології; *Сидоренко Анатоль С.*, народився в 1918 р. в м. Дніпропетровську, з 1966 р. керує катедрою загальної хірургії, працює в галузі травматології; *Смірнова Лідія О.*, народилася в 1907 р. в м. Ленінграді, керує катедрою ортопедії

і травматології, працює над проблемою регенерації кісткової тканини; *Сотська Зоя А.*, народилася в 1906 р. в Брестській області, професор катедри мікробіології, працює над вивченням ефективности вакцини проти поліомієліту; *Степашкіна Клавдія І.*, народилася в 1912 р. в м. Саратові, з 1948 р. керує катедрою пропедевтики внутрішніх захворювань, заслужений діяч науки УССР, працює над проблемою функціональних порушень печінки; *Тихий Анатоль К.*, народився в 1925 р. на Кіровоградщині, з 1966 р. керує катедрою шпитальної педіятрії, працює над проблемами фізіотерапії, хемотерапії, ревматизму та нефрології; *Хорошманенко Микола Я.*, народився в 1897 р. на Дніпропетровщині, з 1965 р. керує катедрою шпитальної хірургії, з 1959 р. до 1964 р. був ректором інституту, працює над вивченням стовбняку, вола, пластичною хірургією; *Христич Агафія Д.*, народилася в 1908 р. на Одещині, керує катедрою дитячої хірургії, є проректором інституту з наукової частини, працює над трансплянтацією в хірургії; *Чухрієнко Дмитро П.*, народився в 1918 р. в м. Вінниці, з 1950 по 1953 р. був заступником міністра охорони здоров'я УССР, з 1953 р. — директор Мединституту, з 1959 р. керує катедрою шпитальної хірургії, заслужений діяч науки УССР, має 156 друкованих праць, працює над проблемами грудної хірургії, анестезіології та невідкладної хірургії; *Шостакович Володимир В.*, народився в 1898 р. в м. Ленінграді, з 1959 р. керує катедрою психіятрії, працює в галузі патофізіології психозів, над проблемою шизофренії та інш.

Для повноти огляду слід зазначити, що у 40-их роках були створені на терені України так звані виробничі медичні інститути на базі великих лікарень Харкова, Києва, Дніпропетровського, Кременчука, Полтави, Житомира, Вінниці, Запоріжжя, Кіровограду, Херсону, Миколаєва. До цих інститутів прийнято 1240 середніх медичних робітників, що продовжуючи працювати, набули вищої медичної освіти. Деякий час у Києві та Харкові існували Другий Київський та Другий Харківський Медичні Інститути, у Харкові працювали Санітарно-Гігієнічний та Психоневрологічний Інститути.

Тепер в Україні існують такі медичні Інститути: Вінницький, що був заснований у 1931 р. і має лише один лікувальний факультет; *Дніпропетровський; Київський; Кримський* (у Симферополі), що був заснований у 1931 р. і має два факультети, а саме: лікувальний та педіятричний; *Луганський,* заснований у 1956 р., з одним лікувальним факультетом; *Львівський; Одеський; Донецький,* що його засновано у 1930 р., він має факультети удосконалення лікарів, лікувальний, педіятричний стоматологіч-

ний та санітарний; *Івано-Франківський,* заснований у *1945 р.* з одним лікувальним факультетом; *Тернопільський,* що був заснований 1957 р., також з одним лікувальним факультетом; *Харківський; Чернівецький,* заснований 1944 р. з одним факультетом; медичний факультет *Ужгородського* Університету; *Харківський Медичний Стоматологічний Інститут,* що був заснований у 1921 р.; *Запорізький Фармацевтичний Інститут,* заснований у 1921 р.; *Харківський Фармацевтичний Інститут,* що був заснований у 1921 р.

Вінницький Державний Медичний Інститут заснований 1931 року в м. Вінниці, має лікувально-профілактичний факультет з денним та вечірнім відділами. На 1 січня 1960 р. в ньому було 34 катедри, при багатьох з них є аспірантура, навчалось у ньому 2087 студентів, до 1960 р. закінчило цей інститут 4740 лікарів. Бібліотека має біля 160.000 томів. Серед викладачів 19 докторів медичних наук та 71 кандидатів медичних наук, при Мединституті є Студентське Наукове Товариство.

Нижче подаємо короткі відомості про професорів-докторів медичних наук інституту:

Альперович Павло М., народився в 1908 р. в м. Вільнюсі, з 1947 р. керує катедрою нервових захворювань, має 75 друкованих праць, деякі написані українською мовою, працює переважно над вивченням пухлин головного мозку та нейроінфекціями; *Братусь Ніна В.,* народилась у 1926 р. в м. Ровнах, з 1964 р. керує катедрою нормальної фізіології, працює над проблемами електрофізіології центральної нервової системи; *Бритван Яків М.,* народився в 1903 р. в м. Одесі, з 1945 р. керує катедрою патологічної фізіології, має 90 друкованих праць, з них низка написані українською мовою, працює над проблемами центрально-нервових механізмів регуляції дихання та кровообігу; *Гнатюк Олександер І.,* народився на Вінниччині, з 1964 р. керує катедрою педіятрії, працює над вивченням патології нирок; *Грабченко Іван М.,* народився в 1894 р. на Харківщині, з 1951 р. керує катедрою факультетської хірургії, працює над проблемами клінічної онкології, написав низку монографій про пістряк українською мовою; *Корхов Сергій І.,* народився в 1918 р., з 1964 р. — ректор інституту і керівник катедри хірургії, працює над проблемами ранньої діягностики пістряку шлунку; *Кулик Петро П.,* народився в 1902 р. в м. Ровно, з 1964 р. — професор топографічної анатомії та оперативної хірургії, керує також відділом аспірантури та клінічної ординатури, написав низку монографій українською мовою, як то про дивертикул Меккеля, анатомо-топографічні особливості сліпої кишки, червоподібного відростка у дорослих та дітей та інш., працює над проб-

лемами фізіології та патології органів травлення; *Кучук Олександер П.*, народився в 1925 р. на Житомирщині, з 1965 р. керує катедрою терапії, має 20 друкованих праць, деякі написані українською мовою, працює в галузі гематології та переливання крові; *Лєкарев Леонід Г.*, народився у 1908 р. в м. Кременчуку, з 1946 р. керує катедрою соціяльної гігієни та організації охорони здоров'я, працює в галузі вивчення охорони здоров'я та по історії медицини; *Лобова Таїсія А.*, народилася в 1908 р. на Донбасі, з 1955 р. керує катедрою мікробіології, працює над питаннями краєвої патології склероми, її імуннології та лікування; *Маковська Єлизавета І.*, народилася в 1916 р. на Полтавщині, професор патологічної анатомії, працює над питанням тканинних реакцій, гігієною праці та інш.; *Милимовка Михайло Ю.*, народився в 1903 р. на Одещині, з 1962 р. керує катедрою пропедевтики внутрішніх хвороб, працює в галузі кардіології, курортології та гастроентерології; *Мізрухін Ісаак А.*, народився на Київщині в 1905 р., з 1955 р. керує катедрою психіятрії, має 126 друкованих праць, з них багато написані українською мовою, працює над проблемами психічної геріятрії, шизофренії, лікуванням психічних захворювань за допомогою сну та інш.; *Панева Валентина О.*, народилася в 1902 р., з 1953 р. керує катедрою очних хвороб, має низку друкованих праць написаних українською мовою, працює над проблемами травми очей, над главкомою тощо, вперше застосувала переливання скловидного тіла при великих пораненнях ока; *Піневич Михайло В.*, народився в 1888 р. на Чернігівщині, з 1962 р. — професор урології, працює над вивченням пієлонефритів, туберкольозою органів чоловічої статевої системи; *Праведников Сергій М.*, народився в 1901 р. на Курщині, з 1965 р. — професор шпитальної хірургії, працює над проблемами щелепно-лицевої хірургії, травматології, онкології та інш.; *Сардак Григорій А.*, народився в 1916 р. на Запоріжжі, з 1965 р. керує катедрою шпитальної хірургії, працює над хірургією черевної порожнини, кардіохірургією тощо; *Ципковський Василь П.*, народився у 1906 р. в м. Харкові, з 1950 р. керує катедрою судової медицини, працює над проблемами судово-медичної експертизи, написав монографію «Огляд місця події і трупа на місці його знайдення», К. 1960.

Донецький Державний Медичний Інститут ім. О. М. Горького заснований в 1930 р., має лікувально-профілактичний, санітарно-гігієнічний, педіятричний, стоматологічний факультети, при чому лікувально-профілактичний з денним та вечірнім відділами та факультет удосконалення лікарів.

На 1 січня 1963 р. було в ньому 56 катедр, книгозбірня з біля 400.000 томів, Студентське Наукове Товариство, при низці катедр

існує аспірантура, навчалось у ньому 4.110 студентів (в 1963 р.). Всього інститут підготував біля 10.000 лікарів, спеціялізацію та удосконалення при інституті щороку одержують 250—300 лікарів. Серед викладачів є 36 докторів меднаук і 168 кандидатів меднаук.

Нижче подаємо відомості про професорів-докторів медичних наук:

Агарков Федір Т., народився в 1924 р. в м. Донецьку, з 1965 р. — професор катедри фізіології, має понад 100 друкованих робіт, вивчає питання фізіології праці у вугільній та металургійній промисловостях; *Богославський Ростислав В.*, народився в 1919 р. в м. Саратові, з 1953 р. керує катедрою шпитальної хірургії, дійсний член Міжнародньої Асоціяції Хірургів, вивчає питання хірургічного лікування перикардиту, шлунково-кишкового тракту, судинних захворювань, кінцівок та інш.; *Боревська Бела Д.*, народилася в 1909 р. в м. Прилуках, з 1960 р. керує катедрою пропедевтичної терапії, має 95 друкованих праць, працює переважно над патологією дихання та травлення; *Бухарович Мойсей Н.*, народився в 1919 р. в м. Кишиньові, з 1965 р. — професор катедри шкірних та венеричних захворювань, працює над питанням патогенези пранців, вперше в СССР описав пізню порфірію шкіри; *Вишневський Олександер О.*, народився в 1928 р. в м. Сталінграді, з 1964 р. керує катедрою акушерства та гінекології, працює над створенням акушерсько-гінекологічної електронної апаратури, має 25 раціоналізаторських посвідчень, досліджує функціональний стан уразу; *Воронов Абрам С.*, народився в 1899 р. в м. Ростові — на Дону, керує катедрою шпитальної терапії, працює над вивченням хвороб серцево-судинної системи, вивчає гематологію, написав підручник шпитальної терапії російською мовою; *Губергріц Олександер Я.*, народився в 1912 р., з 1960 р. керує катедрою факультетської терапії, заслужений діяч науки Удмуртської АССР, має 255 друкованих праць, працює в галузі патології травлення, хвороб крові та кровотворних органів, над вивченням лікувальних рослин тощо; *Дикштейн Катерина О.*, народилася в 1913 р. в м. Ленінграді, з 1956 р. керує катедрою патологічної анатомії, працює в галузі патоморфології пухлин і патології серцево-судинної системи; *Дрель Костянтин О.*, народився у 1917 р. на Донбасі, з 1966 р. керує катедрою біохемії, працює над вивченням виміни нуклеінових квасів; *Загородній Леонтій Г.*, народився у 1919 р. на Харківщині, з 1963 р. керує катедрою хірургії факультету удосконалення лікарів, працює над вивченням патології діяфрагми, раптових хірургічних захворювань та в галузі переливання крові; *Зелігман Соломон Б.*, народився у 1905 р., з 1965 р. керує катед-

рою анатомії, працює над віковою морфологією людини; *Зорін Богдан М.*, народився у 1926 р. на Донбасі, з 1954 р. керує катедрою судової медицини, працює над питанням експертизи шахтних травм; *Каменецький Шльома Е.*, народився у 1904 р. на Черкащині, з 1958 р. керує катедрою факультетської терапії, працює над вивченням взаємозв'язку вітамінів з функціональним станом деяких фізіологічних систем; *Кац Григорій Л.*, народився у 1914 р. на Хмельниччині, з 1966 р. — професор шпитальної терапії, вивчає гіпертонічну хворобу та ревматичні пороки серця ;*Кімбаровська Олена М.*, народилася в 1925 р. в м. Дніпропетровську, з 1965 р. — професор катедри гістології, працює в галузі вивчення реакцій і потенцій нервової системи; *Комісаров Ігор В.*, народився у 1931 р., з 1962 р. керує катедрою фармакології, працює над вивченням молекулярної та біохемічної фармакології біогенних амінів; *Кондратенко Віктор І.*, народився в 1923 р. на Кіровоградщині, з 1966 р. керує катедрою нейрохірургії, вивчає захворювання нервової системи, зокрема травми мозку;*Кузнецов Володимир О.*, народився у 1895 р. на Саратовщині, читає курс акушерства та гінекології, працює над вивченням фіброміом уразу; *Ландау Яків М.*, народився у 1898 р. в м. Ровно, з 1960 р. керує катедрою акушерства та гінекології, працює переважно над вивченням злоякісних новотворів жіночих статевих органі; *Любомудров Віктор Є.*, народився в 1923 р. на Краснодарщині, з 1966 р. керує катедрою професійної патології, має понад 140 друкованих праць, працює переважно в галузі професійної патології, професійних інтоксикацій та інш.; *Малъков Олексій О.*, народився в м. Саратові у 1892 р., з 1953 до 1964 р. керував катедрою гігієни, а з 1964 р. — професор-консультант її, працює над питанням комунальної гігієни, курортології та інш.; *Матяшин Гнат М.*, народився в 1925 р. на Донбасі, з 1964 р. керує катедрою загальної хірургії, працює переважно над хірургією органів травного тракту та застосування у клініці кровозамінників; *Мерзон Олександер К.*, народився у 1924 р. в м. Києві, з 1966 р. — професор катедри пропедевтичної терапії, працює над захворюванням серця та нирок; *Овнатанян Каро Томасович*, народився в 1902 р. в Азербайджані, з 1953 р. керує катедрою факультетської хірургії, заслужений діяч науки УССР, має понад 185 друкованих праць, працює переважно над хірургією жовчевих шляхів; *Ольшанецький Олександер О.*, народився в 1927 р. у м. Одесі, з 1966 р. — професор катедри факультетської хірургії, працює над питаннями компенсаційної терапії та в галузі гастроентерології; *Раввин Вульф А.*, народився у 1888 р. в Білорусі, з 1934 р. керує катедрою гістології, працює головно над вивченням пневмоконіози, один з перших

описав морфологічний образ антракози; *Родін Володимир О.*, народився в 1925 р. на Донбасі, читає курс оториноларингології, член комісії по боротьбі з сілікозою при АН УССР, вивчає аерозолі лікарських речовин при захворюваннях вуха, горла, носа; *Смоляк Леонід Г.*, народився в 1907 р. у Новгородській області, з 1958 р. керує катедрою факультетської хірургії, працює над питаннями анестезіології, ендокринології, урології; *Торсуєв Микола О.*, народився в 1902 р. в м. Горькому, з 1961 р. керує катедрою дерматовенерології, заслужений діяч науки УССР, написав багато праць головно про професійні дерматози, лепру, боротьбу з шкірними та венеричними хворобами, описав декілька нових дерматозів, видав підручник по дерматології; *Фельдман Олександер Б.*, народився в 1903 р. на Херсонщині, з 1936 р. керує катедрою фізіології, вивчає процеси втоми і гальмування та вплив емоційних станів на вищу нервову діяльність; *Франкфурт Мойсей І.*, народився в 1908 р. в м. Сатанові, з 1951 р. керує катедрою пропедевтичної терапії, працює в основному над вивченням захворювань нирок та серцево-судинної системи; *Ховенко Михайло В.*, народився в 1899 р. на Київщині, з 1957 р. керує катедрою ортопедії та травматології, працює над лікуванням внутрішньо-суглобових пошкоджень.

Івано-Франківський Державний Медичний Інститут засновано в 1945 р., він має лікувально-профілактичний факультет з денним та вечірнім відділами, 33 катедри, Студентське Наукове Товариство, книгозбірню з близько 110.000 томів.

На перше січня 1963 р. у ньому навчалося 1669 студентів, за час його існування підготовано біля 3.000 лікарів, серед викладачів є 20 докторів медичних наук та 65 кандидатів медичних наук.

Нижче подаємо короткі відомості про професорів інституту — докторів медичних наук:

Анісімов Олександер В., народився в 1892 р. в Калінінській області, керує катедрою акушерства та гінекології; *Бабенко Ґеоргій О.*, народився в 1921 р. на Черкащині, з 1954 р. — ректор інституту й одночасно керує катедрою медичної хемії, був делегатом XXIII-го З'їзду КПРС, працює переважно над застосуванням мікроелементів у медицині, деякі праці пише українською мовою; *Борин Яків В.*, народився в 1899 р. в м. Києві, з 1946 р. керує катедрою шпитальної терапії, працює над вивченням захворювань серця, судин, крові та над питаннями гастроентерології; *Верхайський Сергій А.*, народився в 1894 р. на Вінничині, з 1946 р. керує катедрою шпитальної хірургії, працює над проблемами вдосконалення діягностики та лікування органів черевної порожнини та сечево-статевих органів, один з небагатьох вчених

медиків України, який працює над вивченням історії української медицини, автор підручника «Історії медицини» написаного українською мовою; *Гарагаш'ян Ара А.*, народився в 1902 р. в м. Ерзерумі, з 1951 р. керує катедрою соціяльної гігієни і організації охорони здоров'я, з 1961 р. — проректор інституту по учбовонауковій роботі, працює над різними соціяльно-гігієнічними проблемами, вивчав ендемічне воло, перший запропонував радіоактивні ізотопи для діягностики та лікування його; *Дельва Віктор О.*, народився у 1924 р. на Луганщині, з 1962 р. керує катедрою нервових хвороб, досліджує виміну мікроелементів при захворюваннях нервової системи; *Думка Микита С.*, народився у 1896 р. у Польщі, з 1945 р. працює в Інституті, а з 1954 р. керує катедрою іноземних мов, у 1964 р. одержав звання професора, має 148 друкованих праць, один з видатних істориків України, зокрема Київської Русі; *Іванова Тамара І.*, народилася в 1912 р. в Дніпропетровську, з 1951 р. керує катедрою мікробіології, працює над вивченням дії антибіотиків на мікро та макроорганізми; *Ковшар Федір В.*, народився в 1904 р. на Харківщині, з 1947 р. керує катедрою фармакології, працює над питаннями токсикології, вивчає дію алколоїдів; *Кравець Микола П.*, народився в 1913 р. на Вінниччині, з 1967 р. керує катедрою факультетської терапії, працює в галузі клінічної паразитології; *Машталер Гаврило А.*, народився в 1902 р. в м. Одесі, з 1965 р. керує катедрою біології, має 105 друкованих праць, працює над проблемами еволюції пристосувань та над проблемою довголіття; *Мельман Юхим П.*, народився у 1913 р. в м. Одесі, з 1949 р. керує катедрою анатомії, працює над проблемою нервових і судинних зв'язків в організмі, іннервацією органів травлення та інш.; *Мінц Сарра М.*, народилася в 1914 р. в м. Одесі, з 1963 р. керує катедрою патофізіології, вивчає нервову трофіку і проникливість судин, зокрема значення цих процесів у патогенезі хвороб; *Райцес Володимир С.*, народився в 1921 р. на Орловщині, з 1954 р. керує катедрою фізіології, працює переважно в галузі нейрофізіології, одержав деякі нові дані про функціональну структуру патолгічних інтереоцептичних рефлексів; *Сакфельд Егон О.*, народився в 1898 р. в м. Талліні, з 1954 р. керує катедрою факультетської хірургії, працює в галузі невідкладної хірургії та травматології; *Сенютович Василь Ф.*, народився в 1912 р. на Львівщині, у 1936 р. закінчив медичний факультет Грацького Університету, з 1966 р. керує загальної хірургії, працює переважно над проблемами абдомінальної хірургії; *Сосунов Олексій В.*, народився в 1918 р. на Рязанщині, керує катедрою гістології, працює в галузі порівняльно-еволюційної морфології та клінічної магнітобіології; *Углова Те-*

тяна Г., народилася у 1909 р. в Іркутській області, з 1967 р. керує катедрою очних хвороб, працює у галузі лікування опіків очей; *Шифрін Арон Р.*, народився в 1901 р. у Могилівській області, з 1961 р. керує катедрою шкірних хвороб, має 58 друкованих праць, переважно з питань алергії.

Кримський Державний Медичний Інститут заснований в 1931 році на базі існувавшого тут раніш Університету, який був створений в 1918 р.

Тепер він має лікувально-профілактичний та педіятричний факультети з денним та вечірнім відділами. На 1-ше січня 1960 р. він мав 42 катедри, 23 клініки з 2335 ліжками, бібліотеку з біля 250.000 томів, аспірантуру при низці катедр, Студентське Наукове Товариство.

Інститут знаходиться в м. Сімферополі, а виробниче навчання та практика студентів відбувається в лікарнях Кримської, Херсонської та Запоріжської областей.

Науковий колектив інституту вивчає переважно курортні фактори Криму, проблеми ревматизму, лікування вола. До 1960 р. інститут підготував 5.088 лікарів, видав більше 30 томів наукових праць.

Нижче подаємо відомості про професорів інституту — докторів медичних наук:

Азарова-Храпович Надія С., народилася в 1897 р. в м. Маріуполі, з 1951 р. керує катедрою очних хвороб, вивчає переважно питання лікування туберкульози очей, етіологію трахоми; *Арешев Петро Г.*, народився в 1922 р. в м. Сочі, з 1966 р. керує катедрою судової медицини, працює над проблемами судової травматології; *Бакуліна Елла В.*, народилася в 1928 р. в м. Ташкенті, з 1960 р. працює на катедрі мікробіології, з 1966 р. — доктор медичних наук; *Бердоносова Тетяна І.*, народилася в 1901 р. на Московщині, з 1957 р. керує катедрою загальної хірургії, вивчає захворювання черевної порожнини та проблеми хірургічного лікування їх; *Біркун Олексій О.*, нардився в 1921 р. на Сумщині, з 1967 р. керує катедрою патологічної анатомії, вивчає питання легеневої патології; *Бобін Віктор В.*, народився в 1890 р. в м. Харкові, з 1931 р. керує катедрою анатомії, має понад 100 друкованих праць, працює над вивченням вегетативної нервової системи; *Бродовська Зинаїда І.*, народилася в 1913 р. в м. Омську, з 1966 р. — професор катедри біології, працює в галузі гематології; *Виноградов Сергій О.*, народився в 1917 р. в Ярославській області, керує катедрою патологічної анатомії, вивчає патологічну анатомію різних серцевих хвороб; *Домрачов Володимир М.*, народився в 1901 р. у Кіровській області, керує катедрою інфекційних хвороб, вивчає фарма-

кодинаміку кровообігу при інфекційних захворюваннях, працює над проблемами дизентерії та черевного тифу; *Захаров Євген І.*, народився в 1897 р. на Воронежчині, з 1951 р. керує катедрою шпитальної хірургії, працює переважно в галузі відновлювальної хірургії та аллопластики; *Захаров Олександер Є.*, народився в 1930 р. в м. Ленінграді, з 1966 р. керує катедрою загальної хірургії, працює над застосуванням у хірургії клейких речовин; *Іванова Маргарита В.*, народилася в 1929 р., керує катедрою пропедевтики дитячих хвороб, вивчає клімато-бальнеологічне лікування в педіятрії; *Корольова Наталія І.*, народилася в 1904 р. в м. Сімферополі, з 1948 р. керує катедрою шпитальної педіятрії, має більше 110 друкованих праць, зокрема на тему санітарно-курортного лікування дітей, працює над проблемою ревматизму; *Коханович Михайло В.*, народився в 1908 р. в Білорусі, керує катедрою факультетської терапії, написав біля 70 наукових праць, зокрема про мінеральні води Криму, далі працює над вивченням курортних факторів його та над проблемою ревматизму; *Кульчинський Петро О.*, народився в 1919 р. на Волині, професор шпитальної хірургії, працює над питанням клінічної онкології, удосконаленням операцій на легенях та шлунково-кишковому тракті; *Маслов Степан І.*, народився в 1915 р. в Ленінградській області, з 1966 р. керує катедрою оперативної хірургії та топографічної анатомії, працює над питаннями хірургічної анатомії органів черевної порожнини; *Мирецький Оскар Я.*, народився в 1904 р. в м. Києві, з 1938 р. керує катедрою біології, працює в галузі загальної та медичної гельмінтології; *П'яткін Кирило Д.*, народився в 1905 р. на Тамбовщині, з 1945 р. керує катедрою мікробіології, написав більше 80 наукових праць з них низку монографій видав українською мовою, зокрема «Лекції з мікробіології» видано тричі в Києві в 1959, 1961, 1962 р.р., працює над вивченням питань патогенези та імунітету при дифтерії; *Рейнус Абрам М.*, народився в 1897 р. в Білорусі, з 1942 р. — професор оториноларингології, вивчає проблеми нервової трофіки та алергії в патології вуха та верхніх дихальних шляхів; *Сизганова Констанція М.*, народилася в 1912 р. в Калінінській області, з 1964 р. керує катедрою акушерства та гінекології, вивчає проблему жіночої безплідности; *Скоблін Олексій П.*, народився в 1926 р. в м. Новочеркаську, з 1966 р. керує катедрою ортопедії та травматології, опрацьовує питання регенерації кісткової тканини; *Соркіна Діна О.*, народилася в 1924 р. в м. Грозному, читає курс біохемії, вивчає структуру білків сироватки крові, працює над різними проблемами виміни речовин; *Теппер Петро А.*, народився в 1902 р. в Білорусі, з 1954 р. керує катедрою шпитальної терапії, вивчає зсідання крові при різних

внутрішніх хворобах, написав монографію про плеврити; *Тетіна Галина Ф.*, народилася в 1922 р. в м. Ростові — на Дону, читає курс хвороб ока, працює над проблемою туберкульози очей; *Троїцький Герман В.*, народився в 1913 р. в м. Казані, з 1951 р. керує катедрою біохемії, працює над вивченням білків крові; *Урбанюк Г.*, народилася в 1916 р. в м. Сімферополі, з 1946 р. керує катедрою шпитальної терапії, працює над вивченням зсідання крові при захворюваннях серця та судин; *Хватов Борис П.*, народився в 1902 р. в м. Дніпропетровську, керує катедрою гістології, має 124 наукові праці, вивчає гістофізіологію статевої системи, ембріологію людей і тварин та інш.; *Хватова Віра П.*, народилася в 1918 р. в м. Брянську, професор катедри фізіології, працює над вивченням нервової системи; *Шаповалов Юрій М.*, народився в 1929 р. в м. Свердловську — професор катедри гістології та ембріології, проректор по науковій роботі, вивчає закономірності ранньої ембріогенези людини;*Шахназаров Олександер Б.*, народився в 1902 р. в м. Баку, з 1947 р. керує катедрою пропедевтики внутрішніх хвороб, вивчає гіпертонічну хворобу та атеросклерозу; *Шварсалон Микола С.*, народився в 1899 р., з 1952 р. керує катедрою фармакології, працює над вивченням біохемічних змін під впливом лікувальних засобів; *Яцожинський Юрій Д.*, народився в 1927 р. в м. Івано-Франківську, з 1964 р. керує катедрою туберкульози, написав більше 60 наукових праць, працює над вивченням можливостей лікування хворих на розповсюдженні і застарілі форми туберкульози легень.

Луганський Державний Медичний Інститут заснований у 1956 року в м. Луганську, має лікувально-профілактичний факультет з денним та вечірнім відділами, аспірантуру при низці катедр, Студентське Наукове Товариство, на 1-ше січня 1961 р. навчалось у ньому 1716 студентів, бібліотека має біля 60.000 томів, виробниче навчання та практичні вправи студентів відбуваються у лікарнях Луганської области.

Тепер Інститут має 33 катедри на яких працюють 12 докторів медичних наук та 49 кандидатів медичних наук.

Подаємо нижче коротенькі відомості про професорів інституту, які мають науковий ступінь докторів медичних наук:

Гречишкин Дмитро К., народився в 1912 р. на Луганщині, з 1955 р. керує катедрою факультетської хірургії, працює над дослідженням патогенези хірургічного сепсису, в галузі урології та інш.; *Єренков Володимир А.*, народився в 1922 р. в Білорусі, з 1959 р. керує катедрою педіятрії, має 120 друкованих праць присвячених питанням клініки та діягностики ревматизму, пневмонії та іншим захворюванням у дітей; *Кочетов Анатоль М.*,

народився в 1921 р. в Липецькій області, з 1966 р. керує катедрою факультетської терапії, вивчає захворювання серцево-судинної системи, опрацював методики лікувальної гімнастики при захворюваннях серця; *Овчинникова Марія Д.*, народилася в 1903 р. в Куйбишевській області, з 1960 р. керує катедрою акушерства та гінекології, працює над проблемами зниження перинатальної смертності при акушерській патології, розробляє заходи профілактики захворювань у робітниць, має більше 50 наукових праць з них низка написана українською мовою; *Ординський Сергій І.*, народився в 1902 р. у Молодеченській області, з 1961 р. керує катедрою фармакології, вивчає вплив лікувальних речовин на серцево-судинну систему; *Первомайський Борис Я.* народився в 1916 р. на Хмельниччині, з 1959 р. керує катедрою психіятрії, вивчає клініку та патофізіологію низки психічних захворювань, працює над клінічною та соціяльною типологією, описав декілька симптомів психічних захворювань; *Петруня Степан П.*, народився в 1899 р. на Київщині, з 1964 р. — професор офтальмології, працює над проблемами боротьби з сліпотою та главкомою, застосував кератопластику при сліпоті, запропонував операцію наскрізної пересадки роговиці; *Синило Михайло І.*, народився в 1924 р. на Полтавщині, — професор травматології, опрацьовує питання лікування опорнорухового апарату, організації травматологічної допомоги у шахтах; *Смик Михайло М.*, народився у 1910 р. в м. Одесі, з 1957 р. керує катедрою внутрішніх хвороб, працює переважно над питанням діягностики та лікування туберкульози, вивчає порушення функцій ендокринних залоз та інш.

Тернопільський Державний Медичний Інститут заснований в 1957 р., має лікувально-профілактичний факультет з денним та вечірнім відділами, 32 катедри, низка з них мають аспірантуру, практика студентів відбувається в лікарнях Тернопільської та Ровенської областей.

На 1-ше січня 1963 р. навчалось у ньому 1510 студентів, досі закінчили цей інститут близько тисячі лікарів. Серед викладачів є 13 докторів медичних наук та 75 кандидатів медичних наук.

Нижче подаємо короткі відомості про професорів докторів медичних наук:

Беков Дмитро Б., народився в 1926 р. в м. Умані, з 1965 р. керує катедрою анатомії, має 41 друковану працю з них «Атлас вен головного мозга человека», М. 1965; *Бергер Емануїл Н.*, народився в 1910 р. в м. Києві, з 1957 р. керує катедрою патологічної фізіології, працює над вивченням патофізіології нервово-гуморальної регуляції функцій організму; *Глухеньки Тихон Т.*, народився в 1896 р. на Чернігівщині, з 1958 р. керує катедрою дермато-

венерології, має більше 90 друкованих праць, працює над вивченням етіології та патогенези екземи, лускатого лишая та інш.; *Коморовський Юрій Т.*, народився в 1920 р. в Чехословаччині, з 1965 р. керує катедрою шпитальної хірургії, працює над вивченням патологічних синдромів після резекції шлунку; *Ластовецький Василь В.*, народився в 1900 р. в м. Кіровограді, з 1959 р. керує катедрою психіятрії, працює над проблемою лікування психозів ендогенної генези; *Масик Михайло Ґ.*, народився в 1907 р. на Сумщині, керує катедрою факультетської терапії, вивчає питання кардіології та гематології; *Перов Орест В.*, народився в 1908 р. в м. Ленінграді, закінчив зоологічний факультет Ленінградського Університету та Ленінградський Медичний Інститут, з 1959 р. керує катедрою гігієни, працює над вивченням інструкційно формативних впливів середовищних факторів на організм, написав між іншим, дисертацію на тему «Гигиена и санитарная техника в России»; *Русанов Ґеоргій О.*, народився в 1904 р. в Белгородській області, з 1961 р. керує катедрою оперативної хірургії та топографічної анатомії, працює над проблемою відновлюваних процесів в організмі після травм і оперативних втручань., *Скакун Микола П.*, народився в 1924 р. на Вінниччині, з 1957 р. керує катедрою фармакології, має 100 друкованих праць, деякі з них видані українською мовою, російською мовою видав «Краткое пособие по врачебной рецептуре». 1961, працює над вивченням фізіології та патології травлення; *Хазанов Онисим Т.*, народився в 1903 р. в м. Смоленську, з 1960 р. керує катедрою патологічної анатомії, працює над вивченням патологічної анатомії малого кола кровообігу, патогенезою легеневого серця, написав низку праць про патологічну анатомію та патогенезу пневмонії, з них декілька видано українською мовою; *Шамраєвський Семен М.*, народився в 1899 р., з 1957 р. керує катедрою фізики, працює над вивченням біактивних електродів; *Шилко Микола О.*, народився в 1921 р. в м. Дніпропетровську, з 1962 р. керує катедрою акушерства та гінекології, має 70 друкованих праць, працює над вивченням етіології, патогенези та лікування кровотеч уразу при пологах та у післяпологовому періоді; *Ярош Олександер А.*, народився в 1919 р. в Ровенській області, з 1958 р. керує катедрою нервових хвороб, працює над проблемою регенерації нервової тканини.

Чернівецький Державний Медичний Інститут заснований в 1944 р. в м. Чернівцях, має лікувально-профілактичний факультет з денним та вечірнім відділами та факультет підвищення кваліфікації лікарів, при низці катедр є аспірантури, виробниче навчання та практика студентів відбуваються в лікарнях Чернівецької та Хмельницької областей. При інституті є Студентське

Наукове Товариство, бібліотека інституту нараховує біля 120.000 томів.

На 1-ше січня 1963 р. навчалось в інституті 1605 студентів, підготовлено було в ньому 3833 лікарів. Мединститут має 33 катедри, серед педагогічного колективу є 17 докторів медичних наук і 79 кандидатів медичних наук.

Нижче подаємо короткі відомості про професорів Мединституту, які мають наукову ступінь докторів медичних наук:

Борима Трохим В., народився в 1914 р. в м. Хмельницькому, з 1963 р. керує катедрою акушерства та гінекології, вивчає патогенезу, діягностику та методи лікування генітальної туберкульози та інш.; *Закривидорога Степан П.*, народився в 1905 р. на Харківщині, з 1946 р. керує катедрою фармакології, вивчає дію наркотиків, лікарські середники народньої медицини, ввів у практику препарат під назвою «Терпентин»; *Кац Семен А.*, народився в 1907 р. на Волині, з 1955 р. керує катедрою загальної хірургії, вивчає проблеми травматології та хірургії органів травлення; *Киршенблат Яків Д.*, народився в 1912 р. в м. Тбілісі, з 1954 р. керує катедрою фізіології, працює над вивченням ендокринології, паразитології, ентомології, описав понад 50 нових видів безхребетних, написав російською мовою підручник «Общая эндокринология», М. 1965; *Липновський Василь П.*, народився в 1922 р. на Миколаєвщині, керує катедрою інфекційних хвороб, працює над серцево-судинними розладами в інфекційних хворих та над епідемічним гепатитом; *Радзиховський Борис Л.*, народився в 1909 р. на Херсонщині, з 1945 р. керує катедрою очних хвороб, має біля 100 друкованих праць, працює переважно над винайденням нових метод офтальмологічної діягностики, над питанням рефракції та акомодації ока; *Роман Лев І.*, народився в 1918 р. в м. Ростові-на-Дону, керує катедрою шпитальної хіругії, має 93 друковані праці присвячені питанням хірургії гематораксу, жовчових шляхів, сечо-кам'яної хвороби та інш.; *Савенко Сергій М.*, народився 1901 р. на Полтавщині, з 1945 р. керує катедрою нервових хвороб, має більше 100 наукових праць, працює над вивченням пістряку мозку, енцефаломієліту, нейроінфекціями та інш.; *Самсон Олена І.*, народилася в 1921 р. в м. Кременчуку, з 1956 р. керує катедрою пропедевтики внутрішніх хвороб, працює над вивченням фізіології та патології травлення, профілактикою та лікуванням виразкової хвороби та хронічного гастриту; *Тригер Володимир А.*, народився в 1898 р. в м. Одесі, з 1952 р. керує катедрою шпитальної терапії, працює над патологією серцево-судинної та системи травлення; *Троян Галина А.*, народилася в 1921 р. на Дніпропетровщині, з 1964 р. керує катедрою мікробіології, вивчає власти-

вості нових антибіотиків, збудників дерматомікозів; *Туркевич Микола Г.*, народився в 1894 р. в Ленінградській області, з 1956 р. керує катедрою анатомії, вивчає закономірності еволюційного розвитку хребетних; *Хенкін Валентин Л.*, народився в 1901 р. в м. Ростові-на-Дону, з 1962 р. керує катедрою факультетської хірургії, працює над проблемами пересадки органів, розробив і здійснив пересадку кінцівки в експерименті, пересадку ендокринних залоз в експерименті і клініці, опрацював низку питань хірургії судин і легень, зокрема написав монографію про резекцію легень при туберкульозі; *Цвєтов Євген П.*, народився в 1921 р. в Ленінградській області, з 1960 р. керує катедрою топографічної анатомії та оперативної хірургії, працює над хірургією сечової системи та інш.; *Шевчук Іван А.*, народився в 1903 р. на Хмельниччині, з 1951 р. керує катедрою гістології, працює над гістологією підшлункової залози, зокрема встановив закономірності вікових змін її; *Шинкерман Наум М.*, народився в 1907 р. на Одещині, з 1945 р. керує катедрою патологічної анатомії, працює над вивченням вола.

Медичний факультет Ужгородського Державного Університету є єдиним медичним факультетом в Україні, бо інші вищі навчальні медичні заклади носять назву інститутів.

З професорів медфакультету Ужгородського Університету згадаємо наступних, які мають вчені ступені докторів медичних наук:

Бут Нестір І., народився в 1898 р., з 1947 р. керує катедрою анатомії людини, працює над віковою анатомією її; *Голіцинська Марія Т.*, народилася в 1906 р. в Ленінградській області, професор патологічної фізіології, має біля 100 друкованих праць, вивчає механізм стійкого підвищення кров'яного тиску; *Марантіді Ґеорґій Є.*, народився в 1906 р. в м. Орджонікідзе, з 1958 р. керує катедрою терапії, працює переважно над проблемами курортології та фізіотерапії; *Пащенко Олександер Ю.*, народився в 1923 р. на Харківщині, з 1963 р. керує катедрою біохемії та фізіології, має близько 70 друкованих праць, з них підручник «Клінічна біохімія», К. 1966, тепер працює над біохемією атеросклерози; *Степанова Галія Г.*, народилася в 1915 р. в Башкирській АРСР, з 1963 р. керує катедрою оперативної хірургії та топографічної анатомії, працює над вивченням атеросклерози та над пересадкою органів; *Туркельтауб Мирон С.*, народився в 1898 р. в м. Пензі, з 1955 р. керує катедрою шпитальної терапії, має понад 100 друкованих праць, працює в галузі кардіології, дієтетики, кліматології та бальнеології; *Фединець Олександер В.*, народився в 1897 р. на Закарпатті в 1924 р. закінчив Празький Університет, потім працював в Братіславському Університеті, з 1952 р. керує катедрою хірургії,

читає курс шпитальної хірургії, має 60 друкованих праць, працює над проблемою вола, хірургією шлунка, сечового міхура та інш.

Харківський Державний Медичний Стоматологічний Інститут, заснований в 1931 році, (раніш працював як факультет мединституту — з 1921 р.), готує лікарів стоматологів, при ряді катедр є аспірантура. Інститут має бібліотеку біля 80 тисяч томів.

На 1-ше січня 1963 р. у ньому навчалося 1026 студентів, виробниче навчання та практика студентів відбуваються в медичних закладах Харкова та Харківської, Дніпропетровської, Полтавської та Луганської областей. Науковці інституту опрацьовують проблеми парадонтози, ортопедичної стоматології, щелепно-лицьової хірургії, карієсу зубів та інш.

За р.р. 1945—1962 видано 7 збірників наукових праць Інституту.

За роки його існування підготовлено біля 6 тисяч лікарів-стоматологів.

Серед викладачів — 13 докторів і 60 кандидатів медичних наук.

Інститут має 14 катедр та 13 самостійних курсів.

Нижче подаємо короткі відомості про деяких професорів інституту, які мають наукову ступінь доктора медичних наук.

Брежнєв Володимир С., народився в 1899 р. в м. Путивлі Сумської області, з 1956 р. керує катедрою рентгенології та радіології, має 40 друкованих праць, вивчає диференціяльну рентгенодіягностику запальних і пухлинних процесів кістково-суглобної системи, опрацював методику томографоанатомічного вивчення додаткових порожнин носа, застосування зонографії та інш.

Ейдельман Малъвіна М., народилася в 1908 р. на Вінниччині, з 1945 р. читає курс біохемії, має 75 друкованих праць, науково працює над вивченням взаємодії вітамінів і гормонів.

Золотарьова Тамара, народилася в 1912 р. в м. Сімферополі, з 1952 р. професор оперативної хірургії та топографічної анатомії, має понад 60 друкованих праць, з них декілька монографій, працює переважно над вивченням зовнішньої та внутрішньої будови периферійних нервів та інш.

Косицин Іван І., народився в 1906 р. в Рязанській області, з 1960 р. керує катедрою анатомії, має 40 наукових друкованих праць переважно про лімфатичну систему людини та хребетних тварин. Має звання заслуженого лікаря Удмуртської АССР.

Куліченко Михайло І., народився в 1926 р. на Харківщині, з 1958 р. керує катедрою марксизму-ленінізму, має 50 друкованих праць, головне в національному питанню, низку монографій.

Логачов Клавдій Д., народився в 1911 р. в м. Харкові, з 1961 р. — професор невропатології та психіятрії, має 65 друкованих праць, праці присвячені переважно загальній неврології та дентології.

Бромберг Евеліна Д., народилася в 1904 р. в м. Фрідберзі (Німеччина), з 1937 р. керує катедрою гістології, має понад 50 друкованих праць, працює над дослідженням гістофізіології органів і тканин при порушенні їх іннервації, над патогенезою парадонтози та інш.

Гуревич Григорій М., народився в 1898 р. в м. Гомелі, з 1934 р. керує катедрою загальної та часткової хірургії, має понад 80 друкованих праць переважно в галузі хірургічної ендокринології та нейроендокринних реакцій, заслужений діяч науки УССР.

Харківський Державний Фармацевтичний Інститут, заснований в 1921 р., має стаціонарний та заочний факультети, при низці катедр є аспірантура. Готує провізорів, хеміків-аналітиків і судових хеміків.

У 1963 р. навчалось у ньому 977 студентів, з них 303 на заочному факультеті, разом за час існування Інституту підготовлено в ньому 4810 провізорів, з них 1124 шляхом заочного навчання.

Інститут має 16 катедр, бібліотеку (біля 60 тисяч томів).

Науковий колектив вивчає лікарські рослини, опрацьовує нові способи виготовлення ліків, здійснює організаційно-економічні дослідження в галузі фармації тощо. З інституту вийшла низка пропозицій щодо нових препаратів та методів виготовлення ліків, ряд збірників та підручників.

При інституті є Наукове Студентське Товариство.

З професорів Інституту відміимо наступних, які мають наукові ступені докторів медичних наук:

Гуревич Віктор Г., народився в 1895 р. в м. Керчі, з 1947 р. — професор аналітичної хемії, має низку наукових праць в галузі теорії та практики застосування окислювально-відновлювальних реакцій для визначення органічних речовин.

Єфімова Тетяна Ґ., народилася в 1898 р. на Одещині, з 1962 р. керує катедрою анатомії та фізіології, має 25 друкованих праць, встановила гіпотензивний вплив препарату цибулі на різні форми експериментальної гіпертонії, як також вплив вітаміну «Д» на гіпертонію.

Петюнін Павло О., народився в 1914 р. на Саратовщині, з 1961 р. керує катедрою органічної хемії, має 110 наукових праць, підготував 12 кандидатів медичних наук, член Наукової Ради Міністер-

ства Охорони Здоров'я СССР, вивчає переважно хемію гетероциклів і магнезіламінів, оксамінових кислот та їх перетворення.

Сила Василь І., народився в 1904 р. в м. Словянську, з 1952 р. керує катедрою фармакології, з 1963 р. має звання професора. Наукова діяльність присвячена проблемам вивчення механізму дії нових лікарських речовин, написав більше 40 наукових праць.

Запорізький Державний Фармацевтичний Інститут, заснований в 1921 р. в Одесі, на базі колишніх Вищих Жіночих Курсів спочатку, як хеміко-фармацевтичний інститут, у 1959 р. перенесений до м. Запоріжжя.

Інститут має стаціонарний та заочний факультети, при деяких катедрах організовано аспірантуру, він готує провізорів. У 1960 р. навчалось в ньому 1274 студенти, з них 584 на заочному факультеті.

В Інституті є 16 катедр, бібліотека має біля 50 тисяч томів.

Науковий колектив Інституту вивчає лікарські рослини України, нові методи виготовлення лікарських речовин, опрацьовує питання виготовлення галенових препаратів та інш. З 1945 р. видано 3 збірники наукових праць.

При Інституті є Студентське Наукове Товариство.

Разом в Інституті підготовлено біля 6 тисяч провізорів з них біля 400 на заочному факультеті.

Крім медичних інститутів, в Україні існують так звані інститути удоскналення лікарів, завданням яких є підвищувати кваліфікацію лікарів і підготовлювати лікарів-фахівців. Вони розташовані в Києві, Харкові та Запоріжжі. Нарешті в Україні є два Інститути фізичної культури.

Запорізький Державний Інститут Удоскналення Лікарів, заснований в 1926 р. в м. Одесі, як клінічний інститут, з 1930 р. реорганізований в Інститут Удосконалення Лікарів, у 1955 р. — переведений до м. Запоріжжя.

Як й інші інститути, проводить спеціялізацію та удосконалення лікарів з основних медичних спеціяльностей.

В 1960 р. в Інституті було 5 теоретичних і 16 клінічних катедр з 1647 ліжками. При ряді катедр є аспірантура та клінічна ординатура, бібліотека має більше як 120 тисяч томів .

В Інституті працює 11 докторів і 24 кандидатів медичних наук. Науковий колектив Інституту вивчає різні проблеми, зокрема питання промислового травматизму, онкології та краєвої патології. За роки 1955—60 видано 7 збірників наукових праць.

Київський Державний Інститут Удосконалення Лікарів, заснований в 1919 р. як вищий медичний навчальний заклад, в 1930 р. реорганізований в інститут удосконалення лікарів.

У 1960 р. в Інституті було 4 факультети, а саме санітарно-гігієнічний, терапевтичний, хірургічний і фармацевтичний з 40 катедрами. При низці катедр існує аспірантура та клінічна ординатура. Викладачі Інституту працюють над вивченням різних внутрішніх хвороб зокрема над гіпертоінчною хворобою, атеросклерозою, коронарною недостатністю, ревматизмом, туберкульозою, главкомою, гігієною та злоякісними новотворами.

За 1944—70 р.р. в Інституті підвищило кваліфікацію понад 30 тисяч лікарів і біля 1500 провізорів.

Харківський Державний Інститут Удосконалення Лікарів, заснований в 1923 р., має лікувальний та санітарно-гігієнічний факультети з 32 катедрами, при більшості з них є аспірантура та клінічна ординатура.

Науковий колектив інституту опрацьовує питання профілактики та лікування туберкульози, онкології, атеросклерози, травматології та інш.

Науковцями Інституту запропоновано низку метод, як то метода пункцій та дослідження промивних вод при діягностиці пістряка, методики реконструкції кульшевого суглобу, протикоклюшно-дифтерійно-правцеву вакцину тощо.

За роки 1923—63 в Інституті підвищило кваліфікацію 39165 лікарів.

Київський Державний Інститут Фізичної Культури, заснований спочатку в 1930 р. в Харкові, з 1944 р. перенесений до Києва. В Інституті є 3 факультети, а саме педагогічний, спортивний та факультет заочного навчання з вечірнім відділом. Крім того при Інституті є школа тренерів, спеціяльний відділ для майстрів спорту, курси удосконалення та аспірантура.

В Інституті є 18 катедр з 140 викладачами, з них 37 мають вчені ступені та звання, 8 звання заслуженого мастера спорту, 25 — мастера спорту. В Інституті працює 17 наукових студентських гуртків, викладачі Інституту написали біля 2000 наукових праць з них 2 докторських та 37 кандидатських дисертацій, крім того видано 298 підручників.

Науковий колектив Інституту опрацьовує питання впливу фізкультурних вправ на організм дорослої людини та дитини, питання виробничої гімнастики, лікувальної фізкультури, харчування спортсменів.

Інститут має бібліотеку з більше, як 70 тисяч томів.

Інститут готує викладачів фізкультури і тренерів. За 30 років у ньому підготовано понад 5 тисяч фахівців з фізкультури та спорту, зокрема 32 випускника Інституту мають звання заслуженого мастера спорту СССР, 164 — звання мастера спорту СССР,

серед вихованців Інституту є абсолютні чемпіони Олімпійських грищ, як В. Цибуленко, М. Откаленко та інші.

Львівський Державний Інститут Фізичної Культури, заснований в 1946 р. на базі Львівського технікуму фізичної культури.

Інститут має лише один педагогічний факультет з вечірнім відділом та відділом заочного навчання, крім того при Інституті є вечірня школа тренерів.

В Інституті є 15 катедр з 66 викладачами, з них 14 мають вчені ступені та звання, 2 — звання заслуженого мастера спорту, 13 — мастера спорту і 2 — заслуженого тренера СССР.

Інститут готує викладачів фізкультури та тренерів. У 1961 р. навчалось в ньому 1004 студенти.

У 1959 р. при Інституті створено Народній Університет Фізичної Культури.

За час існування Інституту в ньому підготовано біля 1500 висококваліфікованих фахівців, його вихованцями були такі видатні спортсмени, як Ю. Кутенко, В. Чукарін та інші.

Науковий колектив Інституту виконав багато наукових праць з питань фізкультури учнів, фізіології фізичних вправ, методичного обгрунтування виробничої гімнастики, історії та організації фізичної культури, Інститут видає Наукові записки.

На 1 жовтня 1959 р. в усіх медичних вищих навчальних закладах України навчалося 31.837 студентів. На 1 жовтня 1956 р. в вищих навчальних закладах України працювало 3157 наукових робітників, з них 308 докторів медичних наук та 1518 кандидатів медичних наук. За роками з вищих навчальних медичних закладів України випущено: у 1940 році — 3967 лікарів, у 1945 р. — 1530, у 1946 р. — 3101, у 1947 р. — 3453, у 1948 р. — 4812, у 1949 р. — 5573, у 1950 р. — 3690, у 1951 р. — 4361, у 1952 р. — 3269, у 1953 р. — 2589, у 1954 р. — 3414, у 1955 р. — 3027, у 1956 р. — 3523 лікарів. У 1960—61 рр. вчилося в усіх медичних вищих школах України 34369 студентів, в тому 18050 жінок. У 1961—62 рр. всіх студентів було 35135. Інститути вдосконалення кожного року підвищують кваліфікацію біля 6000 лікарів. На вечірніх факультетах вчилося в 1960—61 рр. 1386 осіб, на заочних відділах — 1150 осіб.

На закінчення дозволимо собі зупинитися на системі організації медичної освіти в Україні.

Освіта нижчого медичного персоналу, так званих санітарів та санітарок, в Україні провадилась раніш, як і тепер провадиться, шляхом навчання бажаючих осіб з відповідною освітою на базі лікарень, методою парктичного курсу догляду за хворими. По деяких лікарнях, особливо клініках науково-дослідних та медич-

них інститутів, для цього персоналу провадились більш-менш випадкові або систематичні теоретичні виклади.

Підготова середнього медичного персоналу, тобто сестер-жалібниць, акушерок та фельдшерів до революції здійснювалась у 33 середніх медичних школах. Ці школи належали земству, військовому відомству або Червоному Хрестові. Декілька шкіл в Україні були зорганізовані приватними особами та релігійними громадами. Після революції система середньої медичної освіти в Україні декілька разів мінялася; спочатку були створені так звані професійно-технічні медичні школи, у 1930 р. вони були зреорганізовані у медичні технікуми, яких у 1930 р. було 47, у 1931 р. — 66, а в 1932 р. — 73, відповідно з 8063, 12.336 та 20.983 студентами. Крім того, у 1931 р. були організовані 33 вечірні медтехнікуми, у яких навчалося 1931 р. — 2080, а 1932 р. — 4080 студентів. У наступні роки мережа медичних технікумів значно збільшувалася і до 1940 року досягла 207.

Слід зазначити, що медичні технікуми випускали фахівців середньої медичної освіти з різних фахів, наприклад, крім медичних сестер, помічників лікарів, акушерів та акушерок, медичні технікуми випускали спеціяльно підготованих осіб для праці у різних дитячих установах, профілактичних закладах, помічників санітарних лікарів, ляборантів, рентґен-техніків та інших. Рівень підготови середнього медичного персоналу у медичних технікумах був досить високий, пересічний рівень освіти медичних сестер, що їх випускали медичні технікуми України, був вищий, ніж медичних сестер на Заході. Після німецької окупації кількість медичних шкіл в Україні зменшилася, тож на початок 1946—1947 навчального року відновлено лише 100 медичних шкіл. У 1948—1949 році була проведена нова реорганізація медичної освіти й уведено новий профіль середнього медпрацівника, так званого фельдшера. Для фельдшерів та акушерок встановлено 4-річний термін навчання. Ще зберігалася підготова середніх медичних працівників за окремими вузькими фахами.

У 1954 р. медичні школи були зреорганізовані в медичні училища для підготови фельдшерів, санітарних фельдшерів, фельдшерів- ляборантів, акушерок, зубних техніків і помічників провізорів.

У 50-их роках в Україні працювало 90 медичних училищ, де навчалось коло 35 тисяч студентів, кількість викладачів досягало приблизно 4000 осіб. У 1960—61 навч. році було 90 середніх медичних шкіл, у яких навчалося 31 160 осіб, з них 1210 на вечірніх і понад 4000 осіб на заочних відділах. У 1961—62 навч. році вчилося у 90 середніх школах 40 140 осіб.

Вища медична освіта в Україні здійснюється через мережу медичних інститутів, фармацевтичних та стоматологічних інститутів.

На протязі років система вищої освіти не раз змінювалася, але без уваги на всі експерименти в Україні завжди була п'ятирічна вища медична освіта, як у той час у РСФСР деякий час термін навчання був встановлений у 4 роки, а для стоматологів та санітарних лікарів навіть три роки з половиною.

З 1945 р. почався перехід медичних інститутів на 6-річний термін навчання. Тепер у всіх мединститутах існує 6-річний термін навчання, а стоматологічні та фармацевтичні інститути й факультети мають п'ятирічний термін навчання.

Як ми вже бачили, в українських медичних інститутах звичайно існує декілька факультетів, а саме лікувальний, педіятричний, санітарно-профілактичний, фармацевтичний, стоматологічний, отже інститути готують лікарів декількох профілів, а саме лікаря-лікувальника (терапія, хірургія та інші спеціялізовані фахи), лікаря-педіятра, лікаря-стоматолога та лікаря-санітарного. Фармацевтичні факультети випускають фармацевтів високої кваліфікації, провізорів.

До вищих медичних навчальних закладів приймаються особи до 35 років, що мають закінчену нормальну середню освіту (відповідає гімназіям на Заході) або мають диплом про закінчення середнього спеціяльного навчального закладу, наприклад медичного технікуму. Перевага при прийомі надається особам, що мають неменше як два роки виробничого стажу, в першу чергу приймаються особи, що працювали в медичних та профілактичних установах. Приймальні іспити провадяться з фізики, хемії, російської мови та одної з чужинецьких мов. Навчання в мединститутах безкоштовне, приблизно коло 80 відсотків усіх студентів забезпечені стипендією.

Ми не маємо можливости тут докладно зупинитися на навчальному пляні та системі викладів у медичних інститутах, але мусимо зазначити, що поставлення навчального процесу є добре, від студентів вимагають дуже наполегливої праці, для переходу з курсу на курс потрібно складати річні іспити, при чому особи, що не склали відповідного іспиту, не допускаються до дальшого навчання. Перші два курси здійснюють загально теоретичну підготову, на третьому курсі студенти вивчають патологічну фізіологію, патологічну анатомію, фармакологію та проходять пропедевтичні клініки. Після закінчення третього курсу студенти проходять практику у клінках та лікарнях на посадах середніх медробітників. На четвертому та п'ятому курсах студенти ви-

вчають інфекційні, нервові, шкірно-венеричні хвороби, хвороби вуха, горла, носа, психіятрію, медичну радіологію, працюють у факультетській та шпитальних клініках з внутрішніх та хірургічних хвороб, проходять акушерство та гінекологію. Після четвертого курсу студенти відбувають так звану виробничу практику у лікарнях, де працюють на посадах субординаторів в галузі терапії, хірургії та акушерства. Нарешті з третього курсу частина клінічного навчання провадиться в амбуляторіях, при чому на четвертому-шостому курсах на амбуляторії припадає до 25 відсотків всіх клінічних занять. На жаль, навчальний плян перевантажений також різними теоретичними, гігієнічними, а головне політичними предметами. Так, наприклад, студенти мусять вивчати не лише загальну гігієну, але й гігієну професійну, шкільну, комунальну та військову. На санітарно-гігієнічних факультетах існують самостійні катедри епідеміології, комунальної гігієни, гігієни харчування, гігієни дітей та підлітків.

Як визнають самі керівні совєтські органи, надзвичайно велику вагу приділяється політично-виховній роботі та так званому ідейному вихованню студентів-медиків. Так, обов'язковими дисциплінами є історія КПСС, політична економія, діялектичний та історичний матеріялізм.

У совєтській Україні, як і в цілому СССР, не має жадної академічної свободи. Керівництво вищими медичними закладами здійснюється дирекцією інституту, до якої входять директор інституту з дуже широкими повноваженнями (так зване одноначальство), заступник директора з навчально-наукової ділянки, заступник директора з адміністративно-господарської частини та декани факультетів.*

Всі вищі навчальні медичні заклади номінально підпорядковані міністерствам охорони здоров'я відповідних республік, але фактичне керівництво ними здійснює Міністерство Охорони Здоров'я СССР і Міністерство вищої та середньої спеціяльної освіти СССР. Так, наприклад, Міністерство Здоровоохорони СССР опрацьовує єдині для всіх республік навчальні пляни та програми, плянує розвиток мережі навчальних закладів, встановлює контиґенти прийому студентів до медичних навчальних закладів по цілому Союзу та по окремих республіках.

При директорі мединституту працює спеціяльний орган, так звана Рада Інституту. У тих медичних навчальних закладах, яким дозволено надавати вчені ступені, функціонує Вчена Рада Інституту та Вчені Ради Факультетів.

---

* В останні часи директорів інститутів знову називають ректорами.

В Україні, як і в усьому СССР, студент, що закінчує медичну освіту, складає державні іспити й після цього одержує диплом лікаря. Після закінчення вищої медичної освіти в СССР не має порядку присвоєння звання доктора медицини. Отже, диплом лікаря в СССР відповідає дипломові доктора медицини на Заході. Ті особи, що хочуть працювати у науково-дослідних чи педагогічних вищих медичних закладах, мусять проходити додаткову спеціяльну підготову.

В Україні, як і в цілому СССР, існує система підготови так званих кандидатів та докторів медичних наук, а крім того, система підготови асистентів, доцентів та професорів вищих навчальних медичних закладів, молодших і старших наукових робітників та професорів науково-дослідних інститутів. Титули кандидата та доктора медичних наук в СССР називаються *науковими ступенями,* а титули асистента, молодшого наукового робітника, доцента, старшого наукового робітника та професора, мають назву *наукових звань.* Для того, щоб одержати ступінь кандидата медичних наук, особа, що закінчила вищу медичну освіту, має попрацювати певну кількість років за своїм фахом, потім відбути так звану аспірантуру при вищому навчальному медичному закладі чи науково-дослідному інституті на протязі трьох, чотирьох років, скласти відповідні, так звані кандидатські іспити, приготувати кандидатську дисертацію та публічно захистити її при одному з медичних інститутів, якому дозволено приймати такі захисти. Одержавши науковий ступінь кандидата медичних наук, лікар має право претендувати на посаду асистента, а коли він має відповідний стаж праці, то доцента вищого навчального медичного закладу або на посаду молодшого чи старшого наукового робітника науково-дослідного інституту. Після дальшої кількарічної праці на посаді асистента, доцента, старшого чи молодшого наукового робітника, при наявності відповідних здібностей та наукових робіт, лікар може підготовлятись до одержання ступеня доктора медичних наук. Для цього він має представити і публічно захистити так звану докторську дисертацію. Докторська дисертація визнається за задовільну лише при тій умові, коли вона містить у собі якісь нові відкриття у галузі теоретичної чи практичної медицини. Після захисту докторської дисертації та одержання ступеня доктора медичних наук, переможцеві відкривається в СССР блискуча кар'єра. Майже всі без вийнятку доктори медичних наук дуже легко одержують керівництво катедрами у вищих медичних навчальних закладах або керівні посади у науково-дослідних інститутах (керівництво відділів, лябо-

раторій, посади директорів або заступників директорів науково-дослідних інститутів).

З вище згаданого вже можна бачити, що одержання наукового ступеня кандидата медичних наук, а особливо доктора медичних наук, пов'язано в СССР з великими труднощами. Для одержання цих ступенів дійсно треба мати великі здібності і пройти довгорічну дуже серйозну підготову. Для того, щоб уникнути ширшого присвоєння наукових ступенів кандидатів та докторів наук, в СССР дозволено приймати захист докторських дисертацій лише 26 медичним інститутам, 23 мединститутам дозволено приймати лише кандидатські дисертації. Типово, що затвердження наукових звань доцента чи старшого наукового робітника, а також професора проводить безпосередньо Москва.

Навіть до сьогодні ще багато професорів, з них навіть керівники катедр, не мають наукового ступеня докторів наук. Так, наприклад, у вищих медичних навчальних закладах України у 1956 р. було лише *308 докторів наук* при наявності значно більшої кількости самостійних катедр. Разом в Україні в науково-дослідних та вищих навчальних закладах працювало лише *389 докторів наук* та *2593 кандидатів медичних наук* у той час, як усіх лікарів в Україні у 1956 р. було 65 234. Навіть у всьому СССР на більше, як 350 тисяч лікарів, було тоді лише *2634 доктори медичних наук та 13 567 кандидатів медичних наук.*

Дальшими науковими ступенями, які може одержати лікар в Україні, є звання члена-кореспондента, далі дійсного члена Академії Наук УССР, члена-кореспондента або дійсного члена однієї з академій союзних республік і, нарешті, члена-кореспондента або дійсного члена Академії Медичних Наук СССР. Як вінець усіх старань, український науковець може одержати звання члена-кореспондента чи дійсного члена Академії Наук СССР.

Крім вище згаданих наукових ступенів та звань, в СССР існують ще звання заслуженого лікаря республіки, заслуженого діяча науки, ударника охорони здоров'я тощо.

Для одержання звання лікаря-фахівця у нашій батьківщині існують такі можливості: найпростішою з них є відвідування курсів спеціялізації при вище згаданих інститутах для вдосконалення лікарів. Лікар, що закінчив 4-місячні курси вдосконалення, а потім працював декілька років за вузьким фахом, одержує звання лікаря-фахівця, тобто терапевта, хірурга, педіятра, рентґенолога, фахівця з шкірних та венеричних хвороб, психіятра тощо. Звичайно така короткотривала підготова не може дати висококваліфікованого лікаря-фахівця. Для одержання кадрів висококваліфікованих фахівців існують клінічні ординатури

та аспірантури при навчальних медичних закладах та науково-дослідних інститутах. Клінічна ординатура триває звичайно два роки, і той, хто її закінчує, одержує звання фахівця; аспірантура триває три роки, заочна аспірантура — 4 роки. Особи, що закінчили аспірантуру, також одержують звання лікаря-фахівця, але вже вищої кваліфікації.

Для того, щоб дати уявлення про підготову лікарів-фахівців, можемо зазначити, що, наприклад, Український Інститут Удосконалення Лікарів у Харкові випустив у 1940 році 883 лікарів, у 1946 р. — 711, у 1950 р. — 1240, у 1955 р. — 1250, у 1956 р. — 1455; Донецький Інститут Удосконалення Лікарів випустив у 1940 р. — 411 лікарів, у 1946 р. — 538, у 1950 р. — 832, у 1955 р. — 859, у 1956 р. — 1019 лікарів. Київський: у 1940 р. — 999, у у 1946 р. — 530, у 1950 р. — 1493, у 1955 р. — 1599, у 1956 р. — 1670; Запорізький: у 1940 р. — 1095, у 1946 р. — 540, у 1950 р. — 700, у 1955 р. — 697, у 1956 р. — 880 лікарів. На жаль, не маємо відомостей, скільки саме є тепер аспірантів в Україні, але для орієнтації подаємо, що в усьому СССР у 1956 р. було в медичних закладах лише 1149 аспірантів, з них 926 у вищих навчальних закладах та 223 у науково-дослідних інститутах. Значно більше підготовано клінічних ординаторів, а саме 4035 у вищих навчальних закладах, 927 у науково-дослідних інститутах та 735 у інших великих клінічних лікарнях.

Підвищення кваліфікації, спеціялізація та підготова висококваліфікованих фахівців у різних галузях теоретичної та практичної медицини провадяться також науково-дослідними інститутами України, яких було у 1970 році 49, з них 4 терапевтичного профілю, 7 — хірургічного, 1 — стоматологічний, 1 — вакцин та сироваток, 3 — рентґенології та онкології, 4 — акушерства та педіятрії, 4 — для вивчення туберкульози, 2 — очних хвороб, 1 — шкірно-венерологічний, 2 — психоневрологічні, 2 — оториноляринголоґічних, 2 — курортології та 12 — санітарного профілю, тобто інститутів гігієни праці, комунальної гігієни, бактеріологічних тощо. У науково-дослідних інститутах України в 1956 році працювали 1554 наукові робітники, з них 673 кандидати медичних наук та 66 докторів медичних наук. У 1972 році в Україні було 50 науково-дослідних інститутів, з них три АН УССР, два АМН СССР та 45 у відані Міністерства Охорони Здоров'я УССР. Науково дослідні інститути провадять підготову висококваліфікованих фахівців через аспірантуру та клінічну ординатуру, влаштовують короткотермінові курси спеціялізації лікарів, провадять підготову лікарів за своїм фахом на периферійних базах інститутів, нарешті вони на протязі років проводять так звані тема-

тичні конференції, як у стінах інституту так і на периферії, що також служить справі підвищення кваліфікації лікарів, як загально практикуючих так і фахівців. Фахвіці дуже великої кваліфікації готуються також у спеціяльних інститутах Академії Наук УССР, а саме в Інституті Клінічної Фізіології, в Українському Біохемічному Інституті та в Інституті Мікробіології. З цих цифр ми ще раз бачимо, що підготова професорів та учених медиків вищої кваліфікації проходить значно повільнішими темпами, ніж підготова лікарів та лікарів-фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Андрѣевскій Е. И.* Россійскій медицинскій списокъ. СПБ. 1848.
2. *Антонов А. Н.* Охрана материнства и младенчества. Л. 1929.
3. *Архангельський Г. В.* История неврологии от истоков до 20 века. М. 1965.
4. *Багалѣй Д. И.* Опытъ исторіи Харьковского Университета. Т. 1—2. Х. 1893—1904.
5. *Бантышъ-Каменскій Д. Н.* Словарь достопамятныхъ людей Русской Земли. Т. 1—5 та 1—3. М. 1836. СПБ. 1847.
6. *Бернадский Ю. И.* Советская стоматологическая литература. Библиографический Указатель за 1917—1945 г.г. Том І. М. 1951.
7. Біографическій словарь профессоровъ и преподавателей Императорского Университета Св. Владиміра. К. 1884.
8. Біографическій словарь профессоровъ и преподавателей Харьковского Университета. Х. 1905—1906.
9. *Блинкин С. А.* В борьбе с инфекциями. М. 1971.
10. *Блинкин С. А.* Люди большого мужества. М. 1963.
11. *Бляхер О. Я.* История эмбриологии в России. М. 1955.
12. Большая Советская Энциклопедия. Второе издание. Томи 1—51. М. 1949—1958.
13. Большая Медицинская Энциклопедия. Томи 1—36 та додаткові 1—3. М. 1956—1971.
14. *Бородулин Ф. Р.* Лекции по истории медицины. М. 1955.
15. *Wadowski J. A.* Wiadomość o profesorach Akademii Zamojskiej. Warszawa. 1899—1900.
16. *Вайндрах Г. М.* Подвиги русских врачей. М. 1959.
17. *Венгеровъ С. А., Андрѣевскій Е. И.* Критико-біографическій словарь русскихъ писателей и ученыхъ. СПБ. 1889.
18. *Верхратський С. А.* Історія медицини. К. 1964.
19. *Владимірскій-Будановъ М. Ф.* Исторія Императорского Университета Св. Владиміра. К. 1884.
20. *Воробецъ Т., Осінчук Р., Хмілевський Я.* Медичний факультет Українського Тайного Університету у Львові в роках 1920—1925. «Лі-

карський Вісник». Ч. 22—23 від липня-жовтня 1961. Нью-Йорк—Чікаго.
21. *Гамбург А. М.* Развитие судебно-медицинской науки и практики. К. 1958.
22. *Гандельсман Б. И., Рыжков А. А.* Организация дезифекционного дела в СССР. М. 1956.
23. *Gąsiorowski Z.* Zbiór wiadomości do historiy i sztuki lekarskiej w Polsce. T. 1—4. Poznań. 1854.
24. *Гезеръ Г.* Основы исторіи медицины. Казань. 1890.
25 *Гезеръ Г.* Исторія повальныхъ болѣзней. Казань. 1867.
26. *Гельфенбейн Л. Л.* Русская эмбриология второй половины 19-го века. Х. 1956.
27. *Герценштейнъ Г. М.* Очеркъ исторіи медицинского образованія въ Россіи. СПБ. 1883.
28. *Грищенко О. А.* Труды судебно-медицинских экспертов Украины. К. 1958.
29. *Груздевъ В. С.* Краткій очеркъ исторіи акушерства и гинекологіи. М. 1907.
30. *Европеинъ А. К.* Историческій очеркъ кафедры судебной медицины. СПБ. 1898.
31. *Жук А. П.* Развитие общественно-медицинкой мысли в России в 60—70 г.г. 19 века. М. 1963.
32. *Заблудоский П. Е.* Развитие хирургии в России в 19 веке. М. 1955.
33. *Заблудовский П. Е.* Развитие клинической медицины в России во второй половине 19 века. М. 1955.
34. *Заблудовский П. Е.* Естествознание и медицина в России во второй половине 19 века. М. 1955.
35. *Заблудовский П. Е.* Медицина в России в период капитализма. М. 1956.
36. *Загоскинъ Н. П.* Врачи и врачебное дѣло въ старинной Россіи. Казань. 1891.
37. *Змѣевъ Л. Ф.* Русскіе врачи-писатели. СПБ. 1886—1892.
38. *Змѣевъ Л. Ф.* Былое врачебной Россіи. СПБ. 1890.
39. *Зыков А. А.* Очерки развития местного обезболивания в СССР. Л. 1954.
40. *Иконниковъ В. С.* Словарь профессоровъ и преподавателей Университета Св. Владиміра. К. 1884.
41. Исторія Императорской Военно-Медицинской Академіи за 100 лѣтъ. СПБ. 1908.
42. История хирургических обществ России и СССР. Л. 1969.
43. *Каганович Р. Б.* Из истории борьбы с туберкулезом в дореволюционной России. М. 1952.
44. *Карпов Л. Н.* Земская санитарная организация в России. Л. 1964.
45. *Кованов В. В.* Н. В. Склифасовский. М. 1952.
46. *Ковнеръ С. М.* Исторія средневѣковой медицины. К. 1893.
47. *Кононенко И. Ф.* Высшее медицинское образование на Украине. К. 1946.

48. *Кукуев Л. А.* В. А. Бец. М. 1950.
49. *Лазарев П. П.* Очерки истории русской науки. М.—Л. 1950.
50. *Лахтинъ М. Ю.* Краткій біографическій словарь знаменитыхъ врачей всѣхъ временъ. СПБ. 1902.
51. *Лахтинъ М. Ю.* Этюды по исторіи хирургіи. М. 1901.
52. *Лахтинъ М. Ю.* Этюды по исторіи медицины. М. 1902.
53. *Лесневичъ В. М.* Очерки по исторіи медицины. В. 1—2. К. 1895—96.
54. *Lukaszewicz J.* Historia szkól. T. 1—3. Warszawa. 1857.
55. *Лушников А. Г.* Лекции по истории русской медицины. М. 1956.
56. *Марголин Е. М.* Илья Буяльский. М.—Л. 1948.
57. *Маркевичъ А. И.* 25-ти лѣтіе Императорского Новороссійского Университета. Одеса. 1890.
58. Матеріалы для исторіи медицины въ Россіи. Подготовленные къ печати Н. Е. Мамоновымъ. В. 1—4. СПБ. 1881—1884.
59. Медицинскій факультетъ Харьковского Университета за первые сто лѣтъ его существованія. Х. 1905—1906.
60. *Мейер-Штейнег Т., Зудгоф К.* История медицины. М. 1925.
61. *Меньє Л.* История медицины. Л.—М. 1926.
62. Наши дѣятѣли по медицинѣ. СПБ. 1910—1911.
63. *Новомберґскій Н.* Матеріалы по исторіи медицины. Томи 1—5. СПБ. Томскъ. 1905—1910.
64. *Образцовъ П. М.* Историческій очеркъ литературы практической медицины 19 столѣтія. СПБ. 1862.
65. Очерки истории высшего медицинского образования и научных школ на Украине. К. 1965.
66. Очерки истории русской общественной медицины. М. 1965.
67. *Палкин Б. Н.* Русские госпитальные школы 18 века и их воспитаники. М. 1959.
68. *Панкевич-Смішко С.* Українські медичні курси у Львові і Тайний Український Університет. «Лікарський Вісник», чч. 22—23, від липня-жовтня 1961. Нью-Йорк—Чікаґо.
69. *Петровъ Н. И.* Кіевская академія во второй половинѣ 17 вѣка. К. 1895.
70. *Плющ Василь.* Українські вчені медики 18 століття. «Лікарський Вісник», ч. 10, від травня 1958. Нью-Йорк.
71. *Плющ Василь.* Медицина на українських землях за часів гетьмана Івана Мазепи. «Лікарський Вісник», ч. 15, від вересня 1959. Нью-Йорк.
72. *Плющ Василь.* Нариси з історії української медичної науки та освіти. Книга І. Мюнхен. 1970.
73. Повесть временных лет. Т.т. 1—2. М.—Л. 1950.
74. *Полонська-Василенко Н. Д.* Українська Академія Наук. Томи 1—2. Мюнхен. 1955—58.
75. Пятьдесят лет советского здравоохранения (1917—1967). М. 1967.
76. *Радзикевич Ю.* Дещо з життя Українського Тайного Університету. «Лікарський Вісник», чч. 22—23 від липня-жовтня 1961. Нью-Йорк-Чікаґо.

77. *Рихтеръ В. М.* Исторія медицины въ Россіи. Т.т. 1—3. М. 1814—1820.
78. *Российский Д. М.* 200 лет медицинского факультета Московского Государственного Университета. М. 1955.
79. *Свиньинъ П. И.* Исторія Императорской М.Х.А. «Отечественные Записки». 1821.
80. *Sigerist H. E.* Große Ärzte. München. 1970.
81. *Starzyński S., Finkel L.* „Historia Uniwersytetu Lwowskiego". Lwów. 1894.
82. Сто лет Киевского Медицинского Института (1841—1941). К. 1947.
83. *Тикотин М. А.* А. П. Загорский и первая русская анатомическая школа. М. 1950.
84. *Удерман Ш. И.* Избранные очерки истории отечественной хирургии 19 столетия. Л. 1970.
85. Ukraine a concise encyclopaedia. Vol. I., II. Toronto. 1963—1971.
86. *Харламповичъ К. В.* Западно-русскіе православные школы 16-го и начала 17-го вѣка. Казань. 1888.
87. Харьковский Государственный Университет им. А. М. Горького за 150 лет. Х. 1955.
88. Харьківський Медичний Інститут (1810—1935). М.—Л. 1935.
89. *Чистовичъ Я.* Очерки по исторіи медицинскихъ учрежденій въ Россіи. СПБ. 1870.
90. *Чистовичъ Я.* Исторія первыхъ медицинскихъ школъ въ Россіи. СПБ. 1883.

Крім того для цієї праці використана література, яка вміщена на стор. 152—157, 185—188 цього збірника, українські медичні часописи (див. стор. 175—185) та енциклопедичні словники, а саме «Энциклопедическій Лексиконъ А. А. Плюшара». Томи 1—17. СПБ. 1835—1841, «Энциклопедическій Словарь Ф. А. Брокгауза и И. Е. Ефрона». Томи 1—86. СПБ. 1890—1907, «Энциклопедическій Медицинскій Словарь А. Віларе». Томи 1—3. СПБ. 1892—1893, «Энциклопедическій Словарь Русского Библіографического Института Гранат». Томи 1—58. М. 1910—1940, «Энциклопедическій Словарь Военной Медицины». Томи 1—6. М. 1946—1950, «Энциклопедическій Словарь по физической культуре и спорту». Томи 1—3. М. 1951—1963, «Українська Радянська Енциклопедія». Томи 1—17. К. 1959—1966, «Український Радянський Енциклопедичний Словник». Томи 1—3. К. 1966—1968, «Українська Мала Енциклопедія». Книги 1—16. Буенос-Айрес. 1953—1967. «Українська Загальна Енциклопедія». Книга Знання. Томи 1—3. Львів. 1930—1935. «Енциклопедія Українознавства». Том І. Книги 1—3. Том ІІ. Книги 1—6. Видання НТШ, Париж—Нью-Йорк—Мюнхен. 1949—1974 та довідник «Учені ВУЗів УРСР». К. 1968.

Vasyl Plushch, M. D.

MEDICAL EDUCATION IN THE UKRAINE

(A Summary)

The beginnings of medical education in Ukraine reach far back into the past. As early as the 11th and 13th centuries, during the Kievan Ukraine-Rus era, medical knowledge had been handed down from generation to generation and imparted to students at schools run by monasteries.

The first higher medical school, in the modern meaning of the word, established in Ukrainian lands was the Zamoyska Academy (1593—1784).

The second medical school founded in Ukraine was the Collegium Medicum in Lviv (1773—1784). In 1784 a medical faculty was instituted at the Lviv University.

In Eastern Ukraine, the first medical school to be founded was the Medical-Surgical School in Elysavethrad (1787—1797). Moreover, in 1802, a medical class (faculty) was inaugurated at the Kievan Mohyla Academy.

The second university in Ukraine to open a medical faculty was the university of Kharkiv, in 1805.

In his further discourse, the author produces a detailed outline of the activities of the medical faculties of the Lviv, Kiev (founded in 1841), Kharkiv, Odessa (1900), Katerynoslav (1916) universities as well as those of the Higher-Level Medical Courses for Women held in Kiev, Kharkiv, Odessa, and Katerynoslav. He surveys their educational and scientific accomplishments and furnishes profiles of the most distinguished professors of these medical faculties, among them: Oleksander Walter, Volodymyr Bets, Petro Peremezhko, Volodymyr Vysokovych, Hryhoriy Minkh, Viktor Subbotin, Vasyl Pokrovsky, Vasyl Obraztsov, Vasyl and Oleksander Danylevsky, Lev Tsenkovsky, Volodymyr Gulevych, Mykola Hamaliy, Lev Tarasevych, Mykola Strazhesko, and a number of others.

A special chapter is devoted to the history of the Ukrainian Untergrund University.

The author also deals in great detail with the activities of Medical Institutes (a designation applying to higher medical schools in

the Ukrainian SSR, which replaced the medical faculties of the former universities, and to the new higher medical schools created during the period of 1920—1957).

Presently, there are 12 Medical Institutes in the Ukraine: in Lviv, Kharkiv, Kiev, Odessa, Dnipropetrovsk, Donets (founded in 1930), the Crimea (at Symferopil, founded in 1931), Vinnytsia (1932), Chernivtsi (1944), Ivano-Frankivsk (1945), Luhansk (1956), Ternopil (1957), the medical faculty at the Uzhorod University; the Kharkiv Stomatological Institute (1921), Zaporozhe (1921) and Kharkiv (1921) Pharmaceutical Institutes; 2 Istitutes of Physical Culture in Kiev and Lviv respectively, 3 institutes for the post-graduate training of physicians in Kiev, Kharkiv, and Zaporozhe respectively, 50 scientific-research institutes, which prepare medical-specialists with highest qualifications.

Approximately 40,000 students annually atted higher medical schools in Ukraine; some 4,000 graduate annually.

Altogether, there are more than 135,000 physicians in the Ukraine presently pursuing their profession.

Approximately 3,500 scientific workers — among them more than 400 professors — are employed at the higher schools of learning.

Drawing on a wealth of source material and his own experience, the author affords concise information concerning the aforementioned educational schools, their educational and scientific work, and also conveys succint data on professors engaged in these schools as well as on their work.

Among other things, he relates information on a number of distinguished contemporary Ukrainian medical scientists, such as:

In Lviv: Oleksiy Zhurbin (biologist), Leonid Kuzmenko (internist), Vlas Martyniuk (hygienist), Stepan Oliynyk (internist), Volodymyr Omelchenko (surgeon), Yakiv Skliarov (anatomist), Leonid Tymoshenko (obstetrician-gynecologist), Mykola Turkevych (chemist).

In Kiev: Petro Barannyk (hygienist), Ivan Barchenko (hygienist), Vasyl Bratus (surgeon), Georhiy Burchynsky (internist), Timophy Hlukhenkiy (noted internist), Serhiy Diachenko (eminent microbiologist), Prokop Hudzenko (pediatrician), Mykola Zazybin (noted histologist), Mykola Zaiyko (eminent pathophysiologist), Ivan Ishchenko (surgeon), Mykhailo Kolomiychenko (surgeon), Georhiy Pylypchuk (phthisiologist), Pavlo Plitas (ophthalmologist), Ivan Pototsky (dermatologist-specialist in venereal diseases), Fedir Prymak (noted internist), Yuriy Sapozhnikov (eminent medico-legal physician), Mykhailo Spirov (noted anatomist), Oleksiy Fedorovsky (specialist in blood transfusion operations), Yakiv Frumkin (prominent psychiatrist),

Yevhen Chaika (noted pathologist-anatomist), Oleksander Cherkes (noted pharmacologist), Chaik Shakhbazian (eminent hygienist) Yakiv Shwartsberg (eminent otorhinolaringolist), Tatiana Shlopak (oculist), Andriy Shurynok (surgeon-pediatrician).

In Kharkiv: Borys Alyoshin (histologist), Danylo Alpern (eminent pathophysiologist), Volodymyr Belousov (eminent pediatrician), Georhiy Burlachenko (radiologist), Ivan Hrishchenko (obstetrician-gynecologist), Zinoviy Hurevych (hygienist), Vasyl Derkach (eminent microbiologist), Hryhoriy Derman (pathologist-anatomist), Borys Zadorozhny (dermatologist-specialist in venereal diseases), Georhiy Karavanov (surgeon), Liubov Mala (eminent internist), Yuriy Orlenko (surgeon), Valentyna Prykhodko (pediatrician), Raphail Synelnykov (eminent anatomist), Mykhailo Solovyov (eminent epidemiologist), Nina Tatarenko (eminent psychiatrist), Aron Utevsky (eminent biochemist), and others.

In Odessa: Fedir Volynsky (anatomist), Yakiv Voloshyn (surgeon), Ivan Deyneka (surgeon), Yukhym Dubovy (radiologist), Semen Kalfa (eminent ophthalmologist), Hryhoriy Semenchenko (surgeon-stomatologist), Mykhailo Yasynovsky (eminent internist), and others.

In Dnipropetrovsk: Hryhoriy Batrak (pharmacologist), Aron Dashevsky (ophthalmologist), Mykhailo Demko (surgeon), Viktor Dziak (internist), Leon Lukovsky (eminent otorhinolaringologist), Anatol Sydorenko (surgeon), Mykola Khoroshmanenko (surgeon), Dmytro Chukhrienko (surgeon), and others.

In Vinnytsia: Yakiv Brytvan (pathophysiologist), Ivan Hrabchenko (surgeon), Petro Kulyk (anatomist), Leonid Lekarev (hygienist), Mykhailo Mylomovka (internist), Isaac Mizrukhin (psychiatrist), Valentyna Panyeva (ophthalmologist), Mykhailo Pinevych (urologist), Vasyl Tsypkovsky (medico-legal physician), and others.

In Donetsk: Rostyslav Bogoslavsky (surgeon), Oleksander Gubergrits (internist), Leontiy Zavhorodny (surgeon), Oleksiy Malkov (hygienist), Karo Ovnatanian (surgeon), Volodymyr Rodin (otorhinolaringologist), Mykola Torsusiev (dermatologist-specialist in veneral diseases), Mykhailo Khovenko (orthopedist), and others.

In Ivano-Frankivsk: Georhiy Babenko (medical chemistry), Serhiy Verkhratsky (surgeon and historian of medicine), Mykyta Dumka (eminent historian), Mykola Kravets (internist), Vasyl Seniutovych (surgeon), and others.

In Symferopil: Oleksiy Birkun (pathologist-anatomist), Viktor Bobin (anatomist), Yevhen Zakharov (surgeon), Natalia Korolyova (pediatrician), Kyrylo Piatkin (microbiologist), Abram Reinus (otorhinolaringologist), Borys Khvatov (histologist), Yuriy Yatzozhynsky, and others.

In Luhansk: Dmytro Hrechyshkyn (surgeon), Maria Ovchynnykova (obstetrician-gynecologist), Borys Pervomaisky (psychiatrist), Stefan Petrunia (ophthalmologist), Mykhailo Synylo (orthopedist and traumatologist), Mykhailo Smyk (internist), and others.

In Ternopil: Dmytro Bekov (anatomist), Tykhon Hlukhenkiy (dermatologist-specialist in veneral diseases), Vasyl Lastovetsky (psychiatrist), Mykhailo Masyk (internist), Mykola Skakun (pharmacologist), Onysym Khazanov (pathologist-anatomist), Mykola Shylko (obstetrician-gynecologist), Oleksander Yarosh (neurologist), and others.

In Chernivtsi: Trokhym Boryma (obstetrician-gynecologist), Stepan Zakryvydoroha (pharmacologist), Vasyl Lypnovsky (epidemiologist), Borys Radzykhovsky (ophthalmologist), Serhiy Savenko (neurologist), Olena Samson (internist), Halyna Troyan (microbiologist), Mykola Turkevych (anatomist), and others.

In Uzhorod: Nestor Bunt (anatomist), Oleksander Pashchenko (physiologist), Halia Stepanova (surgeon and anatomist), Oleksander Fedynets (surgen), and others.

The work affords information on more than 500 Ukrainian medical scientists.

In conclusion, the author describes the system of medical education in the Ukrainian SSR.

Проф. д-р мед. Василь Плющ

МЕДИЧНА НАУКА В УКРАЇНІ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XX-ГО СТОРІЧЧЯ

Двадцяте сторіччя характеризується збільшеним розквітом української медичної та біологічної наук. На початку його в Україні працювали вже три університети з медичними факультетами: Київський, Харківський та Новоросійський (в Одесі). Всі вони мали вже добре обладнані клініки та теоретичні катедри, а два перші — півсторічну традицію наукової медицини. У Західній Україні, як відомо, був університет у Львові також з медичним факультетом.

Вже на початку XX-го сторіччя були відомі не лише в Україні, але й поза її межами такі наукові школи, як В. І. Вернадського (основоположника біогеохемії, потім першого президента Української Академії Наук), проф. С. М. Реформатського, одних із перших членів ВУАН, В. Ґ. Шапошникова, В. О. Плотникова (органічна та неорганічна хемія), професорів В. С. Гулевича, О. Я. Данилевського (біохемія), В. І. Липського (другого президента ВУАН), М. Ф. Кащенка, С. Г. Навашіна, О. В. Фоміна, Є. П. Вотчала (ботаніка),* академіка І. І. Шмальгавзена, академіка О. М. Нікольського (зоологія), І. М. Сєченова, академіків В. Я. Данилевського, В. Ю. Чаговця, О. В. Леонтовича, проф. Б. Ф. Веріго (фізіологія), професорів О. К. Білоусова, Ф. А. Стефаніса, академіків А. В. Старкова, В. П. Воробйова (анатомія), професорів О. Г. Черняхівського (гістологія), В. В. Підвисоцького, В. К. Високовича, П. О. Кучеренка, академіка М. Ф. Мельникова-Разведенкова (патологічна анатомія та патологічна фізіологія), академіка М. Ф. Гамалії, академіка Д. К. Заболотного (бактеріологія), проф. Г. Л. Шкавери (фармакологія), І. П. Скворцова (гігієна).

В Україні починав свою працю геніяльний І. І. Мечников та його учні О. М. Безредка та Я. Ю. Бардах.

Дуже відомі були хірургічні школи проф. М. М. Волковича, академіка О. П. Кримова, професорів М. П. Трінклера, К. Ф. Веґнера, Є. Г. Черняхівського, академіка М. І. Ситенка.

---

* Кащенко, Навашін, Фомін і Вотчал були одними з перших членів ВУАН.

Видатними клініцистами-терапевтами були проф. В. П. Образцов, академіки Т. Г. Яновський, М. Д. Стражеско. Із їх шкіл пізніше вийшли десятки відомих професорів терапевтів.

У галузі гінекології та акушерства працювали такі видатні клініцисти, як І. П. Лазаревич, Ґ, Ф. Писемський, О. І. Крупський, у галузі дитячих хвороб — І. В. Троїцький, Ф. Д. Рум'янців, Є. Л. Скловський, відомими венерологами були О. М. Тижненко, Є. С. Главче, І. О. Каришева, офтальмологами були професори М. А. Левитський, Л. Л. Гіршман, О. Ф. Шимановський, К. М. Сапіжко, академік В. П. Філатов.

У галузі онкології працювали А. А. Муратов, О. А. Кронтовський, в рентґенології — С. П. Григор'їв, Ю. П. Тесленко, в галузі туберкульози — професори Т. Г. Яновський, І. І. Файншмідт, оториноларингології — професори С. Є. Ставраки, М. Я. Харшак, О. М. Пучківський, Л. Гіренко.

Відомими психіятрами були проф. І. О. Сікорський, П. І. Нечай, В. М. Гаккебуш, академік О. І. Ющенко. У галузі гігієни та санітарної статистики відомими дослідниками були академіки М. В. Птуха та О. В. Корчак-Чепурківський.

Не маємо можливости тут перераховувати всіх наукових медичних робітників початку сторіччя, але вже наведений короткий перелік українських учених медиків доказує, як широко розвинулася українська медична наука в ті часи. Можна сказати, що не було ні одної ділянки теоретичної чи практичної медицини, де не працювали б українські вчені.

Такі прізвища українських учених медиків або біологів, як Мечников, Сеченів, Вернадський, Чаговець, Данилевський, Заболотний, Філатов та десятки інших, стали без перебільшення всесвітньовідомими. Клінічні школи Образцова, Яновського, Волковича, Кримова, Писемського та інших були фундаментом для розвитку сучасної української клінічної медицини.

Українська національна революція 1917—1921 рр. принесла розквіт усіх ділянок української культури, а серед них — наукової медицини. Низка українців учених медиків, які досі працювали виключно в річищі загальноросійської медицини, віддають всі свої сили на побудову нової української медицини.

У 1918 році засновано Українську Академію Наук з фізико-математичним відділом що мав такі катедри та комісії: ботаніки, хемії, експериментальної зоології, народнього здоров'я, клінічної медицини, епідемології та бактеріології.

До цієї першої чисто української наукової установи приходять працювати такі видатні вчені, як Вернадський, Кащенко, Липський, Фомін (були обрані академіками в 1918—1919 рр.), Вотчал,

Заболотний, Птуха, Корчак-Чепурківський, Нікольський, Плотников, Старков, Шмальгавзен (були обрані академіками в 1920—1921 рр.).

В українську медичну та біологічну науки вливаються нові сили, з них такі відомі дослідники, як О. В. Палладін, М. П. Нещадименко, О. А. Кронтовський, М. А. Левитський, П. О. Кучеренко, В. В. Удовенко, брати Є. та О. Черняхівські, В. В. Радзимовська, О. І. Крупський, А. Барбар, М. П. Вашетко, А. А. Журавель, М. Кудрицький, А. Колесницький, В. Я. Підгаєцький, М. О. Свенсон, А. І. Собкевич, М. Д. Гаценюк, Д. О. Белінг, О. Карпетченко, М. М. Воскобійників, В. Г. Дроботько, І. І. Клодницький, Л. Гіренко, М. Галин та багато інших.

Із лав ще порівнюючи нечисленної тоді національно свідомої української інтеліґенції стають на працю в різних українських інституціях такі видатні громадські діячі-лікарі, як Модест Левицький, Іван Липа, Борис Матюшенко, Юрій Любинський (який, до речі, був міністром народнього здоров'я за часів Гетьманату), Дмитро Одрина, О. Білоус, С. Стемпковський (також у різні часи були міністрами охорони здоров'я в українських урядах), М. Варавко (був лікарем Міністерства Освіти), Всеволод Гармашів, Василь Наливайко, Віктор Піснячевський, Василь Білецький, Михайло Васильченко, Іван Луценко, О. Сидоренко, Євмен Лукасевич, Люцій Кобилянський, Наталія Мазепа, Лідія Бич, Юрій Меленевський, Є. Яковенко, Сулима та інші.[1]

У 1917 р. створюється Комісія Охорони Здоров'я при Українській Центральній Раді. Після проголошення самостійности України постав Департамент Охорони Здоров'я. В Українській Гетьманській Державі в 1918 р. зорганізовано Міністерство Народнього Здоров'я та Опікування, яке видавало «Вісник Міністерства Народнього Здоров'я». У серпні 1918 р. був створений перший в Україні Медичний факультет з українською викладовою мовою при Українському Державному Університеті в Києві. Його деканом був професор, пізніше академік Овксентій В. Корчак-Чепурківський. Керівниками медично-санітарної служби військ УНР були Дайн, Ю. Добриловський, М. Галин, В. Совачів та інші.

У Західньо-Українській Народній Республіці зорганізовано також Секретаріят Охорони Здоров'я під керівництвом Івана Ку-

---

[1] Досить докладно, участь лікарів в українському національному рухові та державному будівництві описав проф. д-р мед. Василь Плющ, дивись статтю: Василь Плющ. Лікарі — політичні та громадські діячі українського національного руху. Наукові Записки Українського Технічно-Господарського Інституту. Том XVIII ст. ст. 188—217.

рівця. При Українській Галицькій Армії існувала медично-санітарна частина під керівництвом лікарів Р. Біласа, а потім Т. Бурачинського.

На жаль, важка боротьба молодої української держави з московським окупантом не дала можливости дальшого розквіту української медичної науки у ці часи, але національний підйом цих років пробудження національної свідомости та національної гордости не залишились без наслідків. У перші роки совєтської окупації вчені медики українці займають передові позиції у навчальних та науково-дослідних інституціях, що творилися в той час. У Києві працює Медичний факультет Українського Державного Університету з українською мовою навчання, а пізніше цілком українізується Київський Медичний Інститут. Українські вчені медики опрацьовують наукову медичну та біологічну термінології. До медичних вищих навчальних закладв приходять представники українського селянства.

Совєтська система розбудувала по всьому СССР, а в тому числі і в Україні густу мережу науково-дослідних установ у галузі медицини. Значно збільшилася за совєтської влади кількість вищих медичних закладів, отже впорівень із царськими часами збільшилася база для наукової роботи на нашій Батьківщині. Але все це було б неможливим без попередньої наполегливої праці відомих ще до революції та підчас українських визвольних змагань українських учених. Відповідно до збільшення кількости науково-дослідних та навчальних медичних закладів, за совєтської влади дуже зросло число професійних наукових робітників, які мають змогу весь свій час присвячувати дослідницькій праці.

Щоб хоч приблизно уявити собі розміри зросту наукових та навчальних медичних установ, а також їх кадрів за останні десятиріччя, дозволимо собі навести деякі числа.

За царських часів на терні України було лише 8 вищих навчальних медичних закладів, а саме Медичні факультети Харківського, Київського, Дніпропетровського та Новоросійського (Одеського) університетів і Вищі Медичні Жіночі Курси у містах Києві, Одесі, Харкові та Катеринославі. У Західній Україні був лише один Медичний факультет при університеті у Львові. Тепер в Україні є 12 Медичних Інститутів, а саме: Київський, Харківський, Львівський, Одеський, Дніпропетровський, Сімферопільський, Тернопільський, Вінницький, Донецький, Чернівецький, Івано-Франківський, Луганський,[2] 1 Стоматологічний та 2 Фармацевтичні Інститути (у Запоріжжі та Харкові).

[2] Крім того існує Медичний Факультет Ужгородського Університету.

Крім цих вищих навчальних закладів, що вишколють лікарів, в Україні працюють 3 інститути для вдосконалення лікарів: Київський, Харківський та Запорізький. Цікаво, що з усіх 13 інститутів для вдосконалення лікарів у цілому СССР, в Україні розташовано 3. З 92 вищих медичних та фармацевтичних навчальних закладів на Україну припадає 16.

До революції на терені України було лише 5 бактеріологічних інститутів, тепер мережа науково-дослідних та інших наукових медичних закладів досягла 50, з них 8 — терапевтичного профілю, 8 — хірургічного, 3 — рентґенології, радіології та онкології, 4 — акушерства та педіятрії, 4 — протитуберкульозних, 1 — шкірно-венерологічний, 2 — офтальмологічні, 2 — психоневрологічні, 2 — оториноларингології, 12 — інститутів санітарного профілю, тобто інститутів комунальної, професійної гігієни, бактеріологічних тощо, 2 — курортології, 1 — хеміко-фармацевтичний, 1 — вакцин та сироваток, 1 — стоматології. Крім того, в Україні працюють три інститути Академії Наук УССР: Український Біохемічний Інститут, Інститут Клінічної Фізіології та Інститут Мікробіології.[3]

У 1962 р. в Україні було 7210 наукових медичних робітників, з них 2578 працювали у науково-дослідних установах, 4196 у вищих навчальних закладах. З цих наукових робітників було 506 докторів медичних наук та 3276 кандидатів медичних наук.[4]

У 1961—62 навчальному році вчилося у медичних навчальних закладах УССР 35.135 осіб. Разом лікарів було в 1961 р. — 84.600, в 1962 р. — 88.900.

У 1964 р. було 36.666 студентів медицини, у 1965 р. — 38.641. Лікарів було: у 1965 р. — 110.600, у 1969 р. — 125.900, у 1971 р. — 135.300, у 1972 р. — 140.644.

Досить цих цифр, щоб уявити собі, яка велитенська наукова база існує тепер в Україні для науково дослідної роботи в галузі медицини і яка велика армія лікарів працює виключно або майже виключно науково.

До науково-дослідних медичних та біологічних інститутів та вищих навчальних закладів України прийшли, особливо за останні роки, тисячі українців з усіх земель нашої Батьківщини. З цих нових наукових кадрів є, безумовно, сотки талановитих дослід-

---

[3] Докладніше дивись: В Плющ. Медична освіта в Україні, ст. ст. 11—95.

[4] Доктори та кандидати медичних наук є висококваліфіковані наукові робітники, їх кваліфікація відповідає кваліфікації т. зв. звичайних професорів та доцентів західніх університетів.

ників, які добре відомі не лише в межах нашої Батьківщини, але і за кордоном.[5]

На жаль, цей сприятливий для України розвиток наукової медичної думки має і свої темні, подекуди дуже сумні сторони.

Першим сумним явищем є, що все те, що роблять наші брати — наукові робітники на Батьківщині, йде на рахунок загальносовєтської, отже, просто кажучи, російської науки, бо й досі за кордоном, зокрема в ЗДА, дуже мало розбираються в національних проблемах СССР. Все, що робиться в СССР у галузі науки, техніки та культури, іде на рахунок російської культури, російської науки та російської техніки. Совєтська влада різними заходами затушовує досягнення окремих союзних республік у галузі науки чи техніки, зокрема в галузі медичної науки. У совєтських виданях, зокрема енциклопедіях, українські вчені звичайно називаються російськими або у кращому разі «совєтськими». Коли українські вчені виступають на міжнародньому форумі, вони звичайно репрезентують «совєтську науку», а чужоземні вчені розуміють це, як представництво російської науки. Великі всесвітньовідомі медично-наукові школи, як наприклад Богомольця, Філатова, Стражеска, відомі за кордоном лише, як російські школи. Майже всі без вийнятку підручники та монографії українських учених, збірники наукових праць українських науково-дослідних та медичних інститутів видаються російською мовою.

Як дуже типовий приклад можна навести таке: із 52 медично-клінічних часописів, що видаються тепер в СССР, лише 5 появляються в Україні, при чому 4 з них пишуться російською мовою. Лише наукові журнали Української Академії Наук видаються українською мовою. Правда, в інших республіках СССР справа стоїть ще гірше, бо на їх теренах, включаючи недавно окуповані Латвію, Литву та Естонію, взагалі не видають клінічно-медичних часописів. Але від цього нам не легше.[6]

Другою темною стороною науково-дослідної роботи на нашій Батьківщині є її зв'язаність догмами матеріялізму, власне, марксизму-ленінізму, надзвичайна централізація та бюрократичне плянування науково-дослідної праці, що внеможливлює вільний всебічний розвиток медичної науки. Правда, в галузі біології та медицини легше, ніж в інших галузях української науки, оминати Сціллу й Харібду совєтської політичної лінії. Все ж не слід забувати, що навіть у медицині над дослідником постійно висить

---

[5] На жаль за останні роки помічається зниження % українців серед студентів медицини та професури медичних навчальних закладів. Дивись статтю «Медична освіта в Україні», стор. стор. 11—95.

[6] По стану у 60-их роках.

небезпека не лише ідеологічного тиску, але навіть фізичного знищення.

У сталінські роки в Україні знищено багато українських вчених медиків лише за їх приналежність до української нації, або за уявні відхилення від марксо-ленінської ідеології. Так, наприклад, знищені були майже всі українські бактеріологи, дуже багато українських гігієністів, ботаніків, зоологів і, навіть, багато діячів практичної медицини.

За далеко неповними даними були знищені у в'язницях, концентраційних таборах, тимчасово арештовані або іншим способом репресовані такі українські вчені біологи та медики: О. Г. Черняхівський з родиною, В. В. Удовенко, В. Я. Підгаєцький, А. Барбар, М. В. Птуха з дружиною, М. О. Свенсон, О. А. Яната, М. П. Вашетко, В. В. Вітенбург О. І. Крупський, М. П. Нещадименко, М. Кудрицький, В. Г. Дроботько, Б. П. Александрівський, А. А. Журавель, М. Д. Гаценюк, Г. О. Ручко, С. М. Ручковський, Г. О. Хармадарян, Ф. П. Богатирчук, В. М. Савич, Ю. Ф. Богменко, В. В. Радзимовська, А. І. Собкевич, Д. О. Белінг, І. Й. Аголь, М. Драй-Хмара (письменник, професор української мови в Київському Медичному Інституті), М. Мушкет, А. З. Носів, А. І. Онищук, С. Баран-Бутович, (антропологи), Ю. О. Артоболевський, М. Д. Білий, М. М. Вознесенський, С. С. Борисов, М. В. Кривенюк, (зоологи), І. П. Борисова-Косач, М. Д. Богопольський, П. Є. Марусенко, Ф. З. Омельченко, В. С. Рождественський (бактеріологи), А. Карпетченко, (генетик), З. Гіжицька, І. І. Клодницький, А. Криштафович, В. Смиренко (ботаніки).

Виїхали за кордон, тікаючи від совєтського терору: акад. В. О. Плотников, акад. А. В. Старків, акад. В. Г. Шапошників, проф. д-р Б. П. Матюшенко, проф. д-р В. Гармашів, проф. І. О. Сікорський, проф. І. В. Базилевич, проф. Б. Ю. Андрієвський, проф. М. М. Міщенко, проф. О. З. Архімович, проф. Б. І. Балінський, проф. Н. Т. Осадча-Яната, проф. Є. В. Гімельрайх, проф. В. В. Радзимовська, проф. І. Ф. Розгін, проф. Л. Д. Зофійовська, проф. І. Давидів, проф. В. Солнцев, проф. Ф. П. Богатирчук, проф. М. Ветухів, проф. О. М. Тижненко, проф. В. М. Бобрецька, проф. В. Л. Плющ.[7]

Типово, що майже всі вищезгадані особи були українцями з похдження. Більшості українських учених медиків та біологів звичайно закидалось обвинувачення в українському націоналізмі.

---

[7] Докладно про нищення української інтеліґенції в тому числі медиків дивись працю: Василь Плющ. «Боротьба за Українську Державу під совєтською владою». Лондон 1973.

Всі без вийнятку українські вчені медики та біологи перебували під пильним доглядом НКВД. Тут не помагали вже ні висока кваліфікація, ні популярність у межах України чи, навіть, поза її межами, ні звання академіка чи висока посада, не допомагав навіть партійний квиток. Перерахувати всіх українських учених медиків, що постійно знаходились під доглядом таємної поліції, звичайно, неможливо, відмітимо лише, що навіть такі відомі особи, як О. О. Богомолець, О. В. Палладін, Д. К. Заболотний, О. В. Корчак-Чепурківський, М. Д. Стражеско, Т. Г. Яновський та інші теж «втішалися »постійною увагою згадуваної установи.

Нарешті, третім великим недоліком совєтської системи є її партійність, яка веде за собою штучний добір наукових та педагогічних кадрів також і в галузі медичної науки. Дуже часто відсутність партійного квитка закриває шлях до наукової праці здібним лікарям та біологам і, навпаки партійний квиток відкриває цей шлях навіть функціонерам без таланту.

У короткій статті, звичайно, неможливо навіть побіжно переглянути всі ділянки української медичної науки й бодай частинно схарактеризувати ту ґрандіозну кількість наукових праць, що вийшли з науково-дослідних та навчальних медичних закладів України за останні 50 років. Ми примушені обмежитись оглядом лише найцікавіших проблем, над якими працювали і працюють наші вчені земляки медики на Батьківщині, і відмітити лише частину найвидатніших імен.

Дозволимо собі трохи докладніше схарактеризувати наукову діяльність тих українських учених медиків із старшої ґенерації, що почали працю ще до революції, заслужили собі світову славу або спеціяльно спричинилися до розвитку української медичної науки та українських медичних установ.[8]

На першому місці хочемо згадати *Володимира І. Вернадського* (1863—1945), світової слави геохеміка та мінералога, творця нової науки — біогеохемії, члена багатьох закордонних наукових товариств, автора 376 наукових праць і більше як 40 монографій та підручників. Це він опрацював теорію будови алюмо-силікатів, був засновником радіо-геології, перший звернув увагу на ролю організмів у геохемічних процесах тощо. Його основні праці: «Опытъ описательной минералогіи», «Очерки геохиміи», «Біогеохимическіе очерки» треба вважати клясичними працями не лише для геологів та мінералогів, але і для лікарів. Великою заслугою Вернадського для України було те, що він у період української національної революції очолив Українську Академію Наук.

[8] Про наукову працю совєтських вчених-медиків в Україні дивись далі ст. ст. 109—149, та в статті: В. Плющ, Медична освіта в Україні ст. ст. 11—95.

Світову славу заслужив *Ілля І. Мечников* (1845—1916), який починав свою наукову працю в Україні, був професором Новоросійського Університету (в Одесі), а потім переїхав до Парижу, де створив свою знамениту школу, в якій виховувались десятки закордонних та українських учених. Він, як відомо, був основоположником вчення про фагоцитозу та творцем фагоцитарної теорії імунітету, багато працював у галузі еволюційної ембріології та над проблемою старіння, заклав першу в царській Російській імперії бактеріологічну станцію в Одесі (Україна). Він також запропонував свою оригінальну дієту з застосуванням молочнокислих бактерій, а вивчаючи епідеміологію холери, сам на собі проводив експерименти з холерними вібріонами. Мечников був членом низки закордонних академій та *лавреатом Нобелівської премії.*

Микола Ф. Гамалія (1859—1949) закінчив також Новоросійський Університет, працював в Одесі з Мечниковим, зокрема був організатором (укупі з Мечниковим) пастерівських станцій для боротьби із сказом. Гамалія був одним із найвидатніших у світі бактеріологів, вивчав чуму, сказ, холеру, при чому відкрив холероподібний пташиний вібрін, багато працював над профілактикою віспи та паразитних тифів і запропонував препарати для лікування туберкульози.

Учень Мечникова і його заступник *Олександер М. Безредка* (1870—1940), також розпочинав свою працю в Україні, виконав низку відомих у всьому світі праць з ділянки імунітету, анафілаксії, фагоцитози, був засновником вчення про місцевий імунітет і зокрема опрацював методи десенсибілізації.

Великим ученим, надзвичайно цікавою людиною, що здобула любов не лише співробітників та учнів, але й широких кіл людности, був *Данило К. Заболотний* (1866—1929), третій за чергою президент Української Академії Наук, всесвітньо-відомий своїми працями з ділянки епідеміології чуми, яку вивчав не лише в Україні та Росії, але і в Індії, Арабії, Месопотамії та Персії. Крім чуми, він багато працював над вивченням холери, сипного та поворотного тифів, написав перший в Росії підручник з епідеміології, зорганізував першу катедру епідеміології в Україні.

Академік *Володимир І. Липський* (1863—1937) був одним з найвидатніших ботаніків України, очолював з 1921 по 1928 р. ВУАН.

Академік *Арсен В. Старків* (1874—1924) був одним із видатніших анатомів України й одним із перших академіків ВУАН. З видатних ботаніків України слід згадати *Миколу Ф. Кащенка* (1855—1935), який був також одним із перших академіків ВУАН, головою її II-го Відділу та директором акліматичного саду в Києві.

Також до ряду перших академіків ВУАН належали *Олександер В. Фомін* (1869—1935), професор ботаніки Київського Медичного Інституту, видатний педагог, дослідник та голова II-го Відділу ВУАН, видатний ботанік *Євген П. Вотчал* (1864—1937).

Дуже цікавою постаттю серед старшої ґенерації українських учених був *Володимир К. Високович* (1854—1912), який працював у галузях патологічної анатомії, бактеріології та епідеміології. Він закінчив Медичний факультет Харківського Університету, потім працював у Німеччині, а від 1895 р. був професором патологічної анатомії Київського Університету. Високович (укупі з Мечниковим) створив учення про ретикульо-ендотеліяльну систему та її ролю в боротьбі з мікроорганізмами, відкрив здатність ендотеліяльних клітин сполучної тканини захоплювати мікроби і вперше на теренах Росії запровадив вакцинацію проти черевного тифу. Крім педагогічної та наукової діяльности в Україні, він очолював експедиції для боротьби з чумою в Одесі та Індії, для боротьби з холерою та був організатором протиепідемічних заходів під час російсько-японської війни. У 1894 р. Високович встановив мікробну етіологію цереброспинального менінґіту. Він написав більше як 90 наукових праць з різних питань патологічної анатомії, фізіології, епідеміології та бактеріології. Він був засновником сучасної патологічної анатомії та бактеріології в Україні, а з його школи вийшли майже всі найвидатніші патологоанатоми, патофізіологи та бактеріологи України.

Володимир В. Підвисоцький (1857—1913), професор Київського та Одеського університетів, був відомий своїми працями в галузі бактеріології, імунітету, етіології та патогенези новоутворів. Він написав один із найкращих підручників з галузі патології («Основы общей и экспериментальной патологии»), що був перекладений на французьку, німецьку, грецьку та японські мови. З його школи також вийшла низка видатних бактеріологів та видатних патологоанатомів України.

Володимир Ґ. Шапошников (1870—1952) та *Володимир О. Плотников* (1873—1947) були видатними хеміками України, одними з перших членів ВУАН, учителями низки хеміків та біохеміків України.

Василь Я. Данилевський (1852—1939), член ВУАН, був одним із видатніших фізіологів України та Росії, творцем біофізики, він встановив окремі центри у корі головного мозку, що реґулюють діяльність внутрішніх органів, відкрив явище сумування ефекту гальмування серця; він був одним з основників фізіологічного вивчення гіпнози у тварин та людей, дуже багато працював над питанням ендокринолгії та протозоології.

Олександер Я. Данилевський (1838—1923) також один з перших членів ВУАН, та один із творців біохемії, висунув ідею про структурні протеїни, відкрив синтезуючу дію ферментів та передбачав поліпептидну будову білків. Широко відомі його праці в галузі хемії білковин, білкового обміну, ролі ферментів та антиферментів.

Бронилсав Ф. Веріго (1860—1925) був відомим фізіологом Одеського Університету, працював над питанням електрофізіології, зокрема був засновником нового вчення про дію електричного струму на тканини. Йому також належить ряд важливих дослідів у галузі фізіології збудження та дихальної функції крови.

Академік, член ВУАН *Василь Ю. Чаговець* (1873—1941) був довголітнім професором Медичного факультету Київського Університету, а потім Київського Медичного Інституту, створив йонну теорію збудження та конденсаторну теорію роздратування, виховав десятки фізіологів України, був типовим науковим робітником і видатним педагогом.

Франц А. Стефаніс (1865—1917) був визначним анатомом, одним із перших дослідників лімфатичної системи, керував катедрою анатомії в Києві.

Член ВУАН *Олександер В. Леонтович* (1869—1943), дуже видатний український неврофізіолог та морфолог, учень Підвисоцького, закінчив у 1893 р. Київський Університет, працював над іннервацією шкіри людини, вивчав фізіологічну деґенерацію та реґенерацію елементів нервової тканини, створив методу фарбування та фіксації периферичних нервових структур метиленовою синькою. Він поставив проблему синапсів та міжнейрональних відносин, запропонував гіпотезу про нейрон, як апарат коливального струму. Він також був творцем застосування біометрики в біології та медицині.

Володимир С. Гулевич (1867—1933), широко відомий своїми дослідами в галузі вивчення білкового обміну, обміну амікислот та біохемії м'язів під час праці. Він також працював над низкою питань з ендокринології, хемії харчування та над порівняльною біохемією.

Небуденою постаттю української науки був *Олексій А. Кронтовський* (1885—1933). У 1911 р. він закінчив Київський Університет, а вже в 1917 р. одержав звання доктора медицини та приват-доцентуру у Києві. У 1921 р. очолив катедру бактеріології Київського Університету, а в 1923 р. — катедру загальної патології. Блискучий дослідник, перед яким відкривалася видатна педагогічна кар'єра, він в 1924 р., передчуваючи труднощі, які чекали совєтського педагога, під тиском совєтських чинників, пере-

ходить на виключно науково-дослідну працю у відділі експериментальної медицини Київського Бактеріологічного Інституту та організує пістряковий відділ Київського Рентґенівського Інституту. З цього часу його праця присвячена вивченню експериментальної патології пухлин, вивченню тканевих культур поза організмом, проблемі спадковости та питанню впливу рентґенівських променів та бактерійних токсин на ріст тканин. Його праці над патологією пухлин та над тканевими культурами стали всесвітньовідомими. Він запропонував низку метод вивчення тканевих культур, при чому опрацював низку тонких фізикохемічних та мікрохемічних методів дослідження. Кронтовський та його численні співробітники встановили, що кожна нормальна тканина, позбавлена реґулюючого впливу організму, виявляє зміни обміну речовини, типові для злоякісних пухлин. За свої видатні праці Кронтовський був обраний членом низки міжнародніх наукових товариств. На жаль, цей геніяльний дослідник помер дуже рано. У його особі Україна втратила не лише славетного вченого, але й великого патріота.

Григорій Л. Шкавера (1883—1953), довголітній професор фармакології Київського Медичного Інституту, багато працював у галузі дії різних ліків на організм людини, запропонував низку ориґінальних методик.

Іринарх П. Скворців (1847—1921), який був професором Харківського Університету, створив цілком ориґінальний напрямок у гігієні і написав одну з перших у кол. Росії монографій «Основы гигіологіи и гигіены».

Одними з перших членів ВУАН, фактично засновниками цієї вищої української наукової установи були також *Овксентій В. Корчак-Чепурківський* (1857—1947), фізико-хемік *Володимир О. Кистяківський* (1865—1952), зоологи *Олександер М. Ніколъський* (1858—1942), *Іван І. Шмальгавзен* (1884—1963), ботаніки *Сергій Г. Навашин* (1857—1930) і *Іван П. Бородин* (1847—1930).

З діячів практичної медицини старшої ґенерації заслужену славу мав *Микола М. Волкович* (1858—1928), який був професором хірургії у Києві. Добре відомі його праці в галузі риносклероми, хірургічного лікування апендициту, жовчокам'яної хвороби та туберкульозного перитоніту. Він працював також багато над питаннями травматології, зокрема велику популярність набула його шина для лікування переломів стегна та голінки. Він довгий час керував катедрами шпитальної та факультетської хірургії Медичного факультету Київського Університету, був керівником катедри медицини при київському відділі Головнауки, заснував Київське Хірургічне товариство і довший час був його головою.

Дуже видатним хірургом був *Олексій П. Кримов* (1872—1954), професор хірургії Київського Університету, пізніше член ВУАН. Велике значення мають його праці про травми черепа та головного мозку, ґазову інфекцію та абсцеси легенів. Всесвітньовідома його праця про кили (грижи). *Він написав один із перших підручників хірургії українською мовою.* Разом він опублікував 135 наукових праць, в тому 10 монографій.

Відомим хірургом-ортопедом та травматологом був *К. Ф. Вегнер,* директор Медикомеханічного Інституту в Харкові, де під його керівництвом широко розроблялися методи постійного витягання, гіпсова техніка та методи оперативного лікування травматичних хворих.

Дуже видатним клініцистом-терапевтом був *Василь П. Образцов* (1849—1920), який опрацював оригінальну методику пальпації черевної порожнини, працював багато в галузі захворювань серця і створив не лише відому в Україні, але й далеко поза її межами, школу внутрішньої медицини.

Микола Д. Стражеско (1876—1952), професор Київського Медичного Інституту, потім член АН УССР, був блискучим клініцистом та педагогом. Його школа багато працювала в галузі функціональної діягностики захворювань кишкового тракту, він висунув теорію інфекційного походження ревматичних артритів і написав великий підручник про основи фізикальної діягностики захворювань черевної порожнини, при чому підкреслював неврогенне похдження захворювань її органів. М. Д. Стражеско заслужено одержав всесвітню славу, як фахівець у галузі серцевосудинної системи.

Надзвичайно популярною серед людности України була постать *Теофіла Г. Яновського* (1860—1928), що був професором терапії Київського Університету, потім членом ВУАН. З його школи вийшли десятки видатних клініцистів-терапевтів, як професори В. М. Іванов, А. М. Зюков, В. Х. Василенко, Ф. Я. Примак, І. В. Базилевич та інші. Засадничими ділянками, над якими працював академік Т. Г. Яновський, були проблеми захворювання нирок, захворювання легенів, обмін речовин, Т. Г. Яновський написав перший у Росії підручник про туберкульозу легенів. Підручник витримав три видання і був настільною книгою кожного лікаря терапевта.

Відомим педіятром був *Іван В. Троїцький* (1854—1923), професор Харківського та Київського Університетів, організатор Київського Товариства дитячих лікарів.

У галузі онкології працював *А. А. Муратов,* який зорганізував у Києві Товариство боротьби проти злоякісних новоутворів.

Григорій Ф. Писемський (1862—1937) був одним із творців української школи гінекологів, з якої вийшли О. І. Крупський, К. Н. Жмакін, Л. Я. Мельник та інші видатні українські професори-гінекологи.

Відомим терапевтом у Києві був *Микола О. Свенсон* (1842—1919). Проф. *Василь В. Виноградов* (1876—1927), дуже багато працював над значенням досліду крови в діягностиці та іншими питаннями гематології. Відомими психіятрами були *Іван О. Сікорский* та *В. М. Ґаакебуш* (1881—1931).

Висвітлення праці інших українських учених медиків старшої ґенерації, як от В. П. Воробйова, О. В. Палладіна, П. О. Кучеренка, Є. та О. Черняхівських, О. О. Богомольця та інших, подамо нижче при огляді окремих ділянок теоретичної та практичної медицини.[9]

Тут ми хочемо лише підкреслити, що вже початок XX сторіччя, а особливо українська національна революція, висунули в українську медичну науку блискучу плеяду не лише видатних українських учених, про яких ми згадували вище і ще будемо згадувати далі, але *дійсних ентузіястів творення сучасної української медичної науки, великих патріотів своєї Батьківщини.* Такі українські вчені медики, а одночасно українські громадські діячі, як брати Черняхівські, Корчак-Чепурківський, Левитський, Кучеренко, Удовенко, Кронтовський, Нещадименко, Підгаєцький, Радзимовська, Крупський, Галин, Вотчал, Тижненко та десятки інших, не лише були виключно науковцями, але працювали також як творці української наукової медичної термінології, як українізатори викладового процесу, як організатори чисто українських медичних наукових установ, боролись за приплив до цих установ української інтеліґенції, українського селянства та українського робітництва. Їх роля, як творців дійсно української науки, є неоцінена, і докладний опис їх діяльности, як творців цієї науки та українських наукових установ, вимагає спеціяльної розвідки.

Розгляд медичної та біологічної наук за совєтської влади дозволимо собі почати з ролі Академії Наук УССР та її науково-дослідних інститутів. Як ми вже зазначали, першим президентом ВУАН був біогеохемік В. І. Вернадський, другим президентом був ботанік В. І. Липський, третім — бактеріолог Д. К. Заболотний, четвертим — патофізіолог О. О. Богомолець, який очолював Академію до дня своєї смерти у 1946 р. До 1962 р. президентом Академії був біохемік О. В. Палладін. Зрозуміло, що наявність у

---

[9] Згадки про низку вчених-медиків українців в Україні старшої ґенерації, вміщено також у статті: «Медична освіта в Україні» — див. ст. ст.11—95.

проводі Академії Наук України видатних біологів сприяла розвиткові саме біологічних та медичних наук в Академії.

У 1931 р. в складі природничо-технічного відділу Академії був створений медичний цикл. Уже тоді Академія заплянувала опрацювання цілої низки надзвичайно важливих проблем, як зростання і розвиток організму залежно від екзогенних та ендогенних факторів, питання генези і профілактики втоми, етіології та патогенези злоякісного росту, питання імунітету тощо.

У 1930 р. був створений Інститут Клінічної Фізіології, він пізніше злився з Інститутом Експериментальної Біології та Патології, яким керував *Олександер О. Богомолець* (1881—1946) і який одержав потім назву *Інституту Фізіології імени О. О. Богомольця.* Ця наукова установа з самого початку свого існування об'єднала найбільше видатних теоретиків, таких як академіки *О. О. Богомолець, М. Ф. Мельников-Разведенков, В. П. Воробйов, О. В. Леонтович,* клініцистів академіків *М. Д. Стражеска, В. П. Філатова.* Пізніше в цьому інституті працювали такі відомі патофізіологи, як професори *М. М. Сиротинін, Р. Є. Кавецький, О. Ф. Макарченко, В. П. Комісаренко, О. І. Смирнова-Замкова,* клініцисти професори *В. М. Іванов, А. М. Зюков, В. І. Протопопов, Г. В. Фольборт* та інші.

Інститут Клінічної Фізіології став не лише одною з видатніших установ усього СССР, але також установою світового значення. У його стінах розроблялися найактуальніші проблеми медицини, як генеза і профілактика втоми, питання алергії та імунітету, реактивности організму, злоякісного росту, проблеми старіння та продовження життя, питання недостатности кровообігу, шоку, гіпертонії, сепсісу, обміну речовин. З цього інституту вийшла відома теорія *О. О. Богомольця* про причини старіння, в ньому виготовлено антиретикулярну цитотоксичну сироватку, яка викликала таке велике зацікавлення в усьому світі, в ньому опрацьовувалися проблеми кисневої недостатности організму, проблема міжнейронних і нервотканинних відносин в орга-нізмі.

В 30—40-их — 50-их роках Інститут Фізіології ім. Богомольця працював над закономірностями вищої нервової діяльности в нормі й патології, над проблемами психіятрії та психопатології (академіки *Г. В. Фольберт* та *В. П. Протопопов),* вивчав явища кисневої недостатности, зокрема вивчав питання гіпоксичного стану у новонароджених *(дійсний член АН УССР. М. М. Сиротинін* та *Н. В. Лауер),* працював над питаннями порушення коровопідкорової діяльности при невроінфекціях (проф. *О. Ф. Макарченко),* над питаннями нервової реґуляції кровообігу при гіпер-

тонічній хворобі (проф. *М. М. Горєв),* над механізмом дії гормонів (академік *В. П. Комісаренко* та проф. *Н. Б. Медведєва).*

Велика праця провадиться в галузі онкології. Акад. *О. Д. Тимофієвський* з учнями здобув нові дані в галузі етіології злоякісного росту, зокрема показав ролю вірусоподібних факторів та канцерогенних речовин у процесі перетворення нормальної тканини у злоякісну, *академік О. І. Смирнова-Замкова* вивчала патогенезу променевої хвороби, член кореспондент Академії Наук УССР *О. П. Городецький* працював над проблемою впливу йонізуючих радіяцій на організм.

За час свого існування Інститут Фізіології провів великі конференції з проблем фізіології та патології травлення, проблем вищої нервової діяльности, фізіології дихання, фізіології процесів утомлення і відновлення та з питань механізму дії гормонів.

Щоб уявити собі розмір праці цього інституту, досить зазначити, що він опублікував у різних часописах та на різних конференціях і з'їздах кілька тисяч наукових праць.

У 1925 р. на базі науково-дослідної катедри біохемії Народнього Комісаріяту Освіти УССР зорганізовано Український Біохемічний Інститут під керівництвом академіка *Олександра В. Палладіна* (1885—1968). З самого початку своєї діяльности інститут вивчав біохемію центральної нервової системи, біохемію м'язевої діяльности, біохемію живлення та проблему вітамінів. У 1932 р. Інститут перейшов до системи Академії Наук УССР. У цьому інституті працювало і працює багато видатних біохеміків, як наприклад академік *М. Ф. Гулий,* член-кореспондент *Аакадемії Наук УССР Д. Л. Фердман, академік В. О. Беліцер,* член-кореспондент *АН УССР Р. В. Чаговець.* Дуже цікаві є праці академіка Гулого з ділянки вивчення процесів ферментальної синтези пурин у тканинах тварин. Підчас вивчення біохемії центральної нервової системи доведено, що різні ділянки кори головного мозку мають різний хемічний склад. Типово, що хемічна топографія відповідає певній льокалізації функціональних центрів. Академік Палладін детально вивчав ролю креатини у діяльності м'язнів. Цікаві дослідження зроблено під час вивчення ферментативних властивостей міозини. Дуже багато працював інститут у галузі вітамінології, наприклад, вивчав порушення обміну речовин при «С»-авітамінозі. Інститут провадив також працю над синтезою та розробленням способів виготовлення висококонцентрованих препаратів вітамінів, зокрема синтезував водорозчинний аналог вітаміни К, так званий вікасол. Чаговець працював над питанням про обмін вітамінів при втомі і гіпотермії. Немало уваги приділив інститут біохемії харчування.

З інституту вийшли збірники наукових праць: «Питання біохемії м'язів», «Біохемія нервової системи», «Білки, їх специфічні властивості», ще раніш академік Палладін опублікував монографію «Засади харчування». У 1927 р. вийшов його дуже відомий, не лише в Україні, а й поза Україною, підручник з фізіологічної хемії, який не раз перевидавався і є посібником для декількох випусків українського студентства.

У 1929 р. створено Інститут *Мікробіології Академії Наук УССР.* Цей інститут був спочатку комплексним науково-дослідним закладом і вивчав питання мікробіології, епідеміології та промислової мікробіології. Тепер інститут розробляє в основному проблеми сільсько-господарської та промислової мікробіології, але він має також і спеціялыний відділ медичної мікробіології, яким до смерти керував відомий український вчений академік *Віктор Г. Дроботько.*

В 1934 р. інститут одержав коклюшний бактеріофаг, ефективний профілактичний та лікувальний засіб при захворюванні на коклюш. В 1938—39 рр. В. Г. Дроботько вкупі з групою своїх співробітників (*П. Є. Марусенко, М. М. Підоплічко* та інші), установив досі невідоме захворювання коней і людей, яке виникало внаслідок отруєння токсином гриба, що розвивається на соломі, і має назву стахіботріотоксикоза. У 1940 р. Дроботько, вивчаючи різні методи лікування бруцельози, встановив можливість ефективної хемотерапії цієї інфекції. *М. М. Підоплічко* та *В. Й. Білай* виділили антибіотичний препарат мікроциду, який з успіхом був використаний при лікуванні інфекованих ран та різних нагноювальнх процесів. У 1949 р. Дроботько виділив антибіотик рослинного походження іманіну, який уживається при лікуванні нагноювальних процесів та при лікуванні тяжких великих опіків.

Спільно з Інститутом Біохемії розроблено виробничі методи одержання важливих біопрепаратів, як наприклад, високоочищеного дифтерійного та стовбнячного анатоксинів.

Ці три інститути Академії Наук, а зокрема Інститут Фізіології та Інститут Біохемії є незвичайно добре обладнаними установами, мають усю необхідну для найскладніших дослідів апаратуру та велику кількість робітників. *Без перебільшення можна сказати, що ці українські інститути є установами всесвітнього значення.* Авторові цих рядків пощастило в минулому досить детально ознайомитися з обладнанням та працею різних ляборатерій Інституту Фізіології. Люксусове обладнання цього інституту, широкі можливості для експериментальної праці, дуже великі кошти, які витрачалися на його утримання, навіть якось не підходили до порівнюючи дуже бідного обладнання звичайних, зокрема сільських

лікарень в Україні. Совєтська система дійсно не шкодувала грошей для цих інститутів, які сповняли ролю не лише науково-дослідних центрів, але й репрезентантів совєтської науки за кордоном.

Співробітники інституту, починаючи від самого О. О.Богомольця, були обсипані різними «ласками» совєтської влади, як наприклад, званням героїв соціялістичної праці, званням академіків, сталінськими преміями, орденами тощо. Все це, звичайно, аж ніяк не применшує ролі цих інститутів.

Поза Інститутом Фізіології УАН питання фізіології вивчались і вивчаються в Україні на катедрах фізіології медичних інститутів та у фізіологічних відділах чи лабораторіях інших науково-дослідних інститутів. Славетними фізіологами Київського Університету, а потім Київського Медичного Інституту були *О. В. Леонтович* та *В. Ю. Чаговець,* про яких ми вже згадували. З відомих фізіологів слід відмітити професора Харківського Медичного Інституту *Єлизавету К. Приходькову,* яка багато працювала в галузі фізіології залоз внутрішньої секреції, а в останній час вивчає ролю кори великих півкуль мозку у реґуляції діяльности серцево-судинної системи в нормі та при патології. Академік *Віктор П. Протопопов* (1880—1957), спочатку в Харкові, а потім у Києві працював над проблемою функції мислення людини. Академік *О. В. Квасницький* (Полтава) довший час працює над проблемою травлення. Професор Дніпропетровського Медичного Інституту *М. М. Денисенко* довів, що діяфрагмальний нерв, крім впливу на дихання, має також відношення до кровообігу та травлення. Проф. *Д. С. Воронцов* (Київ), працював над вивченням механізму збудження методами електрофізіології, проф. *С. І. Синельников* на катедрі фізіології в Одесі вивчав вісцеро-вісцеральні рефлекторні взаємодіяння між різними органами, а професор того ж самого університету *Мелік-Меграбов* працював над проблемою анафілактичних реакцій організму. Проф. *Архангельський* на катедрі фізіології Дніпропетровського Медичного Інституту вивчав взаємодії нервової та ендокринної систем методою умовних рефлексів, проф. *О. Б. Фельдман* на катедрі фізіології Сталінського Медичного Інституту працює над проблемою фізіології процесів гальмування у зв'язку з повторними навантаженнями. Катедрою фізіології Львівського Медичного Інституту керував раніш проф. *А. М. Воробйов,* він цікавився проблемами фізіології процесів травлення. Тепер цею катедрою керує проф. *Я. П. Скляров,* який продовжує працювати в галузі фізіології системи травлення.

Найвидатнішим анатомом України був безсумнівно академік *Володимир П. Воробйов* (1876—1937). Закінчивши Харківський

Університет, В. П. Воробйов працював у ділянці анатомії людини під керівництвом проф. О. К. Білоусова, від 1913 р. був професором анатомії Юріївського Університету, а від 1917 р. до кінця свого життя, тобто до 1937 р. — професором анатомії Харківського Університету. Він опрацював свою власну методу анатомічного дослідження, яка дала можливість дуже глибокого макроскопічного і мікроскопічного вивчення анатомічних препаратів. В. П. Воробйов, не лише в Україні, але й за кордоном, був визнаний, як найкращий майстер мікроскопії. Його найвідоміші праці — це «Нерви сухожил у людини», «Методи просвітлення і їх використання при дослідженні нервів шлунка», «Методи дослідження нервових елементів макроскопічної і макро-мікроскопічної ділянки», «Нерви серця», «Субсерозне сплетення шлунка». Найбільшою заслугою В. П. Воробйова є створення ним «Атласу анатомії людини» у п'яти томах, який є першим оригінальним (не перекладним) анатомічним атласом на теренах СССР. Крім того, він написав широко відомий підручник «Аанатомія людини». Підручник та атлас Воробйова є і до сьогодні найкращими посібниками не лише для студентів, але і для лікарів України. В. П. Воробйов був дуже симпатичною людиною та мав багато приятелів серед українських письменників та артистів. Він, між іншим, укупі з Б. І.Збарським, бальзамував тіло Леніна.

Блискучим гістологом був проф. *Олександер Г. Черняхівський* (1869—1938), який розробив методу імпрегнації нервової системи азотнокислим сріблом, багато працював над проблемою іннервації внутрішнього вуха, досліджував на людських ембріонах іннервацію четвертої та шостої зябрових дуг і депресорного нерву, нарешті він встановив наявність багатоядерних клітин у верхньому шийному симпатичному вузлі ембріонів людини. На жаль, цей видатний гістолог був репресований у зв'язку з Спілкою Визволення України (СВУ) і не міг продовжувати далі своєї плідної наукової праці.

Талановитим анатомом і чудовим педагогом був професор нормальної анатомії Київського Медичного Інституту академік *Арсен В. Старков*. Дуже здібним анатомом Київського Мединституту був *Ф. А. Цешківський*, але він, на жаль, дуже коротко очолював катедру. У Києві працював також професор анатомії *О. А. Івакін*, який цікавився порівняльною анатомією і був прихильником генетичного напрямку у викладанні цієї науки. З відомих анатомів-українців слід згадати доцента *М. І. Вовкобоя*, який працював над лімфатичними судинами нирок, доцента *П. І. Конашка*, проф. *В. П. Кибальчича*, доцента *І. Г. Чайківську* блискучого дослідника в галузі анатомії кісткової системи, доцента *М. М. Сауляк-Са-*

вицьку, яка працювала над анатомією центральної нервової системи, зокрема досліджувала м'яку мозкову оболонку головного мозку й довела, що у процесі росту виявляються дві закономірності: рівномірний ріст головного мозку в усіх напрямках і закономірность найбільшої корисної поверхні кори при можливо меншому об'ємі або довжині органа.

Проф. *В. Ґ. Український* у Вінниці вивчав морфологію сухожил та порівняльну анатомію слинних залоз і венозної системи, проф. *Ф. А. Волинський* з Одеси вивчав нервові провідні шляхи серця людини і тварин, *М. Д. Довґялло* провів великі краніологічні дослідження і дослідження лопатки. Професор Станиславівського Медичного Інституту *Є. П. Мельман* займався дослідженням периферичної нервової та артеріяльної систем.

Талановитим дослідником є *О. А. Сушко,* він дуже багато працював над вивчення лімфатичної системи шлунку, печінки, підшлункової залози, легенів, червоподібного відростка. Він застосовував ін'єкцію лімфатичних судин розчином азотного срібла. О. А. Сушко написав низку дуже цікавих праць з ділянки анатомії лімфатичної системи, а результати його досліджень ввійшли до багатьох підручників з анатомії.

Видатним гістологом була дійсний член Академії Наук УССР.*Олександра І. Смиронова-Замкова,* (1880—1962), яка працювала в різноманітних галузях теоретичної медицини, як гіпертонія, морфогенеза пухлин, питання експериментального висипного тифу, патологічна анатомія шкарлятини, досліджувала аргірофільну проміжну речовину тощо.

Тепер катедрою анатомії Київського Медичного Інституту керує професор *М. С. Спіров,* який опрацьовує питання анатомії лімфатичної системи.

У галузі анатомії, як видно з літератури, працює багато українців-науковців, як, наприклад, *Є. Дяченко, Є. М. Ковбаса, А. П. Дибан, Л. І. Беленко, В. Я. Осауленко, Г. П. Глущенко* та інші.

Крім згаданих вище підручника та атласа В. П. Воробйова, в Україні був виданий підручник нормальної анатомії *М. К. Лисенкова* і *В. І. Бушковича,* підручник анатомії з основами гістології та ембріології *О. А. Іваківа й М. М. Сауляк-Савицької,* а також посібник про препарування зв'язок, м'язів, судин і нервів людини *М. С. Спірова.*

Найвидатнішими патолого-анатомами України були академік *Микола Ф. Мельников-Разведенков* (1866—1937) та проф. *Павло О. Кучеренко* (1882—1936).

М. Ф. Мельников-Разведенков був професором Харківського Університету від 1902 по 1920 р. а потім працював в Українському

Патолого-Анатомічному Інституті та в УАН. Йому належить близько 100 наукових праць, присвячених вивченню сибірки, альвеолярного ехінококу, інфекційної гранульоми, вивченню питання про будову твердої мозкової оболонки, про аплястичну тканину, бластоматозний ріст та інше. М. Ф. Мельников-Разведенков був видатним педагогом та організатором прозекторської справи в Україні. Під його керівництвом у Харкові працювало коло 200 лікарів, а з його школи вийшло 10 професорів та 15 докторів медицини. М. Ф. Мельников-Разведенков разом із В. К. Високовичем дуже цікавилися питанням вищої медичної освіти для жінок і брали активну участь в організації Вищих Жіночих Медичних Курсів у Києві та Харкові.

Професор *П. О. Кучеренко* був керівником катедри патологічної анатомії в Київському Медінституті. Як і Мельников-Разведенков, він був чудовим педагогом, першорядним майстром патолого-анатомічного дослідження та видатним науковцем. Він вивчав проблему морфології залоз внутрішньої секреції при злоякісному рості, багато працював над гістоморфологією вола та розповсюдженням його в Україні, написав підручник «Основи патологічної морфології», монографію «Інкреторні залози і злоякісні новоутвори» та низку інших праць.

Над вивченням гістоморфології склероми працював *Г. Махулько-Горбацевич, Т. С. Шведкова-Роше, В. Бойко.* Т. С. Шведкова-Роше працювала також над гістогенезою пухлин і була одною з найвідоміших цитологів України. Над проблемою злоякісних пухлин працюють також *О. М. Носалевич, В. Л. Бялик, Г. С. Воронянський, Б. С. Хомінський.*

Дуже талановитим патолого-анатомом, одночасно талновитим малярем і дуже симпатичною та інтересною людиною був син Павла О. Кучеренка — проф. *Борис П. Кучеренко.* Це безумовно був геніяльний учений, який десь на 25 році життя одержав звання доктора медичних наук і коротко після смерти батька одержав катедру патологічної анатомії в Києві. Хоч молодий віком, він написав низку цінних праць, зокрема докладно схарактеризував зміни в гіпофізі та передміхуровій залозі при злоякісних новоутворах, встановив факт підвищення інкреторної діяльности гіпофізи при пухлинному рості і працював над проблемою вола. Зокрема керував патолого-анатомічним відділом Українського Туберкульозного Інституту в Києві, де, між іншим, цікавився морфологічними змінами в гіпофізі при туберкульозі, вивчав спільно з автором цієї статті лімфогематогенні форми туберкульози та проблему повставання і патологоанатомічного характеру туберкульозної каверни. Б. П. Кучеренко загинув у молодому віці під

час німецької окупації України, і в його особі Україна втратила не лише видатного вченого, але й великого українського патріота.

Н. П. Корнюшенко вивчала токсичні пневмонії у дітей і разом з автором цих рядків працювала над патологічною анатомією казеозних пневмоній. *Є. І. Чайка* вивчав причини кровотеч з нирок при висипному тифі, багато працював над вивченням периферійної нервової системи та над патологічною анатомією серця і зокрема написав велику наукову працю «Сполучно-тканинний скелет серця та його значення в патології».

З відомих українців патолого-анатомів можна назвати ще професорів *М. В. Войно-Ясеницького, М. О. Тищенка, В. С. Лисовецького, О. В. Бабенка* та *Миколу С. Сисака.* Останній зробив низку цікавих досліджень у галузі патолгічної анатомії туберкульози, зокрема разом із *Ольгою О. Черняєвою* описав неспецифічні зміни при туберкульозі. М. С. Сисак був одним із західніх українців, що мали надію плідно працювати в Україні, але, на жаль, усі надії для М. С. Сисака, як і для багатьох інших українців, закінчились трагічно: він був репресований совєтською владою, і доля його невідома.

У галузі патологічної фізіології, крім Інституту Фізіології УАН, *багато цікавих досліджень проведено та проводиться також і тепер у науково-дослідних інститутах та на катедрах патологічної фізіології в медичних інститутах.*

Одним із найвидатніших патофізіологів України був проф. *Олекса А. Кронтовський* (1885—1933). Його досліди в галузі культивування пухлинних клітин ін вітро, вивчення біології, біохемії, енергетичних процесів ракових експлянтатів, безумовно, є надбанням світової науки. Він написав 80 наукових праць.

Другим видатним патофізіологом в Україні є академік проф. *Микола М. Сиротинін* (Київ), учень *О. О. Богомольця.* Він працював у різноманітних ділянках патологічної фізіології, зокрема дуже багато в галузі алергії та імунології, а також над питанням гіпоксії. Його учениця проф. *Рахиль Й. Драбкіна* (Київ) відома своїми працями в галузі алергії при туберкульозі та мікробіології туберкульози.

Проф. *Є. О. Татаринов* (Київ) та його співробітники вивчали в експерименті серологічну і загальнобіологічну специфічність дії антиретикулярної цитотоксичної сироватки. Їх дослідження показали, до речі, що ця сироватка є далеко не індиферентною біологічною рідиною. У великих концентраціях вона діє гостротоксично, а в малих дає сприятливий ефект. Проф. *Д. О. Альперн* (Харків) та його співробітники працювали багато в галузі патофізіології нервової системи, встановили ряд закономірностей

у розладах обміну речовин, пов'язаних із порушенням нервово-ендокринних кореляцій. Цей дослідник також упродовж ряду років вивчав значення хемічних факторів нервового збудження в патогенезі різних захворювань. З катедри Д. О. Альперна вийшли зокрема дві великі монографії про хемічну природу нервових збуджень та хемічні фактори нервового збудження в організмі людини.

Патогенезу цукрового діябету вивчав і вивчає проф. *С. Г. Генес* (Харків), Він опублікував багато праць з питань діябету, зокрема монографію «Цукровий діябет», яка витримала три видання.

Доц. *С. К. Капран* робив досліди над змінами у тварин внаслідок видалення гіпофізи. *А. Т. Стецюра* виявив порушення вуглеводного та жирового обміну при гострому запаленні. Проф. *М. М. Смик* (Луганське) вивчав реактивність організму тварин на введення тироксини в умовах мединалової наркози, працює над вивченням функцій ендокринних залоз. *О. М. Ганжа* та *Л. Я. Данилова* вивчали порушення азотистого обміну при алоксановому діябеті й порушення вуглеводного обміну при гіпотиреозі. Доцент *І. М. Кудієнко* працює над ендемічною хворобою вола.

Дуже відомі праці в галузі етіопатогенези новоутворень проф. *М. А. Магата,* зокрема він експериментально встановив слабу реакцію протоплазми пухлинних клітин на діяння різних канцерогенних аґентів, що викликають підвищення клітинної проникности нормальних клітин.

Академік *Олександер Д. Тимофієвський* добився тривалого культивування новоутворень людини в експлянтатах, він встановив, що клітини неоплазми людини в культурах in vitro можуть, у деяких випадках, диференціюватись і наближатись до структури зрілих клітин нормальної тканини. Він укупі з *І. О. Дерюгіним* виявив у пухлинах людини вірусоподібні утворення, що, на думку авторів, є доказом вірусної теорії виникнення новоутворень.

Проф. *Д. С. Четвертак* вивчав механізм післятрансфузійних реакцій і прийшов до висновку, що гальмувальний стан кори головного мозку відіграє важливу ролю в реакції піддослідної тварини на введення гетерогенної крови.

Над проблемами гіпертонії багато працював проф. *М. М. Горев* та його співробітники.

Проф. *Т. Ф. Янченко* показав вплив вітамінів А, В і С на перебіг імунологічної та алергічної реакцій.

Проф. *М. Н. Зайко* із співробітниками опрацьовував проблеми трофічної функції нервової системи. На фізіологічному З'їзді в Ляйпціґу (1955 р.) він подав ряд цікавих даних щодо обміну фос-

фору в різних відділах центральної нервової системи та обміну речовин між кров'ю і тканинами. *В. П. Базика* відзначила різкі порушення вищої нервової діяльности при вірусній грипі і простудних катарах.

Нарешті слд згадати про дуже важливі праці з фізіології та патології центральної нервової системи проф. *М. П. Вашетка, Б. І. Дейкуна, Б. Н. Алексієнка,* зокрема дуже цікаву працю про цитологічне дослідження нервових клітин кори мозку в умовах різного функціонального стану.

Дуже багато надзвичайно цікавих досліджень зробили українські вчені в галузі медичної *статистики і соціяльної, професійної та загальної гігієни.* На жаль, більшість цих досліджень ніколи не була опублікована, бо статистичне та соціяльно-гігієнічне вивчення умовин життя, побуту, захворювальности, смертности та інших соціяльно-гігієнічних проблем виявили жахливий соціяльний стан української підсоветської людности. До 1928 р. деякі показники захворювальности, смертности і побутових умовин ще публікувались у совєтській пресі, однак в наступні роки не лише припинено публікування будь-яких праць про захворювальність, смертність та побутові умовини, але навіть заборонено опрацьовувати ці проблеми для внутрішнього вжитку.

Всі статистичні матеріяли про захворювальність та смертність стали державною таємницею і зберігалися в архівах НКВД. Дуже багато дослідників соціяльної гігієни було репресовано, частина їх загинула в концентраційних таборах. Соціяльна гігієна, замість науки про здоров'я людности, стала наукою про методи організації совєтської охорони здоров'я. Навіть катедри соціяльної гігієни були зліквідовані, а в науково-дослідних інститутах, замість відділів соціяльної гігієни, були створені т. зв. організаційно-методичні відділи, завданням яких було не вивчення проблем соціяльної гігієни, а допомога державним органам охорони здоров'я в їх практичній праці. Катедри охорони здоров'я та організаційно-методичні відділи науково-досліних інститутів, замість наукових праць, опрацьовували тисячі різних часто нікому не потрібних інструкцій, формуляри блянків і були зразком безплідної бюрократичної совєтської системи охорони здоров'я.

Найвидатнішим демографом України, який, також багато працював у галузі медичної статистики, був член-кореспондент Академії Наук СССР, дійсний член Академії Наук УССР *Михайло В. Птуха* (1884—1960). Він в 1918 р. створив демографічний науковий центр у Києві в складі ВУАН і з школи його вийшло багато відомих соціял-гігієністів та статистиків. Як ми вже згадували, спочатку була ще можливість правдивого вивчення демографії Укра-

їни, і про розміри цього вивчення можна судити на підставі бібліографії, що була опублікована в 9-тому томі «Праць Демографічного Інституту АН УССР». В цьому томі занотовано 1276 робіт, які вийшли за період 1914 по 1928 р.р.

Другим відомим фахівцем у галузі медичної статистики, талановитим соціял-гігієністом і відомим українським громадським діячем був дійсний член ВУАН *О. В. Корчак-Чепурківський* (1857 1947). Із найцікавіших праць цих двох дослідників слід згадати таблиці смертности для України М. В. Птухи, праці О. В. Корчака-Чепурківського про поширеність в Україні інфекційних хвороб, праці про природній рух населення в Україні за рр. 1867—1914, матеріяли санітарної статистики України за рр. 1876—1914, в яких був систематизований великий матеріял щодо організації медичної допомоги та санітарного стану України, а також була подана динаміка захворювальности та фізичного розвитку людности в різні часи.

Представником старшої ґенерації вчених медичних статистиків був також проф. *Сергій А. Томілін* (1877—1952), видатний фахівець у галузі санітарної статистики, він дуже багато працював над санітарно-демографічним описом України і в 1928 р. видав монографію «Спроба санітарного опису України».

Над питанням житлової гігієни й санітарного побуту сільської людности України працював академік *Олександер М. Марзеєв* (1883—1956), який видав у 1927 р. монографію «Житла і санітарний побут сільського населення України».

М. І. Гуревич (Харків) написав цікаву працю на тему «Голод і сільске господарство України», *Б. О. Чорний* у 1926 р. видав монографію «Соціяльне страхування і захворювальність робітників міста Києва», а трохи раніше був виданий збірник під редакцією Б. О. Чорного та лікарів *Б. Я. Щура* і *Б. М. Козлова* «Захворювальність робітників міста Києва і Київської губернії».

Талановитим соціял-гігієністом і прекрасним педагогом був професор *Соломон С. Каган*, який викладав соціяльну гігієну в Київському Мединституті і написав багато праць на тему соціяльної гігієни, зокрема книгу «Як живе українське село». В Одесі катедрою соціяльної гігієни керував також відомий гігієніст проф. *Лев В. Громашевський*.

Багато праць написано про розповсюдженість туберкульози в Україні, зокрема в українському селі. Із цієї ділянки слід відмітити праці професорів *Ноя С. Морозовського* (1882—1953), *Л. Д. Ульянова* та інших, опубліковані у двох томах п. н. «Туберкульоза в місті і на селі». Великий збірник праць про туберкульозу в українському селі був підготований до друку Українським Ту-

беркульозним Інститутом у Києві. У цьому збірнику були зібрані незвичайно цікаві дослідження з епідеміології українського села доц. *Б. П. Александровського,* наслідки вивчення туберкульози в сільських районах доц. *С. Я. Коцюбинського* та обширна праця автора цих рядків про розповсюдженість кісткової туберкульози на селі. Вищезгадані два томи праць Харківського Туберкульозного Інституту були гостро розкритиковані ортодоксальними марксистами, а цілком готовий до друку збірник праць Київського Туберкульозного Інституту був сконфіскований владою. Деякі його автори на той чи інший спосіб були репресовані.

Відомими соціял-гігієністами України були також проф. *В. А. Сукенніков* (туберкульоза), *Г. Ф. Влайків, І. С. Дженчелъський,* який працював над проблемою розповсюдження венеричних хвороб, *А. М. Мерков,* який очолював онкологічну статистику та *С. М. Екелъ* (інфекційні захворювання).

В останні роки, після ослаблення терору в Україні, час від часу знову появляються праці про захворювальність української людности, як наприклад, *Д. І. Маца* (Харків), *Є. Х. Рижіна* (Київ). Український Науково-дослідний Інститут Туберкульози в Києві видавав на склографі огляди захворювальности на туберкульозу, вийшли кандидатські дисертації *В. І. Дідушенка* «Своєчасне виявлення туберкульози легень» та *Н. С. Страхова* «Туберкульоза легень у сільських місцевостях Станіславської области».

Велика праця провадиться в галузі гігієни праці. Тепер в Україні існують науково-дослідні інститути фізіології та гігієни праці: Харківський, Донецький, Криворізький та Київський. Харківський Інститут вивчає переважно питання гігієни праці в машинобудівельній, хемічній і коксохемічній промисловостях, Донецький працює над проблемами гігієни праці у вугільній промисловості, а Київський займається питаннями гігієни праці в сільському господарстві та в металюрґійній промисловості. Криворізький Інститут вивчає питання гігієни праці в залізорудній промисловості. При Академії Наук УССР існує республіканська комісія для боротьби з силікозою, керована проф. *В. К. Навроцьким.* Над проблемою силікози працювали і працюють переважно Харківський та Донецький інститути. Питаннями промислової токсикології займається Харківський Інститут, над вивченням метеорологічних факторів працює Київський Інститут.

Найвидатнішими дослідниками гігієни праці є професори *Г. Х. Шахбаз'ян, Д. С. Черкес, В. К. Навроцъкий, Л. І. Медвідъ, В. А. Левицький.* Раніш дуже багато цінного у проблему гігієни праці, зокрема праці селян, внесли *С. І. Лебедев, М. Д. Гацанюк* і *Г. Х.*

Шахбаз'ян. У галузі фізіології праці вів досліди також акад. *В. Ю. Чаговець* та відомий фармаколог проф. *Г. Л. Шкавера.*

Видатним ученим у галузі комунальної гігієни був дійсний член Академії Медичних Наук СССР *Олександер М. Марзєєв* (1883—1956), кол. директор Українського Інституту Комунальної Гігієни. Він опублікував більше як 30 наукових робіт. Заслуговують уваги його роботи про плянування міст та сіл (вибір місць для населених пунктів, комунальне впорядкування міст, вивчення забруднення повітря міст, розміщення промислових підприємств тощо). Праця «Санітарні наслідки руйнування міст України в період війни та окупації 1941—1945 років» і праця «Зруйнування сільських населених місць України в період війни 1941—45 років» є дуже цікаві для дослідника України.

Цікаві роботи були проведені з метою вивчення атмосферного повітря промислових міст і робітничих селищ у Донбасі, Придніпров'ї, Києві, Дніпропетровську та Сталіно *(В. О. Яковенко, Д. М. Калюжний, С. О. Дадвидов* та інші). Зокрема проф. *В. О. Яковенко* опрацював спеціяльну, т. зв. седиментаційну методу дослідження атмосферного повітря, а проф. *А. Ф. Стояновський* сконструював прилад для визначення запорошености й бактеріяльної забрудненості міського повітря. Гігієнічну оцінку ґазу Дашави провели *Д. М. Калюжний* та *Л. Г. Друкарська.* Львівський Медичний Інститут (проф. *В. З. Мартинюк, Х. В. Сторощук)* працювали над питанням забруднення міського повітря викидними ґазами автотранспорту. Українські гігієністи-комунальники опрацювали генеральну схему водопостачання та каналізації Донбасу і Криворіжжя *(П. С. Савченко, В. М. Жаботинський, Н. М. Квітницька* та інш.). Катедра загальної гігієни Київського Медичного Інституту протягом багатьох років вивчала санітарний режим Дніпра та інших водоймищ у районі Києва (професори *К. Є. Добровольський, П. І. Баранник* та інші). Багато праць опубліковано про поширення флору[10] у водах і його впливу на організм людини *(П. С. Савченко, Ф. А. Баштан* — з Чернівецького Мединституту, *В. М. Мещенко* — з Ужгороду).

П. С. Савченко на підставі багатолітніх досліджень води і ґрунту склав цікаву карту УССР. Дуже багато праць присвячено складові, властивостям та токсичності стічних вод металюрґійних, коксохемічних, алюмінієвих, цементних та інших підприємств *(В. М. Жаботинський, Л. І. Козачков, Д. С. Черкес* та інші).

Проф. академік О. М. Марзєєв, В. М. Жаботинський, Д. М. Калюжний та *С. Л. Кобрин* виконали велику роботу «Основні гігіє-

[10] Флор або Фльор — гальоїд — газ, неприємний на запах, важчий від повітря.

нічні положення реконструкції і благоустрою курортів України», на підставі вивчення курортів Слов'янська, Соснівки та Миргорода. Для багатьох курортів України були опрацьовані смуги санітарної охорони.

Український Інститут Соціялістичної Охорони Здоров'я видав альбоми типових проектів для закладів охорони здоров'я.

Над проблемами боротьби з вуличними та побутовими шумами працювали *В. З. Мартинюк, Л. Г. Дзюбенко, Х. В. Сторощук* та інші. Над питанням знешкодження та утилізації сміття працювали *А. З. Воловик, О. В. Товстоший, А. П. Мирошникова та інші.*

Дуже багато уваги приділено вивченню гігієни харчування. Одними з перших дослідників у галузі харчування були академік *О. В. Палладін, проф. Л. А. Черкес, М. В. Доніч.* У 1929 р. був зорганізований Одеський Інститут Народнього Харчування, у 1930 р. — Український Інститут Харчування в Харкові, а в 1930 р. — філія Українського Інституту Харчування в Києві.* Ці інститути працювали над питаннями фізіології харчування та над проблемою лікувального харчування, а також розробляли норми режиму харчування та пайкування харчів для різних вікових і професійних груп людности.

Значна праця була проведена з питання гігієнічної оцінки продукції харчової промисловости.

У галузі лікувального харчування слід відмітити роботи проф. *А. М. Зюкова* — про харчування хворих при нефритах, академіка *М. Д. Стражеска* — про дієту при виразкових хворобах та колітах. Немало працював у галузі лікувального харчування *М. М. Губергріц,* який керував клінікою лікувального харчування з експериментальною кухнею, біохемічною лябораторією та лябораторією синтези лікувальних препаратів. Питання фізіології харчування опрацьовували також проф. *Г. В. Фольборт* та його учні, зокрема вони проводили роботи з ділянки фізіологічної оцінки різних режимів харчування, вивчали значення смакових подразників для травлення, опрацьовували проблему профілактичного харчування.

Д. Б. Маршалкович та *В. Х. Оксюзов* опрацювали схеми дієт для хворих на курортах. *А. Ф. Сулима-Самойло* опрацював норми харчування відповідно до енергетичних витрат організму, при чому він встановив показники кальорійности і подав зразки набору продуктів для різних професійних груп.

У галузі бактеріології, поза Інститутом Мікробіології АН УССР велику працю проводили та проводять численні санітарно-

---

* Тепер залишається лише один Український Інститут Хачування в Києві.

бактеріологічні інститути та катедри мікробіології медичних інститутів. З найвидатніших бактеріологів та епідеміологів України слід згадати, крім Мечникова, Гамалії, Заболотного та Безредки, про яких ми вже писали, таких видатних, як *Я. Ю. Бардах, В. К. Стефанський, Л. К. Коровицький, С. М. Щасний,* що працювали в Одесі, *В. І. Недригайлов, С. І. Златогоров, С. І. Коршун, М. М. Цехновіцер, М. М. Соловйов, М. П. Деркач* — у Харкові, *М. П. Нещадименко І. С. Кляйн, В. Г. Дроботько, Л. В. Громашевський, С. Н. Ручковський* — у Києві, *М. П. Предтеченський, П. С. Мінервін* — у Дніпропетровському, *Р. Вайґель, О. Г. Мосінг, Л. С. Чорна* — у Львові.

Дати навіть побіжний огляд тисячі бактеріологічних праць, що були виконані в Україні, у нашому короткому огляді неможливо. За нашими підрахунками, бактеріологічні інститути та катедри бактеріології України виконали за останні 50 років коло 5 тисяч наукових робіт.

Велику працю виконують бактеріологічні інститути України для виготовлення різних бактеріологічних препаратів, сироваток та вакцин. Співробітники Харківського та Київського Бактеріологічних Інститутів винайшли нові антибіотики, як то піоціаніна,[11] саназина[12] та мікроцид.[13]

Велика праця була проведена в галузі вивчення бруцельози *(Н. Д. Аніна-Радченко, А. С. Коротич, Л. К. Коровицький* та інші). Професори *М. М. Сиротинін, Б. Я. Падалка, С. Н. Ручковський* вивчали пароксизмальну рикетсіозу. Лікар *Дробинський* виявив і вивчив нове захворювання, так звану вісповидну рикетсіозу.

Професори *С. І. Златогоров, С. Н. Ручковський* і *В. Г. Дроботько* вивчали закономірності епідеміологічного процесу в різних областях України.

Велика праця була проведена в галузі вивчення кліщових спірохетоз *(Є. І. Марциновський, Є. Н. Павловський, С. П. Канделаки, Л. В. Громашевський, П. В. Хоруженко, В. В. Слесаренко, І. Д. Нетребко).*

Професори *С. Н. Ручковський, С. А. Томілін* і *Л. І. Пясецька* вивчали особливості спалахів висипного тифу. Академік *О. Д. Тимофієвський* та його учні працювали над вивченням вірусної етіології злоякісних пухлин.

Проф. *О. Г. Мосінг* (Львів) опрацював проблему ендогенного рецидивного висипного тифу. *М. К. Яцимирська-Кронтовська*

---

[11] Антибіотик запропонований Інститутом Мікробіології АН УССР.
[12] Синтетичний антибіотик запропонований В. С. Деркачем.
[13] Антибіотичний препарат запропонований М. М. Підоплічко та В. Й. Білай.

опрацювала оригінальну методу одержання вакцин проти висипного тифу.

Сергієнко довів можливість виготовлення сухого бактеріофагу на агарових поживних середовищах. Проф. *І. М. Кушнір* (Дніпропетровськ) відкрив новий тип ботулізму.

Дуже успішно працювали в Україні над проблемою протитуберкульозної вакцинації. Професори *М. П. Нещадименко* та *М. М. Цехновіцер* уперше в Україні провели первісні роботи з ділянки імунізації новонароджених дітей живою вакциною БЦЖ (BCG). Вони ж уперше культивували на нашій Батьківщині цю вакцину. Дуже типовим для *Марка П. Нещадименка* (1869—1942), було, що в жахливі часи німецької окупації Києва, під час страшного голоду, важко хворий професор турбувався не за добування для себе та своєї родини харчів, не за своє здоров'я, а за зберігання вакцини БЦЖ і вкупі з автором цих рядків робив на той час надлюдські заходи, щоб зберегти цю вакцину.

Багато працювали гігієністи, епідеміологи та бактеріологи України над проблемою етіології та над профілактикою харчових отруєнь в Україні, які, на жаль, в часи совєтської влади були досить розповсюджені на нашій Батьківщині. Зокрема над питаннями етіології та профілактики харчових отруєнь працювали проф. *Г. Л. Шкавера, С. Н. Ручковський, Л. В. Громашевський, А. Ф. Сулима-Самойло, В. Г. Дроботько, В. Ф. Ніколенко* та інші. Між іншим, професор гігієни харчування Львівського Медичного Інституту *А. І. Столмакова* вивчала утворення стафілококової ентеротоксини в січеному м'ясі і начинці та готових котлетах.

Проф. Харківського Мединституту *В. О. Сиворонов* вивчав питання запобігання розповсюдженню аскаридози через овочі, плоди та ягоди. Проф. Київського Мединституту *І. П. Барченко* працював над методами дегельмінтизації харчових продуктів і напоїв, проф. Одеського Мединституту *А. І. Бурштайн* розробляв питання підвищення стійкости харчових продуктів через застосування антибіотиків та деяких фізичних метод.

У галузі внутрішніх хвороб за минулих 50 років в Україні була проведена незвичайно плодотворна наукова праця, яка охопила майже всі без винятку ділянки терапії.

Як ми вже згадували, творцями терапевтичної школи в Україні були видатні вчені *В. П. Образцов* та *Т. Г. Яновський*. В. П. Образцов разом із своїм учнем М. Д. Стражеско вперше в історії медицини опрацював методику прижиттєвої діягностики інфаркту міокарда та розробив методу так званої ковзної пальпації черевної порожнини. Т. Г. Яновський вніс дуже багато в діягностику та лікування нирок і легенів, зокрема у проблему туберкульози. *М.*

Д. Стражеско та його учні опрацьовували проблеми хронічної недостатности кровообігу, діягностики та терапії ендокардитів і функціональної діягностики захворювань печінки. Вперше в історії кардіології *М. Д. Стражеско* описав гарматний тон при цілковитій серцевій блькаді, він запропонував клясифікацію ендокардитів, розробляв проблему геморагічного артриту.

Другий відомий київський терапевт, проф. *Макс М. Губергріц* (1886—1951), пізніше член АН УССР, працював над питанням діягностики захворювань підшлункової залози, захворювань серця, над питаннями лікувального харчування при захворюваннях шлунку та кишок і докладно опрацював проблему атипового перебігу туберкульози наднирників.

Учень Т. Г. Яновського, академік *Вадим М. Іванов* (1892—1962), багато працював у галузі патології шлунково-кишкового тракту, зокрема над питанням діягностики та лікування виразкової хвороби. Дуже цікава його робота про гарячкові форми пістряка шлунку. Останні роки він багато працював над проблемою діягностики та лікування захворювань легень та серцево-судиннної системи, зокрема опрацював методику томофлюорографії, яка тепер широко використовується в Україні.

Проф. *Анатоль М. Зюков* (1886—1953) один із найталановитіших учнів Т. Г. Яновського, відомий своїми працями в галузі діягностики та лікування захворювань нирок, він написав велику монографію про водну виміну в організмі, працював над проблемою туберкульози, зокрема був довший час науковим керівником та науковим консультантом Українського Туберкульозного Інституту в Києві. З 1927 до 1953 р. керував катедрою інфекційних хвороб Київського Медичного Інституту, дуже багато приділив уваги вивченню патогенези, діягностики, клінічного перебігу та лікування цих захворювань. З його школи вийшов відомий інфекціоніст *Б. Я. Падалка.*

Молодші учні Т. Г. Яновського, професори *В. Х. Василенко, Ф. Я. Примак* та *І. В. Базилевич,* стали дуже видатними терапевтами.

Проф. *Володимир Х. Василенко,* тепер дійсний член АМН СССР і керівник катедри терапії Московського Мединституту, відомий своїми працями в галузі діягностики та лікування серцево-судинної системи, він зразковий педагог і автор низки підручників. Цікава доля цього безумовно видатного українського вченого інтерніста. Він довший час час працював у таких славетних лікарнях, як клініки Т. Г. Яновського та М. Д. Стражеска, потім керував катедрою внутрішніх хвороб Київського Інституту Удосконалення Лікарів і, мабуть, у той час ближче познайомився з

тодішнім диктатором України М. С. Хрущовим. Після від'їзду Хрущова до Москви, В. Х. Василенко також раптово переїхав до Москви і зробив там блискучу, для совєтських умов, кар'єру, бо одержав найвідомішу в СССР катедру внутрішніх хвороб Першого Московського Мединституту та став довіреним лікарем-консультантом кремлівської лікарні. Під час всесвітньовідомого «процесу лікарів Кремля», коли раптово заарештовано низку відомих професорів-медиків Москви (зокрема низку жидів), був заарештований також і В. Х. Василенко. На щастя після смерти Сталіна всі професори, що залишилися ще в живих, були регабілітовані, і В. Х. Василенко займає й далі одне з видатніших місць серед професорів-терапевтів усього СССР, є редактором часопису «Клиническая медицина» та головним консультантом Міністерства Охорони Здоров'я СССР.

Із професорів-інтерністів Харківського Медичного Інституту слід згадати *Ісаака І. Файнштідта* (1875—1940), який багато працював у галузі туберкульози, зокрема був довголітнім директором Українського Тубінституту у Харкові. Він добре відомий в Україні своїми працями в галузі туберкульози легенів.

Проф. *С. Г. Генес*, багато уваги присвятив патогенезі та лікуванню перніціозної анемії, *М. І. Ліфшиць* опублікував велику монографію про системні захворювання лімфоїдної, міелоїдної та ретикулоендотеліяльної тканин, *В. М. Коган-Ясний* працював над проблемами захворювання серця, кровоносних судин та над проблемами обміну речовин.

До т. зв. приєднання Західньої України до УССР професорами Медичного факультету у Львові були виключно поляки. З видатних тодішніх професорів слід згадати біолога Р. Вайґля, всесвітньовідомого своїми дослідженнями в галузі висипного тифу, терапевта проф. А. Ґлюзінського, педіятра проф. Ф. Ґроєра та керівника катедри факультетської терапії проф. Романа Ренцкого. Ми не зупиняємося докладніше на діяльності цих професорів, бо вони працювали виключно для польської науки.[14]

Найвидатнішим українським терапевтом Західньої України був безперечно *Маріян Панчишин* (1882—1943), який за часів польської влади не міг одержати належного йому становища на медичному факультеті, але був професором підпільного Українського Університету у Львові. Проф. М. Панчишин був загально визнаним сеньйором українських лікарів Західньої України і вчителем багатьох лікарів-українців. За часів совєтської влади він одержав катедру терапії Львівського Мединституту і за короткий

[14] Докладніше про наукову працю професорів Львівського Мединституту дивись статтю: «Медична освіта в Україні» ст. ст. 11—95.

час керування цією катедрою встиг підготувати десятки українських лікарів.

Найближчим його помічником був відомий громадський український діяч та талановитий лікар *Роман Осінчук.* Завдяки дбайливості обох вищезгаданих лікарів пощастило не лише зберегти, але й ще більше розбудувати також у період совєтської та німецької окупації клініки Львівського Медінституту. До речі, цим нашим відомим лікарям та громадським діячам зобов'язані ми тим, що внутрішні клініки Львівського Медінституту успішно працювали також і під час німецької окупації. Крім двох згаданих вгорі лікарів (Панчишин, Осінчук) багато прислужився для відновлення Львівського Медичного Інституту за часів німецької окупації в 1942 р. *Л. Максимонько,* директор окулістичної клініки та заступник директора Медичного Інституту. За часів тієї ж окупації працював на катедрі внутрішніх хвороб Львівського Медінституту, як професор та головний лікар клініки внутрішніх хвороб, також автор цих рядків. Професором та керівником катедри хірургії був *Борис Ю. Андрієвський* (1898—1962).

У перші роки після повторної окупації Західньої України Совєтами Львівський Медінститут у цілому і зокрема його катедра внутрішніх хвороб були обсаджені переважно ученими медиками росіянами. Так, наприклад, катедри терапії посіли професори *Н.* А. Кевдин та Т. Т. Глухенький. Катедри терапії Львівського Медичного Інституту вкупі з іншими теоретичними катедрами опрацьовують тепер етіологію, патогенезу, профілактику й лікування ендемічного вола та вивчають бальнеологічні ресурси курортів західніх областей України.

Зокрема працівниками Львівського Медичного Інституту проведено масове обслідування людности Чернівецької, Закарпатської, Львівської і Станиславівської областей для виявлення розвсюдження вола, складено карти ураженості людности цих областей хворобою вола, опрацьовано методику лікування гіпертиреоїдних форм тієї хвороби та методику профілактики хвороби вола так званим антиструміном.[15]

З відомих одеських терапевтів слід згадати проф. *Л. П. Дмитренка* (1875—1957), що працював над вивченням клінічної картини мітральної стенози, кліники крупозної пневмонії, вивчав ролю нервової системи в патогенезі гіпертонічної хвороби, атеросклерози, дихавиці та епідемічної жовтяниці. Зокрема він описав спеціяльний тон серця при ендокардитах, т. зв. «оксамитний» тон і запропонував свою оригінальну клясифікацію пневмоній. Цінні

[15] Там же, ст. ст. 11—95.

також його праці з клінічної фармакології, зокрема спостереження над дією камфори, кофеїни, нітрогліцерини та інших медикаментів.

З окремих відгалужень внутрішньої медицини, які тепер виділилися в окремі дисципліни, слід передусім зупинится над туберкульозою, бо проблема туберкульози завжди була дуже актуальною для української людности. Досить згадати, що у сталінські часи захворювальність та смертність від туберкульози досягала незвичайно високих цифр. Наприклад, наприкінці 30-их років показник смертности від туберкульози в Україні дорівнював 30 на 10 тисяч людности, тобто майже в 10 разів перевищував показники Західньої Европи та ЗДА. З другого боку вивченню патогенези, патологічної анатомії та патологічної фізіології, клініки туберкульози та епідеміології цього захворювання присвячувалось на нашій Батьківщині завжди дуже багато уваги.

Вже з 1922 р. в Україні працювали три наукові дослідні інститути туберкульози, а тепер таких інститутів є 4, при чому майже всі вони добре обладнані, мають великі клініки та різноманітні експериментальні відділи.

Ми вже згадували, що два видатні терапевти, Т. Г. Яновський та І. І. Файншмідт, у своїй науковій та організаційній діяльності багато уваги приділяли проблемам туберкульози. Т. Г. Яновський був організатором та протягом декількох років науковим консультантом Київського Тубінституту, І. І. Файншмідт був директором Харківського Тубінституту від 1921 до 1940 р.

Одним із перших українців фахівців з легеневої туберкульози треба уважати *Антона Собкевича,* що був першим директором Київського Туберкульозного Інституту й написав перший великий підручник з туберкульози українською мовою. То була велика праця енциклопедичного характеру, і в ній автор розглянув усі ділянки туберкульозної проблеми. Велика заслуга автора полягала також у тому, що він перший заклав основи наукової термінології в галузі туберкульози.

Т. Г. Яновський разом з В. К. Високовичем довів, що в патогенезі казеозної пневмонії відідграє ролю мішана інфекція, він написав підручник з туберкульози легенів, що витримав декілька видань і довший час був найкращим посібником для студентів та лікарів.

Найвидатнішими вченими в галузі туберкульози в Україні за часів совєтської влади були євреї. Над проблемами патогенези різних форм туберкульози працювали талановиті дослідники професори: *Борис М. Хмельницький, Герман Р. Рубінштейн, Ной С. Морозовський, Олександер Є. Рабухін.* Перший з них вніс багато

цінного у вчення про патогенезу та розвиток т. зв. верхівкових форм туберкульози, другий працював над патогенезою та клінікою інфільтративних форм, а третій дуже докладно, всебічно опрацьовував проблему гілюсної туберкульози. Б. М. Хмельницький зокрема написав другий підручник туберкульози українською мовою, Г. Р. Рубінштейн випустив одну з найкращих монографій про різні форми легеневої туберкульози, а Н. С. Морозовський укупі з Б. П. Александровським, про якого ми ще згадаємо далі, опублікував одну з найкращих монографій про гілюсну туберкульозу.

Кількість українців клініцистів, що працювали в галузі туберкульози, була досить обмежена. З них відомими клініцистами були доц. *Б. П. Александровський,* який працював у Полтаві, доц. *А. А. Журавель* (Харків), доц. *С. В. Василенко,* доц. *С. Я. Коцюбинський* та автор цих рядків (Київ).

Професор *Василь Л. Плющ* докладно опрацьовував мало вивчені на той час т. зв. гематогенно-дисеміновані форми легеневої туберкульози і в 1939 р. опублікував велику монографію про ці форми туберкульози. Пізніше він вивчав, укупі з *Н. П. Корнюшенковою,* казеозно-пневмонічні форми туберкульози, а також працював багато над проблемами своєчасного виявлення ранніх форм туберкульози. А. А. Журавель, С. В. Василенко та С. Я. Коцюбинський працювали над різними методами терапії туберкульози та над розповсюдженням цього захворювання в Україні.

Над питанням алергії та імунітету при туберкульозі працювали вже згадані вище професори *М. М. Сиротинін, Р. Й. Драбкіна, О. Є. Рабухін, Б. М. Хмельницький, Є. Ф. Чернушенко.* Зокрема в 1939 р. Київський Тубінститут видав великий збірник праць «Вопросы вируса, аллергии и иммунитета при туберкулезе», а в 1940 р. — монографію Р. Й. Драбкіної «Аллергия при туберкулезе».

У галузі патологічної анатомії туберкульози працювали проф. *М. Г. Іванова, М. С. Сисак,* проф. *Б. П. Кучеренко,* проф. *В. Ф. Юр'єва.* Зокрема проф. М. Г. Іванова з'ясувала ряд закономірностей у розвитку початкових форм легеневої туберкульози у дорослих, Б. П. Кучеренко вивчав зміни у гіпофізі при туберкульозі, доц. Н. П. Корнюшенко працювала над патологічною анатомією казеозних пневмоній, В. Ф. Юр'єва вивчала процеси загоєння туберкульозних вогнищ під впливом антибактеріяльної терапії.

Дуже цінні праці вийшли в Україні з ділянки бактеріології туберкульози, зокрема академік *Віктор Г. Дроботько* детально вивчав мінливість збудника туберкульози, проф. *І. Г. Шіллер* провадив дослідження так званого ґвалтовного антагонізму туберкульозних бактерій, акад. *О. Д. Тимофієвський* вивчав власти-

вості туберкульозних бактерій на тканинних культурах, проф. *Р. Й. Драбкіна* вивчала зміни біологічних властивостей туберкульозних бактерій під впливом протитуберкульозних препаратів. Професори *М. П. Нещадименко* та *М. М. Цехновіцер* багато працювали над вакциною БЦЖ.

У галузі патофізіології туберкульози треба на передовому місці поставити проф. *Валентину В. Радзимовську* (1886—1953), яка перша докладно вивчала спільно з своїми учнями та клініцистами обмін речовин при туберкульозі.

Питанням обміну речовин займалися також професори *О. Є. Рабухін, Д. П. Гриньов, С. М. Лейтес, Б. З. Буніна,* доц. *І. І. Вишневецький, Т. І. Хом'якова-Пироженко* та автор цих рядків.

Над проблемою дитячої туберкульози дуже багато працював проф. *Борис Л. Яхніс* (Харків) та проф. *А. Н. Великанов* (Одеса). Зокрема Б. Л. Яхніс був одним із ентузіястів та організаторів протитуберкульозної вакцинації в Україні, талановитим педіятром, і з його школи вийшла низка фахівців з дитячої туберкульози.

У Київському Тубінституті клінікою дитячої туберкульози керувала доц. *М. І. Соркіна,* вона видала підручник про туберкульозу у дітей та підлітків. У Львові над проблемою туберкульози в дітей працював доц. *А. М. Хома. С. І. Волчок* працював над туберкульозним менінґітом, а *І. Ю. Ангеніцький* у Києві був відомий своєю працею у галузі протитуберкульозної вакцинації.

Багато цікавих праць виконано на тему ролі нервової системи в розвитку й перебігу туберкульозних захворювань *(А. А. Ємченко, В. П. Горев, Б. З. Буніна, О. С. Мамолат).*

Хірургічне лікування туберкульози спочатку обмежувалось застосуванням штучного пневмотораксу. Першими, що застосували цей метод в Україні, були *А. М. Авдакова* та *І. Ю. Ангеніцький.* У дальшому над проблемою цього методу лікування, зокрема найближчих та дальших наслідків штучного пневмотораксу, працювало багато дослідників. Автор цієї статті проаналізував віддалені наслідки штучного пневмотораксу у 1 000 хворих; доценти *С. В. Василенко, Д. Л. Черкаський, Б. П. Торкановський* і проф. *Л. Я. Епштейн* аналізували наслідки лікування однобічним та двобічним штучним пневмотораксом, а також наслідки лікування штучним пневмотораксом у комбінації з іншими хірургічними методами.

Видатний український хірург доц. *В. М. Савич* та його асистентка *М. Т. Бернер-Омеляненко,* одні із із перших в Україні, багато працювали над вивченням різних варіянтів торакопласти-

ки, зокрема В. М. Савич, мабуть, перший у світі виконав операцію підшивання легенів.

В останні роки в Україні працює дуже видатний хірург проф. *М. М. Амосов,* який у 1956 р. очолив першу в СССР катедру торакальної хірургії і один із перших, не лише в Україні, але й у всьому Совєтському Союзові, застосував широко оперативне лікування легеневої туберкульози шляхом резекції легень, сеґментарної резекції, операції плевро-пневмоектомії та декортикації плеври. Він укупі із своїми співробітниками та учнями *Г. Г. Горовенком, Т. І. Костроміним, І. М. Слепухою, А. В. Малаховою* та іншими провів сотки операцій на легенях, і його школа торакальної хірургії мусить уважатися не тільки найкращою в Україні але одною з найкращих у світі.

У галузі кісткової туберкульози працювали в Києві доц. *Б. С. Куценок,* він вивчав комбіноване антибактеріяльне та хірургічне лікування кістково-суглобової туберкульози. *Л. С. Чайківська* розробила радикальні методи хірургічного лікування при ураженні кульшового суглобу, *В. А. Березовська* — при ураженнях плечового суглобу, *Є. К. Карпенко* працювала над реактивністю кістково-суглобових хворих на туберкуліну і над ранньою діягностикою та лікуванням ранніх форм кістково-суглобової туберкульози.

У Харкові над проблемою кістково-суглобової туберкульози працювали проф. *Микола П. Новаченко* та *Н. М. Янов,* а в Одесі — проф. *Григорій Ф. Скосогоренко. М. Я. Менъ* у Києві вивчав патогенезу, методи своєчасної діягностики та лікування туберкульози шкіри, *О. Я. Хом'як* розробила деякі методи лікування туберкульози очей антибактеріяльними препаратами в комбінації з туберкуліном.

У галузі горлянкової туберкульози в Києві працювали доц. *Андрій М. Кекало* та *Р. С. Кліонський.*

Всі інститути туберкульози в Україні багато працювали над питаннями розповсюдження легеневої туберкульози, питаннями її епідеміології та питанням організації боротьби з нею. На жаль, більшість праць про захворювальність та смертність від туберкульози ніколи не побачили світу. Із праць, що були опубліковані, слід відмітити праці про туберкульозу в місті та на селі професорів *Н. С. Морозовського, В. А. Суконнікова, О. Є. Рабухіна, С. А. Томіліна, Л. Д. Ульянова,* доцентів *Б. П. Александрівського, Ю. Ф. Богменка, О. С. Мамолата, А. Д. Поповської та автора цих рядків.*

У 1927—28 рр. були опубліковані деякі дані про розповсюдження туберкульози в Україні у збірниках «Туберкулез в городе и

на селе», деякі матеріяли публікувались у бюлетенях туберкульозних інститутів, частина матеріялів зберігається в архівах інститутів, а частина знищена.

Велику працю в галузі курортного лікування туберкульозних хворих провадив Ялтинський Інститут Кліматології та Кліматотерапії, що переважно працював саме в галузі курортного лікування. Багато цікавих праць про курортне лікування туберкульозних хворих видав Одеський Тубінститут. Київський Тубінститут довший час працював над вивченням курорту «Соснівка» біля Черкас, при чому не лише провів там цінні метеорологічні, але й дуже цікаві експериментальні та клінічні дослідження. Професори *Н. С. Морозовський* та *В. Л. Плющ* написали велику працю про протитуберкульозні курорти та санаторії України, і вона була опублікована у великому посібнику про курорти та санаторії для туберкульозних хворих СССР.

Крім туберкульозних інститутів, проблеми туберкульози опрацьовувались також на катедрах туберкульози медичних інститутів. З відомих дослідників цих катедр треба згадати в першу чергу проф. *Давида Я. Епштейна,* талановитого клініциста, всебічно освічену людину, він керував катедрою туберкульози Київського Мединституту та спеціяльно цікавився психікою туберкульозного хворого. Катедрою туберкульози Київського Інституту Удосконалення Лікарів керував проф. *Н. С. Морозовський,* другого Київського мединституту — проф. *Леон Я. Епштейн,* у Харкові катедрою туберкульози керували професори *І. І. Файншмідт* і *Б.М. Хмельницький,* тепер у Києві керує катедрою туберкульози проф. *Г. С. Пилипчук.*

На Західній Україні за часів польського панування проблемами туберкульози займалися проф. *Маріян Панчишин, Тома Воробець, Роман Осінчук, Г. І. Чемерис* і низка інших лікарів, ентузіястів боротьби з туберкульозою. Завдяки діяльності цих українських лікарів у Львові та на периферії були створені туберкульозні порадні, що відіграли велику ролю в боротьбі з туберкульозою на Західній Україні.

Після приєднання Західньої України до УССР у Львові була створена філія Українського Туберкульозного (Київського) Науково-Дослідного Інституту, яку заснував автор цих рядків, крім того по всій Західній Україні зорганізовано декілька десятків туберкульозних диспансерів, засновано доцентуру з туберкульози при Львівському Мединституті та влаштовувалися курси удосконалення лікарів з туберкульози.

У Львові існує Інститут боротьби з туберкульозою, у проводі якого стоїть *Г. І. Чемерис,* науковим керівником цього Інституту

є проф. *Іван Т. Стукало.*[16] Львівський Тубінститут є солідною науково-дослідною установою з клінічними та експериментальними відділами.

Совєтський терор не поминув також багатьох видатних українських учених фтізіятрів. Т. Г. Яновського, якого тепер так прославляють в СССР, увесь час тримали під доглядом органів ҐПУ, такої ж долі зазнав і Н. С. Морозовський. В. Г. Дроботько за надзвичайно цінні досліди в галузі бактеріології тварин був посаджений до концентраційного табору, були репресовані Б. П. Александрівський, Ю. Ф. Богменко, у в'язниці чи в концентраційному таборі загинули А. А. Журавель та М. С. Сисак, під постійним доглядом НКВД знаходились В. В. Радзимовська, В. М. Савич і низка інших видатних фтізіятрів. Дуже сумна була доля С. В. Василенка. Український патріот, антикомуніст, він був арештований німецькою окупаційною владою та захворів у в'язниці на важку жовтяницю, від якої і помер. Подібна була доля Б. П. Кучеренка. Український патріот, висококультурна та гуманна людина, яка нічого спільного не мала з комунізмом, раптово була заарештована органами Ґестапо і, без уваги на всі заходи вирятувати його з лабет німецької тайної поліції, він загинув десь уже наприкінці німецької окупації України. Ми згадали тут долю лише незначної кількости українських фтізіятрів, але репресованих було значно більше. Всі ці репресії були пов'язані з тим одним, що ці люди були українці. Цього вистачало, щоб як один, так і другий окупант ставились до них з підозрою.

Ще одною галуззю внутрішньої медицини, в якій багато і плідно працювали українські вчені, була онкологія. Над проблемою злоякісних пухлин дуже багато працювали українські теоретики. Уже на початку 20-их рр. у Києві існувала лябораторія *О. А. Кронтовського,* який опрацював методи мікрохемічної аналізи обміну речовин у культурах тканин. Укупі зі своїми співробітниками, *Б. І. Мажбичем, М. К. Яцимирською-Кронтовською, Б. Г. Михайлівським* та іншими він вивчив вуглеводневий обмін під впливом променів радію і зробив важливий висновок, що дія променів радію спрямована на вуглеводневий обмін, який відіграє дуже важливу ролю в енерґетиці життєвих процесів нормальних і пухлинних тканин.

М. А. Магат із співробітниками розробляв питання проникности злоякісних клітин і характер впливу канцерогенних вуглеводнів на тканину в організмі і в експлянтатах, він також вивчав терапевтичний вплив комплексних сполук заліза на ріст ново-

[16] За останній час у керівництві Львівського Інституту Туберкульози виникли зміни. На керівні посади прийшли росіяни.

творів. *О. І. Смирнова-Замкова* та *Т. С. Шведкова-Роше* працювали над проблемою т. зв. передпістрякового стану, *В. Г. Черняхівський* вивчав іннервацію пухлин, *Р. Є. Кавецький* та його учні *Ю. О. Спасокукоцький, Г. Ф. Дядюша, Н. М. Туркевич* працювали над питаннями реактивности організму при розвитку пухлин.

Н. Б. Медведєва довела, що в сечі хворих на пістряк підвищується кількість продуктів неповного окислення, *О. Д. Тимофієвський* удосконалив методику експлянтації та випустив монографію «Експлянтація пухлин людини».

Дуже багато працював у галузі онкології *В. М. Іванов*, зокрема в його клініці були проведені ґрунтовні дослідження для вивчення обміну речовин при пухлинному процесі. Він та його учні встановили порушення водного обміну у хворих на пістряка.

Р. Є. Кавецький із своїми учнями *А. І. Даниленком* та *Л. В. Якименком* розробляли питання патогенези й ранньої діягностики злоякісних пухлин з використанням позначених атомів радіоактивних ізотопів. *Г. А. Левчук* випробувував препарати з групи хлоретиламінів та етиленамінів при лікуванні деяких різновидностей злоякісних пухлин.

Над проблемою патолгічної анатомії пухлин працював також багато *П. О. Кучеренко*, який доводив, що у хворих, на пістряка спостерігається множинне ураження залоз внутрішньої секреції.

У клінках України вивчалися питання етіології, патоґенези та діягностики пістряка шлунку (*Т. Г. Яновський, В. М. Іванов* та інші). Цитологічний метод діягностики злоякісних новотворів опрацьовували *Т. С. Шведкова-Роше, А. В. Руденко, Ю. Т. Ковалъ, Л. К. Куниця* та ін.

В. М. Іванов запропонував клінічну клясифікацію пістряка шлунку та пістряка легенів, він виділив, як окрему клінічну картину, специфічний пістряковий полісерозит, запропонував методику виявлення пістряка легенів за допомогою томофлюорографії, в його клініці детально вивчались секреторна, рухова та евакуаторна функція шлунку при різних захворюваннях, зокрема при пістряку шлунку.

Над питанням впливу нервової системи на розвиток пухлин працювали *Ю. Ю. Вороний, І. А. Бондарчук, Г. Б. Биховський, М. Ю. Лорин-Епштейн.*

У різних інститутах України була синтезована й випробувана низка антибластичних препаратів, в останній час досить широко використовуються потужні терапевтичні кобальтові апарати для лікування онкологічних хворих.

В Україні видано ряд підручників та монографій з онкології: «Клініка злоякісних новоутворень» під редакцією *М. І. Ліфшица*

і *О. В. Мельникова*, «Загальна і спеціяльна онкологія» під редакцією *О. В. Мельникова*, «Злоякісні новотвори» під ред. *П. О. Кучеренка й Г. Б. Биховського* та інші.

У галузі вивчення проблеми злоякісних пухлин Україна займає перше місце в СССР.

Немало працювали українські вчені в галузі ендокринології. Вже видатний фізіолог *В. Я. Данилевський* багато працював над проблемами ендокринології і був організатором першого в Україні органотерапевтичного інституту (1919 р.). Він був також творцем методів одержання органотерапевтичних препаратів. Оригінальний погляд на ролю ендокринних залоз мав *О. О. Богомолець*, який уважав, що залози внутрішньої секреції є компонентами цілого організму і підпорядковуються реґуляторним впливам нервової системи.

В освоєнні методи виготовлення інсуліни в Україні значна роля належить проф. *В. М. Коган-Ясному*, над питаннями патогенези та лікування цукрового діябету дуже багато працювали проф. *С. Г. Генес* та його співробітники. Над питаннями інсулінового шоку працював академік *В. П. Комісаренко*. Проф. *Б. Л. Яхніс* опублікував цікаву працю про діябет при туберкульозі. Проф. *М. М. Губергріц* вивчав взаємовідносини внутрішньої та зовнішньої секреції підшлункової залози, *О. О. Богомолець* провів цікаві дослідження в галузі морфології та функції надниркових залоз, його учениця проф. *Н. Б. Медведєва* відкрила, що кора надниркової залози виробляє специфічну біологічно активну речовину, яку вона назвала «кортикаліною» і яка реґулює вуглеводневий обмін.

Академік *В. П. Комісаренко* виділив з надниркових залоз біологічно активний препарат, який він назвав «кортикотоніна». Він та його співробітники випробували цей препарат, як гіпертензивний засіб. Проф. *С. М. Лейтес* та його співробітники вивчали патофізіологію ожиріння та одержали біологічно активний препарат для лікування цього захворювання — «ліпокаіну». Проф. *А. М. Утевський* із співробітниками вивчав вплив нервової системи на перетворення адреналіни та адреналіноподібних речовин.

Дуже багато праць присвячено вивченню фізіології та патології щитовидної залози (професори *В. М. Коган-Ясний, М. Р. Вебер, М. Н. Шевандін* та інші). Проф. *Б. В. Алешин* із співробітниками працював над механізмом діяння тиреотропного гормона гіпофізи.

Дуже цікаві праці були проведені в галузі вивчення ендемічного вола. Ще в 1932—33 рр. над проблемою ураження людности України волом працював проф. *П. О. Кучеренко*, тоді під його

керівництвом проф. *Ф. Я. Примак* провадив клінічне дослідження людности на Чернігівському Поліссі, а *Н. Д. Юдіна* провадила тоді лябораторні дослідження. У 1946—50 рр. були проведені великі експедиції для вивчення ендемічного вола в Західній Україні та на Закарпатті.

Велика кількість праць була присвячена проблемі гематології. Найвидатнішим гематологом України був проф. *Василь В. Виноградов* (1876—1927), він випустив один із перших підручників з ділянки гематології в Україні. Другим дуже відомим гематологом України слід уважати проф. *Д. М. Яновського,* який у 1957 р. опублікував дуже цікаву монографію «Картина крови і її клінічне значення». Над вивченням картини крови працювали *С. К. Капран, І. Лісовєцький, М. Котляр, В. Проценко* та багато інших. Над питанням лейкози працювала низка українських дослідників, як *Є. М. Лепська, М. О. Бокальчук, Є. І. Чайка, Л. С. Сирота, М. М. Кузнець* та інші. Ми вже згадували раніш, що в Україні опубліковано ряд посібників з гематології, монографії про лейкози та анемії *(Д. М. Яновський, М. І. Ліфшиць, М. А. Міншін* та інші).

Ще до революції Україна мала низку видатних хірургічних шкіл. Ми вже згадували про *М. М. Волковича й О. П. Кримова,* які були засновниками київської хірургічної школи й написали такі всесвітньовідомі праці, як монографії про кили О. П. Кримова та про пошкодження кісток і суглобів М. М. Волковича. Згадували ми також видатного українського хірурга і не менш видатного українського діяча *Є. Г. Черняхівського.*

З сучасних українських київських хірургів слід згадати проф. *Михайла С. Коломийченка,* який робив дуже складні операції на стравоході й серці та операцію перикардектомії, *проф. Івана М. Іщенка,* який докладно обґрунтував і вивчив питання про внутрішньовенну алькогольну наркозу, блискучого оператора проф. *І. Н. Зав'ялова,* дуже здібного хірурга й талановитого педагога проф. *Ю. Ю. Крамаренка.*

Видатними сьогочасними київськими хірургами слід уважати проф. *М. М. Амосова,* всесвітньовідомого своїми успішними операціями пневмоектомій і пневморезекцій та операціями на серці, та проф. *О. Л. Пхакадзе,* який також багато працював у галузі торакальної хірургії та хірургії серця.

Відомим харківський хірургом був проф. *Володимир М. Шамов* (1882—1962), який багато працював у ділянці переливання крови, він запропонував використати для переливання людську кров з померлого. Видатним харківським хірургом є проф. *О. В. Мельників,* що працював також у галузі хірургії органів грудної порожнини, застосував новий спосіб закриття фістул трубчатих

органів і винайшов метод утворення штучного сечового міхура з нижнього відрізка прямої кишки.

Над проблемами хірургії шлунку та жовчевих шляхів працювали професори *В. М. Шамов, О. В. Мельників, І. М. Іщенко* та інші.

Відомим хірургом у Дніпропетровську був проф. *Б. Ю. Андрієвський.* У Львові працює проф. *Л. М. Кузьменко* над проблемами гострої кишкової непрохідности, в галузі експериментальної онкології, хірургії сечостатевої системи.

Найвидатнішим *ортопедом* України був проф. *Михайло І. Ситенко* (1885—1940), який очолював Харківську ортопедичну та травматологічну школи і був довголітнім редактором харківського часопису «Ортопедия и травматология». Михайло І. Ситенко був не лише вчителем десятка українських ортопедів та травматологів, але також організатором першого в СССР дитячого ортопедичного профілакторію, довгорічним керівником Харківського Інституту Ортопедії та Травматології — ініціятором створення Слов'янського Інституту відновлення працездатности травматиків. Харківський Інститут Ортопедії та Травматології під керівництвом М. І. Ситенка провів дуже велику працю в галузі вивчення травматологічної допомоги в Україні та опрацював низку цінних метод лікування ортопедичних, кістковотуберкульозних та травматологічних хворих.

У Києві відомими ортопедами були *С. Л. Тимофієв, А. Г. Єлецький* та *І. О. Фрумін.*

З інших відомих ортопедів та травматологів слід назвати члена-кореспондента АМН СССР *Миколу П. Новаченка, С. Л. Тригубова (Харків), А. А. Козловського* (Дніпропетрівське), *Н. І. Кефера* (Одеса), *Ґ. Л. Зайченка* (Львів).

Найвидатнішим урологом України був *Андроник А. Чайка,* він заснував українську урологічну школу, і з його клініки вийшли такі відомі українські урологи, як *О. В. Проскура, Б. Л. Полонський* та інші.

З українських хірургічних клінік вийшла низка цікавих монографічних праць, як напр. «Острый живот» під ред. *М. Н. Шевандина.* «Эхинокок легкого» *І. Я. Дейнеки,* «Хирургическое лечение гнойных заболеваний легкого» *М. М. Амосова* та *А. В. Малахової,* «Туберкулезный перитонит» *Г. П. Ковтуновича,* «Техника радикальных операций при раке» *И. Я. Слонима,* «Основы профилактики рака» *І. Т. Шевченка,* відомі підручники, як «Основы ортопедии» *С. Л. Тригубова,* «Постоянное вытяжение» *М. П. Новаченка,* «Методика исследования ортопедического больного» *В. О. Маркса,* «Гипсовая техника» *М. А. Погорельського* та інші.

Українські хірурги брали також активну участь у писанні окремих розділів низки підручників, що вийшли за межами України. *О. В. Мельників* та *О. В. Москаленко* написали низку розділів у підручнику «Оперативная хирургия» під ред. *В. М. Шевкуненка, В. М. Шамов, М. Н. Шевандин* і *М. Я. Харшак* написали декілька розділів у великому посібнику «Злокачественные опухоли» під ред. *М. М. Петрова. О. П. Кримов* випустив лекції з військово-польової хірургії, *Томашевич* — «Учение о ранах», *М. П. Трінклер* — «Основы современного лечения ран», *М. І. Лифшиць* та *Мальників* були редакторами великого посібника «Клиника злокачественных опухолей», *О. П. Кримов* написав всесвітньовідому монографію «Учение о грыжах».

Як бачимо, вклад українських хірургів у світову хірургічну науку є дуже великий, але водночас бачимо, що найцінніші праці українських хірургів виходили майже виключно російською мовою, отже за межами України вони зараховуються до досягнень російської медицини.

Ми вже згадували, що ще до революції відомими *акушерами й гінекологами* в Україні були *І. П. Лазаревич* і *Г. Ф. Писемський*, при чому клясичною працею останнього було вивчення іннервації матки. Ця робота стала теоретичною основою для розвитку в акушерстві проблеми керування пологами та стимуляції пологової діяльности.

О. І. Крупський, К. Н. Жмакін працювали багато над проблемою обезболювання пологів, *В. П. Хмелевський* запропонував для стимуляції родової діяльности глюкозу з кальцієм та аскорбіновою кислотою, *Д. Є. Шмундак* вивчав дію калію та кальцію, *Є. Я. Ставська* та *В. П. Миходько* вивчали ролю естрогенів для стимуляції родової діяльности, *Л. В. Тимошенко* пробував уведення естрадіолу з етером у шийку матки при родах. *А. П. Ніколаєв*, один із найвидатніших гінекологів-акушерів останнього часу, став широковідомий запровадженням так званого психопрофілактичного методу обезболювання пологів, який опрацювали *К. І. Платонов* та *В. Лъвовський*.

В. А. Хатунцев та *Н. А. Панченко* опрацьовували проблему підготови до пологів вагітних із захворюванням серця та інших органів і систем. *Дмитро Ф. Чеботаръов* випустив досить цікаву монографію «Гіпертонічний синдром вагітних», у якій подав низку цікавих думок про профілактику та терапію гіпертонії у вагітних.

Над проблемами використання ретропляцентарної крови, сухої пляцентарної крови та оксигенованої крови працювали *Д. А. Кинчий, Л. Я. Мельник, Т. Я. Калиниченко.*

Л. В. Тимошенко один із перших в Україні вивчав клініку гемолітичних захворювань новонароджених унаслідок невідповідного резусового Rh-фактору — невідповідности крови матері та плоду. Проблемою клініки аеробного та анаеробного сепсису займався *Н. А. Панченко.* Над *проблемою* недоношуваности працювало багато дослідників, переважно з Інституту Охмадиту в Харкові. Над питанням ляктації працювали *М. М. Миронов, І. І. Грищенко, Л. Б. Теодор, І. П. Барченко* та інші.

Над проблемою лікування запальних процесів жіночої статевої сфери працювали *Е. І. Орлова, Н. І. Какушкін, І. І. Грищенко* та інші. Проблемою безплідности жінки займалося багато клінік у Києві, Харкові, Львові *(Л. Я. Мельник, Т. Я. Калиниченко, В. І. Грищенко).*

Б. К. Квашенко вивчав віддалені результати лікування пістряка матки, *Д. М. Волох, П. Д. Сафроненко* провадили спостереження над кількістю втраченої крови при фізіологічному перебігу пологів. *Б. К. Гоголберідзе* опрацював проблему вуглеводного харчування ембріону, *В. А. Мишина* вивчала вплив температурних факторів на скорочення уразу, *В. А. Лосицька* запропонувала новий метод вимірювання миски. *А. Н. Морозова, І. П. Ніконенко* та *А. Л. Дейнека* вивчали надпляцентарний кровообіг.

Над проблемою мертвонароджуваности та методами її попереджування, а також над проблемою недоношуваности працювало багато дослідників України.

Щодо хірургічної гінекології, то слід відзначити певні досягнення в хірургічному лікуванні пістряка *(С. І. Павленко, Ю. Т. Ковальъ, Г. Ф. Павша* та інші), опрацювання нових метод пластичних операцій ваґіни *(В. І. Грищенко),* метод трансплятації слизової оболонки в шийковий канал при ампутації матки *(Верхацький, Бершацький).* У галузі оперативної гінекології працювала також *Катерина Гаєвич.*

Дуже багато уваги приділялося в Україні охороні материнства та дитинства. Нашим завданням не є висвітлювати практичну діяльність мережі дитячих установ України та велику працю, яку провели педіятри-українці в ділі охорони здоров'я матері та дитини. Згадаємо лише, що відомий організатор боротьби за здоров'я дітей, видатний педіятр проф. *Олександер А. Кісель* (1859—1938), народився і вчився в Україні, проф. Київського, а потім Харківського та Дніпропетровського Університетів. *Іван В. Троїцький* (1854—1923), заснував Київське товариство дітячих лікарів і Товариство сприяння вихованню і захистові дітей, він був також ініціятором І-го Всеросійського з'їзду дитячих лікарів та одним із ініціяторів Міжнароднього з'їзду дитячих лікарів.

Професор Київського Університету, а потім Київського Медінституту *Ф. Д. Рум'янцев,* що керував катедрою дитячих хвороб протягом 35 років і виховав низку українських педіятрів, багато працював над питанням рахіту, дифтерії, шкарлятини та інших дитячих захворювань. Проф. *Є. Л. Скловський* зорганізував одну з перших в Україні дитячих консультацій (Київ) і був організатором Київського Інституту охорони материнства та дитинства.

Відомим педіятром був проф. *Олександер З. Лазарев* (1870—1951), він довгий час був науковим керівником Київського Інституту охорони матері та дитини, також написав дуже відомий підручник «Семиотика и диагностика детских болезней». Проф. Лазарев був блискучив клініцистом і видатним педагогом.

Велику ролю у вивченні різних проблем педіятрії відідгравали й відіграють українські інститути для охорони здоров'я матері й дитини у Києві, Харкові, Львові та Мукачеві. У Харківському та Київському Інститутах Охмадиту провадились поглиблене вивчення питань фізіології, гігієни та дієтетики дитини. Наукові співробітники Харківського Інституту багато працювали над проблемами рахіту, ревматизму та дизентерії у дітей, зокрема вони перші в СССР використали методу перливання крови в дитячій практиці, опрацювали новий спосіб терапії ревматизму у дітей ультрафіолетовими променями, запропонували низку засобів лікування та профілактики дизентерії та опрацювали низку метод передчасного переривання вагітности.

Співробітники Київського Інституту Охмадиту багато працювали над проблемами дитячої захворювальности, смертности та над організаційними формами боротьби з ними, над показниками фізичного розвитку у дітей різних вікових груп. Останнім часом інститут провадить роботу над патоґенезою токсикозів у дітей раннього віку, патоґенезою токсичної диспепсії, над проблемами дієтетики у дітей, над вивченням менінґіту тощо.

Відомими діячами цього інституту, крім згаданих вище, є професори *Н. А. Максимович, Олена М. Хохол, А. П. Ніколаєв.*

Проф. *А. Ф. Зеленський* (Дніпропетрівське) працював над питанням фізіології та патології новонароджених дітей, зокрема присвятив багато уваги особливостям серцево-судинної системи у новонароджених. Професори *В. Г. Балабан* і *О. М. Хохол* встановили значну ролю дизентерійного збудника в етіології кишкових токсикоз. Над питаннями клініки, дігностики та лікування хронічної дизентерії працював проф. *О. В. Черкасов.* Професори *Д. Л. Сігалов* та *І. С. Дашко* вивчали особливості патогенези клініки та діягностики сальмонельозних захворювань у дітей. Над проб-

лемою пневмонії у дітей працювали професори *Д. Л. Сігалов, Н. А. Максимович* і *В. Д. Чеботарьова.*

У Львівському Інституті Охмадиту та Львівському Мединституті вивчаються патогенеза і клініка черевного тифу в дитячому віці та деякі методи лікування ревматизму у дітей.

Проф. *А. Н. Федорович* (Чернівецький Мединститут) багато працював над вивченням гельмінтози у дітей раннього віку.

Над питанням лікування туберкульози менінґіту, міліярної туберкульози та інших форм туберкульози у дітей працювали проф. *В. О. Білоусов* та *О. С. Кошель-Плескунова.*

З видатних професорів Львівського Університету, а потім Мединституту, слід згадати *Ф. Ґроєра,* відомого своїми оригінальними працями з ділянки алергії та профілактики туберкульози. Він, до речі, був організатором Інституту Охмадиту у Львові. З ним працював д-р Коржинський зі Львова.

Найвидатнішим *дермато-венерологом* України був проф. Київського Мединституту *О. М. Тижненко.* Це була високоосвічена й висококультурна людина, свідомий українець, прекрасний педагог. Очолювана ним катедра проводила не лише цікаві праці в галузі лікування шкірних хвороб, але й деякі експериментальні роботи, зокрема Тижненко з учнями опрацьовував питання значення алергії у патогенезі шкірних хвороб, питання електролітотерапії, його учень доц. *Богданович* вивчав псоріязу, інший співробітник його катедри доц. *Кройчик* працював над питанням алергії при гонореї та шкірних хворобах. У його клініці провадилися також праці з ділянки лікування шкірної туберкульози.

Другим відомим венерологом України була *Оксана О. Каришева,* вона створила першу лікарню для дітей сифілітиків, а потім довший час працювала в ділянці дитячої венерології у Харкові. О. О. Каршива, була найвідомішим дитячим лікарем-венерологом в Україні, працювала також над біохемічними змінами при дерматозах, при фурункульозі, над питанням імунітету, алергії при гонореї, а в останні роки над проблемою лікування гонореї антибіотиками. Її перу належить ряд монографій, зокрема монографія про гонорею у дітей.

Відомим одеським дермато-венерологом був проф. *Єгор С. Главче* (1871—1919), що зорганізував першу в Україні міську поліклініку для шкірних, венеричних і сечостатевих хворих. У 1922 р. вона була перетворена на перший в Україні науково-дослідний Шкірновенерологічний Інститут. У цьому інституті, крім *Є. С. Главче,* працювали *Мгеберов, Перкель Хорошин* та інші видатні дерматологи.

Організатором венерологічної допомоги та наукової праці в галузі дерматовенерології у Харкові був проф. *А. Н. Федоровський*, який укупі з проф. *Олександром М. Кричевським* (1896—1956), зорганізував Український (Харківський) Науково-дослідний Шкірновенерологічний Інститут. Професор *О. М. Кричевський* працював багато в галузі алергії та патогенези шкірних хвороб, над питанням етіології псоріязи, пемфіґусу, гострого червоного вовчого лишаю, над питанням лікування туберкульози шкіри, над лікуванням корости. Крім того вкупі з своїми співробітниками він опрацьовував проблему вітамінотерапії шкірних хвороб, запропонував у своїй клініці електролітотерапію і запропонував етіопатогенетичну клясифікацію дерматоз.

Над проблемами сифілідології працював проф. *Л. А. Соболев* з учнями. Над питанням розповсюдження сифілісу та методами його лікування багато працював також Львівський Медінститут.

Харківський та Львівський Медінститути у післявоєнні роки багато уваги приділяли проблемі дерматомікоз *(Б. Я. Задорожний, Білостоцька, Дем'яненко* та інші). Питаннями лікування туберкульози шкіри займалися *О. М. Кричевський, Кузнець, Мень* та інші.

Всесвітню славу для України з галузі *офтальмології* принесли роботи академіка *Володимира П. Філатова* (1875—1956) в галузі пересадження рогівки. Розвиток цієї операції в Україні має свою славну історію. Талановитий київський окуліст *О. Ф. Шимановський* перший у світі зробив пересадження всього переднього відділу ока, перший у Росії зробив гомопластичну операцію рогівки і перший використав труповий матеріял для пересадження рогівки.

Пересадження рогівки робили також українські окулісти *К. М. Сапежко* та *В. Н. Хвалинський*. Заслугою В. П. Філатова є те, що він докладно опрацював цей метод лікування, винайшов і сконструював укупі з техніком А. П. Марцинковським різні інструменти для цієї операції, розробив методи консервації трупової рогівки і зробив цю операцію незвичайно популярною не лише в Україні, а й далеко за її межами.

Другою великою заслугою В. П. Філатова є запровадження тканинної терапії. Одержавши блискучий лікувальний ефект від пересадження консервованої рогівки при запальних процесах у роговій оболонці, В. П. Філатов почав досліди дії трупової консервованої шкіри при шкірних захворюваннях. Так, напр., консервована на холоді шкіра дала прекрасний результат при лікуванні вовчака. Внаслідок довгорічної праці В. П. Філатов прийшов до узагальнення, що будь-яка тканина тваринного чи рослинного походження може стати цілющою, якщо її поставити в несприят-

ливі умовини, як наприклад, консервація її на холоді або зберігання в темряві. В. П. Філатов та його послідовники використовували, як лікувальні матеріяли, шкіру, підшкірну клітковину, м'язи, судини, нерви, мозок, очеревину, пляценту, спинно-мозкову рідину з трупів тощо. З матеріялів рослинного походження були випробовані альое, подорожник, аґава та інші рослини, які консервовано в холоді та в темряві. Нарешті В. П. Філатов застосував з лікувальною метою автоклявіровані матеріяли. В. П. Філатов утановив що речовини, які утворюються у консервованих матеріялах і які він назвав «біогенними стимуляторами», є теплостійкі і витримують багаторазове автоклявірування.

Ідеї В. П. Філятова про тканинну терапію підхоплені тепер у всьому світі і мають тисячі послідовників. Крім В. П. Філатова над проблемою тканинної терапії працювало багато інших українських дослідників *(А. Ф. Черняк, І. І. Чикало, В. В. Скородинська, В. Н. Кефер, А. В. Благовіщенський, В. А. Бібер* та інші). Пересадженням рогівки займались у Києві *А. Г. Васютинський* і *М. А. Петруня*, у Харкові *Я. Г. Замковський, Р. О. Смілянський, Є. Т. Ткаченко, Г. К. Осаулко* та інші.

Відомим офтальмологом, чудовим оператором і талановитим педагогом був проф. Київського Мединституту *М. А. Левитський*, довголітній керівник катедри і виховник низки офтальмологів України. Дуже здібними офтальмологами були його учні доц. *К. М. Гаєвич* та доц. *І. А. Кореневич*.

Багато праць в Україні присвячено етіології, ранній діягностиці та лікуванню главкоми *(С. Ю. Кальфа, А. Є. Шевальов, І. Г. Єршкович, А. Я. Самойлов)*. Зокрема українські офтальмологи запропонували оригінальні тонометри (реактонометр *А. І. Дашевського*, вакуумтонометр *Л. Б. Радзіховського*, електрофототонометр *С. Ю. Кальфа)*. При главкомі також запроваджено тканинну терапію з добрими наслідками.

Тому що в Україні ще й досі поширена трахома, немало праць присвячено епідеміології, діягностиці та лікуванню трахоми *(А. С. Гольдфедер, А. Г. Васютинський, К. І. Цикуленко, Д. Г. Бушмич, Ф. М. Костенко, А. Д. Кришта* та інші).

Над питанням очного травматизму працювали *А. Я. Самойлов, Д. М. Натансон, І. С. Черкасов, А. І. Дашевський, І. А. Кореневич, П. Ф. Кривецький* та *С. А. Бархаш* вивчали питання сліпоти в Україні.

Над проблемою злоякісних новоутворів очей та орбіт працював проф. *І. І. Меркулов, Р. З. Копит, Р. Н. Жаботинська, Л. М. Мірошникова, А. В. Войно-Ясеницький* та інші. Над туберкульозою ока працювали *А. Я. Самойлов, Куда, О. Я. Хом'як, Ф. І.*

Юзефова; над вивченням клініки сифілісу ока — *І. І. Казас, П. П. Прокопенко.*

С. А. Бархаш з успіхом проводив пересадження рогівки у дітей з більмами.

Тепер найвідомішим офтальмологом України є *Н. О. Пучківська.*

Оториноляринголоґія в Україні до революції не була виділена в окрему галузь медицини, і ознайомлення студентів-медиків з оториноляринголоґією проводилося звичайно або терапевтами або хірургами. З 1899 р. курс ляринголоґії в Києві читав *М. М. Волкович,* він багато працював над проблемою склероми і над оперативним лікуванням стійких звужень горлянки, її вивихів та переломів.

Першим професором оториноляринголоґії треба вважати *Олександра М. Пучківського* (1881—1942), який уже в 1918 р. читав на Вищих Жіночих Курсах в Одесі курс оториноляринголоґії та зорганізував першу клініку оториноляринголоґії в Україні. З 1922 р. О. М. Пучківський очолював катедру оториноляринголоґії Київського Медичного Інституту. З клінки Пучківського вийшло більше як 200 наукових праць.

Другим професором оториноляринголоґії в Україні був керівник катедри Харківського Медичного Інституту *С. Г. Сурукчі,* він відкрив клініку оториноляринголоґії при Харківському Медичному Інституті. Видатним ляринголоґом був проф. *С. М. Компанієць,* який довший час керував оториноляринголоґічною катедрою Дніпропетрівського, а потім Харківського Медінституту.

Високоосвіченим фахівцем та надзвичайно добрим отохірургом був проф. *С. Є. Ставраки,* який керував катедрою оториноляринголоґії Київського Інституту Удосконалення Лікарів, а до революції відомим оториноляринголоґами Києва були *Л. Гиренко, М. Я. Харшак, К. Кособудський, А. С. Де-Ленс* (до речі, один із перших бронхоскопістів у Росії). *Н. П. Трофимов* у Києві керував оториноляринголоґічною клінікою при військовому шпиталі. Пізніше *М. Я. Харшак* був професором Київського Інституту Удосконалення Лікарів а *Л. Гиренко* був професором Київського Медінституту.

Видатним оториноляринголоґом був *Андрій Митрофанович Кекало,* що працював спочатку асистентом *О. М. Пучківського,* а потім керував оториноляринголоґічним відділом Українського Туберкульозного Інституту в Києві.

В Одесі катедру оториноляринголоґії, яка була заснована в 1925 р. очолював проф. *М. Н. Розенблят.* Дитячою оториноляринголоґією займався і займається проф. *Олекса С. Коломийченко,* який керував першою в Україні дитячою оториноляринголоґічною

клінкою в Києві. Талановитим українським оториноларингологом є *Л. А. Зарицький,* який дуже багато працював над питанням риносклероми, а тепер очолює катедру оториноларингології.

Катедру оториноларингології Львівського Медінституту очолює *С. В. Михайловський* з його клініки вийшло більше як 100 наукових праць, присвячених склеромній хворобі, проблемі отитів та тонзилітів. Катедру Вінницького Медінституту очолює проф. *В. П. Ярославський* його клініка опрацьовує переважно питання склероми дихальних шляхів. Клініку оториноларингології Медінституту в Дніпропетровському очолює проф. *Л. А. Луковський,* який дуже багато уваги приділив вивченню мікрофльори горлянкового лімфатичного кільця та мікрофльорі піднебінних мигдаликів.

Оториноларингологічну клініку Кримського Медінститут очолює проф. *А. М. Рейнус.*[17]

Нарешті слід згадати про *Г. С. Трамбицького,* що більше як 25 років керував отоларингологічним відділом Українського Інституту Праці та Професійних Захворювань, та *О. О. Скрипта,* який був директором Українського Науководослідного Оториноларингологічного Інституту.

Основні проблеми, які опрацьовувались українськими оториноларингологами, були такі: анатомія та фізіологія вуха, горла, носа, різні методи оперативного лікування верхніх дихальних шляхів, склерома дихальних шляхів, алергічні захворювання верхніх дихальних шляхів, питання отоневрології, тонзилярна проблема, питання глухонімоти, вивчення впливу антибіотиків та хемічних препаратів на хвороби верхніх дихальних шляхів, питання променевої терапії при злоякісних пухлинах, проблема лікування опіків та рубцевих звужень стравоходу, нарешті лікування туберкульози верхніх дихальних шляхів та вуха.

В Україні видано низку монографій із проблем оториноларингології, зокрема підручних хвороб вуха, горла, носа — *С. М. Компанійця.*

Наукова праця в галузі психіятрії та нервових захворювань поставлена в Україні дуже широко, завдяки існуванню двох великих науково-дослідних психоневрологічних інститутів і багатьох катедр психіятрії та нервових захворювань при медичних інститутах України. Для того, щоб уявити собі розмах наукової роботи в галузі психіятрії та нервових хвороб, можна навести такий приклад: лише з одного українського науково-дослідного психоневрологічного інституту за 35 років його існування вийшло більше як 2500 наукових праць. Цей Інститут видав 66 томів

[17] У останні роки склад керівників катедр оториноларингології дещо змінився. Дивись працю: «Медична освіта в Україні», — ст. ст. . 11—95.

збірників праць, 19 монографій та провів більше як 20 наукових сесій. Коли додати до цього, що з катедр психіятрії та нервових хвороб також виходило багато праць, що при Інституті Фізіології АН УССР працює також сильний відділ психіятрії та патології вищої нервової діяльности, то можна собі досить ясно уявити обсяг наукової праці в цій галузі медицини в Україні.

На початку нашої статті ми вже згадували, що ще до революції в Україні працювали такі відомі психіятри, як *І. О. Сікорський, П. І. Нечай* і *В. М. Гаккебуш.* В Одесі катедрою психіятрії керував *Є. О. Шевальов,* у Дніпропетровському *Д. Б. Франк.* Вже в 1921 р. в Харкові створився Український Психоневрологічний Інститут, а також Інститут Клінічної Психіятрії та Соціяльної Психогігієни. У 1922 р. зорганізовано Психоневрологічний Інститут у Києві, а в 1930 р. — в Одесі.

З 1925 р. спочатку в Києві, а потім у Харкові видавались журнали «Современная психоневрология» та «Советская психоневрология».

У 1932 р. на базі харківських вищезгаданих інститутів створено Українську Психоневрологічну Академію, яка, власне, була найважливішим центром психоневрологічної науки для всього СССР.

У цій психоневрологічній академії працювали такі відомі українські психіятри, як *О. І. Ющенко, В. П. Протопопов, О. О. Гейманович,* київський гістолог *Л. І. Смірнов, О. М. Ґрінштейн, Г. В. Фольборт, Д. Є. Альперн, К. І. Платонов, Н. Г. Понировський.* З Казані та Москви були запрошені для роботи в академії *Т. І. Юдин, М. С. Лебединський, О. М. Леонтьєв* та інші.

Основоположник біохемічного напряму у психіятрії, академік *Олександер І. Ющенко* (1869—1936), багато працював над проблемою біохемічних змін у невротиків, під його керівництвом провадилося вивчення клініки та етіопатогенези невроз, зокрема при ендокринних захворюваннях, спеціяльна увага приділялася вивченню патофізіології емоцій.

Видатний психоневролог та психіятр, член АН УССР, *Віктор П. Протопопов* (1880—1957), працював над патогенезою, профілактикою та лікуванням схізофренії та маніякально-депресивної психози. За концепцією школи В. П. Протопопова, схізофренія розглядається як захворювання всього організму, яке розвивається на основі природної, а також придбаної слабости фізіологічних систем під впливом несприятливих факторів зовнішнього середовища. На підставі цієї концепції школа В. П. Протопопова запровадила лікування схізофренії комплексним методом: впливом дієти, ендокринних та вітамінових препаратів, терапії сном і

невроплегічними засобами в комбінації з охоронно-стимулюючим режимом. Щодо маніякально-депресивної психози, то спалахи цього захворювання, на думку В. П. Протопопова, є результатом недостатнього енергетичного обміну речовин і глибоких розладів вуглеводного, фосфорного та товщевого обміну.

Проф. *Тихон І. Юдин* (1879—1949) також багато працював над проблемою схізофренії, зокрема виділив її органічні судинні та ендокринно-токсичні форми.

Проф. *Ніна П. Татаренко* вкупі з своїми співробітниками вивчала проблеми психопатології, церебральної патофізіології та методи лікування схізофренії. Професори *Б. М. Маньківський, В. В. Селецький, О. О. Гейманович* ще в 20-их роках цього сторіччя вивчали епідемічно-летаргічний енцефаліт, професори *В. В. Селецький, І. О. Гілула* та *В. М. Слонімська* (Київ) провадили велику працю для вивчення невроінфекцій (нервова патологія при черевному тифі, при дизентерії та інших інфекційних захворюваннях).

Проф. *Борис М. Маньківський* вивчав клініку, патогенезу і терапію дисемінованої склерози та опублікував 1940 р. спеціяльну монографію про це захворювання. *М. С. Маргулісові* з мікробіологами *Шубладзе* і *Соловйовою* вдалося довести наявність специфічного вірусу при дисемінованій склерозі і при енцефаломіеліті.

Г. Д. Лещенко, Д. І. Панченко, П. І. Міньйович, Савенко, Рузинова, Колісніков також багато працювали над невроінфекціями, зокрема останні вивчали геморагічну лихоманку, енцефаломіеліт та гострий поліоміеліт.

Інтоксикаційну патологію нервової системи вивчали *І. О. Гілула, Б. М. Маньківський, В. М. Слонімська* (отруєння окисом вуглецю). *О. М. Ґрінштейн* вивчав отруєння марганцем, *А. А. Модель* вивчав патологію нервової системи при отруєнні сірковуглецем.

Г. І. Маркелов, О. М. Ґрінштейн, А. Г. Гейманович, Г. Д. Лещенко, Л. Л. Синегубко, П. В. Миртовський вивчали захворювання веґетативної нервової системи, зокрема впливи кори головного мозку на веґетативні функції та на трофіку.

Травми нервової системи вивчались у низці інститутів та катедр *(М. Н. Нейдінґ, З. О. Гейманович, Л. І. Смирнов, Л. Б. Литвак, Л. Л. Синегубко, Н. І. Погибко, А. Л. Лещенський та інші).*

Над питанням епілепсії працювали *О. О. Гейманович, Г. Д. Лещенко, Л. Б. Литвак, В. С. Сурат,* вони вивчали різні варіянти епілептичного припадку та сенсорні розлади при елілепсії. *Є. О. Попов* і *Ф. І. Бродський* встановили зміни водного обміну при епілепсії. Проф. *Я. П. Фрумкін* (Київ) із співробітниками вивчали особливості психічної патології хворих на епілепсію, а також пи-

тання патогенези та терапії епілепсії. З клініки Фрумкіна вийшла велика праця *І. М. Сливка* про патогенезу епілепсії.

Над питанням пухлин мозку працювали *Л. І. Смирнов, Савченко, Хоминський, А. Д. Дінабург, С. К. Нейдінг, Б. М. Маньківський, С. Н. Савенко, В. О. Лазарев, О. О. Гейманович* та інші. *С. Н. Савенко* всебічно вивчав клініку, патогенезу і патоморфологію пістряка головного мозку. *Я. І. Павловський* працював над пухлинами головного мозку та над їх хірургічним лікуванням і написав спеціяльну монографію на цю тему. *В. В. Брайловський* із співробітниками вивчав клініку проґресивного паралічу, зокрема проблеми ранньої діягностики цього захворювання.

Останнім часом *В. П. Протопопов* та його учні працювали над методикою дослідження процесів мислення, над проблемою експериментальних неврозів.

Із неврохірургів України слід згадати проф. *В. М. Шамова,* який надрукував низку розділів у підручниках хірургії про ушкодження і захворювання спинномозкових нервів, про помилки й небезпеки при операціях на периферійних нервах; проф. *І. М. Іщенка,* проф. *М. Б. Юкельсона,* проф. *З. О. Геймановича,* у клініці якого зроблено коло 2000 операцій на нервовій системі; проф. *П. С. Бабицького,* який перший у СССР читав цикл лекцій з неврохірургії; проф. *Л. М. Рождественського,* який керує неврохірургічним відділом Львівського Медінституту; професорів *Є. М. Філенка* (Вінниця), *Д. А. Василенка* (Дніпропетровськ), *Ф. Л. Лесницьку* (Сімферопіль), *С. А. Верхратського* (Станиславів), *В. М. Нечипорука* (Тернопіль).

Вище ми зробили короткий огляд стану медичної науки в Україні у першій половині XX-го століття. Для опису всіх досягнень української науки в галузі біології та медицини, для докладного розгляду наукових праць українських учених медиків, для висвітлення їх педагогічної та клінічної праці потрібно було б писати цілі томи. Дуже цікаво було б висвітлити також докладніше їх біографії, їх постаті, як людей і громадських діячів, але обсяг нашої роботи, на жаль не дає нам цієї можливости.[18]

Авторові цих рядків були персонально знайомі десятки з перелічених вище українських учених-медиків.

Одні з них були незабутніми вчителями автора, як наприклад, професори С. М. Реформатський, В. О. Плотников, О. В. Фомін, А. В. Старков, Ф. А. Цешківський, В. П. Кибальчич, В. Ю. Чаговець, Г. Л. Шкавера, О. Г. Черняхівський, М. П. Вашетко, П. О. Кучеренко, В. В. Удовенко, В. Я. Підгаєцький, С. С. Каган, М. Д.

[18] Про низку вчених-медиків України , автор пише в інших статтях цього збірника, а також в інших своїх працях (дивись список літератури).

Стражеско, Т. Г. Яновський, М. М. Губергріц, В. В. Селецький, М. А. Левитський, О. М. Тижненко, Г. Ф. Писемський, О. І. Крупський, Ф. Д. Рум'янців, О. П. Кримов, Є. Г. Черняхівський, А. А. Чайка, С. Л. Тимофіїв, І. Н. Зав'ялів, О. М. Пучківський, П. М. Богаєвський, Б. М. Маньковський, В. М. Іванов та низка інших. Інші були безпосередніми керівниками клінічної та експериментальної праці автора, як наприклад, Т. Г. Яновський, А. М. Зюков, В. В. Виноградов, Д. Я. та Л. Я. Епштейни, В. В. Радзимовська, Н. С. Морозовський й інші.

З низкою видатних українських учених, як академік В. Г. Дроботько, дійсний член АН УССР М. М. Сиротинін, проф. М. П. Нещадименко проф. Б. П. Кучеренко, проф. Р. Й. Драбкіна, С. А. Томилін, доцент В. М. Бобрецька, доц. В. М. Савич, доц. С. В. Василенко, доц. А. М. Кекало, доц. Б. П. Александрівський, доц. Н. П. Корнюшенко, доц. Б. Куценок, доц. М. І. Соркіна, проф. О. С. Мамолат, д-р С. М. Сисак, д-р Ю. Ф. Богменко та інші, автор цих рядків працював в Українському Київському Науково-Дослідному Інституті Туберкульози і мав можливість зблизька спостерігати їх наукову та громадську діяльність.

З низкою видатних українських учених авторові приходилось часто зустрічатися на різних з'їздах, конференціях, при тимчасовій співпраці в різних інститутах та комісіях, а також під час праці автора в Управлінні Науки Народнього Комісаріяту Охорони Здоров'я (академіки Вернадський, Заболотний, Богомолець, Палладін, Корчак-Чепурківський, Леонтович, Вотчал, Шмальгавзен, Мельников-Разведенков, Смірнова-Замкова, професори Кронтовський, Татаринов, Горєв, Кавецький, Файншмідт, Хмельницький, Яхніс, Рабухін, Сукенніков, Меерсон, Рубінштейн, В. Х. Василенко, Ф. Я. Примак, В. С. Рождественський, О. А. Кисіль, В. А. Воробйов (фтизіятр), Сауляк-Савицька, Махулько-Горбацевич, Капран, Дейкун, Гаценюк, Улянов та багато інших).[19]

Багато з вищезгаданих людей були не лише видатними діячами української медичної та біологічної наук, талановитими експериментаторами чи клініцистами, але й великими гуманістами, відданими українськими патріотами.

Дехто з них загинув у в'язницях та концентраційних таборах СССР саме за те, що був гуманістом у кращому розумінні цього слова, безмежно любив свою Батьківщину і свій нарід. Багато з них змушені були еміґрувати, залишаючи свою улюблену працю, своїх учнів. В особах цих людей наша Батьківщина безумовно втратила видатних учених і добрих патріотів.

---

[19] Персонально йому знайомих вчених медиків та співробітників автор відмітив у цій праці за їх повними іменами раніше.

Інші досягли вершин наукової медичної кар'єри в Україні та поза її межами, і можна мати надію, що вони принесуть ще багато користи нашій Батьківщині, нашому народові і ще довго будуть прославляти ім'я української науки.

Можна було б багато чого писати про таких велетнів української науки, як покійний акад. Т. Г. Яновський, що був не лише видатним ученим, блискучим клініцистом-терапевтом, але й найпопулярнішим лікарем України, людиною великої душі й серця; про акад. М. Д. Стражеска, неперевершеного викладача, всебічного ерудита, дослідника-клініциста, людину великого европейського масштабу та европейського способу думання; про М. М. Сиротиніна, одного з талановитіших патофізіологів України; про єврея Н. С. Морозовського, який був одним із найкращих дослідників туберкульози серед українського селянства, одним із творців Українського Центрального Науково-Дослідного Інституту Туберкульози в Києві, про людину, яка в кожній вільній країні була б гордістю народу та уряду, але в УССР була під наглядом НКВД.

Можна було б багато писати про трагічну долю десятка видатніших українських учених, як от про професорів В. Удовенка, О. Черняхівського, В. Підгаєцького, А. Барбара та інших, які загинули від совєтського терору виключно через те, що любили свою Батьківщину, і свій нарід. Можна було б писати багато про світлі постаті та сумний кінець таких людей, як проф. М. Нещадименко, доц. С. Василенко, доц. А. Журавель, проф. Б. Кучеренко, проф. В. С. Рождественський та ін.

Багато чого можна було б сказати про проф. В. Радзимовську, жінку, яка з'єднувала в собі жіночий чар з надзвичайною ерудицією вченого біохеміка, про молодого, але геніяльного вченого проф. В. Балицького, про одного з найкращих рентґенологів України проф. В. Бобрецьку, про високоталановитого дослідника та клініциста Івана Базилевича, блискучого клініциста Володимира Солнцева, видатного хірурга проф. Бориса Андрієвського, про проф. М. Міщенка, П. Богаєвського, І. Дадвидова, М. Вєтухова, М. Шидловського, Е. Виноградову, Л. З. Зафійовську, відомого біолога проф. І. Розгона, про молодших, але багатонадійних учених: проф. Р. Осінчука, доцента Я. Воєвідку та про десятки інших талановитих учених, здібних лікарів та біологів, які під тиском сталінської диктатури залишили свою Батьківщину і були примушені шукати притулку у вільному світі.

Багато можна було б оповісти про те, як не дивлячись на жахливий терор, у середовищі українських учених медиків та біологів, у громаді українських лікарів та студентів, що були нашими учнями, не вмирала любов до рідного краю, завжди живі були

ідеї гуманізму, християнські почуття, які типові для кожного дійсного вченого і кожного лікаря.

Багато можна було б писати... Та на цьому місці ми хочемо лише підкреслити, що політичні системи та уряди приходять та відходять, але досягнення науки і світлі постаті вчених — жреців цієї науки та лікарів — слуг суспільства є вічні.

Українська медична наука не може ще сьогодні говорити повним голосом, українські вчені примушені на Батьківщині виступати лише, як статисти неіснуючої совєтської науки. Їм, особливо найвидатнішим із них, сьогодні чіпляють назву совєтських учених, українську наукову мову заганяють у підпілля, але те, що творили творять і будуть творити українські вчені, незнищенне. Самоцвіти української медичної науки, сяйливі досягнення, що мають нерідко всесвітнє значення, були і будуть вічно зберігатись у скарбниці і то не совєтської безособової, а української національної науки.

Віримо, що прийде час, коли українська наука буде звільнена від примусової московської одежі, від накиненої їй згори марксоленінської догми, коли вона зможе говорити вільно повним голосом.

Прийде час, коли українські вчені будуть суверенно виступати на міжнародньому форумі, як представники самостійної, а не підневоленої, окупованої України. Лише тоді весь світ дізнається, які великі скарби внесли українські вчені медики у скарбницю світової науки, лише тоді українські вчені медики займуть відповідне місце в Пантеоні вчених медиків світу. До того ж часу нашим святим обов'язком є висвітлювати при кожній нагоді чужинцям працю наших учених на Батьківщині та пропаґувати у світі досягнення української медичної науки.

Маємо надію, що ця наша скромна праця прислужиться українським лікарям та українській інтеліґенції при виповненні цієї важливої місії.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Ця праця написана на підставі архіву автора, вивчення наукових праць опублікованих у медичних часописах та збірниках праць АН УССР, дослідних та навчальних медичних закладів УССР, як також у медичних часописах СССР.

Також використані для праці наступні монографії та збірники:

1. *Ашурков Е. Д., Барсуков М. И., Морозов Н. Н., Новиова М. П., Слонимская И. А.* Очерки истории здравоохранения СССР (1917—1956). М. 1957.

2. *Бабский Е. Б.* Основоположник ионной теории возбуждения, В. Ю. Чаговец. М. 1956.
3. *Багдасарьян С. М.* Очерки истории высшего медицинского образования. М. 1959.
4. *Бодров Н. В., Краюхін Б. В.* Видатний радянський фізіолог О. В. Леонтович. К. 1950.
5. *Бородулин Ф. Р.* История медицины.. М. 1961.
6. *Брейдо И. С.* История антисептики и асептики в России. Л. 1956.
7. *Буланкин И. Н.* А. Я. Данилевский — основоположник отечественной биохимии. Х. 1950.
8. *Владимиров Г. Е.* Основоположники отечественой биохимии. Л. 1950.
9. *Воронцов Д. С.* В. Ю. Чаговець — основоположник сучасної електрофізіології. К. 1957.
10. *Воронцов Д. С., Нікітін В. М., Серков П. М.* Нариси з історії фізіології на Україні. К. 1959.
11. *Гольдин Г. И.* К истории отечественной урологии. М. 1964.
12. *Гончарова Е. Е., Полякова Н. М., Штутман Ц. М.* Очерки по истории биохимии на Украине. К. 1954.
13. *Даль М. К.* Г. Н. Минх. К. 1956.
14. Двадцять років радянської медицини на Україні. К. 1938.
15. *Дейнека І. Я., Мар'єнко Ф. С.* Короткі нариси з історії хірургії в УССР. К. 1968.
16. *Дерябина В. Л.* Очерки развития прозекторского дела в России и СССР. М. 1958.
17. Довідник для вступників до вищих учбових закладів УССР на 1965 рік. К. 1965.
18. *Догель В. А.* А. О. Ковалевский. М.—Л. 1945.
19. Достижения советской медицинской науки за 30 лет. М. 1947.
20. Досягнення охорони здоров'я в УРСР. Збірник під редакцією П. Л. Шупика, В. Д. Братуся, К. Ф. Дупленка. К. 1958.
21. Енциклопедія Українознавства. Том І. Книги 1—3. Том ІІ. Книги 1—6. Гасла на медичні теми. Біографії видатних медиків. Париж—Нью-Йорк. 1949—1973.
22. *Жоров И. С.* Развитие хирургического обезболивания в России и СССР. М. 1951.
23. *Заблудовский П. Е.* История отечественной медицины. М. 1960.
24. *Залкинд С. Я.* Илья Ильич Мечников. М. 1957.
25. Історія Академії Наук УССР. Томи 1—2. К. 1967.
26. Історія Київського Університету (1834—1959). К. 1959.
27. История хирургических обществ России и СССР. Л. 1969.
28. История естествознания в России. Томи 1—3. М. 1957—1962.
29. История медицины СССР. Под редакцией Б. Д. Петрова. М. 1964.
30. История Академии Наук СССР. Томи 1—3. М. 1958—1960.
31. К истории медицины на Украине. Львів 1961.
32. *Кавецький Р. Е., Балицький К. П.* Вклад ученых АН УССР в розвиток медицини. К. 1957.

33. *Каган Л. С.* 15 років радянської охорони здоров'я. Х. 1930.
34. *Каннабих Ю. В.* История психиатрии. Л. 1929.
35. *Каган С. С.* Видатний санітарний діяч України академік О. В. Корчак-Чепурківський. К. 1965.
36. *Карасик В. М.* Прошлое и настоящее фармакологии и лекарственной терапии. Л. 1965.
37. *Кац М. С.* История советской стоматологии. М. 1963.
38. *Коварский М. О.* История зубоврачевания. М. 1927.
39. *Колесов В. И.* Страницы из истории отечественной хирургии. М. 1953.
40. *Кононенко И. Ф.* Высшее медицинское образование на Украине. К. 1946.
41. *Конюс Э. М.* Истоки русской педиатрии. М.—Л. 1946.
42. *Конюс Э. М.* Пути развития советской охраны материнства и младенчества. М. 1954.
43. *Коштоянц Х. С.* Очерки по истории физиологии в России. М. 1946.
44. *Леви М. Ф.* История родовспоможения в СССР. М. 1950.
45. *Левит В. С.* Краткий очерк истории советской хирургии. М. 1960.
46. «Лікарський Вісник». Журнал Українського Лікарського Товариства Північної Америки за роки 1954—1973. Нью-Йорк—Чікаго. У цьому журналі вміщено багато праць про видатних українських вчених-медиків, як Б. Андрієвський, О. Богомолець, В. Радзимовська, П. Кучеренко та інш., про розвиток української медичної науки, хроніка подій, рецензії на наукові праці українських вчених тощо.
47. Люди русской науки. Томи 1—2. М.—Л. 1948.
48. *Мазурмович Б. М.* Розвиток зоології на Україні. К. 1972.
49. Материалы по истории рентгенологии в СССР. М. 1948.
50. Матеріяли до історії розвитку охорони здоров'я на Україні. Збірник праць під редакцією К. Ф. Дупленко. К. 1957.
51. Материалы к истории гигиены и санитарнии на Украине. Томи 1—2. К. 1962.
52. *Медведева Н. Б.* О. О. Богомолець — видатний радянський вчений. К. 1950.
53. *Метелкин А. И.* Л. С. Ценковский — основоположник отечественной школы микробиологов. М. 1950.
54. *Миленушкин Ю. И.* Выдающийся деятель отечественной медицины Д. К. Заболотный. М. 1954.
55. *Миронович Н. И.* Краткий очерк развития отечественной нейрохирургии. М. 1964.
56. *Михайлов С. С.* В. А. Караваев. Жизнь и деятельность. Л. 1954.
57. *Мультановский М. П.* История медицины. М. 1961.
58. *Мясников А. Л.* Русские терапевтические школы. М. 1951.
59. Нариси історії терапії в УССР. К. 1960.
60. *Нестерова Н. М.* А. А. Богомолец. М.—Л. 1948.
61. *Оппель В. А.* История русской хирургии. Вологда. 1923.

62. *Опришко К. Л.* Бібліографічний довідник праць з психології за 40 років (1917—1957). К. 1958.
63. Очерки по истории паразитологии. М. 1953.
64. Очерки истории медицинской науки и здравоохранения на Украине. Сборник работ под редакцией Б. Д. Петрова, В. Д. Братуся и К. Ф. Дупленка. К. 1954.
65. Очерки развития медицинской рентгенологии. М. 1948.
66. Очерки истории высшего медицинского образования и научных школ на Украине. К. 1965.
67. Очерки истории здравоохранения СССР (1917—1956). М. 1957.
68. Очерки историографии советского здравоохранения. М. 1965.
69. *Палладін О. В.* Академія Наук УССР (1919—1944). К. 1944.
70. Перший пленум ради по кадрам НКОЗ УССР 1945 р. (Матеріяли пленуму). Відпов. ред. М. І. Луганський. К. 1946.
71. *Петров Б. Д.* Очерки отечественной медицины. М. 1962.
72. *Петров Б. Д.* История медицины. Том 1. М. 1954.
73. *Пицык Н.* Богомолец. М. 1964.
74. *Планельес Х. Х.* В. К. Высокович. М. 1953.
75. *Плотников Н. Н. и Засухин Д. Н.* Из истории борьбы с малярией в СССР. М. 1953.
76. *Плющ Василь.* Охорона здоров'я в Україні. Енциклопедія Українознавства. Том 1. Частина 3. Мюнхен—Нью-Йорк. 1949.
77. *Плющ Василь.* Медична освіта та медична наука в Україні. «Лікарський Вісник», ч. 1 за травень 1954. Нью-Йорк.
78. *Плющ Василь.* Медична освіта та медична наука в Україні. «Український Збірник». Книга 7. Мюнхен 1956.
79. *Плющ Василь.* Охорона здоров'я в Україні. Монографія. Мюнхен 1956.
80. *Плющ Василь.* Коротка історія охорони здоров'я в Україні. «Український Збірник». Книга 9. Мюнхен 1957.
81. *Плющ Василь.* Третій З'їзд Фтизіятрів УССР. «Лікарський Вісник» ч. 2/25 за квітень 1962 р. Нью-Йорк—Чікаґо.
82. *Плющ Василь.* Четвертий З'їзд Фтизіятрів України. «Лікарський Вісник», ч. 4/31 за жовтень 1963 р. Нью-Йорк—Чікаґо.
83. *Плющ Василь.* Сучасний стан охорони здоров'я та медичної освіти в Україні. «Лікарський Вісник», ч. 1/32 за січень 1964 р. Нью-Йорк—Чікаґо.
84. *Плющ Василь.* Медицина. Енциклопедія Українознавства. Том 2. Книга 4. Париж—Нью-Йорк. (Окрема відбитка).
85. *Плющ Василь.* Охорона здоров'я на Україні (1945—1966). Енциклопедія Українознавства. Том 2. Книга 5. Париж—Нью-Йорк. 1969. (Окрема відбитка).
86. *Плющ Василь.* Лікарі — політичні та громадські діячі українського національного руху. Наукові Записки УТГІ. Том XVIII. (Окрема вібитка). Мюнхен 1968/1969.
87. *Pliushch V.* Health and medical services. Ukraine A Concise Encyclopaedia. Vol. II. Toronto 1971.

88. *Плющ Василь.* Нариси з історії української медичної науки та освіти. Книга 1. Мюнхен 1970.
89. *Плющ Василь.* Боротьба за Українську Державу під совєтською владою. Лондон 1973.
90. *Полонська-Василенко Н. Д.* Українська Академія Наук. Том 1—2. Мюнхен 1955—1958.
91. *Райский М. И.* Труды судебно-медицинских экспертов Украины. К. 1958.
92. *Розгін Іван.* Валентина Радзимовська. Вінніпеґ 1968. (Передмова та характеристика наукової діяльности В. Радзимовської в англійській мові В. Плюща).
93. *Ручковский Б. С.* Роль отечественных ученых в развитии экспериментальной онкологии. К. 1953.
94. *Самойлов А. Я.* Из истории отечественной офтальмологии. М. 1949.
95. *Сиротинін М. М.* Олександр Олександрович Богомолець. К. 1959.
96. *Скороходов Л. Я.* Краткий очерк истории русской медицины. Л. 1926.
97. *Скороходов Л. Я.* Как развивалась микробиология. М. 1965.
98. *Соболь С. Л.* История микроскопа, и микроскопических исследований в России. М.—Л. 1949.
99. *Соколов Е. И.* А. А. Кисель — выдающийся деятель советской педиатрии. М. 1957.
100. Сорок лет советского здравоохранения. М. 1957.
101. Сто лет Киевского Медицинского Института (1841—1941). К. 1947.
102. *Страшун И. Д.* Русская общественная медицина (1907—1917). М. 1964.
103. *Стражеско Н. Д.* Професор В. П. Образцов. К. 1947.
104. Теория и практика советской фтизиатрии. М. 1969.
105. Тридцятиріччя охорони здоров'я трудящихся в УССР (1917—1947). К. 1947.
106. Українська Радянська Енциклопедія. Том 1—17. К. 1959—1965.
107. Український Радянський Енциклопедичний Словник. Том 1—3. К. 1966—1968.
108. Українська Мала Енциклопедія. Буенос-Айрес. 1953—1962.
109. Ukraine A Concise Encyclopaedia. Vol. I.—II., Toronto 1963—1971.
110. Українська Загальна Енциклопедія. Книга Знання. Т. 1—3. Львів 1930—35.
111. Учені ВУЗів УССР. К. 1968.
112. *Файтельберґ-Бланк В. Р.* Видатний вітчизняний фізіолог. П. А. Спіро. «Фізілогічний журнал УССР». Ч. 1. 1955.
113. *Финкельштейн Е. А.* В. Я. Данилевский — выдающийся русской биолог, физиолог и протистолог. М.—Л. 1955.
114. Харьковский Государственный Университет им. А. М. Горького за 150 лет. Х. 1955.
115. Харківський медичний інститут (1810—1935). М.—Л. 1935.
116. *Хижняков В. В. и другие.* Творчество И. И. Мечникова и литература о нем. М. 1951.

117. *Ходоров Б. И.* Выдающийся русский физиолог Б. Ф. Вериго. «Журнал общ. биол.». № 12 за 1951 р.
118. *Шапиро И. Я.* Из истории медицинского образования в западных областях Украины и на Буковине. Львів 1957.
119. *Шершавкин С. В.* История отечественной судебно-медицинской службы. М. 1968.
120. *Юдин С. С.* Образы прошлого силуэты некоторых военно-полевых хирургов. М. 1944.
121. *Юдин Т. И.* Очерки истории отечественной психиатрии. М. 1951.

Vasyl Plushch, M. D.

MEDICAL SCIENCE IN THE UKRAINE DURING THE FIRST HALF OF THE TWENTIETH CENTURY

(A Summary)

The author of this study is a prominent Ukrainian scientist-physician, who for many years has been working in the field of internal medicine, tuberculosis, social hygiene, and history of medicine. The work is an elucidation of the state of medical science in the Ukraine during the first half of the 20th century. In the first part, he mentions the names of outstanding Ukrainian scientists-physicians involved in medical work at the outset of this period and describes the development of Ukrainian medical science and education, both of which experienced marked growth during the years of the Ukrainian national revolution. A number of institutions emerged during the years of the national revolution: the All-Ukrainian Academy of Sciences (VUAN), the first State University of Ukraine with Ukrainian as the language of instruction and with its own medical department, the all-Ukrainian Association of Physicians and its scientific center, the Medical-Terminology Commission; the years witnessed the beginnings of Ukrainiazation introduced at schools of medicine and the old universities in the Ukraine (Kiev, Kharkiv, Odessa, Dnipropetrovsk), the publishing activities centered on medical scientific works in the Ukrainian language, and the founding of the first Ukrainian medical scientific journal — *Ukrainski medichni visti* (Ukrainian Medical News).

In the course of these years, hundreds of Ukrainian scientists-physicians and biologists gained entrance into the once Russified fields of biological and medical sciences. They were spearheaded by the first academicians of Ukraine, such as Volodymyr Vernadsky (founder of biogeo-chemistry and first president of the All-Ukrainian Academy of Sciences), Arsen Starkiv (anatomist), Ovksentiy Korchak-Chepurkivsky (social hygienist), Yevhen Votchal (botanist), Mykola Kashchenko (outstanding biologist), and others. At the time, Ukrainian medical schools were under the direction of such well-known scientists of the older generation as Vasyl Chagovets, Vasyl and Oleksander Danylevsky, Mykola Volkovych, Theophil Yanovsky, Mykola

Strazhesko, Oleksiy Krymov, Pavlo Kucherenko, Yevhen and Oleksander Chernyakhivsky, Mykola Vashetko, Hryhoriy Pysemsky, and others.

Furthermore, in this first part, the author also lists the names of scores of Ukrainian scientists-physicians — founders of modern Ukrainian science and education — who had suffered repression at the hands of the Soviet government; among them: Professors Volodymyr Udovenko, Volodymyr Pidhayetsky, Arkadiy Barbar, Viktor Drobotko, Oleksander Krupsky, Valentyna Radzymovska, Marko Neshchadymenko, and others. He also points out the fundamental shortcomings of the Soviet system in the fields of medical education and science.

However, the major portion of the study is devoted to the examination of the development of the Ukrainian medical science from 1920 to 1960.. On the basis of a thorough analysis of a great number of literary sources and of his own observations (he was coworker in the Administration of Science at the People's Commissariate, now ministry, of Public Health of Ukraine and had for many years worked at scientific-research schools) and archives, the author dwells quite extensively on the work of medical scientific-research institutions of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, that of higher schools of learning as well as medical and scientific-research schools and in this connection mentions the names of distinguished scientists-physicians of the Ukraine and their most important works appearing during this period.

A separate section deals with the scientific work of scientists in the following fields of medicine:

Anatomy and histology: Frants Stefanis, Volodymyr Vorobyov, Mykhailo Spiriv, Oleksander Chernyakhivsky, Oleksandra Smyrnova-Zamkova, and others.

Physiology and pathological physiology: Vasyl Chagovets, Vasyl Danylevsky, Oleksander Leontovych, Oleksander Bohomolets, Mykola Syrotynin, Mykola Horiev, Danylo Vorontsov, and others.

Pathological anatomy: Mykola Melnykov-Razvedenkov, Pavlo Kucherenko, Tatiana Shvedkova-Roshee, Yevhen Chaika, and athers.

Microbiology and epidemiology: Marko Neshchadymenko, Viktor Drobotko, Lev Hromashevsky, Marko Tsekhnovitser, Serhiy Ruchkivsky, and others.

In the general, professional, communal, nourishment, social hygiene, and medical statistics: Mykhailo Ptukha, Ovksentiy Korchak-Chepurkivsky, Volodymyr Udovenko, Volodymyr Pidhayetsky, Serhiy Tomilin, Oleksander Marzeyev, Vasyl Plushch, Solomon Kahan, and scores of others.

History of medicine: Serhiy Verkhaisky, (Verkhratsky), Rostyslav Kavetsky, Vasyl Plushch, and others.

Internal medicine: Theophil Yanovsky, Mykola Strazesko, Max Huberhrits, Vadym Ivanov, Anatoliy Ziukov, Volodymyr Vasylenko, Isaac Feinschmitt, Fedor Prymak, Ivan Bazylevych, Marian Panchyshyn, and many others.

Tuberculosis: Borys Khmelnitsky, Borys Yakhnis, Noi Morozovsky, Davyd and Leon Epstein, Rakhil Drabkina, Mykola Novachenko, Vasyl Plushch, and others.

Oncology: Oleksiy Krontovsky, Rostyslav Kavetsky, Mykola Mahat, Oleksander Tymofiyevsky, Vadym Ivanov, Pavlo Kucherenko, and others.

Endocrinology: Vasyl Danylevsky, Fedor Prymak, Viktor Kahan-Yasny, Vasyl Komisarenko, Semen Henes, and others.

Hematology: Vasyl Vynohradov, Yevhen Chaika, D. Yanovsky, M. Livshits, and others.

Surgery: Mykola Volkovych, Oleksa Krymov, Mykhailo Kolomiychenko, Ivan Ishchenko, Borys Andriyevsky, Oleksander Melnikov, Mykola Amosov, and others.

Orthopedics and traumatology: Mykhailo Sytenko, Mykola Novachenko, Serhiy Tymofiyev, Oleksander Yeletsky, and others.

Urology: Andronyk Chaika, O. Proskura, B. Polonsky, and others.

Obstetrics and gynecology: Hryhoriy Pysemsky, Oleksander Krupsky, Anatoliy Nikolayev, Oleksander Yu. Lourier, L. Melnyk, Oleksander Olshanetsky, M. Kalynychenko, and others.

Pediatrics and maternity-and-child protection: Oleksander Lazarev, Olena Khokhol, Yevhen Sklovsky, V. Byelousov, Frants Groyer, and others.

Dermatology-Venerelogy: O. Tyzhenko, Yehor Hlavche, Oleksander Krychevsky, Oleksander Lourier, Oksana Karysheva, and others.

Ophthalmology: Volodymyr Filatov, Mykhailo Levytsky, Anatoliy Vasiutynsky, Nadia Puchkivska, and others.

Otolaryngology: Oleksander Puchkivsky, Oleksiy Kolomiychenko, Ivan Davydov-Davydenko, Andriy Kekalo, L. Zarytsky, S. Kompaniyets, and others.

Psychiatry and neuropathology: Oleksander Yushchenko, Valentyn Hakkebush, Viktor Protopopov, Nina Tatarenko, Mykhailo Mishchenko, Borys Mankivsky, Dmytro Panchenko, and many others.

All in all, the author affords information on more than 600 Ukrainian medical scientists.

ВИДАТНІ УКРАЇНСЬКІ ВЧЕНІ — МЕДИКИ ТА БІОЛОГИ.

ВИДАТНІ УКРАЇНСЬКІ ВЧЕНІ — МЕДИКИ ТА БІОЛОГИ.

З огляду на технічні умови в цьому Альбомі українських вчених — медиків та біологів вміщено портрети лише частини вчених, про яких згадується в статтях Збірника.

Вміщення всіх портретів надзвичайно збільшило б кошти видання Збірника, як також не всі портрети можна дістати закордоном.

Для Альбому використано, за дозволом Головного Редактора проф. д-р. Володимира Кубійовича, частину кліш з «Енциклопедії Українознавства» за що висловлюємо йому подяку.

В Альбомі вжито такі скорочення:

УВАН. — Українська Вільна Академія Наук.

УНТ. — Українське Наукове Товариство в Києві.

ВУАН. — Всеукраїнська Академія Наук.

АН УССР. — Академія Наук УССР.

НТШ. — Наукове Товариство ім. Т. Г. Шевченка.

УВУ. — Український Вільний Університет.

УТГІ. — Український Технічно-Господарський Інститут.

МПЛС НТШ. — Математично-Природописно-Лікарська Секція НТШ.

ХБМС НТШ. — Хемічно-Біологічно-Медична Секція НТШ.

УГТ. — Українське Гігієнічне Товариство.

УЛТУ. — Український Львівський Таємний Університет.

ЛМІ. — Львівський Медичний Інститут. (Медфаккурси).

УТІ. — Український Технічний Інститут у Нью-Йорку.

УЛТПА. — Українське Лікарське Товариство Північної Америки.

Д. ч. — Дійсний член.

П. ч. — Почесний член.

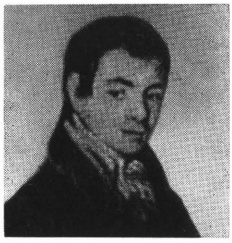
ГР. — Головний Редактор.

Редакційна Колегія.

ВЧЕНІ — ЕНЦИКЛОПЕДИСТИ.

Нестор Амбодик-Максимович.
(1744 — 1812).
Один із основоположників акушерства, педіятрії, ботаніки, фармакології.

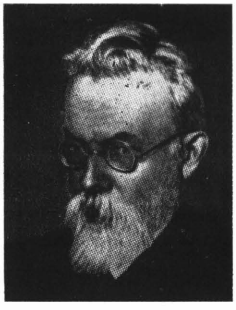

Василь Каразин.
(1773 — 1842).
Природознавець, економіст. Один із засновників Харківського Університету.

Михайло Максимович.
(1804 — 1873).
Природознавець, історик, філософ. Один із засновників та перший ректор Київського Університету.

ПРЕЗИДЕНТИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК. (ТЕПЕР АН УССР).

Володимир Вернадський.
(1863 — 1945).
Природознавець, мінералог. Основоположник біогеохемії.

Данило Заболотний.
(1866 — 1929).
Мікробіолог, епідеміолог.

Олександер Богомолець.
(1881 — 1946).
Патофізіолог.

Олександер Палладін.
(1885 — 1968).
Фізіолог, біохемік.

ПРОФЕСОРИ ВИЩИХ МЕДИЧНИХ ШКІЛ УКРАЇНИ.

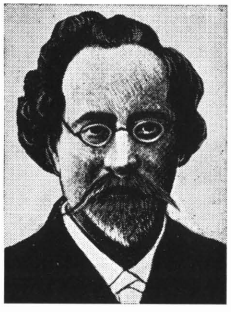
Володимир Караваїв.
(1811 — 1892).
Хірург, офтальмолог.

Олександер Вальтер.
(1817 — 1889).
Анатом, фізіолог, засновник 1-го медичного часопису в Україні.

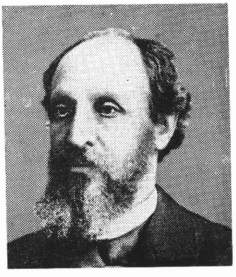
Петро Перемежко.
(1833 — 1894).
Гістолог, вивчав і описав каріокінезу.

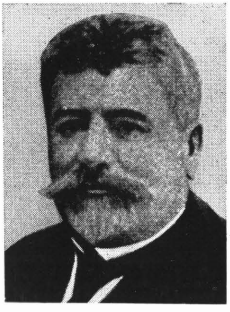
Володимир Бец.
(1834 — 1894).
Анатом, гістолог, відкрив велетенські пірамідні клітини мозку.

Григорій Мінх.
(1835 — 1896).
Патологоанатом, мікробіолог, епідеміолог.

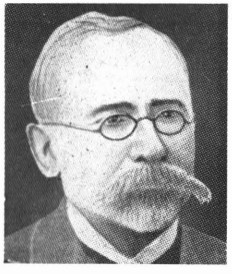
Леонард Гіршман.
(1839 — 1921).
Офтальмолог, громадський діяч.

Василь Образцов.
(1849 — 1920).
Інтерніст.

Василь Данилевський.
(1852 — 1939).
Фізіолог, ендокринолог.
Д. ч. ВУАН.

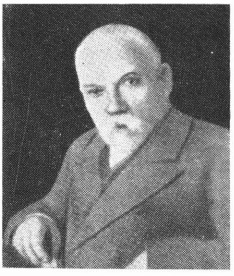

Володимир Високович.
(1854 — 1912).
Патологоанатом, мікробіолог. Один із засновників вчення про імунітет.

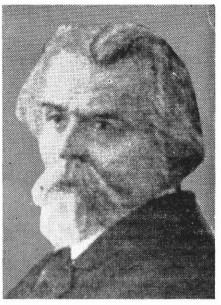
ПРОФЕСОРИ ВИЩИХ МЕДИЧНИХ ШКІЛ УКРАЇНИ.

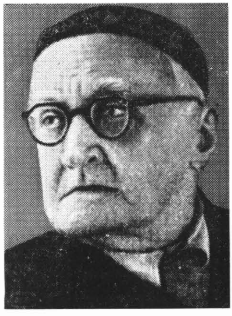
Володимир Підвисоцький.
(1857 — 1913).
Патофізіолог, мікробіолог. Один із засновників медфакультету в Одесі.

Микола Волкович.
(1858 — 1928).
Хірург. Засновник Київського Наукового Хірургічного Товариства.
Д. ч. ВУАН.

Олександер Нікольський.
(1858 — 1942).
Зоолог. Професор Харківського Університету та Мединституту. Д. ч. ВУАН.

Микола Гамалія.
(1859 — 1949).
Мікробіолог, епідеміолог. Засновник другої у світі бактеріологічної станції в Одесі. Д. ч. АН СССР і АМН СССР.

Теофіль Яновський.
(1860 — 1928).
Інтерніст. Один з основоположників української школи терапевтів.
Д. ч. ВУАН.

Федір Омельченко.
(1865 —1924).
Патолог, мікробіолог, антрополог, Д. ч. УНТ, організатор Біологічного Інституту ВУАН.

Олександер Леонтович.
(1869 — 1943).
Фізіолог, нейрогістолог,
Д. ч. ВУАН.

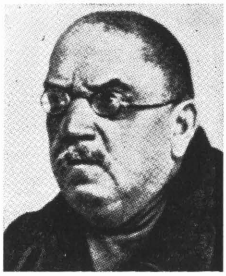

Марко Нещадименко.
(1869 — 1942).
Мікробіолог, імунолог.

Василь Чаговець.
(1873 — 1941).
Фізіолог, один з основоположників електрофізіології. Д. ч. ВУАН.

ПРОФЕСОРИ ВИЩИХ МЕДИЧНИХ ШКІЛ УКРАЇНИ.

Володимир Плотников.
(1873 — 1947).
Фізико-хемік. Директор Інституту Хемії. Д. ч. ВУАН.

Володимир Філатов.
(1875 — 1956).
Офтальмолог, творець вчення про біогенні стимулятори. Д. ч. ВУАН. та АМН СССР.

Володимир Воробйов.
(1876 — 1937).
Анатом, основоположник макро-мікроскопічного дослідження. Д. ч. ВУАН.

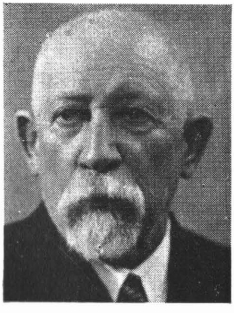
Василь Виноградов.
(1876 — 1927).
Інтерніст. Д. ч. УНТ.

Микола Стражеско.
(1876 — 1952).
Інтерніст. Засновник та директор Українського н. д. Інституту Клінічної Медицини. Д. ч. ВУАН, АН СССР, АМН СССР.

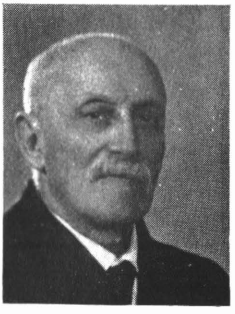
О. М. Тижненко.
Дермато-венеролог.

С. С. Селецький.
Невропатолог.

Михайло Левицький.
Офтальмолог.

Костянтин Добровольський
Гігієніст.

ПРОФЕСОРИ ВИЩИХ МЕДИЧНИХ ШКІЛ УКРАЇНИ.

Маріян Панчишин.
(1882 — 1943).
Інтерніст. Ректор УЛТУ. Голова УЛТ і УГТ. Професор Л.М.І.

Віктор Дроботько.
(1885).
Мікробіолог. Директор Інституту Мікробіології ВУАН. Д. ч. ВУАН.

Валентина Радзимовська.
(1886 — 1953).
Фізіолог, біохемік. Д. ч. УВАН і НТШ.

Макс Губергріц.
(1886 — 1951).
Інтерніст. Д. ч. ВУАН.

Борис Андрієвський.
(1898 — 1962).
Хірург. Д. ч. УВАН і НТШ.

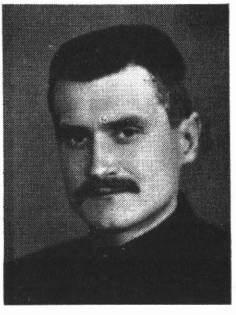
Іван Базилевич.
(1899 — 1967).
Інтерніст, геронтолог. Д. ч. УВАН і НТШ.

Л. Я. Мельник.
Гінеколог-акушер.

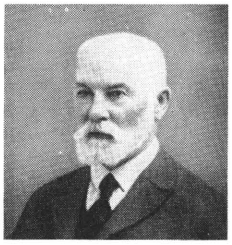

Василь Плющ.
(1902).
Інтерніст, фтизіятр, соціял-гігієніст, історик медицини. Д. ч. УВАН і НТШ.

Борис Кучеренко.
(1906 — 1943).
Патологоанатом.

ІНШІ ВИДАТНІ ДІЯЧІ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЦИНИ ТА БІОЛОГІЇ.

Мартирій Галин.
(1856 — 1943).
Хірург, д. ч. УНТ, генерал-хорунжий Санітарної Служби УНР, автор 1-их російсько-українського та латинсько-українського медичних словників.

Олекса Білоус.
(1868 — 1929).
Лікар. Керівник Міністерства Народнього Здоров'я УНР. Засновник Спілки Українських Лікарів Ч.С.Р.

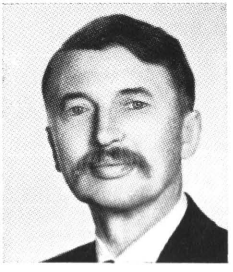
Всеволод Гармашів.
(1868 — 1953).
Біолог, хірург, гігієніст. Професор біології й гігієни Українського Високого Педагогічного Інституту в Празі.

Ярослав Гинилевич.
(1891).
Інтерніст. Заступник Директора Медичних Фахових Курсів у Львові, професор УТГІ. Голова УМХС.

Микола Корнилів-Василів.
(1895 — 1958).
Лікар, соціял-гігієніст. У рр. 1936-39 редактор «Народнє Здоровля».

Михайло Вєтухів.
(1902 — 1959).
Біолог, генетик. Професор низки Вищих Шкіл, ректор Харківського Університету. Д. ч. УВАН і НТШ, професор УВУ та УТГІ.

Проф. д-р мед. Василь Плющ

МЕДИЧНА ПРЕСА В УКРАЇНІ

Першим періодичним медичним виданням в Україні слід уважати часопис «Современная Медицина»,[1] який був одним із кращих медичних часописів свого часу. Він виходив щотижнево під редакцією відомого анатома та патофізіолога *О. П. Вальтера* в місті Києві від 1860 до 1876 року. (З 1876 р. до 1880 р. місце видання — Варшава).

О. П. Вальтер (1817—1889) був безумовно дуже видатною та цікавою постаттю тодішньої медичної громади. У 1841 р. він закінчив медичний факультет Дерптського Університету, де був учнем відомого *М. І. Пирогова*. Вже в 1843 р. *Олександер Петрович Вальтер* був призначений ад'юнктом Київського Університету, у 1845 р. оборонив докторську дисертацію про ковтуна (De mechanismo implicationis pilorum in plica polonica, disquisitiones microscopiae). Ще раніш, а саме в 1843 р. він опублікував працю про значення симпатичних нервових шляхів, у якій довів вплив симпатичних нервів на ширину просвіту кровоносних судин. У 1846 р. його обрано професором фізіології, анатомії та мікроскопії медичного факультету Київського Університету. У Київському Університеті проф. *Вальтер* працював впродовж 30 років і, крім анатомії, читав курси фізіології, хірургії та історії медицини. Крім педагогічної праці, він займався також лікарською практикою, зокрема довший час працював головним хірургом.

Маючи, як видно з попереднього, всебічну медичну освіту, він поставив собі за завдання широко пропаґувати досягнення сучасної медицини, вважаючи, що найкращим шляхом для цього є видання періодичного наукового медичного часопису.

Ми дозволили собі так докладно зупинитися на біографії видавця та редактора першого в Україні наукового медичного часо-

[1] Як відомо, до революції 1917 року на теренах кол. Російської Імперії, а в тому і в Україні, було заборонено друкувати будь-які наукові твори, а в тому числі і медичні праці українською мовою, тому зрозуміло, що всі медичні наукові часописи в Україні тоді були друковані виключно російською мовою.

пису тому, що таке видання на той час було далеко не легкою справою.

Слід зазначити, що тоді лише в імперіяльних центрах Росії, тобто лише у Москві та Петербурзі були спроби систематичного видання медичних наукових часописів, але більшість із них виходила дуже короткий час, була органами окремих медичних закладів чи товариств, або була мішаними, а не виключно медичними часописами.

Так, напр. перша в Росії медична газета *«Санктъ-Петербургскіе Врачебные Вѣдомости»*[2] проіснувала лише з 1792 до 1794 р., стояла на досить низькому рівні, виходила лише на восьми сторінках і мала лише 173 передплатників. Авторами більшості статтей у цій газеті були лікарі-німці: *Ф. Уден* та *Клейнеш.* Другим періодичним виданням був *«Медико-Физическій Журналъ»*, що виходив з 1808 р. Цього журналу вийшли лише три книжки (1808—1821—1830 рр.). До речі, у цьому журналі містили свої праці переважно українці *(Є. Мухін, О. Данилевський, Ф. Політковський, В. Різенко, Д. Левитський* та інші). *«Всеобщій Журналъ Врачебной Науки»* Медико-Хірургічної Академії в Петербурзі видавано лише з 1811 до 1816 р., *«Новый Магазинъ естественной исторіи, физики, химіи и свѣденій экономическихъ»* виходив лише тричі на рік. Як видно вже з назви, він не був чисто медичним часописом. Його видавав, між іншим, теж українець, *проф. Іван Двигубський* з 1820 до 1830 р. Щотижнева медична газета *«Другъ Здравія»*, що її видавав *д-р К. И. Грум-Ґржимайло* у рр. 1833—69, правда, користувалася великою популярністю серед населення, але була більш санітарно-просвітнім, ніж науковим органом. У 1827—1829 рр. у Москві виходили *«Врачебные Записки»*, яких вийшло лише три книжки. У рр. 1828—1832 видавав наш земляк *д-р Олександер Іовський* у Москві *«Вѣстникъ Естественныхъ Наукъ и Медицины»*, що виходив чотири рази на рік. Досить довго видавався в Москві *«Терапевтическій Журналъ»* (з 1837 до 1847 рр.), але він вміщав головно переклади з німецьких часописів. Довший час також протривали видання: *«Московскій Врачебный Журналъ»* (з 1847 до 1858 рр.), *«Московская Медицинская Газета»* (з 1858 до 1878 рр.) і нарешті *«Медицинскій Вѣстникъ»* (під редакцією *Я. А. Чистовича)*, що виходив з 1861 до 1885 рр.

---

[2] Властиво першими медичними періодичними публікаціями в Росії були журнали: «Der Landarzt» (1765—1766, 1770—1771), 1773—1774 рр. під назвою «Der praktische Landarzt») в Литві та *«Извѣстія Воспитательного Дома»* в Петербурзі.

В інших містах тодішньої Росії до 1860 р. взагалі не видавали медичних часописів.

Як бачимо, більшість згаданих вище часописів видавалася дуже короткий час, отже видання в Києві щотижневого наукового медичного часопису впродовж більш як 15 років було подією першорядної ваги і заслуга *проф. Вальтера,* як видавця першого медичного часопису в Україні є перед нашою Батьківщиною дуже велика. Ця заслуга збільшується ще тим, що він видавав цей часопис на власні кошти й постійно з власної кишені покривав дефіцит, який приносило це видання.

Науковий рівень цього часопису був дуже високий. Відомий дослідник історії медицини *проф. М. П. Мультановський* пише, що це було: «одно из лучших медицинских изданий того времени». У цьому часописі, крім *проф. Вальтера,* брали участь такі відомі київські професори того часу, як *В. Т. Покровський, Л. А. Марковський, В. Л. Городецький, Є. І. Афанасьев* та інші. Обсяг тем, що там заторкувалися, був також досить широкий. Напр., *проф. Вальтер* писав на теми фізіології, анатомії, хірургії, про досягнення тогочасної медицини, про медичну освіту, про стан медичної допомоги в Україні тощо; *проф. Л. А. Марковський* опублікував праці про перкусію та авскультацію при серцевих захворюваннях; *проф. В. Т. Покровський* вмістив дуже цікавий плян викладання терапії для студентів третього, четвертого та п'ятого курсів.

Ми докладніше зупинилися на часописі *«Современная Медицина»,* бо то був перший в Україні часопис, що відкрив епоху періодичного медичного друкованого слова на нашій Батьківщині.

Дати вичерпний огляд усіх медичних часописів, які виходили в Україні, не є можливо в рамах цього збірника, тим більше, що в умовах еміґрації зібрати повні відомості про всі медичні часописи дуже важко і цього не спромоглися зробити навіть історики медицини, які мають доступ до державних архівів кол. Росії та СССР.

Другим медичним часописом, що виходив на теренах України, був «Медицинскій Вѣстникъ». Він видавався у Феодосії (Крим) з 1862 до 1886 рр.

За нашими відомостями, в 1870—1879 рр. нові часописи на терені України не виходили, але продовжували існування два вище згадані.

У 1883 р. в Харкові почав виходити — *«Архивъ психіатріи, нейрологіи и судебной психопатологіи»,* що вдержався до 1899 року, у 1884 р. в Києві почалося видання — *«Вѣстника Офтальмологіи»,* у 1888 р. в Чернігові почав виходити — *«Земскій Врачъ».*

У 1889 р. появилося три нові часописи, а саме: «*Врачебно-санитарная Хроника Черниговской Губерніи*», «*Русскій Сезонный Листокъ*», що видавався у Керчі, та «*Сезонный Листокъ Славянскихъ Минеральныхъ Водъ*». *Отже, у десятиріччі 1880—1889 на терені України засновано шість нових медичних часописів і продовжували ще своє існування два раніш засновані.*

Наступне десятиріччя (1890—1899) було ще багатше на медичні часописи. У 1890 р. почав виходити в Одесі часопис — «*Акушерка*», в 1892—1897 рр. теж в Одесі видавали — «*Южнорусскую Медицинскую Газету*», у тому ж 1892 р. почала виходити лікарська хроніка у Херсоні — «*Врачебная Хроника Херсонской Губерніи*», бюлетень у Одесі — «*Еженедѣльный Бюллетень Санитарного Бюро г. Одессы*», у 1893 р. у Сімферополі почато видання — «*Врачебно-санитарной Хроники Таврической Губерніи*», у 1894 р. почав виходити в Харкові — «*Журналъ Медицины и Гигіены*» та «*Свѣденія о врачебно-санитарной организаціи и эпидемическихъ заболѣваніяхъ г. Одессы*», які у 1895 році мали назву — «*Свѣденія о врачебно-санитарной организаціи города Одессы*», потім вони виходили під попередньою назвою до 1917 р., у 1895 р. до Харкова перенесено було видання часопису — «*Современная Клиника*», який перед тим з 1893 р. видавали у Петербурзі. У 1896 р. у Києві почав виходити другий в Україні часопис з ділянки неврології та психіятрії — «*Вопросы нервно-психической медицины*», а у Харкові почали видавати часопис — «*Вѣстникъ Медицины*», у 1897 р. у Харкові почали видавати — «*Врачебную Хронику Харьковской Губерніи*», а у 1898 р. у Катеринославі часопис — «*Врачебно-санитарная Хроника Екатеринославской Губерніи*», нарешті з 1892 р. виходила р Кишиньові — «*Врачебно-санитарная Хроника Бессарабской Губерніи*».

У цьому десятиріччі продовжували виходити: «*Архивъ психіатріи, нейрологіи и судебной психопатологіи*», «*Вѣстникъ Офтальмологіи*», «*Земскій врачъ*», «*Русскіи Сезонный Листокъ*», «*Врачебно-санитарная Хроника Черниговской Губерніи*» та «*Сезонный Листокъ Славянскихъ Минеральныхъ Водъ*».

Отже з 1890 до 1899 р. на терені України виходило 20 часописів, з яких 14 були засновані у цьому десятиріччі. Багато з них, як наприклад: «*Акушерка*», «*Вѣстникъ Офтальмологіи*», одеські відомості, катеринославські та бесарабські хроніки проіснували довший час.

У першому та другому десятиріччі XX ст. продовжується дальший розвиток медичної преси в Україні, у 1906 р. в Харкові почав виходити місячник — «*Харьковскій Медицинскій Журналъ*», з 1908 р. по 1911 р. в Одесі видавали часопис — «*Еврейскій Меди-*

цинскій Голосъ» та часопис — *«Терапевтическое Обозрѣніе»*, у 1909 р. в Києві почали видавати часопис — *«Жизнь Фармацевта»*, у 1901 р. у Харкові почали видавати перший часопис присвячений дерматовенерології — *«Русский Журналъ кожныхъ и венерическихъ болѣзней»*. У ці десятиріччя майже всі земства починають видавати свої, так звані, лікарсько-санітарні хроніки або відомости. Так, наприклад, у 1901 р. у Харкові починають виходити — *«Свѣденія о врачебно-санитарной организаціи и эпидемическихъ заболѣваніяхъ г. Харькова»*, у тому ж році у Ялті починає виходити часопис — *«Свѣденія о санитарно-медицинской организаціи г. Ялты»*, а у Подольській губернії виходять — *«Свѣденія о ходѣ заразныхъ болѣзней в Подольской Губерніи»*, у 1905 р. появляються — *«Свѣденія о дѣятельности городской врачебно-санитарной организаціи по г. Херсону»*, у 1907 р. в Києві починають видавати часопис — *«Врачебно-санитарная Хроника Кіевской Губерніи»*, у 1910 р. з'являється — *«Врачебно-санитарная Хроника Волынской Губерніи»*, продовжують виходити лікарсько-санітарні хроніки катеринославської, бесарабської, харківської та інших губерній (див. спис медичних журналів і часописів наприкінці цієї статті). Ці лікарсько-санітарні хроніки та відомости містили багатий матеріял про стан захворюваності в Україні, про стан медичних установ і є цінні для історика української медицини.

Між 1910 та 1917 р. появлялися лікарські хроніки харківської, херсонської, подільської, черніговської губерній, у 1915 р. з'явилась перша лікарсько-санітарна хроніка повітового земства, а саме — *«Врачебно-санитарная Хроника Миргородского Уѣздного Земства»*.

У 1908 р. в Харкові почали видавати — *«Вѣстникъ курортовъ и лѣчебныхъ учрежденій»*, у 1907 р. в Одесі появився — *«Рентгеновскій Вѣстникъ»*, у 1904 р. розпочалось видання під назвою — *«Физіо-терапевтическій Вѣстникъ»* (в Одесі), у 1910 р. появився у Харкові — *«Вѣстникъ бальнеологіи, климатологіи и физіотерапіи»*, у 1914 р. почав виходити — *«Южный Фармацевтическій Посрѣдникъ»*. (Одеса).

У 1913 році в Одесі появилися аж два дентистичні часописи: *«Зубоврачебный Ежемѣсячникъ»* та *«Зубоврачебный Посрѣдникъ»*.

З попередніх років продовжували виходити: *«Вѣстникъ Офтальмологіи»*, *«Акушерка»* та лікарські хроніки.

У 1914—1917 рр. у Києві виходив — *«Вегетаріанскій Вѣстникъ»*, що був органом Київського Вегетаріянського Товариства. У 1909—1915 рр. також у Києві видавали — *«Вегетаріанское Обозрѣніе»*. Це були перші в Україні часописи присвячені вегета-

ріянському рухові. У 1914 р. у Києві виходив місячник — *«Вѣстникъ Магнетизма»*, він був науково-популярним ілюстрованим часописом, що висвітлював проблеми гіпнотизму, магнетизму, психології та загальної медицини.

У 1913 р. почав виходити перший у Великій Україні (і перший у царській імперії) часопис українською мовою, що містив також і медичні статті. Це був популярний часопис — «Життя та Знання», він виходив у Полтаві.

Спеціяльної уваги заслуговує місячник «Здоровлє», який видавало Українське Лікарське Товариство у Львові в 1912—1914 рр. Це був перший в Україні медичний журнал, який видавали сучасною українською мовою і який багато прислужився опрацьованню української медичної термінології. Редагував його *д-р мед. Є. Озаркевич*, а співпрацювали в ньому українські лікарі та відомі українські вчені-медики, як наприклад, *проф. д-р.-мед. Іван Горбачевський.*

Ми дозволили собі перерахувати багато часописів цих двох десятиріч, щоби показати, що в перші два десятиріччя нашого століття в Україні видавалися часописи майже з усіх основних медичних дисциплін, при чому добре були репрезентовані земські видання. Цікаво, що з 1900 по 1913 рр. частково в Харкові, частково в Хоролі та Одесі видавався спеціяльний гомеопатичний часопис, а саме — *«Вѣстникъ Гомеопатической Медицины»*.

Разом з 1900 до 1909 р. появилося в Україні 27 нових часописів, продовжували виходити 10 часописів, а разом існувало в цьому десятиріччі 37 медичних часописів.

У роках 1910—1919 засновано 40 нових часописів, з минулих років продовжували виходити 29 часописів, а разом існувало в цьому десятиріччі 69 медичних часописів.

З вибухом революції більша частина медичних часописів припинила своє існування. У 1917 р., за нашими відомостями, в Україні видавалося лише 9 часописів. Бурхливі події лютневої революції, громадянська війна на терені України, розлад господарського життя не могли не відбитися на видавничій справі взагалі, а на медичній видавничій зокрема.

За нашими відомостями у 1918—20 рр. виходили: *«Вісник Міністерства Народнього Здоров'я та Опікування»* та *«Вісник Української Академії Наук»*, обидва українською мовою; в 1918 р., з ініціятиви та за редакцією *д-ра Євмена Лукасевича* почав виходити часопис — *«Українські Медичні Вісті»*, що був органом Всеукраїнської Спілки Лікарів у Києві. У видаванні його брало участь теж Київське Українське Медичне Т-во. Вийшло усіх 13 чисел. Наслідком окупації України московськими большевиками ці «Ві-

сті» перестали виходити в 1920 р. З російськомовних часописів виходили: *«Вѣстникъ теоретической и клинической медицины»*, що видавався в Києві; *«Извѣстія Таврического Университета»*, що виходили в Сімферополі (у 1919—20 рр.); часопис *«Невропогія»*, що виходив у Харкові (у 1919 р.); *«Медико-санитарный Сборникъ»*, що виходив у Одесі (у 1918 р.); лікарсько-санітарні хроніки в Полтаві, Чернігові й Херсоні. У 1919 р. почали виходити *«Известия Народного Комиссариата Здравоохранения УССР»*, до речі теж російською мовою.

У 1918 р. почав виходити в Харкові двотижневий журнал *«Врачебное Дело»*, як орган Харківського Медичного Товариства. Його засновниками були відомі українські вчені *М. Ф. Мельников-Разведенков, В. Я. Данилевський* та інші. У перші роки свого існування він стояв на цілком незалежних позиціях, був виключно науковим медичним часописом і за це мав постійні нагінки від совєтської влади. Після зміцнення совєтської системи цей часопис перейшов у руки Наркомздоров'я УССР. Це, до речі, єдиний медичний часопис в Україні, який проіснував увесь час совєтської влади й виходить досі (теж російською мовою).

Роки 1920—1929 були найблискучішим періодом розвитку української медичної преси.

У цьому десятиріччі, зокрема на початку 20-их років, появляється низка медичних часописів українською мовою.. Якщо ми не помиляємось, то одною з перших совєтських медичних установ, яка почала видавати свої бюлетені українською мовою, був Український Червоний Хрест. За нашими відомостями, вже в 1922 р. появляється — *«Бюлетень Головної Управи Українського Червоного Хреста»*, у цьому ж самому році — *«Київський Медичний Журнал»*, продовжують виходити *«Вісті Академії Наук»*. У 1925 році в Харкові починає виходити — *«Український Вісник рефлексології та експериментальної педагогіки»*, в Києві появляється двомісячник — *«Українські Медичні Вісті»* — орган Київського Медичного Інституту. Наркомздоров'я України починає видавати — *«Вісник Народнього Комісаріяту Охорони Здоров'я»* вже українською мовою. У 1926 р. виходить — *«Місячний Бюлетень про рух інфекційних хвороб»* у Харкові. У 1927 р. в Харкові починають видавати *«Український Медичний Архів»*, що був виданням Головпросвіти УССР, Укрнауки, НКЗ УССР, Харківського Медичного Інституту та Медичної Секції Харківського Наукового Т-ва при ВУАН, і появляються *«Бюлетені постійної комісії вивчення кров'яних угруповань»*, у 1929 р. у Дніпропетровському починає виходити — *«Дніпропетровський Медичний Журнал»*. у 1929 р. в Харкові появляється — *«Український Офтальмологіч-*

ний Журнал», а в 1928 р. журнал *«Вопросы Онкологии»* (за редакцією *Г. І. Хармандаръяна).* У 1929 році переходить на українську мову часопис *«Профілактична Медицина»*.

Отже, бачимо що під тиском української лікарської громадськости медична преса в ці роки в досить значній частині переходить на українську мову. Звичайно, відігравало ролю також те, що ці роки були найліберальніші з усіх років існування совєтської системи в Україні, вони проходили під знаком т. зв. українського ренесансу, коли не лише в галузі медичної науки, але й у всіх інших ділянках української культури спостерігався буйний розквіт. Велику ролю в українізації медичної преси відігравало також те, що саме в ці роки до вищих медичних закладів України масово приходили українські селяни, які вимагали не лише викладання медицини у вищій медичній школі українською мовою, але також української медичної книги та українського медичного часопису.

Звичайно, влада, а з другого боку старі міцно зрусифіковані кадри медичних робітників та вчених медиків, ще цупко тримали позиції медичної преси російською мовою. Наприклад, у перші роки свого існування Народній Комісаріят Охорони Здоров'я «самостійної» УССР видавав свій орган російською мовою. Російською мовою видавалися спочатку також бюлетені Всеукраїнського Центрального Правління Спілки Медсанпраці, Всеукраїнської Лікарської Секції цієї Спілки, вісники губерніяльних відділів здоровоохорони, відділів спілки Медсанпраці, санітарно-статистичні бюлетені Наркомздоров'я тощо.

Також перші серйозні медичні часописи, які постали в Україні після т. зв. жовтневої революції, а саме: *«Врачебное дело»* (рік заснування 1918, Харків), *«Профилактическая Медицина»* (Харків — 1922), *«Екатеринославский Медицинский Журнал»* (1922), *«Новое в медицине»* (Київ — 1923), *«Новый Хирургический Архив» (Катеринослав — 1921), «Современная Медицина»* (Одеса — 1921), *«Зубоврачевание»* (Харків — 1920) та інші, видавалися російською мовою.

Треба дивуватись і одночасно бути вдячним українській професурі вищих медичних закладів України, співробітникам Всеукраїнської Академії Наук та науково-дослідних інститутів України, які, без огляду на дуже несприятливі обставини, часто під загрозою репресій за націоналізм, всіма силами утримували українську медичну пресу.

Такі журнали, як: *«Журнал медичного циклу ВУАН»*, *«Київський Медичний Журнал»*, *«Дніпропетровський Медичний Журнал»*, та *«Український Медичний Архів»* були дуже цінними ви-

даннями, і в них містили свої праці відомі українські вчені. Як ми вже згадували, під впливом української опінії перейшов на українську мову часопис *«Профілактична Медицина»*, ставилося питання про українізацію часопису *«Врачебное дело»*.

У 1921 р. Українське Лікарське Товариство у Львові почало видавати науково-професійний медичний журнал українською мовою — *«Лікарський Вісник»*, який до 1935 р. виходив 4 рази на рік, а в рр. 1936—1939, як двомісячник. Редагувала його колегія складена з відомих українських медиків-науковців та громадських діячів: *д-р д-р Т. Бурачинського, Ю. Добровольського, Ю. Кордюка, М. Музики, І. Ортинського, С. Парфанович* та інш.. Цей часопис стояв на досить високому рівні і в ньому співпрацювали українські вчені медики з України та з еміґрації. Видання цього часопису мало велике значення для лікарської громади в Західній Україні, бо в Польщі українські лікарі мали дуже невеликі можливості працювати науково в польських медичних установах. Крім того видання україномовного медичного часопису в Львові безумовно спричинилося до розвитку україномовної медичної преси в УССР.

З 1928 до 1930 р. у Рогатині на Західній Україні виходив також місячник — *«Відродження»*. Це був перший україномовний протиалкогольний та протинікотиновий часопис, редагували його *М. Чайковський* та *Ю. Кам'янецький*. У 1930 р. видання цього часопису було перенесено до Львова, де він виходив до 1939 р. під редакцією *д-р-мед. С. Парфанович* з додатком, — *«Ми молоді»*. Часопис цей та Українське Протиалкогольне та Протинікотинове Товариство «Відродження», засновано в 1909 р. у Львові, відіграли велику ролю в боротьбі проти алкоголізму та проти курення в Західній Україні.

Значною подією в українському медичному світі був вихід у світ першого за кордонами України україномовного медичного журналу — *«Український Медичний Вісник»*, який видавала Спілка Українських Лікарів Чехо-Словаччини у рр. 1923—1925. У цьому часописі містили свої наукові праці лікарі-науковці, які перебували на еміґрації, але також вчені медики з Великої та Західньої України.

Наприкінці 20-их і на початку 30-их років низка українських науково-дослідних інститутів почала видавати свої бюлетені або збірники праць, при чому значна частина з них видавалася українською мовою. Яких великих зусиль вимагало видання таких бюлетенів та збірників праць, може зрозуміти лише той, хто брав участь в організуванні таких видавництв. Для видання медичної преси взагалі, а зокрема бюлетенів та збірників праць окре-

мих інститутів, постійно бракувало паперу. Всі ці видання, як і взагалі кожне друковане слово в СССР, мусіли проходити дуже складну цензуру, в більшості випадків на подібні видання не було жодних офіційних асиґнувань.

Так чи інакше, десятиріччя 1920—29 позначилося великими успіхами у справі видання медичної преси в Україні. Разом у ті роки виходило 88 медичних часописів, при чому 82 з них були засновані саме в тому десятиріччі, 33 часописи виходили українською мовою.

Наступне десятиріччя, 1930—1939 рр. характеризується тим, що на початку його все ще збільшується кількість часописів, які видаються українською мовою, а наприкінці його взагалі зменшується кількість медичних видань. За нашими відомостями, в тому десятиріччі починають виходити: *«Український Журнал кров'яних угруповань та переливання крови», «Проблеми Харчування», «Український Біохемічний Журнал», «Мікробіологічний Журнал»,* низка бюлетенів та збірників праць науково-дослідних інститутів, як ось Всеукраїнського Інституту бальнеології та курортології, Всеукраїнського Туберкульозного Інституту в Харкові, Українського Туберкульозного Інституту в Києві, Одеського Інституту охорони материнства та дитинства й інші.

За нашими підрахунками, в цей період виходили в Україні 57 медичних часописів, з них 41 українською мовою.

У десятиріччі 1940—1949 рр. катастрофічно знижується кількість медичних часописів в Україні взагалі, а зокрема україномовних. Коли у попередньому десятиріччі було засновано в Україні 26 україномовних медичних часописів, а у роках 1920—1929 навіть 32 часописи, то у цьому десятиріччі було засновано лише один україномовний, але вже 4 російськомовних часописів. Загальна кількість медичних часописів впала до 17 (замість 88 у рр. 1920—1929). Це було безпосереднім наслідком розгрому українського національного, наукового, а в тому і науково-медичного життя в Україні в попередніх роках. Це був також початок інтенсивної русифікації всієї української медичної освіти та науки, про що ми пишемо докладніше в окремій нашій праці.

Друга світова війна, зрозуміло знищила всі медичні видання на теренах Великої України. Під час німецької окупації не могло бути й мови про видання будь-якої медичної літератури.

Про стан медичного видавничого руху після війни в Україні маємо мало даних, але за станом на 1974 р. видавництво періодичної медичної преси в Україні виглядає катастрофічно.

В Україні виходить тепер лише 11 часописів, які висвітлюють у тій чи іншій мірі медичні та біологічні проблеми. Це: *«Врачебное*

Дело», «Клиническая Хиругия», «Офтальмологический Журнал», «Журнал ушных, носовых и горловых болезней», «Нейрофизиология», «Цитология и генетика» — всі російською мовою; *«Педіятрія, акушерство і гінекологія», «Український Біохімічний Журнал», «Фізіологічний Журнал», «Мікробіологічний Журнал», «Фармацевтичний Журнал»* — всі українською мовою. *«Врачебное Дело»* виходить 12 разів на рік, *«Офтальмологический Журнал»* — 8 разів, *«Клиническая Хирургия»* — 12 разів, *«Журнал ушных, носовых и горловых болезней», «Нейрофизиология», «Цитология и генетика»* — 6 разів на рік Останніх п'ять часописів виходять теж 6 разів на рік кожен і мають резюме свого змісту російською та англійською мовами.*

Найтрагічніше виглядає справа з клінічною медициною. На терені УССР не виходить тепер жодний загально-клінічний часопис українською мовою. Коли врахувати, що майже не появляється клінічна медична література українською мовою (підручники, довідники та інші неперіодичні видання), коли взяти на увагу, що викладання медичних дисциплін у вищих медичних закладах також провадиться російською мовою, слід визнати, що розвиток української наукової медичної мови не лише припинився, а занепадає.

Краще стоїть справа з іншими біологічними дисциплінами. Крім згаданих вище 5 часописів, українською мовою в Україні видають: *«Український Ботанічний Журнал», «Вісник зоології», «Вісник Академії Наук УРСР», «Доповіді Академії Наук УРСР»*, а також природничо-наукову серію брошур-лекцій — *«Товариства для поширення політичних та наукових знань УРСР»*.

З популярних видань, у яких іноді трапляються статті на медичні теми, в Україні видаються тепер такі: *«Культура та Життя»*, та *«Спортивна Газета»*, що на рік виходять 104—156 разів, обидва українською мовою.

Надзвичайно велику ролю, не лише для українців-лікарів та вчених медиків за кордонами України, але і для всієї української медичної преси, відіграло видання органу Українського Лікарського Товариства Північної Америки — «Лікарський Вісник», що був заснований у 1954 р. у Нью-Йорку за ініціятивою відомого українського громадського діяча та вченого медика *проф. д-р мед. Романа Осінчука.*

У той час коли у УССР залишився лише один україномовний медичний клінічний часопис вузького фаху, а саме *«Педіятрія, акушерство і гінекологія»*, Українське Лікарське Товариство ЗДА

---

* «Нейрофизиология» у 1974 році вже у виданнях України не стоїть.

спромоглось безперервно, починаючи з 1954 р. видавати загальнолікарський, науковий, загально-медичний та професійний часопис.

До часу написання цієї праці видано 70 чисел цього часопису і він перейшов у 20-ий рік свого існування. Редакційну Колегію цього часопису очолювали на протязі років *проф. д-р мед. Роман Осінчук, д-р мед. Тома Лапичак та інші відомі діячі української лікарської громади за кордонами України, яка до речі нараховує більше 1000 лікарів.*

Останні роки головним редактором *«Лікарського Вісника»* працює *д-р мед. Павло Джуль, а Редакційна Колегія складається з таких осіб: д-р мед. Б. Волянський, д-р мед. О. Волянський, проф. д-р мед. М. Грещишин, д-р мед. М. Логаза, д-р мед. Б. Олесницький, проф. д-р мед. Р. Осінчук, проф. д-р мед. В. Плющ, д-р мед. В. Прокопович, д-р мед. Т. Решетило, д-р мед. Є. Стецьків та д-р мед. Ю. Савицький.* За 20 років існування на сторінках «Лікарського Вісника» появилося декілька сот наукових праць українських лікарів зі всього вільного світу, з різноманітних ділянок клінічної, експериментальної та соціяльної медицини, зокрема з історії української медицини. Авторами наукових праць були відомі українські вчені-медики, як *професори-доктори: Іван Базилевич, Іван Розгін, Наталія Осадча-Яната, Василь Плющ, Леонтій Дмоховський, Роман Осінчук, Юрій та Василь Трухлі, Павло Джуль, вчені медики д-р д-р Софія Парфанович, Тома Воробець, Лев Стаховський, Олег Волянський та багато інших.* Крім наукових статтей у часописі вміщалися звіти про діяльність товариства та його відділів, інформації про наукові та професійні українські лікарські з'їзди, біографії відомих українських лікарів, рецензії на українські медичні видання на батьківщині тощо. Як це не дивно, але *«Лікарський Вісник»*, який спромоглася видавати і видає далі лікарська громада на чужині, є єдиним загально-українським медичним часописом у світі. В УССР для більше, як 135 тисяч лікарів України немає тепер жодного загально-лікарського україномовного медичного часопису.

Така сумна дійсність. На близько 135 тисяч лікарів у «суверенній Українській Радянській Соціялістичній Республіці» припадають лише 5 клінічних часописів, при чому 4 з них видаються російською мовою, тобто мовою чужою, закордонною. Звичайно, стан медичної української преси на нашій Батьківщині не можна порівнювати з станов медичної преси в будь-якій іншій культурній країні світу. Наприклад, у Німеччині виходить 127 медичних часописів, зрозуміло всі німецькою мовою.

Мусимо мати надію, що цей курйозний стан, коли суверенна держав з 135 тисячами лікарів немає жодного ані загально-клі-

нічного, ані професійного лікарського часопису рідною мовою, нарешті кинеться в очі урядовим органам нашої Батьківщини. До того часу нашим обов'язком є не лише підтримувати, а всіляко сприяти дальшому розвиткові нашого, тепер єдиного у світі, українського загально-клінічного і професійного часопису.

Слід відзначити, що, на щастя, майже всі медичні часописи, що видаються тепер в Україні, стоять на високому рівні, зокрема дуже добре репрезентують українську теоретичну медицину *«Український Біохімічний Журнал»*, *«Фізіологічний Журнал»*, а українську клінічну медицину — *«Врачебное Дело»*, *«Офтальмологический Журнал»*, *«Клиническая Хирургия»* та *«Педіятрія, акушерство і гінекологія»*.

На закінчення для кращого огляду розвитку медичної преси в Україні дозволимо собі подати нижче зведення про рух видання медичних часописів в Україні з року 1860 до сьогодні (дивись таблицю).

Зведення про рух видання медичних часописів в Україні за роки 1860—1974

Десятиріччя	Засновано у даному десятиріччі			Продовження з минулого десятиріччя			Разом		
	Російськомовних	Україномовних	Разом	Російськомовних	Україномовних	Разом	Російськомовних	Україномовних	Разом
1860—1869	2	0	2	0	0	0	2	0	2
1870—1879	0	0	0	2	0	2	2	0	2
1880—1889	6	0	6	2	0	2	8	0	8
1890—1899	14	0	14	6	0	6	20	0	20
1900—1909	27	0	27	10	0	10	37	0	37
1910—1919	36	4	40	29	0	29	65	4	69
1920—1929	50	32	82	5	1	6	55	33	88
1930—1939	5	26	31	11	15	26	16	41	57
1940—1949	4	1	5	4	8	12	8	9	17
1950—1959	1	2*	3**	5	8**	13**	6	10**	16**
1960—1969	0	0	0	4	6**	10**	4	6**	10**
1970—	2	0	2	4	6**	10**	6	6**	12**

* 1 часопис засновано в ЗДА.
** З них 1 виходить у ЗДА.

Аналізуючи це зведення легко встановити, що кількість медичних часописів в Україні безперервно зростала з 1860 до 1930 року, при чому в рр. 1860—1911 не виходило жодного медичного часопису українською мовою.

Роки Української Національної Революції та перші роки совєтської влади принесли буйний розквіт медичної преси в Україні взагалі, в тому також україномовної.

Як бачимо з зведення, у десятиріччі 1910—1919 в Україні видано вже було 69 медичних часописів, з них 4 україномовних, заснованих саме у ці роки.

Найбільшу кількість медичних часописів в Україні ми мали у десятиріччі: 1920—1929, а саме 88, при чому з них 33 україномовних. Саме у цьому десятиріччі було засновано 32 нових україномовних журналів. У наступному десятиріччі (1930—1939) загальна кількість медичних часописів зменшилась, але україномовних часописів стало ще більше, ніж у минулому десятиріччі — 41. Кількість російськомовних журналів у цьому десятиріччі зменшилось, при чому, в той час, як у цьому десятиріччі було засновано 26 нових україномовних медичних часописів, російськомовних було засновано лише 5.

У 1940—49 рр. кількість медичних часописів в Україні катастрофічно зменшилась і впала до 17, при чому кількість україномовних часописів зменшилась з 41 до 9.

У наступних десятиріччях відмічено дальше зменшення кількості медичних часописів, що їх видавали в Україні, зокрема україномовних.

У десятиріччі 1960—1969 взагалі в Україні не було засновано жодного нового україномовного медичного часопису. Один часопис у рр. 1950—1959, відмічений у зведенні було засновано в ЗДА.

Слід зазначити, що з часописів, які виходять тепер в Україні власне стисло медичних є лише 5, і з них україномовних лише 1, (другий виходить в ЗДА).

Чотири медичні часописи в Україні виходять російською мовою, 5 часописів *(«Цитология», «Мікробіологічний Журнал», «Український Біохімічний Журнал», «Фармацевтичний Журнал» «Фізіологічний Журнал»),* власне лише умовно можна віднести до медичних часописів.

Нижче подаємо спис всіх медичних журналів, які виходили в Україні з 1860 до 1974 року.

Це є перша в історії української медицини спроба подати бібліографію медичної періодичної преси в Україні за ввесь час її існування.*

---

* Ми дуже добре розуміємо, що в нашій праці могли трапитися помилки, якщо до кількости виданих у тому чи іншому десятиріччі часописів, так і щодо точної дати виходу в світ того чи іншого часопису. Завданням дальшого дослідження української медичної періодичної преси є уточнення дат і поповнення нашого списка часописів тими, які до нього не ввійшли. Нарешті цікавою проблемою було б висвітлення тематики наших часописів протягом усього періоду існування медичної преси в Україні.

СПИС МЕДИЧНИХ ЖУРНАЛІВ і ЧАСОПИСІВ, ЩО ВИХОДИЛИ В УКРАЇНІ ЗА РОКИ 1860—1974

1. *Acta medica.* 1924—1929 р.р. 1945—1946 р.р. Харків. Додаток до часопису «Врачебное дело».
2. *Акушерка.* 1890—1917 р.р. Одеса. До 1913 року виходив два рази на місяць, з 1913 року — щомісячно.
3. *Архив криминологи и судебной медицины.* 1926—1927 р.р. Харків.
4. *Архивъ психіатріи, нейрологіи и судебной психопатологіи.* 1883—1899 р.р. Харків. Виходив чотири рази на рік, з 1884 року — 6 разів на рік. У 1895—1896 р.р. виходив у Варшаві, у 1897—1899 р.р. у СПБ.
5. *Біохімічний журнал.* (Тепер «Український Біохімічний Журнал»), дивись т. 190.
6. *Больничная касса.* Виходив щотижня. 1916 р. Кременчук.
7. *Бюлетень Всеукраїнського Інституту Бальнеології та Курортології.* З 1930 р. Харків.
8. *Бюлетень Всеукраїнського Туберкульозного Інституту.* З 1930 року. Харків.
9. *Бюлетень 3-го Українського Науково-Дослідного Туберкульозного Інституту.* 1931—1932 р.р. Київ.
10. *Бюлетень Науково-Дослідного Туберкульозного Інституту ім. А. Іванова.* З 1930 р. Одеса.
11. *Бюлетень Всеукраїнського Центрального Правління Спілки Медсантруд.* 1925—1927 р.р. Харків.
12. *Бюлетень Всеукрансъкого Комітету Спілки Медсанпраці.* Виходив два рази на місяць. 1928—1930 р.р. Харків.
13. *Бюллетень Государственного Центрального Научно-Исследовательского института им. И. М. Сеченева.* 1933—1935 р.р. Севастополь.
14. *Бюллетень Украинской Врачебной Секции.* 1928 р. Харків.
15. *Бюлетень Головної Управи Українського Червоного Хреста.* 1922—1923 р.р. Харків.
16. *Бюллетень Научной Ассоциации при Кременчугском Окружном Отделении Союза Медсантруд.* 1925 р. Кременчук.
17. *Бюлетень Одеського Обласного Науково-Дослідного Інституту Охорони Материнства та Дитинства.* 1930 р. Одеса.

---

* Для того аби відмітити україномовні часописи, початок їх назви, складено розрядженим курсивом.

18. *Бюлетень Чернігівського Санітарно-Бактеріологічного Інституту.* 1930 р. Чернігів.
19. *Бюллетень Психоневрологического Института Южных Железных Дорог.* 1929 р.
20. *Бюлетень Народнього Комісаріяту Охорони Здоров'я УРСР.* 1927—1934 р.р. Харків.
21. *Бюллетень Одесского Губотдела Союза Медсантруд.* 1924—1925 р.р. Одеса.
22. *Бюлетень Санаторно-Курортної Управи України.* 1932—1933 р.р. Харків.
23. *Бюлетень Центрального Комітету Червоного Хреста УРСР.* 1929—1931 р.р. Харків.
24. *Бюллетень Государственного Института Медицинской Климатологии и Климатотерапии.* 1934 р. Ялта-Масандра.
25. *Бюллетень Днепропетровского Медицинского Института.* 1940 р. Дніпропетровськ.
26. *Бюллетень Института Гигиены Труда и Профзаболеваний и Днепропетровской Облпромсанитарии.* 1940 р. Дніпропетровськ.
27. *Бюллетень научных конференций врачей Дорожной Поликлиники Юго-Западной Железной Дороги.* 1945 р. Київ. У 1947 році виходив як «Сборник работ научных конференций».
28. *Бюллетень Черниговского Губернского Отдела Здравоохранения.* 1923 р. Чернігів.
29. *Бюллетень Харъковской Общегородской Больничной Кассы.* 1920 р. Харьків.
30. *Вегетаріанскій Вѣстникъ.* Орган Київського Вегетаріянського Товариства. 1914—1915, 1917 р. р. Київ.
31. *Вегетаріанское Обозрѣніе.* 1909—1915 р.р. Київ.
32. *Вестник теоретической и клинической медицины.* 1920 р. Київ.
33. *Вестник отдела здравоохранения г. Одессы.* 1920 р. Одеса.
34. *Вестник охраны материнства и детства.* 1922 р. Харків.
35. *Вестник физической культуры. (Вісник фізкультури).* Орган Всеукраїнської та Харківської Ради Фізкультури. Науково-популярний спортовий часопис, потім виходив під назвою «Фізкультурник України», «Спорт», з 1922 до 1928 р.р. під назвою «Вісник фізкультури». Тепер виходить під назвою «Спортивна газета», 156 разів на рік.
36. *Вестник социальноого страхования и охраны труда.* 1922 р. Київ.
37. *Вѣдомость о ходѣ заразныхъ болѣзней на людяхъ въ уѣздахъ Таврической губерніи.* 1904 р. Сімферополь.
38. *Вѣстникъ бальнеологіи, климатологіи и физіотерапіи.* 1910—1911 р.р. Харків. Підчас літнього сезону виходив в Ессентуках. Виходив щомісячно.
39. *Вѣстникъ Гомеопатической Медицины.* З 1900 р. до 1903 р. та з 1910 до 1913 р. виходив у Харкові, у 1903 році в Одесі, у 1909 року в Хоролі.

40. *Вѣстникъ Комитета Всероссійского Союза Городовъ Юго-Западного Фронта.* 1916—1917 р.р. Київ. Виходив щомісячно.
41. *Вестник Красной Санитарки.* Видавала Санітарна Частина Шостої Армії. Херсон. 1921 р.
42. *Вѣстникъ курортовъ и лѣчебнихъ учрежденій.* 1908—1916 рр. Харків. Виходив щомісячно.
43. *Вѣстникъ Магнетизма.* 1914 р. Київ. Щомісячний ілюстрований популярно-науковий часопис, який висвітлював магнетизм, гіпнотизм, медицину та психологію.
44. *Вѣстникъ Медицины.* 1896—1897 р.р. Харків. Виходив два рази на місяць
45. *Вѣстникъ Медицины.* 1911 р. Одеса. Щотижневий часопис, який висвітлював питання практичної медицини.
46. *Вѣстникъ Офтальмологіи.* 1884—1917. Київ. До 1909 року виходив 6 разів на рік, з 1909 року щомісячно. Окремі числа виходили також в Одесі та Москві.
47. *Відродження.* 1928—1939 р.р. Львів. Орган Українського Протиалькогольного та Протинікотинного Товариства. Виходив щомісяця.
48. *Вісник ЦК Червоного Хреста УРСР.* 1925, 1927—1928 р.р. Харків.
49. *Вісник Червоного Хреста УРСР.* 1924—1926 р.р. Харків.
50. *Вісник Народнього Комісаріяту Охорони Здоров'я УРСР.* 1925—1926 р.р. Харків. Виходив українською та російською мовами.
51. *Вісник Товариства Українського Червоного Хреста.* 1924 р. Харків.
52. *Вісник Міністерства Народнього Здоров'я і Опікування.* Орган Міністерства Народнього Здоров'я та Опікування Української Народньої Республіки. 1918—1919 р.р. Київ. Редактор Ю. Меленевський.
53. *Вісті Всеукраїнської Академії Наук.* 1928—1935 р.р. Київ.
54. *Вісті Української Академії Наук.* 1935 р. Київ.
55. *Вісті Академії Наук УРСР.* З 1936 р. до цього часу. Київ. Тепер «Вісник АН УРСР». Виходить 12 разів на рік.
56. *Вопросы нервно-психической медицины.* 1896—1905 р.р. Київ. Виходив 4 рази на рік.
57. *Вопросы Онкологии.* 1928—1936 р.р. Харків. Пізніше виходив у Києві, тепер — у Москві.
58. *Вопросы оздоровленія г. Харькова и обзоръ дѣятельности городской врачебно-санитарной организаціи.* 1906—1907 р.р. Харків.
59. *Вопросы Профилактики.* 1925 р. Миколаїв. Щомісячник Миколаївського Окружного Відділу Охорони Здоров'я, Каси Соціяльного Страхування та Відділу Робітничої Медицини.
60. *Врачебная хроника Бессарабской губерніи.* 1892—1917 р. Кишиньов.
61. *Врачебно-санитарная хроника города Симферополя.* 1909—1916 р.р. Сімферополь.

62. *Врачебная хроника Харьковской губерніи.* 1897—1916 р.р. Харків. Виходила щомісячно.
63. *Врачебная хроника Херсонской губерніи.* 1892—1915 р.р. Херсон. Виходила два рази на місяць.
64. *Врачебно-гигіеническій справочникъ.* 1912 р. Харків. Виходив щомісячно
65. *Врачебно-гигіеническій указатель.* 1912 р. Одеса.
66. *Врачебное Дело.* З 1918 року до цього часу. Один з найстаріших науково-практичних медичних часописів України. Спочатку орган Харківського Лікарського Товариства, потім Міністерства Охорони Здоров'я УССР. Виходить щомісячно, тепер у Києві.
67. *Врачебно-санитарная хроника Волынской губерніи.* 1910—1915 р.р. Житомир. Виходила щомісячно.
68. *Врачебно-санитарная хроника г. Симферополя.* 1909—1915 р.р. Сімферополь. Виходила щомісячно.
69. *Врачебно-санитарная хроника Екатеринославской губерніи.* 1898—1917 р.р. Катеринослав. Виходила щомісячно.
70. *Врачебно-санитарная хроника Кіевской губерніи.* 1907—1915 р.р. Київ. Виходила щомісячно.
71. *Врачебно-санитарная хроника Миргородского Уѣздного Земства.* 1915—1917. Миргород.
72. *Врачебно-санитарная хроника Подольской губерніи.* 1907—1915 р.р. Кам'янець-Подільський. Виходила щомісячно.
73. *Врачебно-санитарная хроника Таврической губерніи.* 1893—1895 р.р. 1912—1916 р.р. Сімферополь. Виходила щомісячно.
74. *Врачебно-санитарная хроника Черниговской губерніи.* 1889—1893 р.р. 1916—1918 р.р. Чернігів.
75. *Врачебно-санитарные извѣстія Управленія Главноуполномоченного Россійского Общества Красного Креста при арміяхъ Юго-Западного Фронта.* 1916—1917 р.р. Київ. Виходили два рази на місяць.
76. *Врачебно-санитарный обзоръ Полтавской губерніи.* 1917 р. Полтава.
77. *Всероссійскій Фармацевтическій Вѣстникъ.* 1912—1913 р.р. Київ.
78. *Дніпропетровський Медичний Журнал.* 1929—1931 р.р. Катеринослав. Виходив українською та один час російською мовами. (Дивись також точку 126).
79. *Екатеринославский Медицинский Журнал.* 1922—1929 р.р. Катеринослав.
80. *Еврейскій Медицинскій Голосъ.* 1908—1911 р.р. Одеса. Виходив 4 рази на рік.
81. *Ежемесячник социальнаго обеспечения.* Журнал Київського Губерніяльного Відділу Соціяльного Забезпечення. 1920 р. Київ.
82. *Еженедѣльный Бюллетень Санитарного Бюро г. Одессы.* 1892—1916 р.р. Одеса.
83. *Еженѣдельный бюллетень о движеніи эпидемическихъ болѣзней въ Полтавской Губерніи.* 1917 р. Полтава.

84. *Експериментальна Медицина.* 1934—1941 р.р. Харків. Спочатку виходив щомісячно, з 1939 р. — шість разів на рік.
85. *Експериментальна та клінічна рентгенологія.* 1931 р. Харків.
86. *Життя та знання.* 1913—1914 р.р. Полтава. Це був перший на Великій Україні науково-популярний часопис українською мовою, де друковано було також медичні праці.
87. *Жизнь фармацевта.* 1909—1911 р.р. Київ. Виходив двічі на місяць. Часопис висвітлював питання організації медикаментозної допомоги населенню та був присвячений питанням захисту інтересів фармацевтів.
88. *Журнал Медичного Циклу ВУАН.* 1931—1933 р.р. Київ. Тепер праці з біології друкуються також в «Доповіді АН УРСР», що виходять 12 разів на рік.
89. *Журналъ медицины и гигіены.* 1894 р. Харків.
90. *Журнал ушных, носовых и горловых болезней.* Виходить з 1924 року і до цього часу. Видавася раніш у Харкові та Дніпропетровську щомісячно. З 1959 року — у Києві — шість разів на рік.
91. *Журнал чистого и прикладного знания.* 1921—1922 р.р. Одеса. Цей часопис уміщував праці з математики, техніки, сільського господарства та медицини.
92. *Журнал научно-исследовательских кафедр в Одессе.* 1923—1927 р.р. Одеса. Виходив частково українською мовою.
93. *За трезвостъ.* 1929 р. Харків. Додаток до часопису «Путь к здоровью». З 1930 р. і до 1932 р. мав назву «За оздоровлення праці та побуту. Виходив спочатку 2 рази на місяць, з 1932 р. щомісячно.
94. *За санітарну оборону.* 1931 р. Популярний часопис українською мовою присвячений питанням медично-санітарного захисту людности та країни.
95. *За соціялістичну охорону здоров'я.* 1933 р. Харків. Часопис був розрахований переважно для медичних працівників з середньою медичною освітою. Видавався українською мовою.
96. *Здоровая жизнь.* 1909—1911 р.р. Харків. Додаток до часопису «Вѣстникъ Курортовъ и лѣчебныхъ учрежденій».
97. *Здоровлє.* 1912—1914 р.р. Орган Українського Лікарського Товариства у Львові. Редактор Є. Озаркевич. Львів. Виходив щомісяця.
98. *Здоровье транспортника.* 1924—1926 р.р. Катеринослав.
99. *Здоровье и просвещение.* 1921—1922 р.р. Київ.
100. *Земскій Врачъ.* 1888—1894 р.р. Чернігів. Виходив щотижня, був одним з найголовніших часописів присвячених питанням земської медицини.
101. *Зубоврачебный ежемѣсячникъ.* 1913—1916 р.р. Одеса. Цей часопис був присвячений питанням наукової одонтології, а також висвітлював життя і побут зубних лікарів.
102. *Зубоврачебный посрѣдникъ.* 1913 р. Одеса. Виходив щотижня.
103. *Зубоврачеваніе.* 1920 р. Харків.

104. *Известия Народного Комиссариата Здравоохранения УССР.* 1919—1924 р.р. Київ—Харків.
105. *Извѣстія Кіевской Рентгеновской Комиссіи.* 1915—1917 р.р. Київ.
106. *Известия Таврического Университета.* 1919—1920 р.р. Сімферополь.
107. *Известия Полтавского Губернского Отдела Здравоохранения.* 1922 р. Полтава.
108. *Київське Медичне Життя.* 1925 р. Київ. Щомісячний часопис Київського Єдиного Наукового Медичного Товариства. Виходив українською та російською мовами. У ньому вміщалися праці з теоретичної та клінічної медицини, загальної та соціяльної гігієни та санітарії.
109. *Киевский Медицинский Журнал.* 1922—1924 р.р. Київ. Виходив, як орган наукових київських медичних товариств.
110. *Київський Медичний Журнал.* 1928—1930 р.р. Київ. Виходив чотири рази на рік.
111. *Киевский Медсанработник.* 1922 р. Київ.
112. *Кубанский научно-медицинский вестник.* 1921—1930 р.р. Катеринодар.
113. *Клиническая хирургия.* З 1970 до тепер. Київ. Виходить 12 разів на рік.
114. *Крымскіе курорты.* 1913—1914 р.р. Сімферополь. Виходив 3 рази на тиждень, лише під час сезону тобто з травня до серпня.
115. *Крымские курорты.* 1922 р. Сімферополь. Виходив щомісячно.
116. *Кубанский врачебно-санитарный обзор.* 1919—1920 р.р. Катеринодар.
117. *Куяльницкій курортный листокъ.* 1905 р. Одеса. Виходив три рази на тиждень лише під час сезону, видавало «Одесское Общество Благоустройства Куяльницкого лимана».
118. *Лікарський Вісник.* Журнал Українського Лікарського Товариства Північної Америки, з 1954 р. дотепер. Нью-Йорк. Редакційна колегія: д-р д-р П. Джуль (відповідальний редактор), Б. Волянський, О. Волянський, М. Грещишин, М. Логаза, Б. Олесницький, Р. Осінчук, В. Плющ, В. Прокопович, Т. Решетило, Ю. Савицький, Є. Стецьків.
119. *Лікарськый Вісник.* Науково-професійний місячник Українського Лікарського Товариства. 1921—1939. Львів, виходив спочатку як квартальник, потім що два місяці.
120. *Медико-фармацевтический журнал.* 1923 р. Одеса.
121. *Медицинский Архив.* 1923—1925 р.р. Сімферополь.
122. *Медицинский бюллетень.* 1935 р. Маріуполь.
123. *Медицинскій Вѣстникъ.* 1862—1886 р.р. Феодосія. Один з перших часописів, що видавалися на Україні.
124. *Медицинский Вестник.* 1921 р. Феодосія. Виходив два рази на місяць, видання Науково-Медичної Асоціяції при Феодосійській Санаторно-Курортній Управі.
125. *Медицинский Вестник Крыма.* 1922—1923 р.р. Сімферополь.

126. *Медицинский сборник Екатеринославского Губздрава.* 1922—1926 р.р. Катеринослав, (пізніше був перейменований в «Дніпропетровський Медичний Журнал»).
127. *Медичний журнал.* 1933—1941 р.р. Продовження «Журналу медичного циклу ВУАН», (дивись т. 88).
128. *Ми молоді.* 1930—1939 р.р. Львів. Видання товариства «Відродження». Редактор С. Парфанович.
129. *Месячный бюллетень об эпидемических заболеваниях в Волынской губернии.* 1919 р. Житомир.
130. *Місячний бюлетень про рух інфекційних хвороб в УРСР.* Виходив з 1926 року. Харків.
131. *Мікробіологічний журнал.* З 1934 року дотепер. Київ. Орган Інституту мікробіології АН УРСР. Виходить шість разів на рік.
132. *Неврологія.* 1919 р. Харків.
133. *Народнє здоровля.* 1937—1939 р.р. Львів. Популярний ілюстрований місячник. Редактор Р. Осінчук.
134. *Недѣльный бюллетень о важнѣйшихъ эпидемическихъ заболѣваніяхъ въ Кіевской губерніи.* 1911—1912 р.р. Київ.
135. *Нейрофизиология.* 1970-1974 р.р. Київ. Виходить 6 разів на рік.
136. *Новое в медицине.* 1923—1925 р.р. Київ.
137. *Новый хирургический архив.* 1921—1941 р.р. Дніпропетровськ. З 1955 р. до 1970 р. Київ Виходив шість разів на рік.
138. *Общее дело.* 1923. Київ. Щомісячний популярний часопис.
139. *Одесъкий Медичний Журнал.* 1927—1930 р.р. Одеса. До 1930 року виходив російською мовою.
140. *Одонтология.* 1924, 1927—1930 р.р. Харків. Виходив шість разів на рік частково російською, частково українською мовами.
141. *Ортопедия и травматология.* З 1927 р. до 1941 р. виходив у Харкові, тепер у Москві.
142. *Офіційний збірник Наркомздоров'я УРСР.* 1940—1941 р.р. Київ, виходив щомісячно.
143. *Офтальмологический журнал.* Виходить з 1946 року дотепер. Одеса—Київ. Виходить 8 разів на рік.
144. *Охорона материнства і дитинства.* 1936—1938 р.р. Харків.
145. *Охматдит і ОЗДП.* 1930—1932 р.р. Харків. Виходив шість разів на рік.
146. *Педіятрія. акушерство і гінекологія.* 1938—1940 р.р., з 1945 і до цього часу. Київ. Виходить шість разів на рік.
147. *Практическое зубоврачеваніе.* 1910—1916 р.р. Одеса.
148. *Проблеми харчування.* 1930. Харків.
149. *Профилактическая медицина.* 1922—1928 р.р. Харків—Київ.
150. *Профілактична медицина.* 1929—1937 р.р. Харків—Київ. Був одним з найбільш розповсюджених і великих медичних часописів України, присвячений головним чином питанням профілактичної медицини, бактеріології, епідеміології, гігієні та організації охорони здоров'я.
151. *Профилактическая хроника Сталинского округа.* 1925 р. Сталіно.

152. *Психогигиену в массы.* 1933—1934 р.р. Харків. Виходив п'ять разів на рік.
153. *Путь к здоровью.* 1925—1929 р.р. Харків. Двохтижневий популярний ілюстрований медичний часопис. Додаток до нього: «За тверезість», «За оздоровлення праці та побуту» (дивись т. 93).
154. *Распоряжения Киевского Губернского Отдела Здравоохранения.* 1922—1923 р.р. Київ.
155. *Радянська медицина.* 1936—1941 р. р. Київ. Один з великих медичних часописів України, що друкувався українською мовою, з 1939 року виходив щомісячно, був присвячений переважно проблемам профілактичної медицини.
156. *Радянський фельдшер.* 1936—1941 р.р. Київ. Часопис був розрахований переважно на працівників з середньою медичною освітою. Виходив шість разів на рік.
157. *Рентгеновскій Вѣстникъ.* 1907—1909 р.р. Одеса.
158. *Рельсы здоровья.* 1926. Харків.
159. *Русскій журналъ кожныхъ и венерическихъ болѣзней.* 1901—1917 р.р. Харків. Виходив щомісячно. Місцем видання була також Москва.
160. *Русская Ривьера.* Вістник Чорноморського Узбережжя, Кавказу та Криму. Щомісячний часопис. 1915—1916. Одеса—Петроград.
161. *Русскій сезонный листокъ.* 1889—1899 р.р. Керч. Виходив щотижнево з 15 квітня до 1 вересня. Популярна бальнеологічна газета.
162. *Санитарно-статистический бюллетень НКЗ УССР.* 1924—1925 р.р. Харків.
163. *Санітарно-ентомологічний бюлетень.* 1929—1930 р.р. Харків. Орган Санітарно-ентомологічної Комісії Харківського Наукового Товариства та Українського Протозойного Інституту. З 1923 р. до 1929 р. виходив, як додаток до «Профілактичної медицини».
164. *Санитарный бюллетень Ялты.* 1913—1915 р.р. Ялта. Виходив щомісячно.
165. *Свѣденія о врачебно-санитарной организаціи г. Екатеринодара.* 1908, 1910—1913, 1915 р.р. Катеринодар.
166. *Свѣденія о дѣятельности городскихъ врачебно-санитарныхъ организацій въ городѣ Екатеринодарѣ.* 1906—1907, 1909 р.р. Катеринодар.
167. *Свѣденія о врачебно-санитарной организаціи г. Севастополя.* 1908—1911 р.р. Севастополь.
168. *Свѣденія о врачебно-санитарной организаціи и эпидемическихъ заболѣваніяхъ г. Одессы.* 1894, 1897—1917 р.р. Одеса. Виходили два рази на місяць, а з 1915 року щомісячно, (додаток до часопису »Извѣстія Одесской Городской Думы»).
169. *Свѣденія о врачебно-санитарной организаціи города Одессы.* 1895 р. Одеса.
170. *Свѣденія о дѣятельности городской врачебно-санитарной организаціи по гор. Херсону.* 1905. Херсон.

171. *Свѣденія о врачебно-санитарной организаціи и эпидемическихъ заболѣваніяхъ г. Харькова.* 1901—1906 р.р. Харків.
172. *Свѣденія о дѣятельности санитарной организаціи и объ эпидемическихъ заболѣваніяхъ г. Харькова.* 1913—1916 р.р. Харків.
173. *Свѣденія о заразныхъ болѣзняхъ и о состояніи врачебно-санитарного дѣла въ Таврической губерніи.* 1909—1911 р.р. Сімферополь. Виходили щомісячно.
174. *Свѣденія о санитарно-медицинской организаціи г. Ялта.* 1901—1913 р.р. Ялта. Сімферополь.
175. *Свѣденія о ходѣ заразныхъ болѣзней въ Подольской Губерніи.* 1901—1916 р.р. Подільск. Виходили, як додаток до «Подільских губерніяльних вістей».
176. *Сезонный листокъ Славянскихъ минеральныхъ водъ.* 1889—1916 р.р. Слов'янськ. Виходив щотижнево, лише під час сезону з травня до серпня.
177. *Советская психоневрология.* 1931—1941 р.р. Київ—Харків.
178. *Современная психоневрология.* 1925—1931 р.р. Харків.
179. *Современная клиника.* 1893—1896 р.р. Спчатку виходив в С.-Петербурзі, а з 1895 року в Харкові. Щомісячне видання.
180. *Современная медицина.* З 1860 року в Києві, з 1876 р. до 1880 р. у Варшаві. Перший медичний часопис, що виходив в Україні. Докладна його характеристика подана в тексті праці. Виходив щотижнево.
181. *Современная медицина.* 1921, 1924 р.р. Одеса. Цей часопис був присвячений питанням наукової, практичної та громадської медицини.
182. *Социальное обеспечение.* 1919 р. Київ. Орган Народнього Комісаріяту Соціяльного Забезпечення та Головної Комісії Піклування про полонених і біженців. Виходив щомісячно.
183. *Текущіе свѣденія о дѣятельности лѣчебницъ и эпидемической заболѣваемости.* 1913—1915 р.р. Київ. Виходили, як додаток до «Врачебно-санитарной хроники Кіевской Губерніи».
184. *Терапевтическое обозрѣніе.* 1908—1915 р.р. Одеса. Виходило два рази на місяць.
185. *Українські Медичні Вісті.* Київ. 1918—1920 р.р. Київ. Перший медичний журнал українською мовою, що видавався у Великій Україні. Орган Всеукраїнської Спілки Лікарів у Києві.
186. *Українські Медичні Вісті.* 1925—1931 р.р. Київ. Один з перших українських медичних часописів на Великій Україні.
187. *Український журнал кров'яних угруповань та переливання крові.* 1927—1934 р.р. Харків. (У 1927—1931 р.р. мав назву «Бюлетені Постійної Комісії вивчення кров'яних угруповань»).
188. *Український Медичний Архів.* 1927—1932 р.р. Харків.
189. *Український Медичний Вісник.* Орган Спілки Українських Лікарів Чехо-Стоваччини. 1923—1925 р.р. Прага. Перший український медичний часопис за кордонами України.

190. *Український біохімічний журнал.* З 1926 р. до цього часу. Харків—Київ. Виходить 6 разів на рік.
191. *Український офтальмологічний журнал.* 1929—1930 р.р. Харків.
192. *Український вісник рефлексології та експериментальної педагогіки.* 1925—1930 р.р. Харків.
193. *Фармацевтичний* журнал. 1928—1974 р.р. З 1928 до 1936 року виходив у Харкові, з 1936 р. до 1941 р. — у Києві. Після війни відновлено в 1959 році, виходить дотепер у Києві. Спочатку виходив щомісячно, з 1934 року — 6 разів на рік, з 1936 року — 4 рази на рік, з 1959 — щомісячно. Тепер — 6 разів на рік.
194. *Фізіологічний Журнал.* Виходить з 1955 року в Києві, 6 разів на рік.
195. *Фізіотерапевтическій Вѣстникъ.* 1904 р. Одеса. Виходив щомісячно.
196. *Харьковскій медицинскій журналъ.* 1906—1917 р.р. Харків. Орган Харківського Медичного Товариства. Виходив щомісячно, крім літніх місяців, отже в рік 10 чисел.
197. *Химико-фармацевтический вестник.* 1926—1927 р.р. Одеса. Виходив щомісячно.
198. *Хроника здравоохранения.* 1926—1928 р.р. Харків. Орган Наукової Ради при Інспектурі Охорони Здоров'я Харківської округи. Видавалася, як додаток до часопису «Профілактична медицина».
199. *Хроника здоровоохорони.* 1928—29 р.р. Як вище, але видавалася українською мовою, теж, як прилога до часопису «Профілактична медицина».
200. *Хроника медицины и здравоохранения.* Інформаційний бюлетень. 1957—1958 р.р. Київ.
201. *Цитология и генетика.* З 1970 до цього часу. Київ. Виходить 6 разів на рік.
202. *Червоний Хрест.* 1929—1941 р.р. Київ. Популярний ілюстрований часопис Центрального Комітету Червоного Хреста УССР, виходив спочатку два рази на місяць, з 1938 року — щомісячно.
203. *Шлях до здоров'я.* 1925—1941 р.р. Київ. Виходив спочатку щомісячно, з 1929 року два рази на місяць, з 1931 р. — 3 рази на місяць, з 1933 року — щомІсячно. Мав додатки «За тверезість», «За оздоровлення праці та побуту».
204. *Южный вѣстникъ аптечного труда.* 1918 р. Одеса. Виходив двічі на місяць.
205. *Южно-русская медицинская газета.* 1892—1897 р.р. Одеса. Виходила щотижня.
206. *Южный медицинский журнал, посвященный вопросам научной и практической медицины.* 1926 р. Одеса.
207. *Южный медработник.* 1923 р. Одеса.
208. *Южно-русскій врачебно-фармацевтическій посрѣдникъ.* 1911 р. Одеса. Виходив щотижня, був присвячений висвітленню питань життя лікарсько-фармацевтичного світу.

209. *Южный фармацевтъ 1908* р. Київ. Виходив щотижнево.
210. *Южный фармацевтическій посрѣдникъ.* 1914 р. Одеса. Виходив щотижнево.
211. *Юнацький Червоний Хрест.* 1931 р. Перший і останній часопис українською мовою присвячений юнацькому рухові в Червоному Хресті.
212. *Эпидемическій бюллетень Екатеринославского Губернского Земства.* 1911—1914 р.р. Катеринослав. Виходив два рази на місяць.
213. *Эпидемическій бюллетень Подольского Губернского Земства.* 1914—1917 р.р. Кам'янець-Подільський. Виходив спочатку два рази на місяць, з 1916 року — щомісячно.

ЛІТЕРАТУРА

Власне праць, присвячених висвітленню розвитку медичної періодичної преси в Україні за весь час її існування, до цього часу не було. Єдиною коротенькою заміткою на цю тему є гасло «Медичні журнали» В. Плюща, вміщене в «Енциклопедії Українознавства». Словникова частина. Том 4, стор. 1510. Париж—Нью-Йорк. 1962 р.

Дослідник, який має на меті працювати над цією темою мусить користуватися літературою про медичну періодичну пресу в Росії та СССР у цілому. Нижче ми подаємо головні праці присвячені цьому питанню, як також статті про окремі медичні журнали, що видавалися в Україні.

1. Аннотированный каталог книг. Москва. 1949—1951 р.р.
2. *Беляева Л. Н., Зиновьева М. К., Никифоров М. М.* Библиография периодических изданий России 1901—1916 г. г. Томи 1—4. Ленінград 1958—1961 р. р.
3. Бібліографическій указатель періодической литературы по общественно-медицинскимъ вопросамъ. (1909—1910) «Общественный Врачъ». № 2—3. 1911 р.
4. Бібліографическій указатель россійской медицинской литературы. В. 1—4. СПБ. 1890—1892 р.р.
5. Библиография периодических изданий России. 1901—1916 г. Томи 1—4. Ленінград. 1958—1961 р.р.
6. Бібліографія з історії охорони здоров'я та медичної науки в Україні. В збірнику: «Досягнення охорони здоров'я в УРСР (1918—1956 р.р.)». Київ. 1958 р.
7. Большая Медицинская Энциклопедия. Томи 1—35. Видання 1-ше. Москва. 1927—1936 р.р.
8. Большая Медицинская Энциклопедия. Томи 1—36 та додаткові 1—3. Видання 2-ге. Москва. 1956—1970 р.р.
   В обох виданнях багато гасел про окремі медичні часописи, статті «Медицинская литература», «Медицинская периодическая печать», «Медицинские издательства» та ін.

9. Большая Советская Энциклопедия. Томи 1—51. Москва. 1950—58 р.р.
10. *Вейнберг С.* Список медицинских журналов с 1792 г. по 1936 г. «Большая Медицинская Энциклопедия». Том 17. Москва. 1935 р. (1 видання).
11. *Векснер Б. Г.* Хірургічна преса. «Хірургія УРСР». Київ. 1938 р.
12. *Жбанков Д. Н.* Материалы к истории русской медицинской прессы в 1792—1924 г.г. «Врачебное дело». №№ 23—24. Харків. 1927 р.
13. *Жбанковъ Д. Н.* Матеріалы для исторіи русской медицинской журналистики. «Врачъ». Том 11. №№ 12—15. 1890 р.
14. *Жбанковъ Д. Н.* Библіографическій указатель по земско-медицинской литературѣ. Москва. 1890 р.
15. *Жбанковъ Д. Н.* Библіографическій указатель по общественной медицинской литературѣ за 1890—1905 г.г. Москва. 1907 р.
16. *Калинин П. А.* Пятьдесят лет фельдшерской печати. «Фельдшер и акушерка». № 3. 1941 р.
17. *Коварский М.* Медицинские публикации в России в 18 веке. «Советский врачебный сборник». № 4. 1947 р.
18. *Коган В.* Современная русская медицинская литература. (Обзор за 1921 и 1922 г.г.). «Врачебное дело». №№ 25, 26, за 1921 р. та №№ 24—26 за 1922 р. Харків.
19. *Коган В.* Русская медицинская литература за 1923 и за 1924 г.г. «Врачебное дело». №№ 24—26 за 1923 рік та №№ 24—26 за 1924 рік. Харків.
20. *Коган В.* Медицинская периодическая литература. (Обзор за 1925 и за 1926 г.г.). «Врачебное дело». №№ 24—26 за 1925 рік та № 24 за 1926 рік. Харків.
21. *Колосов М. А.* У истоков русской медицинской периодической печати. «Клиническая медицина». №№ 23—24 за 1929 рік. Москва.
22. *Левит М., Мультановский М.* Медицинская периодическая печать. «Большая Медицинская Энциклопедия». Том 17. Москва. 1960 р. (2 видання).
23. *Левит М. М.* Медицинская периодическая печать России и СССР. (1792—1962). Москва. 1963 р.
24. Летопись периодических изданий СССР. Москва. 1950—1960.
25. *Лиссовскій Н. М.* Русская періодическая печать. 1703—1900. СПБ. 1915 р.
26. *Макарова Т. Ф.* Медицинская печать. У Збірнику «40 лет советского здравоохранения». Москва. 1957 р.
27. Малая Энциклопедия практической медицины. Томи 1—6. Ленінград. 1927—1930 р.р.
28. Медицинская литература. 1933—1936 р.р. №№ 1—9. Київ—Одеса—Харків. 1933—1936 р.р.
29. *Мельников-Разведенков Н. Ф.* Харьковская медицинская печать до Октября. «Врачебное дело». №№ 6—7. 1938 р. Харків.
30. *Мультановский М. П.* Русская медицинская печать. Библиографические материалы. «Центральный медицинский журнал». Том V за 1930 р. та XIII за 1934 р.р.

31. *Мультановский М. П.* Русская медицинская печать. Библиографические материалы. «Центральный медицинский журнал». Том XXI за 1938 р.
32. *Нестеренко А.* Военно-медицинская периодическая печать. «Большая Медицинская Энциклопедия». Том 17. Москва. 1960 р.
33. *Неустроѣвъ А. Н.* Историческое разысканіе о русскихъ повременныхъ изданіяхъ и сборникахъ за 1703—1802 г.г. СПБ. 1874 р.
34. *Неустроѣвъ А. Н.* Указатель къ русскимъ повременнымъ изданіямъ и сборникамъ за 1703—1802 г.г. и къ историческому разысканію о нихъ. СПБ. 1898 р.
35. *Оппель В. А.* Хиругические журналы и их основатели. История русской хиругии. Вологда. 1923 р.
36. Периодическая печать СССР 1917—1949 г.г. Журналы, труды и бюллетени по здравоохранению, медицине, физкультуре и спорту. Библиографический указатель. Москва. 1956 р.
37. Періодичні видання УРСР. (1918—1950). Бібліографічний довідник. Харків. 1956 р.
38. *Пігіда І. П.* і *Грабовська Т. В.* Радянська періодична медична преса на Україні (1917—1920 р.р.). У збірнику «Досягнення охорони здоров'я в УРСР». Київ. 1958 р.
39. *Плющ В.* Медичні часописи (України). «Енциклопедія Українознавства». Словникова частина. Том 4. Париж—Нью-Йорк. 1962 р.
40. *Плющ В.* Чого нема в УССР. Єдиний у світі загальнолікарський часопис українською мовою. «Шлях Перемоги». ч. 48 (511) від 1. 12. 1963 р. Мюнхен.
41. *Плющ В.* Русифікація української медичної науки та освіти. «Шлях Перемоги» ч.ч. 5, 6, 8, 11, 12, за 1974 р. Мюнхен.
42. Pliushch W. Health and Medical Services. «Ucraine a concise encyclopaedia». Volume II. Toronto. 1971 р.
43. Предварительный список периодических изданий. 1901—1916. Під редакцією Ю. Меженко. Ленінград. 1949 р.
44. *Прокофъев А.* Первая русская медицинская газета и дальнейшее развитие русской периодической печати. «Врачебное дело». № № 17—18. Харків. 1926 р.
45. *Рафалькес С. Б.* Медицинская периодика СССР. «Врачебное дело» № 1. 1930 р. Харків.
46. *Рафалькес С. Б.* Медицинская и биологическая периодика СССР. «Врачебное Дело». Харків. № 3—4. 1931 р.
47. Систематический католг отечественных периодических и продолжающихся изданий по медицине (1792—1960). Ленінград. 1965 р.
48. *Смирновъ Н. П.* Списокъ періодическихъ изданій въ Россійской Имперіи, за исключеніемъ выходившихъ въ Финляндіи. СПБ. 1906.
49. *Срезневскій В. И.* Списокъ русскихъ повременныхъ изданій съ 1703 по 1900 г.г. Петроградъ. 1915 р.
50. Ucraine a concise encyclopaedia. Volume I—II. Toronto. 1963—1971 р.
51. Енциклопедія Українознавства. Том І. Кн. 1—3. Том 2. Кн. 1—6. Мюнхен—Париж—Нью-Йорк. 1949—1970 р.

52. Энциклопедическій медицинскій лексиконъ. 5 частин. СПБ. 1842—1845 р.р.
53. Энциклопедическій словарь военной медицины. Томи 1—6. Москва. 1946—1950 р.р.

Для праці використано також каталоги «Міжнародньої книги», «Газеты и журналы СССР», «Новые книги», «Нові книги України», «Советские книги по медицине» та низка праць по історії української медицини (дивись ст. ст. 88—91, 152—157 цього збірника).

Vasyl Plushch, M. D.

MEDICAL JOURNALS IN UKRAINE

(A Summary)

The first medical periodical to see the light of day in the Ukraine was *Sovremyonnaya meditsina* (Contemporary Medicine), which was published in Kiev from 1860 to 1881. The second medical journal to appear was *Meditsinsky Viestnik* (Medical Herald), published in Feodosia in the period of 1862—1886. From 1883 to 1899 there circulated the *Arkhiv psykhiatrii, neurologii i sudebnoy psykhologii* (The Archives of Psychiatry, Neurology, and Legal Psychology), issued in Kharkiv, which was followed by *Viestnik Ophthalmologii* (The Ophthalmology Herald), published in Kiev, 1884—1902, and the *Zemsky Vrach* (The Rural Physician) of Chernihiv, 1888—1894. During the period of 1890—1899, there were already 20 medical journals in circulation in Eastern Ukraine, the number rising to 37 during 1900—1909.

Under the tsarist regime, all journals in the Ukraine were published in the Russian language, in keeping with the official ban on the Ukrainian language. The first medical journal printed in the Ukrainian language, *Zdorovlie* (Health), came out in Lviv (Western Ukraine, then Austro-Hungary) in 1912, whereas the first Ukrainian-language one to appear in Eastern Ukraine (under Russian domination) and which contained articles on medical themes was *Zhyttia i Znannya* (Life and Knowledge), published in Poltava from 1913 on.

During the existence of the Ukrainian National Republic there appeared: *Ukrainski Medychni Visti* (Ukrainian Medical News) and the *Visnyk Ministerstva Narodnyoho Zdorov'ia i Opikuvannia* (Herald of the Ministry of National Health und Welfare), both published in Kiev in the Ukrainian language. There were also several medical journals published in the Russian language. All in all, 69 medical-scientific journals, including 4 in the Ukrainian language, circulated in 1910—1919. From 1920 to 1929 the number rose to 88, of which 33 were printed in Ukrainian, only to drop to 57 (including 41 in the Ukrainian language) in the years 1930—1939.

As a result of a policy of Russification, pursued by the central government in Moscow, the state of affairs with regard to the pub-

lishing of medical-scientific journals in Ukraine is at the present moment disastrous. For the benefit of over 135,000 physicians in the Ukraine there are, at this time, only 6 medical-scientific journals, of which only one appears in the Ukrainian language — the *Pediatria, akusherstvo i ginekologia* (Pediatrics, Obstetrics, and Gynecology). (By way of comparison, some 100 medical journals, all in the Russian language, appear in the entire Soviet Union, mostly in Moscow, while more than 120 medical journals are published in Germany, all in the German language.)

Until to 1939 four scientific-professional and popular journals were published in Lviv (Western Ukraine): *Likarsky Visnyk* (Medical Journal), the popular antialcoholic journal *Vidrozhennya* (Rebirth), *My molodi (*We Are Yoyng), and *Narodne Zdorovla* (National Health). During emigration, a scientific-medical journal appeared in Prague, Czechoslovakia, from 1923 to 1925 and, in the United States, *Likarsky Visnyk* (Medical Journal), which in fact is the only general clinical and professional medical scientific journal in the Ukrainian language and has been published since 1954.

The work also contains an appendix, the first of its kind in the history of Ukrainian culture to list titles of medical periodicals and semi-periodical publications, which appeared in Ukraine from 1860 to 1974. It enumerates the titles of 213 publications.

Д-р мед. Роман Осінчук

НА СТІЙЦІ НАРОДНЬОГО ЗДОРОВ'Я

Українське Гігієнічне Т-во у Львові

ВСТУП

Здоров'я народу залежить від різних чиників, таких, як спадковість і конституція людини, клімат, умовини побуту й праці, економічний стан народу, спосіб віджившлювання, здоровна профілактична освіта народу, здоровна опіка над немовлятами й дітьми, здоровне виховання молоді в школах, здоровна політика й опіка, виконувана державними чинниками, діяльність різних добродійних громадських організацій, кількість і якість лікарів та медичного персоналу, їхнє суспільно здоровне виховання, кількість медичних факультетів чи здоровних наукових інститутів, добра медична статистика тощо.

Якщо взяти до уваги вищевичислені чинники, то можемо сміло сказати, що в нас, себто на західніх землях України, які опинилися під Польщею після першої світової війни та програної війни з поляками, всі вони недомагали. Невідрадні санітарні умовини, примітивні умовини праці, брак належного соціяльного забезпечення, економічна відсталість Польщі та політичний гніт, що вславився в 1930 р. т. зв. «пацифікацією» українських земель — це лише деякі із багатьох чинників, що спричинювали різні недомагання в ділянці здоров'я українського народу під Польщею. Однак найбільшим недомаганням був брак належної лікарської та суспільно-здоровної опіки збоку державних чинників, які всі здоровні проблеми повинні координувати, укладати пляни здоровної політики та їх послідовно переводити в життя. Державний бюджет на здоровні цілі в Польщі був смішно малий; видаток на одну особу виражається заледве в сотиках тоді, коли в Америці з державного бюджету припадав по кілька долярів на особу. А цих грубих мільйонів, що мають у своїм розпорядженні і видають на здоровні цілі всякі численні американські, приватні чи громадські гуманітарні установи, не можна взагалі прирівнювати до подібних засобів у тодішніх наших умовинах. Коли ж додамо

ще, що гроші з бюджету в Польщі йшли передусім на потреби корінного польського населення, то тоді можна зрозуміти, що навіть та невеличка кількість т. зв. «осередків здоров'я», влаштованих по містах і містечках української території для бідного населення, була паперовими установами і практично жадної користи населенню не приносила. Тож не дивно, що в таких умовинах польської державної опіки, до того ще й по страшній світовій війні, здоров'я нашого народу почало щораз більше занепадати й західньо-українські землі виявляли найвищий відсоток захворювальности та смертности.

Роздрібнювання вже й так вузьких селянських нив, брак розвитку промислу та торгівлі на наших землях через шкідливу плянову політику окупанта, брак відпливу зайвих робочих сил із села до фабрик і міст, страшні знищення краю хуртовиною першої світової війни та високі податки на потреби молодої держави, були причиною нужди наших селянських мас. Багатьом нашим селянам доводилося жити довгими роками в землянках на розритій ґранатами землі, багатьом доводилося голодувати або жити роками на півголодному пайку та важкою працею відбудовувати свої садиби на воєнних згарищах. Це все підкошувало здоров'я народу, а зокрема дітей. І тому по першій війні прийшла фаза страшних епідемій, що десяткували наш нарід, а деякі з них, як сипний тиф, мали свої постійні ендемічні вогнища, які нерідко спричинювали нові спалахи епідемій. Постійний зріст туберкульози, ревматизму, всіляких дитячих хвороб, інфекційних гострих чи хронічних, рахіту, скрофульози, авітаміноз, а в деяких околицях венеричних хвороб, залишків різних армій з часів війни — все це робило страшні спустошення на здоровній ділянці нашого народу, вже здавна, бо ще за австрійських часів, цілковито занедбаній. Це все створювало жахливий стан народнього здоров'я, тим більше, що був великий брак лікарів взагалі, а українських лікарів зокрема. Цим останнім доступ до медичних студій у державних університетах загороджувала польська шовіністична політика своїм т. зв. «нумерус клявзус-ом». Невеличка кількість українських лікарів, хоч яких ідейних, не могла багато вдіяти для поліпшення згаданої справи.

Проте український нарід і в цьому страшному положенні виявив багато снаги й розуміння справи, зорганізувавши проти волі окупанта та не зважаючи на його поліційні переслідування, Тайний Український Університет у Львові. Медичний факультет цього університету за час свого кількалітнього існування, дав своїм студентам дворічну підготову в медицині, а також відповідний національно-суспільний гарт духа. Опісля вислав їх на клі-

нічні студії за кордон. Таким чином за кілька років повернулося до краю кілька десяток добрих лікарів і громадян. Вони, поборовши великі труднощі при нострифікації своїх дипломів, стали зразу до праці на здоровному фронті, часто не оглядаючись на важкі матеріяльні умовини. Кадри українського лікарського світу, зорганізованого в Українськім Лікарськім Товаристві у Львові, поволі зростали. Т-во «Народна Лічниця» у Львові, яке спочатку влаштувало лише малу амбуляторію, завдяки жертвенній та безкористній праці наших ідейних лікарів, спромоглося розвинути її в більшу поліклініку, яка несла кваліфіковану лікарську допомогу бідному населенню без огляду на його національну приналежність, нераз із далеких закутин краю. З малих грошевих пожертв цих пацієнтів, наші лікарі створили фінансову базу для будови гарного модерного на ті часи «Українського Шпиталю» у Львові, що започаткував свою працю навесні 1938 року. Українські живці Черче й Підлюте відогравали теж немалу ролю в лікуванні різних хронічних, особливо ревматичних хвороб нашого селянства. Але найважнішу ролю в ділянці народнього здоров'я відограло засноване в 1929 р. Українське Гігієнічне Товариство у Львові. Воно під проводом свого основника й великого піонера народного здоров'я, сл. п. проф. д-ра медицини Маріяна Панчишина та гуртка його найближчих співробітників, лікарів і студентів медицини у Львові, у співпраці з нашими лікарями на провінції, несло свої ідеї та свою працю безпосередньо в нарід, закладаючи в краю свої філії чи кружки, амбуляторії, порадні та протитуберкульозні диспансери. Воно збирало матеріяли про стан здоров'я народу та, вдаряючи безпосередньо по суспільних хворобах, своїм живим словом докладно вияснювало населенню причини хвороб і засоби боротьби з ними. Цій останній справі служили численні виклади, мандрівні гігієнічні виставки, здоровні курси, летючки, популярні гігієнічні книжечки тощо. Пропаґанді цієї справи допомогло також постійне поміщування по всіх часописах популярних статтей на здоровні теми, ширення здоровних ідей дорогою тісного зв'язку з всякими громадськими організаціями, які мали в краю мережу своїх низових клітин, а вкінці, що найважливіше, видавання популярного органу «Народнє Здоровля».

Деякі моменти, що попереджали створення У. Г. Т-ва

Жахливий стан народнього здоров'я, тількищо описаний нами, змушував до призадуми кожну громадсько думаючу людину. Кожному було ясно, що треба щось в цій справі робити. Роз'їзди

молодих адептів медицини, студентів медичного факультету Українського Тайного Університету та членів тодішньої «Медичної Громади» чи пізніше активних студентів медицини польських університетів і членів відновленої «Медичної Громади» у Львові, по селах з рефератами на здоровні теми давали їм можливість приглядатися ближче до здоровних відносин нашого населення та привозити зібрані невеселі відомості до Львова. Такі відомості були часто обговорювані на студентському форумі. Ще краще бачив і розумів це жахливе положення народнього здоров'я тоді ще порівняно молодий, але незвичайно популярний лікар і професор медицини на Тайному Українському Університеті, д-р М. Панчишин. До його ординації з'їздилися хворі з усіх закутин Західньої України, шукаючи в нього лікарської допомоги. І це не було припадком, що саме проф. М. Панчишин у 1928 р. виступив з ініціятивою створення здорової організації, бо він про здоровні відносини нашого краю був найкраще поінформований так з власного лікарського досвіду, як також на підставі інформацій студентів медицини чи молодих лікарів, що горнулися до його особи, як до свого професора й провідника ще з часів діяльности Тайного Університету.

В 1928 р. в лікарському кабінеті проф. М. Панчишина зібралося заледве кількох його кол. студентів. По короткім обговоренні здоровних проблем, створили вони ініціятивний комітет для зладження статуту майбутнього товариства й ужиття заходів для створення Українського Гігієнічного Товариства у Львові. На чолі цього комітету стає проф. М. Панчишин, а на секретаря вибрано д-ра Тому Воробця. У праці ініціятивного комітету брали участь найближчі співробітники професора, а з них найактивнішу участь проявив уже покійний д-р Василь Куцик. Він був тоді ще студентом медицини і працював секретарем у кабінеті проф. М. Панчишина.

В той час польська влада, як відомо, вмішувалась навіть у найменші прояви політичного чи національно-громадського життя українців та старалась не допускати до засновування якихнебудь громадських організацій, хоч би й здоровних. Тому певних виглядів на затвердження статуту й товариства спочатку не було. В опрацьованні статуту, головно з правного боку, подав ініціяторам велику допомогу відомий у Львові та всіма шанований радник В. Децикевич. Він, маючи добрі зв'язки з представниками польської влади у Львові й Варшаві, з давніших ще австрійських часів, допоміг також у затвердженні статуту своїми частими інтервенціями та виєднав дозвіл на заснування У. Г. Т-ва у Львові. 18 грудня 1928 р. про затвердження владою статуту, хоч

з деякими малими поправками, повідомило проф. М. Панчишина Міське Староство («Староство Ґродзке») у Львові. Тереном діяльности У.Г. Т-ва, на яке довго польська влада не хотіла згодитись, залишились все ж таки всі українські землі під Польщею, тобто такі воєвідства: львівське, тернопільське, станиславівське, волинське, люблинське, поліське та краківське. Членів-основників У. Г. Т-ва у Львові, що згідно з вимогою влади підписали статут, було десять, між ними лікарі, студенти медицини та двох громадян з-поза лікарського світу. Якщо автор цих рядків не помиляється то статути підписали д-ри: проф. М. Панчишин, Т. Воробець, М. Попович, В. Куцик, Р. Осінчук, радн. В. Децикевич та дир. І. Герасимович. Крім них ще, мабуть, підписали д-ри: Тит Бурачинський, Максим Музика та Софія Парфанович.

Установчі загальні збори Українського Гігієнічного Товариства у Львові (У. Г. Т.) відбулися 27 січня 1929 р. Перша управа т-ва була вибрана в такому складі: проф. М. Панчишин — голова, Семен Магаляс — заст. голови, студ. мед. В. Куцик — секретар, д-р Павло Цимбалістий — скарбник, вет. лікар д-р Маркіян Стахурський, д-р Маркіян Дзерович та д-р С. Парфанович — члени управи. Ведення пропаґандивно-інформаційної служби доручено Р. Осінчукові. Важну ділянку поборювання сухіт чи туберкульози очолив проф. М. Панчишин, венерологічний сектор доручено кооптованому на члена Управи спеціялістові венеричних хвороб, д-рові І. Ортинському, а поборювання алькоголізму й нікотинізму доручено д-р Софії Парфанович. До Контрольної Комісії У. Г. Т-ва обрано: о. прал. П'ясецького, д-ра Т. Бурачинського, д-ра Ол. Козакевича з Коломиї, д-ра М. Музику та студ. мед. Тадея Сая.

Оце був той гурт людей, що під проводом проф. М. Панчишина започаткував діяльність У. Г. Т-ва у Львові. Ясно, що не всі вибрані могли чи мали час і змогу присвятитись цій роботі, тому весь тягар праці спочивав на голові т-ва та його найближчих співробітниках. Це були В. Куцик, Р. Осінчук та С. Парфанович. Д-р Т. Воробець, що вклав багато труду в заснування т-ва, не міг бути обраний до управи, бо, з хвилиною відкриття лікарської практики в Теребовлі, виїхав зі Львова і, як провідний діяч У. Г. Т-ва, відідграв велику ролю на терені Теребовельщини, а навіть Тернопільщини, та стояв у постійному зв'язку з централею. Головна Управа У. Г. Т-ва щорічно перевибиралася, але її особовий склад небагато мінявся.

Головою т-ва вибирано постійно проф. М. Панчишина, а на заступника голови — когось з наших прихильників, громадян з-поза лікарського світу, напр. кількалітнім заступником голови

був дир. І. Герасимович. Скарбником була якийсь час п-ні І. Бонковська. На членів Управи вибирано в різному часі різних людей, — як от д-рів: В. Щуровського, Теодозію Туну-Надраґову, Ірину Сімович, Р. Копача, громадян: ред. І. Дурбака, пана Галібея, знаного міщанина й громадянина у Львові, та студентів медицини Б. Олесницького чи В. Боднара. Постійно залишалися в Управі д-ри Р. Осінчук та С. Парфанович. Зате деякі зміни упродовж існування т-ва відбувалися на важному пості секретаря. Першим секретарем т-ва до 1933 р. був д-р В. Куцик, але по відкритті лікарської ординації в Стрию, він вибув з централі й на його місце прийшла на короткий час д-р Софія Панкевич. З приводу слабого здоров'я д-р С. Панкевич в 1934 р. залишила пост секретаря і його перебрав д-р Р. Осінчук, поєднуючи працю секретаря із пропагандивно-інформаційним рефератом У. Г. Т-ва, яким керував від заснування т-ва. Ці два пости д-р Р. Осінчук провадив вже до кінця існування Т-ва.

Статутові цілі й завдання У. Г. Т-ва

1. Ширити засади гігієни серед населення, поширювати й розвивати відомості про пошесні хвороби, про способи запобігання їм та поборювання їх за допомогою слова й письма, зокрема відчитів, демонстрацій, преси, видавання здоровної популярної літератури, влаштовування курсів, конференцій, анкет, з'їздів, вистав тощо.

2. Засновувати та провадити протипошесні порадні, диспансери, санаторії, лікувальні купелеві заклади, кліматичні станції та дослідні лябораторії; нести моральну й матеріяльну допомогу особам, що перебувають у згаданих закладах під обсервацією чи на лікуванні; слідкувати за причинами хвороб та за успіхом їх поборювання різними вживаними т-вом засобами; вести статистику, потрібну для цілей т-ва.

3. Творити на терені діяльности т-ва свої філії, місцеві кружки та інші організації, а для особливих проблем — окремі секції, напр., протитуберкульозну, проти рака, склероми, венеричних хвороб тощо.

4. Утримувати взаємини в справах охорони здоров'я населення чи здоровних проблем з центральною чи місцевою владою, з організаціями, що мають подібні цілі, як У. Г. Т-во, вносити петиції до законодатних установ чи уряду, приймати участь у конференціях, наукових конґресах в справах охорони здоров'я чи влаштовувати подібні конґреси заходами т-ва.

5. Приєднувати членів до т-ва, збирати членські внески і пожертви на цілі т-ва та приймати всякі субвенції, записи, прибутки з різних підприємств чи льокат власного капіталу та господарювати грішми згідно з вимогами й цілями т-ва.

З цього побіжного витягу із статуту видно, що завдання т-ва були добре обдумані й широко закроєні на довгі літа, а для їх здійснення треба було багато добре підготованих людей, широкої мережі низових клітин в терені та великої моральної й матеріяльної підтримки всього нашого населення, зокрема його проводу. Вже спочатку Управа т-ва поставила собі за завдання повести широко-освідомну акцію серед найширших кругів населення краю шляхом доповідей, ширення популярної літератури з ділянки гігієни, профілактики та здоровних проблем, влаштовування гігієнічних виставок, творення по більших осередках, де були наші лікарі, філій чи кружків У. Г. Т-ва, приєднування для цих завдань діяльних членів з-поміж лікарів, студентів медицини чи інших громадян та наладнання тісного зв'язку з нашими центральними громадськими товариствами, що мали свої низові клітини в краю, — з «Просвітою», «Рідною Школою», «Союзом Українок», «Сільським Господарем», «Союзом Кооператив», спортовими товариствами, студентськими організаціями, а зокрема з «Медичною Громадою» у Львові чи медичними секціями при українських студентських організаціях в інших університетських містах Польщі. Для кращого ведення цих справ створено в централі У. Г. Т-ва у Львові різні секції.

Організаційна секція

Організаційні справи, поєднані з рівночасною пропаґандою — це ділянка, яка від самого початку була найважливішою і такою залишалася аж до кінця діяльности товариства. У цій секції працювали й плянували голова, секретар та пропаґандивно-інформаційний референт. Перші кроки товариства були досить важкі, бо ані У. Г. Т-во, ані його завдання не розбуджували великого ентузіязму в нашій громаді, а важкі умовини політичного й економічного життя не сприяли організаційним заходам нашого т-ва. Була тоді навіть якась, може, оспалість чи брак віри в успіх здоровної справи, головно серед нашої інтеліґенції. Зате на заклик У. Г. Т-ва охоче відгукнулись свідомі селяни та студентська молодь, зокрема студенти медицини, що становили велику й активну частину членів т-ва. Вже в першому році діяльности т-во мало коло 200 членів, а з них 36 лікарів, 117 студентів, 16 селян, 7 учителів, 7 урядовців, 3 товариства, 1 священика, 1 інженера, 1 адво-

ката, 1 аптекаря та декілька інших. Наладнавши зв'язок із лікарями в краю та з студентськими організаціями і їх медичними секціями в Познані, Кракові й Вильні, а зокрема з «Медичною Громадою» у Львові та з її культурно-освітньою комісією (КОК), ми не лише придбали деяку кількість членів, але велику кількість пропаґандистів та доповідачів, що в першому році, під час всякого роду вакацій,, виголосили по різних селах нашого краю цілий ряд доповідей на здоровні теми та зорганізували декілька кружків У. Г. Т-ва на терені своїх організацій. І так, познанський студентський гурток об'єднав понад 55 членів і виголосив на протязі року 15 викладів з ділянки туберкульози. Наші члени, студенти з Кракова, виголосили 16 викладів на різні здоровні теми; студенти із Вильна виголосили по селах Холмщини й Полісся 10 викладів про туберкульозу, а члени «Медичної Громади» у Львові — 106 доповідей на різні теми з ділянки народнього здоров'я. В імені самої централі У. Г. Т-ва виголошено 20 доповідей із ділянки суспільної гігієни. Темами доповідей були боротьба з туберкульозою, раком та пошесними хворобами, догляд за дітьми та за хворими, діяння алькоголю й нікотини, здорова хата, боротьба з статевими хворобами тощо. Крім того, секція влаштувала санітарний курс для старших пластунок у Львові. Для підготови доповідей секція придбала допоміжну літературу з різних ділянок охорони здоров'я, 73 книжки, таблиці для унаочнювання доповідей (коло 432) та постійно одержувала різні журнали з ділянки медицини й охорони здоров'я українською мовою, як «Шлях до здоров'я», «Вісник Українського Червоного Хреста», «Медичний Архів» з УССР, «Впросы туберкулеза» в СССР, «Здоровє» — орган Польського Гігієнічного Товариства та «Ґрузліца» — орган польського Т-ва боротьби з туберкульозою. Нав'язавши дружні взаємини з жидівським Т-вом Охорони Здоров'я у Львові, наше т-во одержувало також від нього популярні видання польською мовою. Але найбільшу допомогу в літературі з ділянки здоровоохорони т-во одержувало (завдяки деяким зв'язкам проф. М. Панчишина з українським консулятом у Львові) з підсовєтської України, яка саме тоді переживала курс «українізації» і мала багату й гарну здоровну літературу українською мовою, деяку чисто наукову, а в великій мірі популярну, багато образів, статистичних таблиць тощо. Ці матеріяли були великою допомогою для молодших доповідачів, у приготуванні та виголошуванні доповідей. В додатку до цього секція виготовила та пропаґувала в краю деякі свої пляни гігієнічної сільської хати чи здоровної садиби та почала випускати друком летючки із здоровними гаслами чи короткими порадами, як поборювати або як осте-

рігатись пошесних хвороб, а передусім сухіт. Секція не залишала також нагоди ставити перед польськими урядовими чинниками домагань щодо прав українського народу до належної санітарно-здоровної охорони та часто висилала свої меморіяли до львівського магістрату; вона з'ясовувала катастрофальне положення і спосіб життя українського пролетаріяту у Львові та вимагала справедливого розподілу різних підмог на суспільну здоровоохорону для цілого населення, зокрема українського. Вже в першому році діяльности У. Г. Т-во взяло участь у працях «Освітнього Конґресу», що відбувся у вересні 1929 р. у Львові. Тоді голова т-ва проф. М. Панчишин виступав з доповіддю на тему: «Здорова сільська хата». Заходами У. Г. Т-ва вислано д-ра О. Береста до Варшави на 3-місячний курс, присвячений поборюванню туберкульози та виєднано для нього державну стипендію.

Вже з цього короткого перегляду читачі можуть зробити висновки, яку велику роботу провела згадана секція лише в одному році своєї діяльности. Ця робота у наступних роках не лише не вгавала, а радше поширювалась та зростала. По кращім наладнанні зв'язку з нашими лікарями, лекційна діяльність поширилась. Для прикладу згадаємо, що в 1932 р. виголошено у Львові та у львівському повіті 109, а в краю 188 доповідей, в тому в Теребовельщині — 51, в Тернопільщині — 5, в Долинщині — 12, у Золочівщині — 3, в Сокальщині — 27. у Мостах Великих — 3, у Бібреччині — 5, у Товмаччині — 13, у Станиславівщині — 8, у Коломийщині — 15 та цілий ряд поодиноких викладів в інших місцевостях. До цього не враховано 52 відчитів, виголошених членами «Медичної Громади» чи її КОК-ею в 1932/1933 академічному році в порозумінні з У. Г. Т-вом. Рівночасно деякі філії організували санітарні курси у своїх осередках. Отже, лише в одному році виголошено понад 320 доповідей, а з них багато ілюстрованих таблицями чи проєкційним апаратом У. Г. Т-ва та зорганізовано кілька курсів. В тому самому році заходами У. Г. Т-ва влаштовано також у Львові кілька санітарно-гігієнічних курсів у товаристві «Луг», кружку «Рідної Школи» ім. Ганни Барвінок, в робітничім т-ві «Зоря» та в деяких читальнях «Просвіти». Такі курси з пересічною участю 25—30 слухачів у «Лузі» чи коло 75 слухачів у кружку «Р. Ш.», охоплювали цілий цикл добре заплянованих викладів з ділянки анатомії, фізіології, загальних понять про хвороби та їх поборювання, опіки над хворими, ролі жінки в поборюванні суспільних хвороб та оздоровлення побуту, першої допомоги в наглих випадках тощо і мали на меті підготовити деякі кадри здоровних пропагандистів У. Г. Т-ва. На цих курсах викладали д-ри: О. Берест, Ю. Кордюк, В. Куцик, О. Любчак, Р. Осін-

чук, С. Парфанович. По відбутім курсі учасники одержували відповідні посвідки У. Г. Т-ва.

В додатку до широко закроєної викладової акції та ширення здоровно-гігієнічної освіти живим словом і летючками У. Г. Т-ва, в 1931 р. т-во започаткувало новий засіб пропаґанди, себто мандрівні гігієнічні виставки з одночасним циклем викладів. Ці виставки відбувались у містах і містечках. Підготовну роботу, як придбання заль та вчасне повідомлення населення в околиці про час і місце виставки, виконували наші лікарі. Такі однотижневі, мандрівні, просто імпозантні виставки з різними таблицями, графіками, статистичними матеріялами, макетами, муляжами, рентґенограмами, здоровно-гігієнічною літературою, летючками, а пізніше з більшою кількістю примірників нашого журналу «Народне Здоров'я», часто заповняли стіни і столи двох великих заль, викликували враження на тисячі відвідувачів виставки і рівночасно робили велику пропаґандивну й освідомлюючу роботу серед населення. Вони притягали не лише гурти довколишніх селян, але також інтеліґенцію і то не лише нашу, але також польську й жидівську, яка з подивом дивилася на нашу роботу та часто висловлювала організаторам свою похвалу. Таким чином У. Г. Т-во не лише ширило здоровну освіту, але при цій нагоді і приєднувало в свої члени наших лікарів та деяких інших громадян, що пізніше ставали членами чи навіть провідними діячами У. Г. Т-ва в краю. Рівночасно при нагоді такої виставки можна було зібрати деякі статистичні дані щодо смертности чи захворювальности від присутніх священиків чи свідомих селян. Звичайно такі виставки влаштовувалися з метою заснування філії У. Г. Т-ва в якійсь місцевості, і нерідко по такій виставці та виголошенні циклю викладів місцевими та приїжджими лікарями зі Львова, гурт місцевих громадян під проводом нашого лікаря робив заходи перед владою для заснування філії У. Г. Т-ва. Велику притягальну силу і вплив на відвідувачів мав наш голова, широковідомий у краю лікар-громадянин, проф. М. Панчишин. Саме йому кожна виставка завдячувала свій успіх. Проф. Панчишин із своїми найближчими співробітниками пакував усі експонати виставки до свого великого авта, віз на призначене місце, наглядав за правильним розміщенням експонатів на залях та відкривав виставку при участі кількох соток учасників, а при кінці тижня знову своїм автом відвозив експонати до Львова. Бувало, мав ще й доповідь на здорові теми. Разом з головою зі Львова приїжджали один або два доповідачі — лікарі, а ними були найчастіше д-ри В. Куцик, Р. Осінчук, Ю. Кордюк, М. Музика та С. Парфанович. На зміст наших мандрівних виставок складалися експонати із ділян-

ки туберкульози, алькоголізму, венеричних хвороб, гігієни села та побуту, гігієни сільської праці, гігієни криниць, охорони матері й дитини, допомоги в наглих випадках, пропаґанди сільських лазень тощо.

Управа У. Г. Т-ва влаштувала цілий ряд мандрівних гігієнічних виставок — в 1931 р. заходами д-рів Т. Воробця в Теребовлі, І. Яворського та Т. Воробця в Тернополі, О. Залужного в Золочеві; в 1932 р. заходами д-рів Т. Решетила в Сокалі, А. Корнови і Б. Сапруки в Жовкві, С. Грабара в Мостах Великих та В. Сташинського в Збоїсках коло Львова. Кількість відвідувачів наших виставок була деколи просто імпозантна. Найбільший успіх здобула добре підготована виставка в Теребовлі, її відвідало коло 10.000 осіб, в тому багато поляків і жидів. Часто залі «Просвіти» не могли вмістити відвідувачів. На викладах було по 80—100 осіб, а деколи так багато, що напр. д-рові Воробцеві треба було повторити свій виклад про туберкульозу. В Мостах Великих було понад 4.000 осіб, в тому 1.500 учасників на самому відкритті виставки. В Тернополі було 2.500 учасників, у Сокалі понад 2.000. у Жовкві й Золочеві по 1.500 осіб, а в Збоїсках — 1.000. Подібні мандрівні гігієнічні виставки відбувались в пізніших роках на такий сам лад та з подібною участю в інших містах: заходом д-ра В. Білозора в Коломиї, д-ра Д. Паращука в Копичинцях, д-ра І. Ремешила в Долині, д-ра В. Чапельського в Дрогобичі, д-ра Я. Білинського в Ходорові, д-ра В. Куцика в Стрию, д-ра М. Хомина в Самборі, д-ра Б. Ґарбовського в Турці, в Щирці та деяких інших менших місцевостях. На жаль, автор цих рядків не має жадних конкретних даних чи матеріялів ні про кількість виставок, ні про діяльність т-ва упродовж 10-ти років існування й подає чи описує лише такі події та особи, що збереглися в його пам'яті. Спираючись на цій пам'яті, можна подати, що таких виставок відбулося в краю коло 20, а доповідей під час виставок виголошено коло 150. Учасників на всіх виставках разом було біля 45—50 тисяч.

У висліді цієї діяльности постало в краю по більших містах коло 15 філій. Вони провадили здоровну роботу на терені свого повіту, а часом і сусідних повітів, організуючи місцеві гігієнічні кружки чи гуртки У. Г. Т-ва найчастіше при читальнях «Просвіти», кружках «Рідної Школи», «Союзу Українок», «Сільського Господаря» чи при місцевих кооперативах. Їх очолювали свідоміші селяни чи селянки, а лише деколи деякі інтеліґенти. Деякі кружки як у Печеніжині чи у Гвіздці, були очолювані лікарями, мали досить великий терен для своєї діяльности та були напів самостійними, хоч формально належали до філії У. Г.Т-ва в Коломиї. Загально місцеві кружки входили в юрисдикцію філії даного

терену, але в менших містечках деколи були організовані самостійні кружки У. Г. Т-ва, що стояли в безпосередньому зв'язку з централею т-ва, і таких було понад 5. Наскільки автор собі пригадує, такі кружки були у Щирці, Тустановичах, Білому Камені, Костополі і ще в деяких інших місцевостях.

Упродовж 10-літнього існування т-ва членство, не зважаючи на великі зусилля Управи У. Г. Т-ва, а пізніше управ філій, зростало дуже поволі з приводу досить малого зацікавлення здоровними проблемами серед наших провідних громадян. Членство У. Г. Т-ва складалося в першій мірі з лікарів і студентів медицини, пізніше з селянства, а лише в невеликому проценті (може 10%) з нтеліґентів з поза лікарського світу. Вплачування і так дуже низьких внесків було незадовільне, і прибутки з внесків не давали майже жадної фінансової підтримки централі, а дуже малу філіям. Зубожіле наше селянство, хоч ентузіястично відносилося до праці У. Г. Т-ва, часто не було спроможне заплатити навіть малого річного внеску. Тому ціла діяльність У. Г. Т-ва спиралася на безкорисній праці гуртка людей доброї волі, ентузіястів здоровних ідей та найближчих співробітників проф. М. Панчишина, що постійно на адміністрацію т-ва та його видання викладав щедрою рукою власні гроші. Усіх фізичних членів під кінець 1938 було коло 2.700 осіб та кільканадцять організацій, як правних членів.

Практично робота філій на своїх теренах діяльности спиралася передовсім на доповідях наших лікарів по читальнях «Просвіти» чи кружках «Союзу Українок», особливо в неділі чи свята. До участи часто закликали людей парохи сіл чи голови згаданих організацій. При цій нагоді приєднувано членів до У. Г. Т-ва, кольпортовано летючки, популярні книжечки чи журнал «Народнє Здоровля», а інколи організовано гігієнічні кружки. На терені деяких філій виголошено в часі існування т-ва по 300—400 доповідей, а з них багато було ілюстрованих таблицями або проєкційним паратом. У звіті Головної Управи У. Г. Т-ва з 1938 р. подано, що кількість виголошених рефератів по всіх філіях виносила 700. На думку автора цих рядків, це число замале і кількість рефератів, виголошених в краю на протязі 10 літ існування т-ва треба підвищити принайменше до 1.000. Крім того, філії організували ще курси першої допомоги, курси гігієністок, а деякі філії, як у Теребовлі чи Коломиї, мали зорганізовані порадні для матері й дитини, протитуберкульозні порадні та амбуляторії для бідного населення, де наші лікарі подавали лікарську допомогу безплатно, збираючи лише малі грошеві добровільні пожертви на кошт адміністрації амбуляторії чи порадні. При

туберкульозних пораднях працювали суспільні гігієністки, що поза працею в порадні обходили хворих по домах та давали гігієнічні поради на місцях. При філії в Самборі, хоч не було порадні, то все ж таки суспільна гігієністка, що роз'їжджала по селах, давала на місцях різні гігієнічні поради, скеровувала підозрілих хворих на туберкульозу до наших лікарів, збирала статистику захворювальности і смертности по селах та ширила здоровні гасла по найбільших закутинах свого повіту. У гігієнічно-освітній роботі так централя, як і філії звертали увагу в першій мірі на молодь, зокрема на шкільну, спортову та ремісничу молодь по містах. Серед неї організовано гігієнічні гуртки та для неї творено спортові порадні і кліматичні станції, про які мова буде далі. Деякі філії почали навіть творити вакаційні оселі для біднішої молоді. Напр., філія в Самборі придбала на власність записом М. Ортинської двоморгову площу в Буковій, де влаштувала вакаційну оселю для незаможних туберкульозою загрожених дітей. На терені різних філій деякі проблеми народного здоров'я мали особливе значення, більше ніж інші, наприклад, філії в Коломиї та Яворові велику вагу присвячували боротьбі з венеричними хворобами, а філія в Турці — боротьбі з ендемічним сипним тифом. Ця остання при спалахах сипного тифу видавала навіть на власні кошти короткі бюлетені із вказівками, як охоронятись, поборювати та запобігати поширюванню сипного тифу.

Згадані вже раніше мандрівні гігієнічні вистави У. Г. Т-ва скріплювали наш здоровний фронт серед населення та підсилювали дальшу активність наших лікарів чи подекуди наших священиків, кооператорів, провідних жінок чи інших громадян. Таким чином, хоч повільно, цей здоровний фронт розвивався, кріпшав та захоплював здоровними ідеями щораз ширші маси, що навчилися більше цінити своє та інших людей здоров'я і почали більше свідомо й частіше звертатися в справах здоров'я до лікарів, більше цікавитись нашим т-вом та читати наші видання, а зокрема журнал «Народнє Здоровля». Деякі села стали конкретно думати про будову пропагованих У. Г. Т-вом сільських лазень чи навіть дезинфекційних комор. Завдяки роботі наших філій навіть це вбоге наше населення складало гарні пожертви на Український Шпиталь у Львові чи на купівлю першої народньої санаторії саме перед вибухом другої світової війни. Успіхи здоровної роботи в терені залежали не лише від проводу У. Г. Т-ва у Львові чи проводу наших філій, але від усіх тих наших лікарів, що саме цю роботу виконували або її провадили, від їхнього організаційного хисту, їхньої жертвенности часу, праці й нераз гроша та їхніх зв'язків з провідними нашими громадянами даного терену.

На закінчення цього розділу подамо список філій та провідних наших діячів-лікарів, що очолювали на своїх теренах здоровний рух У. Г. Т-ва. В деяких філіях головами були вибирані старші лікарі даної місцевости, але рушіями діяльности філій були радше секретарі, тож подаємо також імена таких секретарів. Важко нам подати з пам'яти докладні дати заснування таких філій, тому чергування філій подаємо радше за принципом їх вкладу у справу народного здоров'я.

1. Філія в Теребовлі, засн. з початком 1931 р., постійний голова д-р Т. Воробець,

2. Філія в Коломиї, засн. з кінцем 1930 р., пост. голова д-р В. Білозор.

3. Філія в Сокалі, засн. 1935 р., голова — д-р О. Пелех, але властивим діячем здоровного руху був секретар д-р Т. Решетило.

4. Філія в Самборі, засн. 1936 р., голова д-р М. Хомин.

5. Філія в Турці, засн. 1936 р., голова — д-р Б. Ґарбовський,

6. Філія в Золочеві, засн. 1936 (?) р., голова — д-р О. Залужний,

7. Філія в Тернополі, засн. 1932 (?), голова — спочатку д-р І. Яворський, пізніше д-р Т. Мисюк,

8. Філія в Яворові, голова — д-р С. Кушнір,

9. Філія в Мостах Великих, голова — д-р С. Грабар,

10. Філія в Копичинцях, голова — д-р Д. Паращук,

11. Філія в Стрию, голова — д-р І. Левицький, властивим провідним діячем здоровної справи був секретар д-р В. Куцик,

12. Філія в Перемишлі, голова — д-р М. Старух,

13. Філія в Бродах, голова — д-р С. Коцюба,

14. Філія в Дрогобичі, засн. 1937 р., голова — д-р В. Чапельський,

15. Філія в Борщеві, голова — д-р І. Ремешило.

Деякі згадані вже т. зв. самостійні гігієнічні кружки були дуже діяльні, а з них треба згадати один в Костополі на Волині під проводом д-рів Петра й Ганни Рощинських, та один в Білому Камені, де направду велику здоровну й філянтропійну роботу вів сл. п. д-р Володимир Свідерський.

На закінчення треба додати, що автор цих рядків подав лише загальний нарис діяльности філій. З нагоди 30-ліття У. Г. Т-ва були вміщені в «Лікарському Віснику» обширніші статті про діяльність трьох найактивніших філій, а то в Теребовлі, Коломиї та Сокалі, тож туди відсилаю читачів за докладними інформаціями. В інших філіях здоровна робота була подібна.

Секція боротьби з туберкульозою

У ті часи туберкульоза на наших землях була найбільшим ворогом народнього здоров'я. Справі боротьби з туберкульозою У. Г. Т-во присвятило осбливу увагу, створивши окрему секцію під особистим проводом голови проф. М. Панчишина. Це завдання секція виконувала в першу чергу шляхом широкого освідомлювання народніх мас про небезпеку туберкульози та про способи її поборювання. У першому році існування т-ва розгорненно відчитову акцію, її виконували переважно студенти медицини з усіх польських університетів: вони виголосили за один рік понад 100 доповідей про туберкульозу, 30 в містах, а 70 по селах для близько 13 тисяч слухачів. Для доповідачів туберкульози секція зладила один уставовий реферат про туберкульозу (помножений на цикльостилі) в якому була унаочнена епідеміологія, кніниka та профіляктика туберкульози. Крім того, секція придбала ще 86 кольорових образів з ділянки туберкульози, 34 макети з профіляктики та епідеміології, 35 рентґенограмів з різних форм туберкульози всяких органів людського чи тваринного організму та врешті поважну кількість популярної літератури з ділянки туберкульози українською мовою та 36 томів наукової літератури чужими мовами. Ними могли користуватися передусім доповідачі. Бажаючи зорієнтуватись у поширенні туберкульози серед українського сільського населення, про що навіть державна статистика не мала докладного уявлення, секція видала анкетний листок і його роздано студентам медицини для збирання згаданих відомостей по селах при нагоді виголошування доповідей чи при інших нагодах перебування на селі. В цьому запитнику, крім пошесних хвороб з особливо докладною увагою до туберкульози, були також питання щодо гігієнічно-санітарних умовин даної місцевости, життя селян і селянського побуту тощо. Вже в першому році призбирали студенти 50 запитників з опрацьованими даними про 50 сіл з різних околиць краю, від Лемківщини починаючи і на Полісі кінчаючи. 90 відсотків анкет виявили жахливе поширення туберкульози серед наших селян.

Секція також дбала про ведення пропаґанди та освідомлювання нашого народу в українській пресі шляхом постійного вміщування коротких статтей про туберкульозу та про засоби її поборювання. Про це кожночасно дбав пропаґандивно-інформаційний референт. Вже в першому році діяльности У. Г. Т-ва вміщено таких 13 статтей. Секіця брала участь у протитуберкульозній виставці у Львові, яку влаштував львівський фізикат спільно з польськими гігієнічними установами. На цю виставку

наше т-во вислало 33 свої експонати. Гарним виглядом та суто українським змістом, наші експонати приковували до себе увагу глядачів. Упродовж січня 1930 р. цю виставку відвідало понад 20 тисяч глядачів, більшість шкільна молодь. В днях 26—28 січня 1930 р. секція влаштувала ще триденний протитуберкульозний курс у Львові. На ньому виголошено 9 доповідей з різних ділянок туберкульози та способів боротьби з нею. З курсом була получена протитуберкульозна виставка з пропаґандивними таблицями, статистичними діяграмами, анатомо-патологічними препаратами, муляжами, макетами та популярною літературою з цієї ділянки. З уваги на велику фреквенцію, особливо шкільної молоді, виставку продовжено до кінця січня. Викладів вислухали майже одна тисяча слухачів. На майбутнє секція подбала, щоб такі курси й виставки відбувались кожного року в грудні, себто місяці пропаґанди боротьби з туберкульозою, та щоби у той час шкільні лікарі виголошували відчити про туберкульозу по всіх наших школах. Спільно з редакційно-видавничою секцією видано в тому році дві популярні книжечки про туберкульозу тиражем 10 тисяч примірників кожна.

У травні 1929 р. секція відкрила в будинку «Народньої Лічниці», біля підніжжя Святоюрської гори у Львові, перший на західньо-українських землях Український Протитуберкульозний Диспансер під проводом проф. М. Панчишина. В ньому, крім проф. Панчишина, кожного дня за чергою ординували безкорисно ще такі лікарі: д-ри О. Барвінський, Я. Гинилевич, М. Дзерович, В. Кашубинський, С. Парфанович, О. Прийма, П. Цимбалістий, а пізніше, коли багато з вищезгаданих лікарів залишили ту працю, Р. Крупка, Р. Осінчук. Сестрою обслідувачкою була п-ні Л. Кордис, вона поза працею в диспансері відвідувала також хворих по домах. Деяким хворим роздавано також ліки даром. В грудні 1931 р. проф. М. Панчишин перніс згаданий диспансер до власного дому при вул. Уєйського 14, також близько св. Юра. Нове приміщення було далеко простірніше, вигідніше й було забезпечене, завдяки постійному меценатові т-ва проф. Панчишинові, повним інструментарем та апаратом Рентґена. Комісія львівського Уряду Здоров'я по інспекції в 1932 р. акцептувала це приміщення, дала дозвіл на ведення там диспансера та включила його в мережу існуючих у Львові подібних міських установ, а, приділюючи йому відповідний район міста для обслуги, рівночасно признала йому міську дотацію в сумі 500 злотих на рік (сік!). Очевидно, це була смішно мала сума, що не покривала б одної четвертини річного чиншу за домівку, яку проф. Панчишин давав безплатно. Як уже на самому початку працював наш диспансер, нехай послужать

ці цифри з руху хворих. В часі від травня 1931 р. до березня 1933 р. обслідувано 5437 хворих, в тому 97 два рази. Серед хворих виявлено 92 випадки відкритої туберкульози, а всякі лагідніші туберкульозні зміни стверджено у 93 відсотків (!) обслідуваних. З доручення диспансера наша гігієністка відвідала 62 хворих вдома, очевидно, також безкорисно.

Коли анкетні листки давали змогу зорієнтуватись у захворювальності та смертності нашого сільського населення, то праця в диспансері дала можливість виробити собі погляд на таку саму статистику нашого бідного населення у Львові, бо треба признати, що до нашого диспансера приходили українці з усіх кінців Львова. Рух у диспансері з року на рік зростав. Подібну роботу виконували протитуберкульозні порадні філій у Теребовлі та Коломиї. Вони збирали подібні статистики про наше населення менших міст і сіл. На підставі цих хоч не зовсім докладних даних стверджено, що смертність на туберкульозу нашого населення була дуже велика й виносила по містах 20—25, а по селах 30—40 випадків на 10 тисяч населення тоді, коли офіційна польська стаистика подавала 22—23. В тому самому часі в Німеччині було лише 9, а в Данії 7 на 10 тисяч людности.

Вище подана жахлива статистика немало журила Управу У. Г. Т-ва, а зокрема його голову, і тому для посилення боротьби з туберкульозою в грудні 1937 р., У. Г. Т-во проголосило клич будови народніх протитуберкульозних санаторій та розвинуло відповідну пропаґанду на сторінках свого журналу «Народнє Здоровля» та в українській пресі.

Щоб надати цій справі ще більшого розголосу й ваги, У. Г. Т-во влаштувало 7 травня 1938 р. у гарній залі касина поштовців у Львові, під протекторатом Митрополита Шептицького та Єпископів Івана Бучка і Никити Будки, академію і равт, з якого прибуток мав іти на будову народніх санаторій. До почесного комітету запрошено всіх чільних громадян Львова та представників усіх центральних установ або організацій. До ділового комітету увійшли пані: Іванна Левицька, Дарія Старосольська та Ірина Кисілевська і панове: д-ри М. Панчишин, Л. Максимонько, Р. Осінчук, Р. Копач, Б. Олесницький та громадяни М. Бонковський та Я. Гузар. На програму складалось слово проф. Панчишина, рецитація Григора Лужницького під заг. «До санаторії», сольоспіви пані І. Приймової та д-ра В. Сташинського й фортепіянові виступи професорів Українського Музичного Інституту Б. Кудрика та Р. Савицького. Ця академія зрушила опінію нашої інтеліґенції та дала почин до надсилання пожертв на народні санаторії. В липні 1939 р. проф. Панчишин із своїм шваґром д-ром С. Криво-

кульським та д-ром Р. Осінчуком виїхав до Гребенова та остаточно започаткував купівлю дому для першої народньої санаторії, даючи завдаток із своєї щедрої кишені. Але вже за місяць вибухла друга світова війна, яка перекреслила не лише задуми У. Г. Т-ва, але й припинила його існування.

Поборювання алькоголізму й нікотинізму

Для цієї справи була створена при У. Г. Т-ві окрема секція під проводом д-р Софії Парфанович з уваги на тимчасову перерву в діяльності протиалькогольного Т-ва «Відродження» на терені Львова. Ця секція У. Г. Т-ва вже в лютому 1929 р., місяці боротьби з алькоголем, започаткувала прилюдний виступ У. Г. Т-ва влаштуванням у Львові триденного протиалькогольного курсу з невеличкою виставою пропаґандивних таблиць та діяграм. На курсі виголошено 8 рефератів на різні протиалькогольні теми. Доповідачами тоді були проф. М. Панчишин та д-ри С. Парфанович, В. Клюфас, В. Куцик, В. Крушельницька та Р. Осінчук. Курс вислухало 500 осіб. Заходами секції відбулись подібні курси в Тернополі та Жовкві, а студенти медицини виголосили ще на цю тему 7 доповідей на терені Львова та 27 по різних селах. Секція придбала також невелику бібліотеку протиалькогольного змісту (15 книжок) та пропаґандивні таблиці й діяграми з ділянки алькоголізму в кількості 59 штук.

Одним з основних завдань секції, зокрема її голови д-р С. Парфанович, було відновити діяльність Т-ва «Відродження» на терені Львова, що й сталося безпосередньо по курсі на перших загальних зборах Т-ва «Відродження». Першим головою вибрано проф. І. Раковського, а пізніше довголітнім головою була д-р Парфанович. Тоді всі аґенди секції перейшли до Т-ва «Відродження», хоч тісна співпраця У. Г. Т-ва та Т-ва «Відродження» залишилася назавжди. Доказом того була постійна участь довголітньої голови «Відродження» та ідейної провідниці відродженецького руху д-р С. Парфанович в Управі У. Г. Т-ва та редакційній колеґії нашого журнала «Народнє Здоровля», а також її постійна акція боротьби з алькоголізмом на сторінках нашого журнала чи на гігієнічних курсах і мандрівних виставах У. Г. Т-ва.

Венерологічний сектор

Автор цих рядків згадував вже, що для поборювання венеричних хвороб створено також секцію під проводом венеролога д-ра І. Ортинського. Однак він незабаром виїхав зі Львова за

кордон, і з тією хвилиною згадана секція перестала існувати. Серед українських лікарів у Львові мало було венерологів, крім д-ра Є. Дурдели, а ще менше охочих зайнятися цією проблемою. Проте цю акцію Управа У. Г. Т-ва включила в свою загальну діяльність та призбирала поважний пропаґандивний матеріял з ділянки запобігання та лікування різних статтевих хвороб: досить велику популярну літературу, 27 кольорових таблиць тощо. Крім того виголошено цілий ряд доповідей на цю тему. Часто, бодай одну доповідь на венерологічну тему виголошувано на курсах і мандрівних виставках. Досить велику роботу поборювання венеричних хвороб провадили філії в Коломиї та Яворові.

Евґенічна порадня У. Г. Т-ва у Львові

Проблемами евґеніки та її значення для народнього здоров'я цікавились лікарські круги в західньому світі віддавна, але більше практичного значення вона набрала по першій світовій війні. Тоді цю ділянку медичної науки почали обробляти навіть в окремих дослідних інститутах, з яких виходило багато цікавого наукового матеріялу на тему конституції людини та її значення для здоров'я людини, ролі спадковости в деяких патологічних станах людського тіла та можливости запобігання деяким спадковим хворобам дорогою передшлюбних консультацій в евґенічних пораднях тощо. Очевидно, що ці речі не могли не зацікавити лікарських кругів, озкрема молодших лікарів. Давніше цій справі присвячував багато уваги д-р Борис Матюшенко з Праги. Деяку увагу проблемам евґеніки в 30-их роках і пізніше присвячував також, спочатку як студент, а пізніше як лікар, д-р Р. Осінчук. Працюючи в У. Г. Т-ві, він слідкував за новою літературою в тодішніх наукових журналах чи монографіях. Вже упродовж перших років існування т-ва придбав для бібліотеки 12 книжок та запренумерував 2 журнали. Маючи цю справу на увазі, автор цих рядків виступив у 1937 р. з пропозицією створити евґенічну порадню при У. Г. Т-ві у Львові. На його думку, вона могла б відіграти також деяку ролю в поправі здоров'я народу. Ця думка знайшла схвалення голови т-ва та членів Управи, і д-рові Р. Осінчукові доручено восени 1937 р. створити таку порадню та почати роботу від передшлюбних консультацій. Так постала в 1937 р. евґенічна порадня У. Г. Т-ва при вул. Уєйського 14. Автор цих рядків виготовив потрібні для передшлюбних порад спеціяльні друки й запитники (для жінок і мужчин) та наладнав потрібний зв'язок у цій праці для консультацій з різними спеціялістами, що працювали в поліклініці «Народньої Лічниці» і в Протитуберкульозному Дис-

пансері, та для лабораторних завдань з Лабораторією Бактеріологічно-Хемічного Інституту Н. Т. Ш. Всі вступні випитування і досліджування молодих людей перепроваджував автор цих рядків, як керівник порадні, та залежно від потреби висилав їх до наших консультантів чи лабораторії. По одержанні всіх звітів, керівник порадні знову відбував кінцеву консультацію. Треба ствердити, що евгенічна порадня упродовж своєї півторарічної діяльности, з приводу браку знання і розуміння цієї проблеми серед нашого населення Львова, не знайшла більшого зацікавлення, хоч можна сказати, що за той короткий час проробила перші кроки та своє існування виправдала. Це підтверджує факт, що поступово щораз більше молодих людей, зокрема з інтеліґентських родин, як не парами, то бодай поодиноко зверталися перед шлюбом до порадні.*

Секція фізичного виховання та здоровної опіки над молоддю

Названу вище секцію У. Г. Т-ва покликано до життя з уваги на відсутність лікарської контролі над членами майже всіх українських спортових та руханкових товариств у Львові. Спорт чи руханку вправляла наша молодь нераціонально, безконтрольно й безкритично, а це могло мати деколи дуже небажані, а то й шкідливі і фатальні наслідки для здоров'я нашої спортової молоді, зокрема змагунів. У таких умовинах спорт, що в 20—30-тих роках почав досить стихійно розвиватися у Львові та в інших більших містах Західньої України, не міг сповнити свого бажаного завдання в ділянці скріплення здоров'я та фізичної справности молоді. Це й було спонукою для створення згаданої секції, що поставила собі за мету: 1. Заснувати у Львові лікарську спортову порадню; 2. Виробити відповідні методи фізичного виховання, пристосувавши їх до наших умовин і фізичної структури нашої молоді та слідкувати за їх виконуванням; 3. Реєструвати послідовно спостереження та вести деякі наукові досліди над фізичною структурою молоді, її антропологічними типами та спортовими можливостями; 4. Підготовляти ґрунт під організацію українського центрального керівного органу фізичного виховання та 5. Пропаґувати раціональну руханку і спорт серед української молоді. Для цього Управа У. Г. Т-ва запросила на нараду представників українських шкіл, спортових та руханкових товариств, шкільних лікарів та лікарів-спортовців, що привітали ініціятиву У. Г. Т-ва з метою створення секції фізичного вихо-

* Це була мабуть перша евґенічна порадня на українських землях, а навіть на терені тодішньої Польщі.

вання та обіцяли з нею співпрацювати. У висліді тієї наради покликано комітет для підготови обговорених справ у складі: проф. С. Гайдучок, д-р О. Саламанчук, проф. Е. Жарський та проф. Т. Білостоцький. У порівняно короткому часі Управа У. Г. Т-ва разом із згаданим організаційним комітетом виготовила та вислала відповідну відозву до всіх українських економічних установ з проханням фінансової піддержки для спортової порадні. На цей заклик деякі установи, як Земельний Банк, Маслосоюз- Т-во «Луг» та ін. пожертвували на цю ціль по 250 — 150—50 золотих. За частину цих грошей придбано найважніші прилади для порадні (вага, динамометер, термометер тощо), а по підшуканні домівки, частину грошей зужито на друки та інші речі, потрібні для порадні. У травні 1931 р. почала свою роботу «Спортова Порадня» в домівці «Порадні Матерей» при вул. Ходоровського 15 та була відкрита 3—4 рази тижнево, з того один раз для жінок. У порадні працювала одна лікарка, 2—3 лікарі та кілька студентів медицини, що переводили поміри й помагали лікарям при обслідуванні спортовців. Своєю безкорисною працею обслуговували нашу порадню такі лікарі д-ри: І. Мриц (сам активний спортовець та лещетарський чемпіон Галичини), С. Коцюба, визначний руховик та член проводу «Сокола-Батька»), І. Борим, Стефанія Коренець та Б. Макарушка, що був керманичем порадні. «Сокіл-Батько» та Український Спортовий Союз зобов'язали свої підлеглі гнізда чи клюби висилати періодично членів цих товариств на оглядини в спортові порадні. Також шкільні лікарі та вчителі фізичного виховання у наших середніх школах висилали учнів і учениць до порадні упродовж шкільного року. Очевидно, немає тут місця описувати спосіб праці в порадні, але можна сказати, що вона сповнила велику ролю для добра нашої молоді та призбирала цікаві статистичні матеріяли і спостереження, яких, на жаль, війна не дала змоги використати у майбутньому. Праця порадні не замикалася в своїй домівці. Секція У. Г. Т-ва дбала про те, щоб порадня була завжди в контакті із змагунами в терені, тому лікар був присутній на всіх важніших змаганнях за першенство в краю, перевірював ще змагунів на майдані і не раз забороняв декому брати участь у змагу. При цьому зібрано деяку статистику. Із звіту порадні за 1931—32 рр. довідуємось, що на 340 обслідуваних спортовців — жінок визнано чотири нездібними до якихнебудь спортових вправ, а на 178 спортовців — мужчин чотирьом заборонено ставати до змагань, шіснадцятьом видано обмежену заборону лише до деяких вправ, а двадцятьом — заборону всяких спортів, отже разом було 40 заборон, себто понад 20% досліджених.

У. Г. Т-во, наладнавши зв'язок з усякими спортовими клюбами дбало про те, щоб кожний більший спортовий клюб мав ще свого лікаря. У клюбі копаного м'яча «Україна» у Львові спортовим лікарем був д-р В. Кашубинський, а у клюбі копаного м'яча «Сян» в Перемишлі був д-р М. Куник.

Під безпосереднім контролем згаданої секції була також зорганізована нашим т-вом у липні 1931 р. перша кліматична станція на Соколі коло Підлютого, в Карпатах, для учнів і учениць середніх шкіл. Вже в першому році користало з неї 23 дівчини і 21 хлопець. Кількість учасників з року на рік зростала. Вони мали кожного року запевнену безкористну лікарську опіку, яку хлопцям давали д-ри: Ю. Кордюк, І. Мриц і В. Кархут, а дівчатам д-ри: В. Крушельницька, І. Рибачек та К. Янович.

Спортова порадня мала гарні вигляди свого розвитку та здобувала щораз то більше зрозуміння у спортової молоді.

Пропаґандивно-інформаційна та видавничо-редакційна секція

Кожна нова проблема громадського значення, розрахована на успіх, вимагає плянової, великої та постійно веденої пропаґанди, тимбільше така проблема, як здоров'я народу. Ця справа, здавалося б, така незвичайно дорога для кожної людини та важна для кожного народу на західніх землях України була в цілковитому занедбанні. Не цікавилася здоров'ям нашого народу ні Австрія, ні пізніше Польща, бо уряди цих обох держав-окупантів мали на оці в першій мірі опіку над своїми корінними землями, а не окупованими. Зрештою, керівники екстремінаційної політики обох окупантів не журилися здоров'ям того народу, який хотіли знищити, й навмисно вели таку здоровну політику, яка радше довела б окупований нарід до занепаду, ніж до росту. Тому польська влада не лише не докладала жодного зусилля для поправи здоров'я українського народу, але всякими політичними й економічними засобами штовхала український нарід до його зубожіння, що ще більше погіршувало його народне здоров'я. До того перша довголітня світова війна, коли то бойовий фронт кілька разів пересувався на наших землях то в одну, то в другу сторону, принесла величезні знищення, голод та всякого роду пошесті, які на такому ґрунті довго ще не вигасали по закіченні війни та збирали великі людські жертви й до решти підкопували народне здоров'я. Саме серед таких страшних умовин постало У. Г. Т-во, яке взялось за найбільше занедбану, але найважнішу ланку нашого національного життя — народне здоров'я. Очевидно, що вже перед та безпосередньо по заснуванні У. Г. Т-ва, його основники здавали

собі справу з великого значення та ролі пропаґанди в поширюванні та прищіплюванні здорових кличів серед наших найширших народніх мас. Для цього створено було оцю пропаґандивно-інформаційну секцію, а її провід передано в руки д-ра Р. Осінчука, тоді ще студента медицини, якому доручено негайно розпочати її роботу.

Правда, що ще перед першою війною деякі наші лікарі й природники намагалися популяризувати гігієнічні кличі серед нашого народу. На жаль, в тодішні часи наша преса була дуже бідна і статті на здоровні теми появлялися дуже рідко. Українська революція різко змінила на краще стан нашої преси і по війні ми вже мали багато різних часописів чи журналів, що присвячували свої сторінки різним проблемам нашого народу, та, на жаль, не справі народнього здоров'я. Це добре розуміли основники У. Г. Т-ва, а зокрема проф. М. Панчишин та його ближчі співробітники. З хвилиною створення згаданої секції, її першим завданням було: 1. популяризувати та пропаґувати здоровні кличі на сторінках щоденної і періодичної преси, головно такої, що доходила до селянських рук; 2. зорганізувати та притягнути до цієї справи таких наших лікарів та студентів медицини, що володіли трохи пером та вміли такі справи популяризувати; 3. видавати добре зредаґовані летючки із здоровними кличами й проблемами, що їх можна було масово поширювати серед нашого населення при нагоді доповідей чи гігієнічних виставок; 4. зорганізувати видавництво дешевих, невеликих популярних книжечок з різних ділянок суспільної гігієни, профіляктики або боротьби з хворобами та в майбутності це видавництво розбудувати залежно від різних галузів народнього здоров'я; 5. підготовити видавання власного журнала.

Через брак фондів не вдалося було сповнити усіх цих широко закроєних плянів відразу, тому в першому році всі зусилля секції йшли в напрямі ведення широкої пропаґанди в нашій пресі, поміщуючи там всякого роду короткі популярні статті на здоровні теми. Навіть це завдання не було легке. Найперше пропаґандивному референтові треба було встановити добрі зв'язки з редакціями наших часописів та одержати запевнення, що редактори будуть містити такі статті. Не треба думати, що на це різні редакції так легко годилися. З другої сторони, треба було мати в своїй редакційній течці цілий ряд готових статтей та, відповідно їх зредагувавши, розділювати поміж різні часописи, а це значить, що треба було пропаґандивному референтові мати цілий ряд співробітників. Однак їх лише з трудом можна було знайти. Усі статті треба було виправити та приготовити до друку. Поборовши всі ці

великі труднощі, пропаґандивна секція вже в першому році просунула на сторінки нашої преси та в календарях понад 20 статтей, а в другому році — понад 60 статтей на різні суспільно-здоровні теми. Далеко легше ця справа розгорталася в наступних роках. Упродовж десяти років появилося таких статтей у різних часописах, журналах і календарях понад 500. Авторами цих статтей були лікарі й студенти медицини, а з них найчастіше дописували д-ри М. Панчишин, С. Парфанович, В. Куцик, М. Музика, Ю. Кордюк, Т. Бурачинський, О. Філяс, студенти медицини Б. Олесницький та Б. Галібей і баато інших. Сам пропаґандивний референт д-р Р. Осінчук упродовж 10-ти років помістив у різних часописах і журналах коло 200 статтей. Такі статті поміщувалися за повним підписом, ініціялами, псевдонімами чи навіть без підпису. Статті поміщувано в таких часописах: «Діло», «Новий Час», «Свобода», «Наш Прапор», «Народна Справа», «Громадський Голос», «Мета», «Батьківщина», «Неділя», «Жіноча Воля», «Сільський Господар», «Господарсько-кооперативний Часопис (ГКЧ)», в календарах: «Золотий Колос», «Просвіти», «Свободи», в журналах: «Життя і Знання» та інших. Одним словом, не було такого часопису чи журналу, з якого як не постійно, то спорадично світло здоровної пропаґанди не допомагало б нашому народові роз'яснювати вагу його власного та суспільного здоров'я і підносити здоровно-культурний рівень нашого народу. Трохи пізніше, коли проблема здоров'я спопуляризувалася, деякі наші часописи впровадили постійну рубрику на здоровні теми із постійними співробітниками, такими, як д-р Р. Осінчук, що спочатку працював у «Ділі», а пізніше видавництві І. Тиктора, Б. Олесницький — в «Новому Часі», та Б. Галібей — у «Ділі».

Вже від початку діяльности секція почала видавати популярні книжечки на здоровні теми величиною 8—40 сторінок і тиражем 5—10 тисяч примірників в ціні від 5—50 сотиків. У «Бібліотеці популярних видань Українського Гігієнічного Товариства у Львові» вийшли упродовж 10-ти років такі книжечки:

1. (—): Про що хворий на туберкульозу повинен пам'ятати;
2. Д-р Т. Бурачинський: Туберкульоза;
3. Д-р О. Берест: Туберкульоза дитячого віку;
4. Д-р Т. Бурачинський: Хірургічна туберкульоза;
5. (—): Туберкульоза (ілюстрована кількасторінкова летючка);
6. Туберкульоза а школа;
7. Д-р Є. Дурделло: Що таке вовчак (туберкульоза шкіри);
8. Д-р Р. Осінчук: Туберкульоза та боротьба з нею;
9. Д-р М. Музика: Бактеріологія та епідеміологія туберкульози;

10. Д-р вет. мед. М. Стахурський: Туберкульоза у тварин та її вплив на тіло людини;
11. (—): Усі батьки мусять знати про те, що це таке дифтерія;
12. (—): Про шкарлятину (красуху);
13. (—): Про червінку;
14. (—): Про червінку (ілюстрована летючка);
15. Д-р Т. Воробець: Про кашлюк (коклюш);
16. Д-р Т. Бурачинський: Про рака;
17. Д-р О. Подолинський: Полові недуги у жінок;
18. Д-р Є. Дурделло: Жиляки й підстегневі вереди;
19. Д-р В. Бриґідер: Нікотина й боротьба з нею;
20. Д-р В. Клюфас: Зачадження;
21. (—): Перша поміч у наглих випадках у літі;
22. Д-р Р. Осінчук: Здорова хата;
23. Д-р В. Куцик: Як оздоровити народній побут;
24. Д-р О. Філяс: Суспільна опіка в наших умовинах.

В додаток до своїх видань згадана бібліотека популярних видань розповсюджувала ще книжечки на здоровні теми інших видавництв, а саме:

1. П. Кривоносюк і д-р Т. Мисюк: «Плекання здоров'я і життя», вид. «Трембіта» в Коломиї, та

2. Д-р Р. Осінчук: «Чорна Рада», фантастичне оповідання для дітей про інфекційні дитячі хвороби, 48 сторінок, вид. І. Тиктора «Ранок», 1937.

Видано 8—10 односторінкових летючок на тему гігієни, охорони перед всякими пошесними хворобами тощо у 10.000-ому накладі.

У нашій пропаґандивній праці на провінції, зокрема філіям нерідко допомагали священики, вони часто заповідали своїм парохіянам приїзд до села доповідача із доповіддю на гігієнічну тему, заохочували своїх парохіян взяти участь в такій доповіді, а при тому у декількох словах згадували про У. Г. Т-во та його завдання. Деякі наші священики разом з іншими провідними діячами громадянами повіту брали активну участь у праці і проводі наших філій та допомагали, чим могли, здоровній акції У. Г. Т-ва. Доцінюючи величезне значення участи наших священиків у здоровній акції, як єдиних до деякої міри незалежних від польської влади провідних людей у наших селах (тоді, коли польська влада цілковито зв'язала руки у всякій громадській роботі нашим учителям), пропаґандивна секція У. Г. Т-ва вважала корисним звернути увагу Богословської Академії у Львові на відповідну підготову до такої праці майбутніх священиків чи питомців. Виробивши деякий плян суспільно-здоровного виховання наших пи-

томців, голова т-ва д-р М. Панчишин та пропаґандивний референт д-р Р. Осінчук конферували з тодішнім ректором Богословської Академії у Львові, о. д-ром Йосифом Сліпим, теперішнім Верховним Архиєпископом нашої Церкви, та просили Його про впровадження до навчальної програми викладів із суспільно-здоровних проблем та про створення для тієї мети окремої доцентури. Така справа вимагала трохи довшого часу для свого поладнання і була б може успішно розв'язана, якби не початок другої світової війни. Все ж таки д-р М. Вахнянин, а пізніше д-р Б. Гординський, як лікарі Богословської Академії, обзнайомлювали питомців з деякими основними відомостями, бодай з гігієни, та в справі народнього здоров'я на цьому терені робили, що могли.

Маючи на увазі потребу вишколення суспільних гігієністок, які, із зростом нашої здоровної акції та з розбудовою порадень чи амбуляторій на теренах наших філій, могли б допомагати лікарям і рівночасно бути пропаґандистами У. Г. Т-ва в краю, наша секція виробила програму для спеціяльних ширше закроєних шостимісячних курсів для учениць кінцевих кляс середніх шкіл та інтеліґентних молодих жінок. У програму входили такі предмети: 1. анатомія і фізіологія людини; 2. загальна патологія; 3. бактеріологія та галапаси; 4. дезинфекція та дезинсекція; 5. асептика й пастеризація; 6. фізико-хемічні процеси в організмі; 7. гормони; 8. спадковість, евгеніка, популяція; 9. гострі інфекційні хвороби та їх поборювання; 10. суспільні хвороби (туберкульоза, венеричні хвороби), професійні хвороби, ревматичні, новотвори, алькоголізм, нікотинізм, трахома тощо; 11. гігієна, особиста й загальна (в тому віджива, вітаміни, гігієна праці, спорту, хати, школи, села й сільського побуту, гігієна жінки й дитини тощо); 12. охорона матері й дитини; 13. догляд за хворими; 14. допомога в наглих випадках; 15. отруйні гази та перша поміч затроєним; 16. роля жінки в плеканні здоров'я; 17. організація суспільно-здоровної праці. Крім теоретичного курсу, всі курсанти відбували ще обов'язкову шпитальну практику в новому нашому шпиталі у Львові під доглядом своїх інструкторів-лікарів, а по закінченні курсу складали іспити та одержували свідоцтво з У. Г. Т-ва. Програму курсу опрацював, курси зорганізував та їх провадив сам пропаґандивний референт з допомогою цілого ряду викладачів-лікарів і членів У. Г. Т-ва у Львові. Учасниками двох таких курсів у Львові в роках 1938—39 були студентки або абсольвентки наших середніх шкіл, деякі сестри-монашки чи інші молоді інтеліґентні жінки. Кількість учасників на кожному курсі була від 40 до 60 осіб. Хоч ці курси з приводу війни не сповнили своїх намічених завдань, з настанням першої більшовицької оку-

пації мали велике значення для багатьох курсанток, бо свідоцтва цих курсів були визнані Обласним Відділом Здоров'я за рівнорядні із свідоцтвом медсестерських шкіл і на цій підставі багато курсанток, особливо монашки, могли працювати медсестрами в шпиталях чи поліклініках у радянській системі. Без сумніву, що у кориснім вирішенні цієї справи мали слово проф. М. Панчишин та д-р Р. Оснічук. Вони стояли тоді на керівних позиціях Львівського Облздороввідділу, перший як завідуючий Облздороввідділу, а другий як завідуючий лікувально-профілактичного сектора Облздороввідділу, а рівночасно голова Комісії Облздороввідділу для верифікації свідоцтв медичних сестер.

Але найбільшим, без сумніву, успіхом цієї секції й У. Г. Т-ва було створення і видання власного журналу, ілюстрованого місячника здоровної освіти — «Народнє Здоровля».* Цей журнал почав виходити реґулярно від січня 1937 р., спочатку у газетній чотиросторінковій формі, а пізніше на 16 сторінках журнального формату. Пекучу потребу такого журнала відчували всі здоровні діячі, але з браку грошевих фондів довго й важко було відважитись на таке діло, як журнал. Само собою зрозуміло, що журнал, як багато інших справ, завдячував свою появу постійному меценатові У. Г. Т-ва та його голові проф. М. Панчишинові, що запевнив журналові свою грошеву допомогу. В жовтні 1936 р., в кабінеті проф. Панчишина відбулася нарада з участю проф. Панчишина, С. Парфанович, Миколи Корнилова-Василева та Р. Осінчука. Цей останній, маючи вже апробату голови т-ва на цей раніше підготований плян журнала, ще раз обговорив на нараді його проєкт, тематику та назву. По короткій дискусії цей проєкт був затверджений. До складу редакційної колеґії увійшли всі приявні: проф. Панчишин, як голова т-ва, знавець здоровних проблем нашого народу та популяризатор гігієни; д-р С. Парфанович, в тому часі голова Т-ва «Відродження» та редактор журнала тієї самої назви — вона словом, пером і ділом вела боротьбу з алькоголізмом та стояла на передовій позиції здоровного фронту; д-р М. Корнилів-Василів, що в 1936 р. приїхав до Львова з Болгарії та привіз звідти чималий досвід у цій справі; і д-р Р. Осінчук, довголітній пропаґандивний референт. На головного редактора Колеґія обрала д-ра Р. Осінчука, який ще зобов'язався провадити у віршованій чи легкій для дітей формі «до складу й прикладу» т. зв. «Дитячий Куток» на теми здоров'я. На технічного редактора обрано д-ра М. Корнилова-Василева, а на відповідального редактора (тимчасового) за-

---

* Задержуємо оригінальну мову журнала, хоч за тепер зобов'язуючим правописом мало б бути: «Народне Здоров'я» — Ред.

прошено інж. Івана Прокопова, відповідального редактора журналу «Відродження». Опісля по довших поліційних дослідженнях з боку польської влади, затверджено врешті д-ра Р. Осінчука на становищі відповідального редактора «Народнього Здоровля». Дійсним видавцем журнала було У. Г. Т-во, хоч офіційно на журналі фігурували як видавці два товариства — Українське Гігієнічне Товариство у Львові й Товариство «Відродження», хочби й тому, що відповідальним редактором спочатку була людина, яка вже мала усі поліційні провірки поза собою. Видавати в тих часах такий журнал, як «Народнє Здоровля», не було легкою справою без грошей, без дописувачів та без наладнаного кольпортажу. Але дорога цим кільком особам справа народного здоров'я вимагала від них перемагати всякі труднощі та віддавати всякий зайвий час поза фаховою працею, а не раз і власні гроші для цієї безкорисної громадської та високоідейної праці, що її виконував тоді наш журнал. І так почалася підготова першого числа, а пізніше читання, перероблювання чи виправлювання статтей редактором журнала й порядкування їх за пляном в самому журналі. Часто деякі статті читалися перед членами колеґії пізно вночі, коли проф. Панчишин відправив останніх пацієнтів. Хоч видно було нераз на лиці проф. Панчишина сліди втоми, та його лице прояснював усміх задоволення, коли число було добре приготоване редактором. А там, у друкарні, вже морочив собі голову складом, ломкою чи розміщенням ілюстрацій та деяких оголошень дуже працьовитий д-р М. Корнилів.

І так місяць за місяцем, число за числом появлявся наш журнал реґулярно, й таких чисел до війни вийшло 33, в тому декілька подвійних. Всі вони заповнені короткими та популярними статтями на здоровні теми, особливо з ділянки суспільної гігієни, профілактики, способів поборювання тих хвороб, що найбільше десяткували наш нарід. «Дитячий куток» легкою формою писання притягав молодих читачів — наших селянських дітей та навчав і завчасу вщіплював їм засади здорового життя і здорового побуту. Редактор «Народнього Здоровля» вже в короткому часі приєднав між нашими лікарями цілий ряд дописувачів та дбав, щоби журнал з кожним числом ставав цікавіший й кращий. Тому треба згадати, що крім засновників журнала, які дописували постійно, брали також в ньому участь спорадично такі дописувачі: д-ри В. Білозор, Т. Воробець, Б. Ґарбовський, Ю. Кордюк. С. Коржинський, Р. Могильницький, М. Музика, Б. Олесницький, Т. Решетило, О. Філяс, М. Хомин, та найбільше активний д-р В. Куцик. Це ж були рівночасно провідні діячі У. Г. Т-ва, що виконували здоровну працю на своїх теренах, та стали першими кольпорте-

рами «Народнього Здоровля». Усім було відомо, що наш журнал був дефіцитний від початку свого існування. Тому наші лікарі на провінції часто закупляли по 20—40 примірників нашого журнала та роздавали їх своїм хворим. Кольпортували наш журнал також філії, кружки, амбуляторі чи порадні, новозасновані тоді «Кооперативи Здоров'я» та ті лікарі й студенти-медики, що їхали на села із здоровними доповідями. На жаль, справжніх передплатників було дуже мало, а ними чи не найчастіше були читальні «Просвіти».

Хоч здоровні ідеї У. Г. Т-ва може не знаходили належного захоплення та підпертя збоку наших провідних громадян, то журнал в тому короткому часі своєю працею подавав Управі У. Г. Т-ва надію на зміну того холодного ставлення, бо він саме прорубував шлях безпосередньо до серця наших збіднілих селянських мас, себто туди, куди були спрямовані думки основників журнала, та виконував важкий обов'язок найкращого пропаґатора та бойовика на фронті народнього здоров'я.

Але по 3-ох роках існування журнала «Народнє Здоровля» прийшла в 1939 р. страшна війна. Її хуртовина розвіяла його листки по скривавлених полях нашої країни раз на завжди, ті листки, що їх з такою любов'ю і запалом писали й видавали основники журнала, його редактори та співробітники.

Автор цих рядків не може поминути мовчанкою ще одного діла, що зродилось і творилось на терені секції. Це була «Книга Здоров'я», яку мав видати Український Видавничий Інститут у Львові. Ця книга мала вийти в двох томах, об'ємом понад 1.000 сторінок, у ній популярно-науковим способом мали бути обговорені всі ділянки медицини, від історії української медицини, починаючи, і на народній медицині, лікувальних рослинах та лікувальних живцях України, кінчаючи. Завдання зібрати ці матеріяли взяв на себе д-р М. Корнилів-Василів. До співпраці запросив він співробітників журнала «Народнє Здоровля» та інших лікарів в краю, а декого і з-за границі. За два роки праці вже мав майже готовий матеріял до друку, але большевицька окупація 1939 року перешкодила друкові цієї «Книги Здоров'я» та знищила взагалі велику роботу, а навіть приготовані вже матеріяли.

Підсумки, осяги й невдачі

Кожна нова ідея, кожна нова проблема не відразу захоплює широкі маси, а навпаки, вона натрапляє на великі труднощі, не раз зустрічається на своєму шляху з невдачами, байдужністю загалу чи навіть з деякими перешкодами. Тому не дивно, що така

проблема, приспана часом, навмисне занедбана окупантом, нецікава для наших революцією розбурханих провідних кругів, зайнятих радше політичною чи партійною роботою, та не зрозуміла й неприваблива для наших селянських чи робітничих мас — проблема народного здоров'я довго не знайшла широкого відгуку чи підтримки в нашому народі. Основники й провід У. Г. Т-ва та українські лікарі, маючи найкращі відомості про важкі здоровні умовини нашого народу, добре здавали собі справу із тих труднощів, які треба буде поборювати на шляху до піднесення його здоровного стану. Тому провід У. Г. Т-ва передбачав уже з самого початку різні невдачі, хоч рівночасно вірив, що гасло боротьби за народне здоров'я — це стихійна ідея, яка, не зважаючи на всякі початкові труднощі, прищепиться на рідному ґрунті, переконає широкі маси про велике значення здоровної проблеми в майбутності та почне тоді здобувати щораз більші успіхи.

Перші кроки ініціятивного комітету У. Г. Т-ва спрямовані на затвердження статуту т-ва з поширенням діяльности на всі українські землі під Польщею, насторожили польський уряд проти нашого т-ва, бо він собі не бажав, так би мовити, українського «міністерства здоров'я» та силкувався всякими способами обмежити запропонований статут і терен діяльности т-ва лише трьома східньо-галицькими воєвідствами. Треба було довгих і терпеливих заходів з нашого боку, щоб урешті влада згодилася на поширення терену діяльности т-ва на всі етнографічні українські землі. Але навіть по заснуванні т-ва місцева польська влада в деяких повітах робила перешкоди нашим філіям у виконуванні статутової діяльности У. Г. Т-ва, а навіть деяким лікарям чи студентам — у виконуванні ними гігієнічних доповідей, а нерідко причіплювались до самої особи доповідача. Другою трудністю у нашій праці було байдуже ставлення наших провідних кругів так у Львові, як і в деяких повітах. Вони уважали, що проблема народнього здоров'я — це не їх справа, а справа лікарів. Найкращим доказом цього твердження були наші загальні збори У. Г. Т-ва, на яких, не зважаючи на вчасне повідомлення в пресі та розіслання запрошень на збори до наших громадських діячів у Львові й підписаних такою популярною особою, як проф. М. Панчишин, з'явилося ледве кілька громадян з-поза лікарського світу — хоч треба безсторонньо додати, що з лікарів також не всі були присутні. Не треба також думати, що навіть по кількох роках діяльности, по цілому ряді влаштованих в різних провінціяльних містах мандрівних гігієнічних виставок, не раз із участю кількох тисяч глядачів, чи врешті по зорганізовані кільканадцятьох філій у краю, наша ідея знайшла якусь ширшу підтримку. Ні, вона проломила

лише перші льоди. Про це ми не раз писали в журналі «Народнє Здоровля». Але, все ж таки, з року на рік, прихильність нашої інтеліґенції до справ У. Г. Т-ва росла, і в деяких повітах ми вже мали не лише лікарів, але й інших громадян в перших рядах нашого активу. Найгірше стояла справа грошевих засобів т-ва. Зубожіле селянство не могло нашому т-ву прийти з більшою грошевою допомогою, а грошевої підтримки від своїх центральних економічних установ ми не могли дочекатись навіть тоді, коли деякі з них у той самий час не один раз жертвували на всякі цілі, — але чомусь не жертвували на такі справи, як поборювання туберкульози, що десяткувала населення, чи на поборювання дитячих інфекційних хвороб, що забирали великі жертви з-поміж дорослу та загрожували найважнішій субстанції народу, його популяція. Навіть така імпреза, як академія У. Г. Т-ва, влаштована на терені Львова, в травні 1938 р., з метою пропаґанди будови народніх санаторій, не знайшла великого відгуку на вершинах нашої громади. Звичайно, теж немало було інших менше важних труднощів чи перешкод, як от справа збирання від дітей по селах повного молока таки нашими молочарнями. Молочарні по селах відбирали сметанку та повертали селянам відтовщене, неповновартісне, особливо для дітей, молоко. Разом із сметанкою забирали також вітаміни, незвичайно потрібні для росту малих дітей — тим більше, що молоко на селі було підставовою поживою. Вправді У. Г. Т-во добилося в централі «Маслосоюзу» у Львові зміни такої політики, та все ж таки не завжди придержувалися цього наші молочарні в краю чи навіть самі селяни, які з причини браку гроша таки часто не залишали бодай частини повного молока для дітей, а віддавали все до молочарні. Було нераз також трудно, особливо там, де не було нашого лікаря, підшукати відповідну людину для організації та проводу гігієнічного кружка, труднощі в кольпортажі нашого журнала, в передплачуванні його тощо.

Всі ці невдачі й труднощі не стояли в ніякому відношенні до наших щораз більших успіхів в терені. Українське Гігієнічне Товариство в тісній співпраці з Українським Лікарським Товариством, Товариством «Відродження» та Товариством «Народня Лічниця» і при активній допомозі та праці українських лікарів з року на рік розбудовувало свою мережу філій, гігієнічних кружків та членство; сотками доповідей на здоровні теми та мандрівними гігієнічними виставками викликувало воно серед наших селянських мас більше уваги до здоровних проблем та кращого їх розуміння; переконливою пропаґандою наших статтей, поміщуваних у популярних часописах та веденою журналом «Народнє Здоровля» зробило велику освідомлюючу та культурно-здоровну

роботу, що вже давала деякі помітні успіхи в поборюванні суспільних чи інфекційних хвороб та в поправі сільської гігієни чи сільського побуту. Амбуляторії, порадні, диспансери та кліматичні станції переводили гарну практичну роботу на місцях. Нарід навчився цінити своє здоров'я та, нехтуючи своїми давніми старосвітськими звичками чи забобонами, з довір'ям частіше звертався з своїми недомаганнями до лікарів чи до здоровних установ. Шляхи здоровної освіти У. Г. Т-ва почали проникати у щораз дальші закутини західньо-українських земель, на Покуття, Бойківщину, Лемківщину та Волинь, а навіть на Холмщину, Підляшшя чи Полісся. Десять років праці У. Г. Т-ва — це короткий час для такої роботи, щоб можна оцінити її реальні успіхи.

На жаль, друга світова війна перервала ці здоровні шляхи та принесла новий катаклізм нашому народові й нові знищення його матеріяльних та інтелектуальних надбань, а особливо народнього здоров'я. Українське Гігієнічне Товариство у Львові з приходом большевиків у вересні 1939 р. мусіло, як усі інші товариства, припинити свою діяльність чи радше перестало існувати, але його ідеї не один раз оживали в колишніх діячів У. Г. Т-ва, що залишилися активними суспільно-здоровними робітниками назавжди та при кожній можливій нагоді вели цю роботу, хоч під зміненими назвами. За першої большевицької окупації ці ідеї переводили в практичній роботі у Львівському Облздороввідділі д-ри М. Панчишин, Р. Осінчук, Ю. Кордюк, І. Рижій та інші, в Обласному Аптекоуправлінні — м-ґр Люна Чижович, в Медичному Інституті — д-р М. Музика, за німецької окупації в Українському Червонім Хресті — д-р Т. Воробець, в Рефераті Народнього Здоров'я УЦК — д-р Р. Осінчук, в Медичному Інституті — д-ри М. Панчишин, Р. Осінчук, Л. Максимонько та на еміґрації в Німеччині в Українській Санітарно-Харитативній Службі (товариство, що ще досі існує) — д-ри Т. Воробець, В. Плющ, Б. Андрієвський, Я. Воєвідка та Я. Гинилевич.

Оце й ті успіхи, що їх мало У. Г. Т-во на фронті боротьби за народне здоров'я.

*
* *

На цьому автор цих рядків хотів би закінчити цей нарис про діяльність У. Г. Т-ва. Для одних читачів він може здаватися задовгий, для інших, наочних свідків чи діячів Т-ва — закоротким чи й, може, не зовсім докладним. Автор цих рядків, не маючи жадних, сьогодні вже історичних, матеріялів з діяльности У. Г. Т-ва, старався відтворити в пам'яті бодай деякі події та згадати

імена наших лікарів, творців цих подій та сівачів того ідейного здоровного зерна, що його розсипало по рідному краю У. Г. Т-во. Користався також з деяких скупих відомостей, одержаних від інших колеґ, яким й за це щиро вдячний,* Він певний, що не все вдалося йому так, як цього сам бажав би, бо людська пам'ять по стільки роках може бути недокладна. Тому просить читачів доповнити браки цієї статті своїми завваженнями на сторінках журнала «Лікарський Вісник». Докладніші згадки про діяльність наших трьох найбільше активних філій у Теребовлі, Коломиї та Сокалі були друковані в кількох числах «Лікарського Вісника» в рр. 1959—1960, і автор цих рядків, через брак місця, про це ширше нарочно не розповідав. На підставі згаданих статтей читачі можуть доповнити собі відомості про роботу наших філій та У. Г. Т-ва в краю. Хоч увага автора цих рядків була звернена на діяльність централі У. Г. Т-ва, то все таки він мусів поминути мовчанкою деякі менше важні моменти з діяльности самої централі. Проте думаємо, що ця здоровна робота наших лікарів та студентів медицини під проводом У. Г. Т-ва була великим ідейним подвигом українських лікарів та їхнім гарно виконаним громадським обов'язком супроти свого народу.

Ідейна праця У. Г. Т-ва, виконана нашими лікарями серед народних низів та їхня боротьба за народнє здоров'я залишила тривалий слід в історії українського лікарського світу на західніх землях України, залишила вдячну і тривалу пам'ять про Українське Гігієнічне Товариство у Львові та збудувала найкращий і найбільше тривалий пам'ятник довголітньому голові У. Г. Т-ва, його основоникові, творцеві, меценатові та піонерові народнього здоров'я, сл. п. проф. д-рові мед. Маріянові Панчишинові.

---

* Зокрема автор дякує д-рові Т. Лапичакові за можливість використання деяких його матеріялів. — Р. О.

Roman Osinchuk, M. D.

GUARDING NATIONAL HEALTH

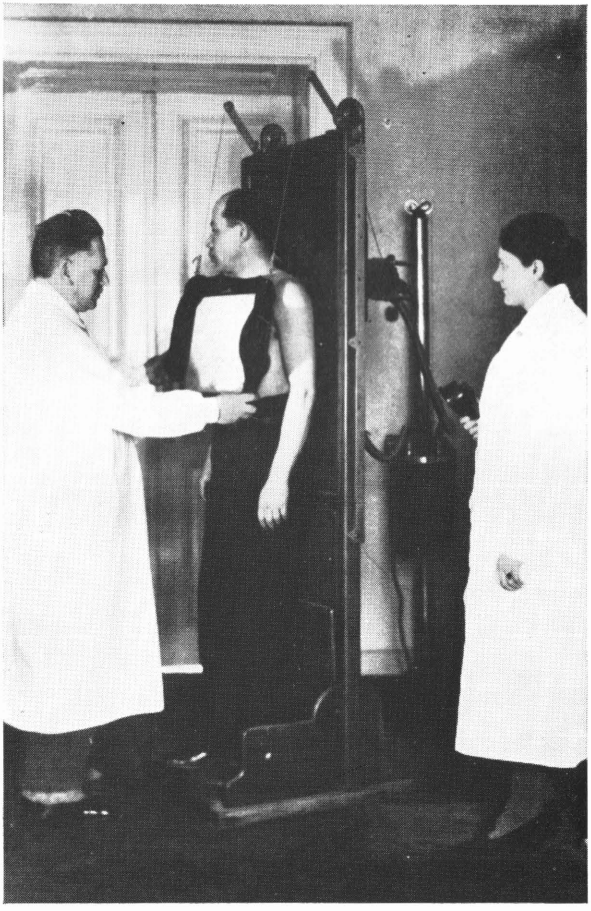
(A Summary)

After 6 years of World War I and fighting for the independence in the Ukraine, the general state of health of Ukrainian people, living in the Western part of the Ukraine, occupied by Poland, was very serious. This was caused by the destruction of towns and farmland through warfare, poverty and unsanitary conditions resulted in widespread of epidemics of infectious diseases like typhus, dysenteria and esp. tuberculosis. Shortage of Ukrainian physicians in this area and lack of interest in this serious problem of the Polish administration gave no hopes for the future of any improvement.

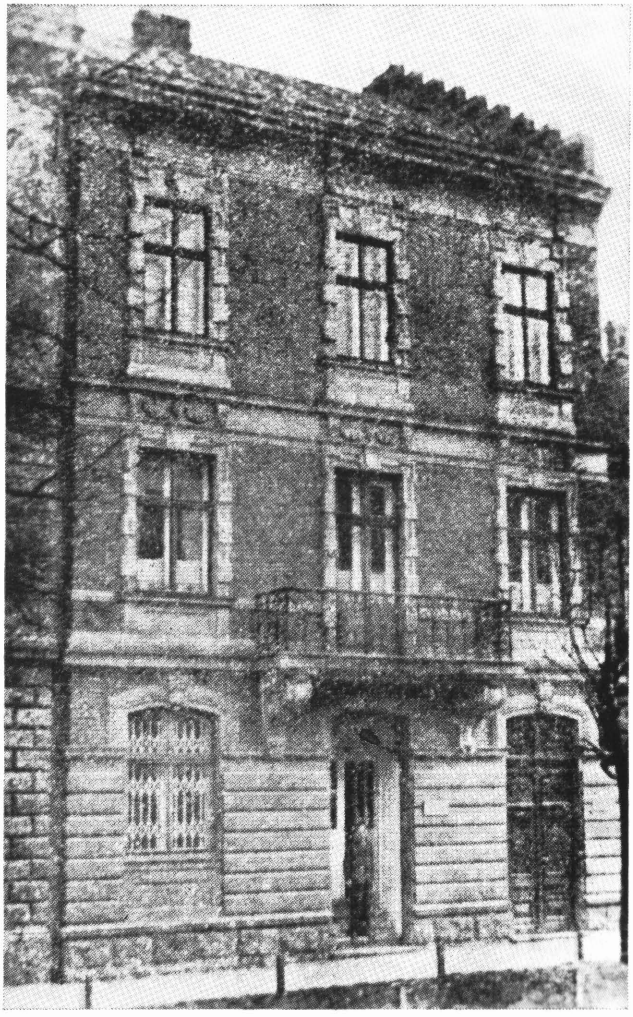
Under such circumstances Ukrainians themselves sought the answers to the problem. Therefore in 1929, in Lviv, the Ukrainian Hygiene Society was formed and headed by its organisator, the very dedicated doctor and benefactor, prof. Marian Panchyshyn, M.D. with a small group of co-workers including his former students, Ukrainian physicians from all over the country and some civic workers and priests.

In the span of ten years till the organisation liquidation by bolshevits during the first Soviet occupation of the land in 1939, the Ukrainian Hygiene Society established 15 main branches in the larger towns of Western Ukraine and many smaller ones throughout the country in villages. All these branches cooperated closely with other local Ukrainian organisations, and arranged courses in hygiene, prophylactics and first aid, exhibited colored and statistical tables, trained nurses aids and hygienists, gathered statistical data and made records of morbidity and mortality, published books, pamphlets and leaflets on hygiene subjects, published the monthly hygiene journal "Narodne Zdorovla" (National Health) formed free public ambulatories and Tb. dispansers and even started a counseling bureau in eugenics.

The result of this short ten years health campaign was quite noticeable. This can only prove thit if a group of enthusiastic citizens under a good leadership dedicate themselves to a worthy cause, many problems in communities and even in the nation can be helped and solved.

Рентгенівський кабінет Протитуберкульозного Диспансеру Українського Гігієнічного Товариства. На знимці проф. д-р М. Панчишин досліджує хворого.

Будинок проф. д-р М. Панчишина при вул. Уейського 14 у Львові, в якому містилися Українське Гігієнічне Товариство, Бібліотека, Редакція часопису «Народнє Здоровля» та Протитуберкульозний Диспансер УГТ.

ПЕРЕДПЛАТА РІЧНО
1·50 зол. в краю
3·— зол. закордоном.

НАРОДНЄ ЗДОРОВЛЯ

Ціна прим. 15 гр.

ілюстрований гігієнічний журнал

ЛЬВІВ. КВІТЕНЬ 1937 | Місячник здоровної освіти | РІК І. Число 4.

Видають: Українське Гігієнічне Т-во у Львові ● Українське Протиалькогольне Т-во „Відродження" у Львові

Розрахунковий переказ ч. 242 Львів ● Адреса Адміністрації й Редакції — Львів, вул. Усійського ч. 14.

Коли Ви поділяєте цілі, що їх ставить собі наш часо
та приєднуйте других. Хто пришле гроші за 4 перед
комісовий опуст 20%.

З першим подихом весни добрі господарі спішать позбавитись бруд
шила його зима...

Весна йде!

„Narodnie Zdorowia", Lwów. Ujejskiego 14. Należytość pocztową opłacono gotówką.

ЛЬВІВ КВІТЕНЬ 1938 | РІК ІІ. Число 4 (16).

НАРОДНЄ ЗДОРОВЛЯ

ілюстрований місячник

Передплата річно: В краю, Чехословаччині, Австрії та Румунії 1·50 зол. В інших краях 3·— зол.

Видають: Українське Гігієнічне Товариство та Українське Протиалькогольне Т-во „Відродження" у Львові. Адреса Редакції й Адміністрації: Львів, вул. Усійського ч. 14. Розрахунковий переказ ч. 242, Львів.

Ціна примірника 15 гр.

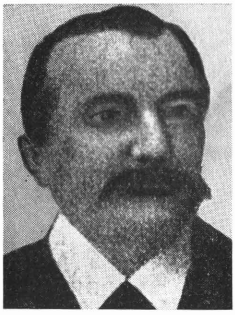
Редагує Колегія. Головний Редактор приймає у пятницю від год. 13—14. Адміністрація відчинена щодня від 9—11 год

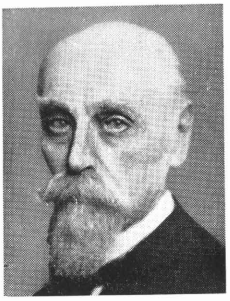
Наголовки журналу Українського Гігієнічного Товариства «Народнє Здоровля» у рр. 1937 і 1938.

Проф. д-р мед. Роман Осінчук нар. 1902 р., видатний український громадський діяч, лікар, науковець, довголітній секретар та інформаційно-пропаґандивний референт УГТ, засновник та Головний Редактор журналу — місячника «Народнє Здоровля», пізніше доцент Львівського Медичного Інституту, Директор Львівського Медінституту (Медфахкурсів), засновник та перший Голова УЛТПА, професор УТІ в Нью-Йорку, активний діяч НТШ і УВАН.

Іван Верхратський.
(1846 — 1919).
Природознавець. Педагог. Філолог. П. ч. НТШ. Перший Голова МПЛС. НТШ.

Іван Горбачевський.
(1854 — 1942).
Біохемік. Професор і ректор Празького Університету. Ректор УВУ. Перший міністр охорони здоров'я Австрії. П. ч. НТШ.

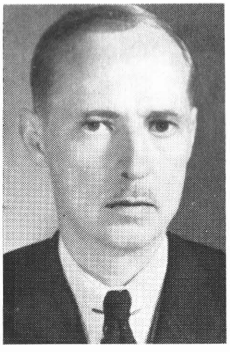
Володимир Бригідер.
(1889 — 1952).
Зоолог. Професор Львівського Університету і ЛМІ.

Наталія Осадча-Яната.
(1891).
Ботанік. Науковий співробітник УНТ, ВУАН. Д. ч. УВАН.

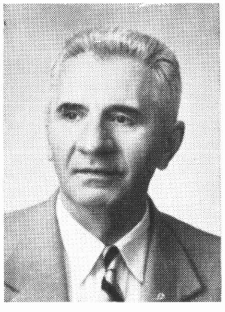
Олександер Архімович.
(1892).
Ботанік. Професор вищих шкіл України. Д. ч. УВАН.

Микола Зайцев.
(1894).
Хемік. Професор УТГІ. Директор МПЛС, потім ХБМС. НТШ.

Федір Великохатько.
(1894).
Біолог. Професор вищих шкіл України, зокрема Херсонського Мединституту.

Сергій Крашенінників.
(1895).
Зоолог, паразитолог. Професор вищих шкіл України. Секретар МПЛС. НТШ.

Михайло Міщенко.
(1896 — 1974).
Психіятр. Науковий співробітник наукових установ України. Професор УВУ. Д. ч. УВАН.

ДІЙСНІ ЧЛЕНИ НТШ БІОЛОГИ ТА МЕДИКИ.

Іван Розгін.
(1897 — 1972).
Біолог. Патолог. Науковий співробітник ВУАН. Професор вищих шкіл України. Професор УВУ і УТГІ. Д. ч. УВАН. Директор МПЛС. НТШ.

Євген Вертипорох.
(1898 — 1973).
Хемік. Професор ЛМІ і УТГІ. Президент Головної Ради НТШ.

Софія Парфанович-Волчук
(1898 — 1968).
Гінеколог. Суспільна діячка. Письменниця. Голова Т-ва «Відродження». Д. ч. УВАН.

Любов Зафійовська.
(1901).
Ботанік-цитолог. Доцент Київського Університету.

Едвард Жарський.
(1906).
Зоолог. Фахівець у галузі фізкультури. Секретар ХБМС. НТШ.

Портрети дійсних членів НТШ: Володимира Вернадського, Маріяна Панчишина, Валентини Радзимовської, Бориса Андрієвського, Івана Базилевича, Василя Плюща вміщені на стор. III, VII Альбому видатних українських вчених — медиків та біологів, портрет Михайла Ветухова є на стор. VIII, а портрети Романа Осінчука вміщені на стор. XII і XV.

ГОЛОВИ УКРАЇНСЬКОГО ЛІКАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ

Д-р Роман Осінчук.
Ініціятор та перший Голова УЛТПА.
(У р.р. 1950 — 1955).

Д-р Ярослав Воєвідка.
(У р.р. 1955 — 1959).

Д-р Богдан Макарушка.
(У р.р. 1959 — 1961).

Д-р Ростислав Сочинський
(У р.р. 1961 — 1963).

Д-р Мирон Зарицький.
(У р.р. 1963 — 1965).

ГОЛОВИ УКРАЇНСЬКОГО ЛІКАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ

Д-р Юрій Кушнір.
Урядуючий Голова в часі видання Збірника.

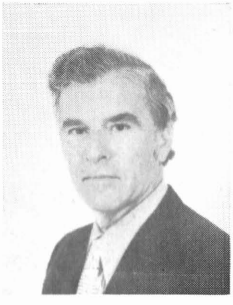
Д-р Богдан Олесницький.
(У р.р. 1965 — 1967).

Д-р Юрій Трухлий
(У р.р. 1967 — 1969).

Д-р Богдан Шебунчак.
(У р.р. 1969 — 1971).

Д-р Олег Волянський.
(У р.р. 1971 — 1973).

Д-р мед. Роман Осінчук

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА ТА УКРАЇНСЬКІ ЛІКАРІ

Саме тепер, коли пишемо ці рядки, минає 100 років від заснування 1873 р. найстаршої української наукової установи — Наукового Товариства ім. Шевченка. В історії української науки Наукове Товариство ім. Шевченка (НТШ) займає винятково важливе місце. Сто років у незвичайно несприятливих умовинах бездержавної нації, в умовинах постійної окупації нашої землі різними займанцями, судилося НТШ вести свою наукову працю, утверджувати на науковій базі українство на наших землях та виводити на літературний чи науковий шлях нашу українську мову.

Наш геній Тарас Шевченко проголосив українській, тоді ще етнічній масі огненним словом свій маніфест. НТШ мало науково доказати світові, що цей маніфест спертий на твердій дійсності. Тому не дивно, що ця перша українська наукова установа обрала собі за патрона Тараса Шевченка. НТШ у своїх початках було єдиною на цілу Україну українською науковою установою, єдиною тоді українською Академією Наук, промотором науки та праматір'ю всіх пізніших українських наукових установ, навіть таких, як Українське Наукове Товариство в Києві (1907) та Всеукраїнська Академія Наук у Києві (1918 р.).

Очевидно, до речі буде бодай коротко насвітлити ті особливо важкі культурні умовини, в яких опинився український нарід по обох боках Збруча наприкінці XIX і на початку XX сторічч'я. Україна була тоді поділена поміж Московську та Австро-Угорську імперії. Із скасуванням Гетьманського Уряду, із зруйнуванням Січі, із включенням великої частини української території до Російської імперії та з закріпаченням нашого селянства кінець XVIII-го сторіччя приніс цілковиту ліквідацію решток української державности, а окупаційна московська влада впродовж XIX-го та початку XX-го століття аж до революції, послідовною обмосковлюючою політикою, знищила українську провідну верству, українську культуру та українську мову до тієї міри, що навіть деякі провідні люди з української інтеліґенції почали вжи-

вати і в слові і в письмі лише російську мову. Таким чином навіть українські вчені збагачували своїми творами російську, а не українську культуру. Не краще було на західніх землях України, що довший час були під польською окупацією, а пізніше попали під владу Австро-Угорщини. Тут мовою освічених людей була польська мова.

Коли ж в Наддніпрянській Україні проголошено у 1863 р. указ Валуєва, що заборонив друкувати навіть белетристичні твори українською мовою, то тоді в гуртку провідних освічених людей з Великої України й Галичини, що міцно тримались свого народу, постала думка якимсь чином рятувати свою мову та розглянутись за якоюсь установою, де можна було б друкувати книжки українською народньою мовою. По виступі Тараса Шевченка в 40-их роках XIX-го сторіччя ніхто вже більше не думав оспорювати української літературної мови.

Тим часом на захініх землях України після 1848 р. наступила деяка відлига. Відродження українського руху, поява «Русалки Дністрової» народньою мовою, діяльність «Руської Трійці» у Львові, створення першого культурного товариства «Руська Матиця» та заява Галицько-Руської Ради в 1848 р. про єдність українського народу на всіх його етнографічних землях, окупованих Росією та Австро-Угорщиною, — все це захопило українців по обох боках Збруча. У Львові почали друкуватись українською мовою твори Шевченка, Куліша, Марка Вовчка, Кониського, Нечуя-Левицького та інших, тож на Львів у той час звернулись очі українців. За взаємним договоренням українських патріотів обабіч Збруча, з ініціятиви письменника Олександра Кониського та поміщиці Єлисавети Милорадович-Скоропадської, гурток галицьких народовців заснував «Фонд для розвитку української літератури й культури». Його оформлено 1873 р. як «Товариство ім. Шевченка». Знайшлися тоді також справжні патріоти, що дали великі грошеві пожертви на купівлю для Т-ва дому у Львові при вул. Чарнецького 24 і 26, для влаштування там бюр, бібліотеки, друкарні, музею тощо. Між цими жертводавцями, крім двох вище згаданих ініціяторів Т-ва, були: лікар-хірург та професор Петербурзької Медичної Академії Павло Пелехин, інж. Василь Семиренко, Євген Чикаленко, Дмитро Пильчиків, Михайло Жученко — всі з східніх земель, і галичани Кость Паньківський, о. Степан Качала та інші. Великими пожертвами (по кільканадцять чи кількадесят тисяч долярів) вони уможливили існування, розбудову та працю НТШ у Львові. Пізніше українські посли з Галичини виєднали для НТШ від віденського парляменту державну дотацію

в сумі 30.000 дол. річно і таким способом закріпили фінансову базу НТШ.

Вже в короткому часі після заснування, Товариство ім. Шевченка згуртувало найкращі українські літературні й наукові сили з цілої України. В 1892 перетворено згадане товариство на «Наукове Товариство ім. Шевченка», яке, як ми вже згадували, стало першою українською Академією Наук. До цієї переміни найбільше причинились такі українські діячі, як Олександер Барвінський, Володимир Антонович та Олександер Кониський. НТШ, зорганізоване на зразок західньоевропейських наукових установ, поділялося на три головні секції — історично-філософічну, філологічну та математично-природописно-лікарську, а для спеціяльних проблем у рамках секцій могли творитись ще окремі комісії. Очевидно, напочатку при НТШ найперше почали розвиватись українознавчі науки, які об'єктивними історичними даними мали доказати окремішність нашого народу, його мови та культури. Вже тоді НТШ зуміло приєднати для тієї праці не лише українських вчених, але також деяких визначних чужинців.

Перші дійсні члени НТШ та його провід

До перших дійсних членів НТШ належали такі визначні вчені, як В. Антонович, Ф. Вовк, М. Грушевський, С. Дністрянський, В. Охримович, С. Томашівський, Я. Шульгин та інші (в Історично-Філософічній Секції), О. Барвінський, В. Гнатюк, О. Колесса, О. Кониський, О. Огоновський, С. Смаль-Стоцький, К. Студинський, І. Франко (у Філологічній Секції) та Г. Величко, І. Верхратський, І. Горбачевський, О. Дакура, В. Левицький, П. Огоновський, Є. Озаркевич, І. Пулюй, Ф. Щасний-Сельський, О. Черняхівський, В. Шухевич (в Мат.-Природ.-Лікарській Секції). Першим головою НТШ став Кирило Сушкевич, видавець першого повного «Кобзаря» Шевченка і на цьому становищі залишавсь упродовж 11-ти років до своєї смерти 1885 р. Пізніше головами були Сидір Громницький і Дам'ян Гладилович (від 1885 до 1892), коротко в 1892 р. був Юліян Целевич, а по перетворенні товариства на Наукове Т-во ім. Шевченка головами були: Олександер Барвінський (1893—1896), Михайло Грушевський (1897—1913), Степан Томашівський (1913—1918), Василь Щурат (1919—1925), Кирило Студинський (1925—1931), Володимир Левицький (1931—1935), Іван Раковський (1935—1949), та Зенон Кузеля (1949—1952).

Після виїзду наших учених з Німечини до інших країн поселення почали творитись там відділи НТШ чи окремо заінкорпоровані товариства. Найраніше постав такий Відділ НТШ в ЗДА,

пізніше в Канаді й Австралії. По ухваленні нового статуту в 1955 р. з відділів НТШ постали окремі Наукові Товариства ім. Шевченка в ЗДА, Канаді, Австралії та Європі. Вони діють на основі статуту матірнього товариства, пристосованого до вимог країн поселення, мають свої виборні органи, а на місце давньої центральної управи НТШ створено «Головну Раду Наукових Товариств ім. Шевченка». На першого президента Г. Р. обрано проф. Романа Смаль-Стоцького, тодішнього голову НТШ в ЗДА, а на генерального секретаря — проф. Володимира Кубійовича, голову НТШ в Європі. В 1963 р. пост секретаря Головної Ради перебрав проф. Євген Вертипорох, голова НТШ в Канаді.

На закінчення цього розділу подамо ще прізвища голів згаданих чотирьох НТШ у різних країнах. У ЗДА першим головою був проф. Микола Чубатий (1947—1952), другим від 1952 до 1969 р. проф. Р. Смаль-Стоцький, від 1969 до 1974 р. в. о. голови АНТШ був проф. М. Стахів, а 23. III. 1974 вибрано головою АНТШ проф. О. Андрушкова. У Канаді від 1949 р. до 1973 р. головою був проф. Є. Вертипорох, а теперішнім головою КНТШ є д-р Б. Стебельський. В Європі від 1952 р. дотепер — проф. В. Кубійович. В Австралії першим головою був проф. Є. Ю. Пеленський (1950—1959), другим — проф. П. Шулежко (1960—1961), третім — проф. І. Рибчин (1962—1970), а теперішнім проф. Т. Ляхович.

Треба підкреслити, що найбільше організаційної праці в розбудові НТШ на зразок европейських наукових установ вклав довголітній його голова проф. Михайло Грушевський. Під його керівництвом виросло НТШ у велику наукову установу, за його головування постали добре зорганізовані секції чи навіть комісії для окремих питань, а друковані наукові праці різних секцій НТШ знайшлись на полицях найкращих бібліотек культурного світу, здобуваючи цей світ для нашої справи.

Лікарі й українська медична наука

Математично-Природописно-Лікарська Секція (МПЛС—НТШ) постала з хвилиною переміни Т-ва ім. Шевченка на Наукове Товариство ім. Шевченка, мабуть за ініціятивою проф. Івана Верхратського, що тоді був заступником голови НТШ. Часопис «Зоря» ч. 9 з 1893 р. подала, що 11 травня того ж року обрано директором МПЛС — НТШ проф. зоології Івана Верхратського, заступником директора — лікаря д-ра Фелікса Щасного-Сельського, а секретарем — проф. Володимира Шухевича. Та сама «Зоря» пізніше інформувала про перше наукове засідання цієї секції 2 червня 1893 року, на якому директор секції проф. І. Верхратський привітав

теплим словом членів секції та закликав їх до наукової праці, яка, на його думку, може найскоріше побороти всі «супротивности руського народу». Опісля д-р Щасний-Сельський реферував цікаву працю д-ра О. Черняхівського з ділянки гістології та його винахід цікавого приладу для помірів матки (уразу). Засідання МПЛ Секції відбувались увечері першого вівтірка кожного місяця і на них члени читали свої оригінальні праці або реферували про новіші досягнення в природничих, біологічних чи медичних науках інших народів.

Розвиток медичної науки в НТШ вже з самого початку пішов у різних напрямках і був залежний від характеру праці членів НТШ. Науково-медичну працю започаткували такі перші члени НТШ, як проф. д-р мед. І. Горбачевський, д-р Євген Озаркевич, проф. О. Черняхівський, д-р Михайло Кос та інші. Працюючи в різних медичних осередках Европи, вони оголошували свої праці у виданнях НТШ, а зокрема в збірниках МПЛС. Вже в 1893 р. у «Записках НТШ» появилася українською мовою наукова праця проф. О. Черняхівського з ділянки гістології, а зараз після неї — прекрасні оригінальні праці проф. І. Горбачевського з його наукових дослідів над ксантиновими сполуками, гваніною, нуклеїновими кислотами та поставанням в організмі жирів. Ці праці друкувалися в збірниках МПЛС в 1897, 1899 рр. та пізніше.

Перший том збірника МПЛ Секції вийшов 1897 р. за редакцією проф. І. Верхратського та проф. В. Левицького. В ньому були вміщені також наукові праці лікарів. У передмові до першого тому згаданого збірника проф. І. Верхратський так з'ясовує ціль видання: «Отже, видаємо вперше збірник статтей з наук математики, природи і лікарства. Перший раз являються в руськім язиці розвідки фахові згаданих наук, зібрані разом в одну книжку... Наш язик лиш тоді зможе здобути собі одвітного і гідного становища, коли розвинеться остільки, щоби міг стати поруч з образованими язиками других народів европейських, яко довідний середник звязкового і определеного виражання мислей на всіх полях людського умства. Мусить проте наш язик виробити собі одвітну термінольоґію в різних вітках людського знання... Без тих підвалин і думати годі про ширший розвиток науки в рідній бесіді».* Дату випуску у світ цього збірника треба уважати датою започаткування справжньої української наукової медицини в українській мові. Першими дійсними членами НТШ були такі лікарі, д-ри: Іван Горбачевський, Олександер Черняхівський, Фелікс Щасний-Сель-

* 25-ліття Українського Лікарського Товариства й медичної громади. Львів 1935.

ський, Євген Озаркевич, Осип Дакура та Михайло Кос. Ця групка наших учених старалася приєднати більше українських лікарів до наукової медичної праці й тому виринула думка заснувати при МПЛ Секції Лікарську Комісію. Мабуть, за ініціятивою д-ра Євгена Озаркевича, вченого й дуже працьовитого лікаря-громадянина, перше засідання Лікарської Комісії відбулося 15 лютого 1898 р. в канцелярії НТШ у Львові. На ньому, крім Є. Озаркевича, були присутні д-ри Софія Морачевська та Василь Гукевич і кілька студентів медицини — Ярослав Грушкевич, Орест Дзерович, Ол. Грабовський, Т. Гриневич і Гриць Гарматій. На голову Лікарської Комісії НТШ обрано д-ра Ф. Щасного-Сельського, на заступника голови — д-ра Є. Озаркевича, а на секретаря — студента медицини Я. Грушкевича.

Так постала ще 1898 р. перша професійна організація українських лікарів, хоч з обмеженими завданнями плекати медичну науку. На першому засіданні вирішено видавати окремий збірник праць Лікарської Комісії та вислати до всіх наших, хоч і нечисленних, учених лікарів в Україні чи в інших державах, заклик надсилати свої наукові праці до збірника. На думку ініціяторів, збірник мав стати першою спробою власних сил для створення й виведення у світ медичної літератури українською мовою. На редактора збірника вибрано Є. Озаркевича. З цього видно, що Лікарська Комісія почала працю з великим розмахом, але він, на жаль, не тривав довго. Лікарська Комісія відбула до першої світової війни ще 8 засідань — три в 1898 р., по одному в 1899 і 1902 роках, два в 1904 р. та одно аж в 1908 р. Зусилля д-ра Є. Озаркевича притягнути до співпраці в Лікарській Комісії всіх українських лікарів в Австрії та в Наддніпрянській Україні великого відгомону не знайшли. На 120 розісланих запрошень разом з першим збірником Лікарської Комісії відповіло позитивно тільки 6 лікарів, а декілька ще прислали по 2 корони за збірник. Звичайно, це не могло заохочувати до праці Є. Озаркевича, що був і так переобтяжений фаховою та широкогромадською працею, а в додатку був ще й головою Т-ва «Народна Лічниця» у Львові, яке постало його заходами 1903 р. Все ж таки Лікарська Комісія лише завдяки йому проіснувала майже до першої світової війни. Про працю першого голови д-ра Ф. Щасного-Сельського не можна знайти якоїсь згадки. Від 1902 р. Є. Озаркевич перебрав також головування в Комісії, тим більш що від самого початку був її душею.

Вже було згадано, що Лікарська Комісія НТШ почала видавати окремі випуски збірників ЛС з виключно медичними науковими працями. Таких випусків (розміром 5—7 аркушів дру-

ку кожний) вийшло від 1898 до 1901 року шість. Перший випуск вийшов 1898 р. разом із третім томом збірника МПЛС. У них друкувались оригінальні й інформаційні праці з усіх ділянок медицини та деякі статті із ділянки української медичної термінології. Після 1901 р. деякі медичні праці друкувались у збірниках МПЛС, що були видавані досить дбайливо, а своїм змістом та виглядом дорівнювали кращим європейським медичним виданням. Авторами медичних праць були д-ри: І. Горбачевський — з біохемії та дослідів над відживлюванням сільської людности галицького Поділля; Є. Озаркевич — з ділянки обміну речовин; О. Дакура — інфекційні хвороби та туберкульоза; Ф. Щасний-Сельський — гінекологія; Е. Кобринський — хірургія; С. Морачевська — фізіологія; М. Долинський — гінекологія; М. Кос — окулістика; Т. Гвоздецький — урологія; В. Янович — шкіра та кількоро чужинців-лікарів, що писали на різні теми.

Бачимо, що Лікарська Комісія, а зокрема її редактор Є. Озаркевич, приєднали задовільний гурт наукових співпрацівників, щоб започаткувати та розвивати українську медичну науку майже у всіх ділянках медицини й видавати ці праці друком українською мовою. В додаток Комісія почала також опрацьовувати українську медичну термінологію, якій найбільше уваги присвячував Є. Озаркевич. Як на ті часи й умовини, Лікарська Комісія видатно заслужилася перед українською наукою, тим більше що кількість дійсних членів від початку до першої світової війни не перевищувала 6—7 осіб. Ця невелика кількість дійсних членів НТШ відповідала до деякої міри вбогому станові українських лікарів узагалі, бо на терені Австро-Угорщини разом з військовими лікарями було всього коло 140—150 українських лікарів.

Лікарська Комісія дбала також про пропаґанду нашої справи та про добре ім'я українського лікаря, встановлюючи близькі зв'язки з міжнароднім лікарським світом, беручи участь у міжнародніх лікарських конґресах та висилаючи для обміну свої видання до різних медичних видавництв. І. Горбачевський та Є. Озаркевич брали участь, як українські делеґати, у міжнародніх лікарських конґресах в Парижі 1900 р., в Мадриді 1903 р. та на з'їзді лікарів у Белграді 1904 р. З початком 1912 р. Євген Озаркевич почав видавати популярний лікарський журнал «Здоровлє», а тоді він, вже дійсно не мав ні змоги, ні часу підтримувати своїм запалом та авторитетом Лікарську Комісію НТШ, яка поволі почала занепадати. За кілька років перед війною годі було взагалі щонебудь почути про її діяльність.

Причиною занепаду наукової діяльности Лікарської Комісії був не лише брак заінтересування і піддержки збоку українських

лікарів, але у великій мірі й те, що на західньо-українських землях цих лікарів було мало (коло 100), вони були загальнопрактикуючими лікарями і не мали доступу ні до якихсь клінічних закладів, ні до ляборатoрій. Де ж могли тоді зроджуватись наукові праці, коли не було наукових варстатів? На це жалівся також д-р Є. Озаркевич, що з цією думкою заснував і провадив «Народну Лічницю».

З хвилиною заснування у Львові Українського Лікарського Товариства в жовтні 1910 р. увага наших лікарів була спрямована на це товариство, а це спричинило дальше занедбання Лікарської Комісії НТШ, тимібльше що д-р Є. Озаркевич, проти своєї волі дався таки обрати себе на першого голову цього професійного товариства наших лікарів. Все ж таки деякі наші вчені лікарі час від часу містили свої праці в збірниках МПЛС — НТШ. Перша світова війна, що почалася 1914 р. загамувала діяльність НТШ та його секцій чи комісій на кілька років.

Поміж двома війнами

До відновлення НТШ після першої світової війни прийшло щойно навесні 1921 року. Головою обрано тоді проф. Василя Щурата. НТШ опинилося у великій економічній скруті. Австрійські дотації відпали, а польська влада не лише нічим не хотіла допомогти НТШ, але намагалась у діяльності НТШ перешкоджати. У новій ситуації виринули нові питання. Почали творитись нові інститути для опрацьовання цих питань. Найважнішою проблемою того часу в НТШ була справа творення і ведення високих шкіл у Львові, які, з уваги на заборону збоку польської влади, мусіли перейти в підпілля. Хоч справа приналежности західніх земель України до Польщі на міжнародному форумі не була вирішена аж до ухвали Ради Амбасадорів 1923 р., то польська влада розпоряджалася, як сама хотіла та зразу перейшла до стосування поліційної системи у вирішуванні більшости українських проблем. Такою нерозв'язаною та важкою проблемою була справа українських високих шкіл у Львові.

Коли польська влада на них не погодилася, постали тайні високі школи — Український Університет з великим медичним факультетом та Українська Політехніка, обидві у Львові. Цим школам присвятили велику увагу й багато праці дійсні члени НТШ, а в тому українські лікарі. Першим ректором тайного університету був голова НТШ, проф. В. Щурат, другим ректором у наступнім році став дійсний член НТШ, лікар д-р Маріян Панчишин, дотеперішній декан медичного факультету. Але про ці справи читачі

знайдуть докладніші відомості в «Лікарському Віснику» (річник 1961) і туди читачів відсилаю.

В 1921 р. при НТШ постали два інститути, що їх очолювали лікарі — Інститут Нормальної і Патологічної Психології під дирекцією д-ра філ. та мед. Степана Балея, який провадив його кілька років аж до покликання його на професора психології у Варшавському Університеті, та Бактеріологічно-Хемічний Інститут з лябораторією для клінічно-медичних дослідів. Директором цього інституту став його ініціятор д-р Максим Музика (дійсний член НТШ від 1929 р.). Як «Народня Лічниця», так і ці два інститути були створені з думкою виконувати не лише практичну роботу, але стати також осердками наукової праці.

Після смерти д-ра Є. Озаркевича 1916 р. Лікарська Комісія НТШ була немов би призабута українськими лікарями у Львові. Більше уваги мусіли вони присвятити тайному медичному факультетові. Вони гуртувались тепер у своєму фаховому т-ві, що вже 1919 р. відновило діяльність і вже на перших зборах вирішило видавати науково-професійний орган УЛТ-ва, місячник «Лікарський Вісник». До першої редакційної колегії були вибрані д-ри: І. Бережницький, С. Дрималик, І. Куровець та М. Панчишин. Властивим редактором був проф. Панчишин. Перше число «Лікарського Вісника» появилося вже в січні 1920 р. Упродовж того року вийшли 4 подвійні та 4 поодинокі числа «Л. В.». Видавці надіялися поширити «Лікарський Вісник» на теренах підбольшевицької України, але дійсність перекреслила їх надії. Українських лікарів у межах Польщі було менше одної сотки, а в УЛТ було лише 58 членів — замале число, щоб могло вдержати видавництво журналу. «Лікарський Вісник», що виходив коштами то д-ра Б. Овчарського, то пізніше д-ра М. Панчишина, отже він не міг довго вдержатись. У 1921 р. вийшло ще одно подвійне число, і видавання припинилось до 1925 року.

А тим часом діяльність українських лікарів почала, з прибуттям до краю деяких молодих сил із заграниці, рости та поправлятись, почало зростати заінтересування науковою роботою, почали відбуватись що-тижневі сходини лікарів у домівці УЛТ-ва, часто з науковими доповідями. Щоб посилити організаційні справи УЛТ-ва на провінції, охопити членством усіх українських лікарів та дати деякий поштовх до наукової праці, УЛТ-во у Львові почало організувати з'їзди лікарів, на яких читалися наукові праці та схвалювалися деякі важніші рішення професійного чи громадського характеру. Ці з'їзди були влаштовувані разом з природознавцями, а один раз навіть укупі з інженерами. Таких з'їздів у Львові відбулося п'ять — перший чисто лікарський в

1925 р., другий з природознавцями та інженерами в 1927 р., а три наступні лише з природознавцями в рр. 1931, 1933 і 1937. З'їзди втішалися щораз більшим зацікавленням, більшою участю українських лікарів і відігравали досить поважну ролю в українській медичній науці. Кращі наукові доповіді друкувалися опісля в «Лікарському Віснику». Про добру підготову з'їздів, зокрема кількох останніх, завжди дбав д-р Леонтій Максимонько та ін. Перший з'їзд українських лікарів 1925 р. доручив управі УЛТ-ва відновити видавання свого журналу, але редакційна колеґія в особах М. Панчишина, М. Вахнянина, М. Музики, І. Курівця та Є. Лукасевича спромоглася видати в 1925 р. лише 3 числа, і через брак фондів видання знов припинено.

У червні 1924 р. відновлено Лікарську Комісію НТШ. На голову комісії обрано М. Панчишина, на заступника голови — І. Курівця, а на секретаря — М. Музику. Комісія також думала про видавання медичного збірника та склала, навіть, окрему редакційну колеґію з участю М. Панчишина, М. Музики та Л. Максимонька. Тоді також Лікарська Комісія НТШ вирішила включити до свого ресорту нагляд за Бактеріологічно-Хемічним Інститутом НТШ під дирекцією д-ра М. Музики. На жаль, із видавничих плянів комісії нічого не вийшло з тих самих причин і недостатків, що були в УЛТ-ві. На своєму другому засіданні в січні 1926 р. Лікарська Комісія запропонувала видавати «Лікарський Вісник» як спільний орган Лікарської Комісії НТШ та УЛТ-ва. На це радо погодилася управа УЛТ-ва, бо тоді можна було значно знизити кошти друку, друкуючи журнал у друкарні НТШ. «Лікарський Вісник» мав виходити квартально. На жаль, ще довго, навіть у такій спілці, журнал виходив досить неперіодично. Щойно від 1933 р. Українське Лікарське Товариство спромоглось на реґулярне видавання свого квартальника «Лікарський Вісник», який офіційно був також органом Лікарської Комісії НТШ. На цьому обірвалася праця згаданої комісії, а її функції перебрала власне редакційна колеґія «Лікарського Вісника», що була все одно в руках дійсних членів НТШ, М. Панчишина, М. Музики, Ю. Кордюка та інших. Душею «Лікарського Вісника» був д-р М. Музика. Він присвятив журналові багато редакційної праці та примістив видавництво у своєму Бактеріологічно-Хемічному Інституті.

Треба підкреслити, що наукова медична робота продовжувалась і зростала з року на рік, але велася радше на терені Українського Лікарського Товариства, ніж на терені Лікарської Комісії НТШ, хоч властиву наукову й видавничу роботу виконували дійсні члени НТШ — М. Панчишин, Тит Бурачинський, М. Музика, Ю. Кордюк та інші. Ця наукова робота велася на сходинах

товариства, на лікарських з'їздах у Львові, Черчі, Станиславові, а врешті, по відкритті навесні 1938 р. Українського Шпиталю ім. Митрополита Шептицького, також на наукових сходинах з демонстраціями хворих у шпиталі. Директор і шеф хірургічного відділу шпиталю д-р Тит Бурачинський таким науковим конференціям дуже сприяв і помагав. Усі кращі наукові праці, а з деяких лише короткі реферати, були друковані у квартальнику «Лік. Вісник», що появлявся спочатку неперіодично, а від 1933 р. періодично аж до вибуху другої світової війни та першої большевицької окупації у вересні 1939 року. Авторами цих друкованих праць найчастіше були такі лікарі і д-ри: М. Панчишин, Т. Бурачинський, М. Музика, Ю. Кордюк, С. Парфанович, О. Філяс, П. Шепченко, Є. Лукасевич, а з молодших Р. Осінчук, Б. Гординський, Н. Лукіянович, С. Коржинський, В. Кархут та інші, особливо наші лікарі з Праги, про яких буде мова пізніше.

Подібна медична наукова праця велася також у Празі (Чехо-Словацька Республіка). Там наші лікарі-еміґранти заснували свою лікарську організацію під назвою «Спілка Українських Лікарів ЧСР». Її ініціятором та фундатором був визначний громадянин — лікар та науковець, дійсний член НТШ, д-р Борис Матюшенко, він був першим і довголітнім головою (до 1935 р.) та ввесь час душею т-ва. Другим фундатором був д-р Олекса Білоус, колишній товариш міністра здоров'я УНР. Другим головою був д-р Юрій Добриловський (до лютого 1942 р.), а третім (досить коротко, бо ледве 6 місяців) — д-р М. Завальняк, за якого Товариство закінчило своє існування. Головним завданням згаданого товариства була наукова праця. Тому вже в 1923 р. заходами Спілки Українських Лікарів ЧСР почав виходити неперіодично журнал суспільної та клінічної медицини «Український Медичний Вісник» за редакцією проф. Б. Матюшенка. В 1926 році Спілка Українських Лікарів видала «Латинсько-український медичний словник» за редакцією д-рів Б. Матюшенка та В. Наливайка. Найбільше діяльними й видатними лікарями-науковцями, крім двох уже згаданих, були д-ри: Ю. Добриловський, І. Ортинський, Наталія Мазепова, А. Гончарів-Гончаренко, В. Гармашів, І. Рихло, Я. Якубівський, Ярослава Шматера-Коваржова й інші. Всього видано було 6 чисел розміром 40 аркушів друку. Коли почав виходити реґулярно «Лікарський Вісник» у Львові, то журнал у Празі 1925 р. припинив своє існування, а багато співробітників «Українського Медичного Вісника» стали дописувачами «Лікарського Вісника» у Львові. Дехто з них неодноразово брав участь у лікарських з'їздах у Львові.

Треба згадати ще одного лікаря-науковця та дійсного члена НТШ, д-ра Євмена Лукасевича, що був головою дипломатичної місії УНР в Швайцарії, а від 1921 року жив у Варшаві та співпрацював з УЛТ у Львові чи Спілкою Українських Лікарів у Празі. Свої наукові праці, особливо з ділянки української медичної термінології, друкував в обох згаданих журналах. В 1926 р. у Львові видав цікавий анатомічний словник. Про ширшу діяльність УЛТ-ва у Львові та Спілки Українських Лікарів у ЧСР та наукову діяльність членів тих обох товариств треба читачам шукати в окремих статтях про ці товариства, бо це переходить поза рами нашої статті про НТШ.

У висліді праці членів МПЛ Секції НТШ від її заснування до вибуху другої світової війни вийшли друком 32 збірники МПЛС, 28 випусків німецькою мовою (т. зв. Зітцунгсберіхте), а в тому від 1898 до 1901 р. появилось шість окремих випусків Лікарської Комісії. В додаток Лікарська Комісія НТШ та УЛТ-во у Львові видали 16 річників «Лікарського Вісника» від 1920 до 1939 року, як згадано вже вище, з деякими перервами у видаванні. Про «Український Медичний Вісник» уже була згадка. Всі ці друковані праці НТШ були розсилані до бібліотек чи наукових осередків в Европі та Америці й вони таким чином інформували чужинецький науковий медичний світ про українську медичну науку. Спочатку наші медичні журнали йшли також на Велику Україну, доки большевицька влада цього не заборонила. Очевидно, наукова праця наших лікарів між двома світовими війнами була досить скромна. Причиною цього була невелика кількість українських лікарів взагалі, тому що польська влада не допускала українців до медичних студій, а передусім не допускала українських лікарів до праці в наукових медичних осередках чи університетських клініках. Наукова праця почала повільно зростати з розбудовою своїх власних лікарських установ, таких як Поліклініка «Народна Лічниця», Бактеріологічно-Хемічний Інститут НТШ, Український Шпиталь у Львові, живці Черче й Підлюте, диспансери й амбулаторії Українського Гігієнічного Т-ва у Львові й под.

НТШ під час Другої світової війни

На жаль, цей розвиток нагло перервала друга світова війна та прихід до Львова большевиків у вересні 1939 р. Тоді перестало існувати всяке організоване українське життя, в тому й УЛТ-во та НТШ. Тодішній голова НТШ проф. Іван Раковський та інші члени робили заходи, щоб рятувати від ліквідації бодай НТШ й одержати дозвіл на продовжування його діяльности в нових умо-

винах большевицької дійсности. Ці заходи не тільки не помогли справі, але ще більше насторожили большевицьку владу проти НТШ і його членів, а проф. Раковський врятувався лише втечею зі Львова до окупованої Німеччиною Польщі.

Большевики перетворили НТШ на Львівську Філію Академії Наук УССР та створили декілька інститутів для вивчення української культури чи мови. МПЛ Секція НТШ перестала взагалі існувати. Українські лікарі залишились також без своєї професійної організації, а большевики впхали їх силою в профспілку «Медсантруд», про що автор цих рядків згадує на іншому місці. Щоправда, в 1940 р. за ініціятивою дирекції Державного Львівського Медичного Інституту створено на його терені Наукове Медичне Товариство, до проводу якого вибрано було д-ра М. Панчишина на голову і д-ра Р. Осінчука на секретаря, але це товариство не мало українського характеру. До нього належали члени навчального складу Медичного Інституту, лікарі всякої національности, а в тодішній дійсності найбільше поляків і євреїв. Хоч декілька українських лікарів, професорів, доцентів та асистентів виконували на клініках свої наукові праці й інколи читали їх на наукових конференціях, то ті праці не йшли на рахунок української медичної науки. В додаток, кожний науковець лікар мусів працювати не над тим, що його цікавило, але над темою, яка була йому згори накинена та заплянована большевицькою владою.

Не краще стояла справа нашої науки та НТШ з настанням німецької окупації наприкінці червня 1941 року. Німці також ставились вороже до вищої освіти та плекання української культури й науки. Вони закрили всі високі школи й НТШ, але завдяки енергійній і пляновій праці деяких українців-професорів чи доцентів, які були активні в цих інституціях під час большевицької окупації, всі високі школи, хоч не діяльнІ, залишились під управою українців. Давня Управа НТШ також, хоч нелеґально, діяла в такому складі, в якому була вибрана ще перед війною. Нерідко члени поодиноких секцій НТШ відбували навіть свої сходини. Але така нелеґальна робота не могла довго тривати. З часом українське життя почало організуватись при єдиній залеґалізованій німецькою владою установі, якою був спочатку коротко Український Крайовий Комітет, а потім Український Центральний Комітет (УЦК) з осідком у Львові. Тоді почали поставати при УЦК т. зв. «Об'єднання праці».

Під час німецької окупації відновилась також Лікарська Комісія НТШ. Її провід в той період нелеґальної діяльности перебрав передвоєнний голова УЛТ-ва, дійсний член НТШ, д-р Т. Бурачинський. Щоб якимсь чином залеґалізувати працю українських

лікарів, тодішній референт «Народнього Здоров'я» УЦК зорганізував т. зв. Українське Медично-Санітарне Об'єднання Праці (УМСОП), в якому створено три секції: 1) лікарську, 2) фармацевтичну та 3) медичних сестер. Провід лікарської секції перебрав знаний громадянин лікар д-р Т. Бурачинський, що рівночасно був головою Лікарської Комісії НТШ. На чолі цілого УМСОП-ці, яке організаційно належало до УЦК, стояв референт Народнього Здоров'я УЦК, д-р Р. Осінчук. Таким чином українські лікарі могли продовжувати свою організаційно-професійну й наукову роботу та відбувати що два тижні свої сходини для обговорення наукових чи громадських проблем. Вони готувались, навіть, до відновлення «Лікарського Вісника», але журнал через брак паперу та важких воєнних умовин все таки не появився.

У 1942 р. тодішній голова Лікарської Комісії подав до МПЛ Секції внесення на затвердження декількох лікарів (старших і молодших) дійсними членами НТШ. Тоді обрано дійсними членами НТШ таких лікарів: Р. Осінчука, С. Парфанович, Б. Гординського та Ю. Тершаківця. Лікарі плянували також відбути лікарський з'їзд, але з приводу воєнних дій він не відбувся.

Зате найбільшим досягнення того часу було відновлення педагогічної діяльности Львівського Медичного Інституту, завдяки старанням проф. М. Панчишина та його найближчих співробітників, тодішнього директора Медичного Інституту д-ра Р. Осінчука та заступника директора д-ра Л. Максимонька. Відновлений Львівський Медичний Інститут широко відчинив двері українцям до медичних студій і таким чином причинився до зросту кадрів українських лікарів. Але під кінець німецької окупації українські лікарі мали також великі втрати: деякі впали з рук наших ворогів на терені Львова. Зокрема найважчою втратою була смерть проф. М. Панчишина в жовтні 1943 року. Інші згинули на полях бою чи то в українській дивізії «Галичина» чи в Українській Повстанській Армії.

НТШ на чужині

Перед другим приходом большевиків до Львова в 1944 р. більшість членів НТШ та його Управа подалися на Захід. Частина членів НТШ під час воєнних дій загинула, частина померла від еміґраційних злиднів, а частина залишилася на батьківщині серед дуже непевної і невідрадної большевицької дійсности. Деякі члени НТШ, між ними й наш митрополит УКЦеркви Йосиф Сліпий були заслані на Сибір до концентраційних таборів. В таких умовинах НТШ перестало взагалі існувати. У воєнній завірюсі НТШ втра-

тило багато визначних членів, між ними дійсного й почесного свого члена, Митрополита Андрея Шептицького. МПЛ Секція втратила таких визначних дійсних членів, як проф. І. Горбачевський, М. Панчишин, Б. Матюшенко та фізик проф. А. Ластовецький.

Все ж таки частина дійсних членів, що по закінченні воєнних дій в 1945 р. опинилися здебільшого в Німеччині, почала думати про відновлення НТШ на еміґрації. За почином проф. В. Кубійовича 30 березня 1947 р. на загальних зборах НТШ у Мюнхені, в присутності 17 дійсних та 16 звичайних членів (12 членів переслали свої уповноваження на збори) відновлено НТШ. На голову переобрано проф. І. Раковського, що під ту пору перебував на еміґрації в Австрії, на заступника голови й діючого голову — проф. Зенона Кузелю, а на генерального секретаря — проф. В. Кубійовича. Тоді ряди дійсних членів НТШ поповнили ще вчені з Великої України.

Обрано тоді у різних секціях нових дійсних членів НТШ. В МПЛ Секції обрано 1947 р. з лікарів проф. Михайла Міщенка. У проводі відновленої МПЛ Секції стояли проф. І. Розгін як директор та проф. С. Крашенінніков, як секретар. Секція мала 29 дійсних членів НТШ, в тому 2 чужинців. Секція влаштувала декілька наукових засідань. Еміґраційні умовини може найдошкульніше відбилися на праці МПЛ Секції тому, що члени були розпорошені на еміґрації по різних краях, не мали можности працювати в наукових осередках чи лябораторіях і багато з них виїжджало тоді за океан.

НТШ в загальному все ж таки мало деякі успіхи на еміґрації, бо видало 4 томи «Записок», відновило деякі свої давні журнали, як «Сьогочасне й Минуле», і, що найважніше, почало видавати Енциклопедію Українознавства за редакцією проф. В. Кубійовича. Ця українська енциклопедія, хоч досі ще не закінчена, відіграла вже велику ролю в ділі пропаґанди нашої справи на чужині та була спонукою до видання української енциклопедії в Україні.

У квітні 1949 р., за два місяці по смерті голови НТШ проф. І. Раковського в Америці, відбулися в Німеччині другі загальні збори НТШ і на них обрано на голову проф. З. Кузелю.

НТШ в Америці

Після переїзду деяких членів НТШ до нових країн поселення, почали поставати там відділи чи окремо інкорпоровані НТШ. Найраніше, бо вже за кілька місяців по відновленні НТШ в Европі, за ініціятивою дійсного члена НТШ проф. Миколи Чубатого, що

вже довше перебував в Америці, та за допомогою новоприбулого дійсного члена НТШ д-ра Р. Осінчука і звичайного члена о. Льва Чапельського 29 жовтня 1947 року постав Американський Відділ НТШ в Нью-Йорку. Передбачалося, що до ЗДА прибуде найбільше нашої інтеліґенції та дійсних членів НТШ. Ці передбачення справдились, і сьогодні НТШ в ЗДА є кількісно найбільшим товариством. До Управи А. В. НТШ увійшли як голова — проф. М. Чубатий, як секретар — д-р Р. Осінчук, як скарбник — о. Л. Чапельський. Праця в новоствореному відділі НТШ в Нью-Йорку розвивалась у різних напрямках, напр. вдержування зв'язку з нашими вченими на еміґрації, висилання для них пакунків першої потреби, допомога їм у приїзді до ЗДА через виєднання т. зв. «ашурансів», підшукування праці вже прибулим до Америки, деяка матеріяльна допомога, притягнення деяких тутешніх науковців українського походження до членства й праці в НТШ (Л. Мишуги, Л. Добрянського, М. Сенкуся та інших), наладнання зв'язків з американськими вченими, заходи для одержання інкорпораційного чартеру для нашого товариства (що успішно полагоджено до березня 1948 р.), збирання допомоги для видавництва НТШ в Европі тощо.

Першим публічним виступом Американського Відділу НТШ на терені Нью-Йорку було влаштування «Свята Української Культури» 25 січня 1948 р. Тоді й відбулось урочисте вручення дипломів почесних докторів УВУ в Мюнхені проф. К. Меннінґові, проф. Марголінові, обом із ЗДА, та проф. Сімпсонові з Канади. Крім концертової частини та коротких промов проф. Чубатого, ред. Л. Мишуги та проф. К. Меннінґа у першій частині, промовляли у другій частині ще проф. Лев Добрянський та д-р Р. Осінчук про «Положення української науки».

У березні 1949 р. в Нью-Йорку знов улаштовано публічне свято з нагоди 75-ліття НТШ. Подібні свята організовано також в інших містах — у Бруклині, Дітройті, Боффало, Нью-Гейвені і таким чином призбирано трохи грошей на цілі НТШ. Підготовою цих імпрез займалися голова й секретар Т-ва. Д-р Р. Осінчук неодноразово виїжджав з доповідями про НТШ та українську науку на деякі свята в інших місцевостях. Крім того, АВ НТШ організував Академічні Вечори для інтеліґентної публіки в Нью-Йорку, на яких виступали також лікарі д-р Тиміш Олексіюк з доповіддю «Україна на колоніях» та д-р Р. Осінчук з доповідями «Людський організм, як приклад організації людської суспільности» та «Народне здоров'я в політичному розвитку народу». В червні 1949 р. на ширшій конференції АВ НТШ з новоприбулими членами ухвалено надалі залишити ту саму Президію Управи,

а саму Управу трохи поширити через поповнення новими членами. Тоді до Управи увійшли проф. Р. Смаль-Стоцький, Я. Падох, В. Січинський та М. Шлемкевич. У такому складі Управа працювала аж до чергових загальних зборів АВ НТШ в жовтні 1952 року. З лікарів постійно працював як секретар т-ва д-р Р. Осінчук до червня 1950 р. Перевантажений фаховою і громадською працею (заснування УЛТ-ва в Америці та головування), він мусів просити про звільнення його від обов'язків секретаря (його замінили по черзі Я. Падох, К. Кисілевський, В. Ленцик та Ю. Фединський).

До важніших подій за діяльности першої Управи належала купівля будинку НТШ т. зв. «Дому Української Культури», На його фонд досі багато гроша склали також українські лікарі, члени УЛТА. Від жовтня 1952 р. до 1969 р. головою НТШ в ЗДА був кілька разів переобраний проф. Р. Смаль-Стоцький.

Від 1955 р. по прийняттю нового статуту, який перетворив дотеперішні Відділи на окремі Наукові Товариства ім. Шевченка в різних країнах, що діють на основі статуту матірнього товариства, пристосованого до вимог законів в даних країнах, на місце дотеперішнього Головного Виділу створено Головну Раду Наукових Товариств ім. Шевченка (їх є чотири а саме — в ЗДА, Канаді, Європі й Австралії), а президентом цієї ради був проф. Р. Смаль-Стоцький, генеральним секретарем був проф. В. Кубійович, а потім проф. Є. Вертипорох.

По смерті Смаль-Стоцького в 1969 р. президентом Головної Ради НТШ став проф. Є. Вертипорох, а генеральним секретарем проф. В. Стецюк. У 1973 р. проф. Вертипорох помер і його місце тимчасово заняв проф. М. Стахів. Саме тепер йдуть приготування до вибору президента.

В Управі НТШ в ЗДА постійно працювали також лікарі. Д-р Р. Осінчук був одним із членів-основників НТШ в ЗДА та декілька років його секретарем, пізніше заступником голови, а у двох каденціях був членом Головної Ради НТШ та рівночасно сповняв функції зв'язкового НТШ до УЛТПА. Крім того, є ще членом Термінологічної Комісії НТШ. Під одної каденції в управі НТШ працював також д-р Б. Филипчак, а на самому початку короткий час співпрацював з НТШ в Нью-Йорку д-р Я. Макарушка.

Наукова праця тут, в Америці, відбувається також у секціях. МПЛ Секція довгий час не могла розгорнути своєї діяльности з приводу розсіяння своїх членів та змін у проводі секції. В 1950 р. на місце проф. І. Розгона став директором секції проф. В. Кубійович. Від жовтня 1953 року, коли місцем осідку МПЛ Секції став

Нью-Йорк, директором секції до 1970 р. був проф. д-р інж. Микола Зайцев, а секретарем — проф. д-р Осип Андрушків.

У 1970 р. МПЛ-секція поділилась на дві, а саме математично-фізичну та хемічно-біологічно-медичну. Директором першої секції став проф. О. Андрушків, а директором ХБМ-секції проф. М. Зайцев.

Участь лікарів у науковій праці МПЛ Секції є порівняно мала, бо з хвилиною створення 1950 р. Українського Лікарського Товариства в Америці, лікарі ведуть наукову працю на терені свого товариства чи то на сходинах членів Відділів чи на більших наукових з'їздах, організованих що два роки, а свої праці друкують у журналі «Лікарський Вісник». Очевидно, про це читачі знайдуть окрему статтю в цьому збірнику.*

Все ж таки деякі дійсні та звичайні члени НТШ беруть участь у наукових конференціях МПЛ Секції або наукових конґресах НТШ та виголошують там наукові доповіді. МПЛ Секція покищо не має окремих комісій, але її члени, що провадять працю в окремих ділянках науки, узгіднюють її на терені секції та влаштовують щорічно спільну наукову конференцію. Таких конференцій було досі вісім, деякі з них були організовані при великих з'їздах НТШ — таких, як «Перший Загальний Науковий З'їзд», присвячений 80-літтю НТШ та 35-літтю Української Академії Наук в Києві, як «Світовий Конґрес Української Вільної Науки» у вересні 1961 р. (обидва влаштовані в залях Колюмбійського Університету), «Святочне відзначення 90-річчя НТШ та 8-ма Наукова Конференція МПЛ Секції» — в Українському Інституті Америки в березні 1963 р. На цих конференціях виголошено коло 200 наукових доповідей. На першому з'їзді в Природничо-Лікарській Комісії виголошено такі наукові доповіді: (подаємо за порядком у програмі):

Р. Осінчук: Про високий тиск крови — погляди сучасної медицини на патогенезу й патологію гіпертонії.

М. Міщенко: Експериментальний невроз у тварин з поля абстрактних ознак.

Софія Парфанович: Нові показання для гістеректомії.

І. Розгін та В. Розгін (лікар): Матеріяли про резистентність організмів тварин до пістряка.

Крім того нелікарі виголосили на медичні теми такі доповіді:

Ф. Украдига: Нова теорія функції нирок.

Н. Осадча-Яната: Вивчення народньої медицини на Україні.

На Світовому Конґресі 1961 р. в окремій медичній комісії під

---

* Дивись стор. стор. 256—309 і 310—335.

проводом М. Міщенка та Р. Осінчука виголошено такі доповіді (подаємо за програмою):

Р. Осінчук: Здоровний стан населення західніх земель України після прилучення їх до Австрії.

М. Міщенко: Гіпнотичний стан і сон, як вираз процесу нервового напняття.

В. Плющ: Медицина в Україні в добі Шевченка.

Р. Лисяк: 1. Лікування «герпес сімплекс» хініною, 2. Роля білковинами зв'язаного йоду в ідіопатичній erythema multiforme.

Не лікарі виголосили на медичні теми:

Ф. Украдига: Нова гіпотеза про рух рідини в людині та й тварині.

М. Лабунька: Николай Судзіловський, перший лікар з України в ЗДА.

М. Диміцький: Найновіші осяги в дослідах тютюну й проблеми пістряка та курення.

На 8-ій конференції МПЛ Секції в березні 1963 р. у біологічно-медичній комісії під проводом Р. Осінчука та Л. Зофійовської були виголошені такі доповіді (подаю лише з ділянки медицини або доповіді лікарів):

М. Міщенко: Основний принцип і правила в організації форм вищої нервової діяльности людини й тварин.

В. Лазорко: Фавна жуків Лисої Гори й околиці в золочівському районі.

Ф. Украдига: а) Виготовлення «сечі» з крови людини й тварини, б) Екскреція сульфатів нирками.

Крім того, на пленарній конференції для ширшого громадянства виголосив проф. М. Міщенко доповідь на тему: «Пореволюційний розвиток природничих ідей в Україні». На науковій конференції МПЛ Секції в Нью-Йорку 1954 р. виступив Р. Осінчук з доповіддю: «Нові шляхи в лікуванні ревматичних хвороб» (про терапію ензимами). На спільній науковій конференції МПЛ Секції НТШ та УЛТПА, влаштованій для ширшого громадянства в Українському Інституті Америки 22 грудня 1962 р., виголосили доповіді:

Р. Оосінчук: Проблеми старечого віку.

Р. Сочинський: Пістряк — факти і містика.

О. Волянський: Модерна психіятрія.

Дня 14 грудня 1963 р. на подібній спільній конференції виголосили доповіді:

Р. Кисілевський: Артеріосклеротичне захворювання серця.

Ю. Ґной: Ревматичне серце.

Наприкінці 1963 р. знову на спільній Конференції НТШ і

УЛТПА, присвяченій 20-літтю смерти проф. М. Панчишина, виголосили для ширшого громадянства доповіді такі лікарі:

Р. Осінчук: Маріян Панчишин та його громадський шлях.

С. Парфанович: В поклоні тіням д-ра М. Панчишина.

І. Чолган: Професор, виховник та опікун лікарського дорості.

Дня 13 березня 1965 р. на четвертій такій самій конференції відчитали доповіді д-ри:

Е. Грабарчук: Вплив алькоголю на нервову систему людей.

Люба Стефанівська: Реабілітація — нова спеціяльність лікарської науки.

Тут треба додати, що на першій науковій конференції МПЛ-Секції 1951 р. проф. М. Міщенко виголосив доповідь на тему: Система охорони здоров'я в Україні.

На Світовому Конґресі Української Вільної Науки, що відбувся у Нью-Йорку 1967 р. брали участь такі лікарі:

М. Міщенко: Пореволюційний розвиток психіятрії на Україні, її методологічні засади й місце її у світовій науці.

В. Плющ: Лікарі-діячі української національної революції.

Р. Осінчук: Коронарна хвороба серця.

М. Грещишин: Перспективи хемотерапії ґінекологічного пістряка.

Абстракти всіх цих праць були друковані у виданні НТШ у резюме доповідей 1967 р.

У Ювілейному Науковому Конґресі для відзначення століття НТШ, що відбувся у листопаді 1973 р. у Нью-Йорку лікарі виголосили такі доповіді у Хемічно-Біологічно-Медичній Секції:

Б. Гординський: Терпени в лікуванні холєлітіязи.

В. Плющ: Русифікація української медичної науки та освіти в Україні.

Р. Осінчук: На стійці народнього здоров'я — у 30-ліття смерти проф. Маріяна Панчишина.

В додатку до вище згаданих лікарів доповіді на медичні теми виголосили:

Проф. Н. Осадча-Яната: Антибіотики в українській народній медицині.

Д-р М. Стефанів: Старинний лік у модерній операції.

Абстракти усіх доповідей були надруковані з збірнику: Ювілейний Науковий Конгрес НТШ, 1973.

На другій науковій конференції НТШ в Канаді 1951 р. виступав лікар-стоматолог д-р М. Гута з доповіддю: «Замовлювання — лікувальний спосіб в українській медицині». Той сам лікар виступав 1952 р. на третій конференції з такою доповіддю: «Народна фітотерапія в світлі науки». На четвертій конференції 1953 р.

доповідали: д-р В. Лазорко — «Зоогеографічний характер долини ріки Попраду у Низькому Бескиді»; д-р Д. Антоневич — «Відкриття О. Богомольця в світлі двох публікацій» та д-р М. Гута — «Зразки української народної медицини». На інших конференціях виступали ще такі лікарі, як д-р Марія Кейван, М. Залеський та інші. В додаток до вище згаданих доповідей, з яких деякі вийшли друком у «Лікарському Віснику», треба ще згадати про дві медичні праці проф. М. Міщенка, надруковані у «Proceedings» НТШ, а саме в томі 19, 1953 р. під заголовком «Experimental Neurosis in Motor Activity» та в томі 31, 1955 р. під заг. «The Psychiatric Aspect of Heart Disease». Також деякі праці д-ра Б. Гординського й д-ра Р. Лисяка були там поміщені. У журналі «Ukrainian Quarterly» появилося також 6 праць проф. Міщенка на політично-суспільні теми, такі як медична наука в СССР, терор і голод, проблема охорони здоров'я, укр. неврофізіологія та психіятрія в боротьбі з російським імперіялізмом тощо.

У виданні МПЛ-Секції том VI були поміщені дві праці в англійській мові, а одна в українській мові таких лікарів:

М. Міщенко: Analytic and synthetic functions of the brain as basis of character of man.

Р. Лисяк: Treatment of Herpes Simplex with Quinine.

В. Лазорко: Фавна жуків Лисої Гори й околиці в золочівському районі (Поділля).

У записках НТШ, том 177, 1963 р. були надруковані дві праці лікарів:

Р. Осінчук: Синдром Такаясу-Мартіреля.

М. Міщенко: Пореволюційний розвиток природничих ідей в Україні.

Найслабшу діяльність проявили наші лікарі на терені НТШ в Австралії. Треба ще додати, що на терені НТШ в Европі МПЛ Секція зараз по своїм створенні започаткувала працю науковою конференцією в 1949 р. Тоді виступив М. Міщенко з доповіддю: «Система охорони здоров'я на Україні». На т. зв. римській сесії НТШ 1953 р. виступав з доповіддю д-р О. Берест на тему: «Українська народна медицина в світлі нових дослідів».

МПЛ Секція старається також продовжувати свою видавничу діяльність, друкуючи непреіодично т. зв. «Просідінґс» МПЛ Секції англійською мовою. До 1965 р. видано було п'ять томів, а в 1965 р. видано шостий том з нагоди 10-річчя існування в Америці МПЛ Секції НТШ. Труднощі у видаванні таких «просідінґсів», де також інколи друкуються праці лікарів, досить великі з приводу браку фондів, бо ціла праця НТШ спирається виключно на жертвенності нашої громади, а в тому й лікарів.

Матеріяльний стан НТШ

На терені ЗДА нерухомими майном НТШ є «Дім НТШ» у Нью-Йорку, якого гіпотечний довг сплачений саме цього року (1974), та посілість у повіті Ульстер, Н. Й., що складається із 3568 акрів поля та лісу, дарована бл. п. меценатом Даниленком. Крім того є ще декілька записів майна у заповітах та більші або менші грошеві пожертви чи то на НТШ чи на його окремі видання. Прибуток НТШ складається також із членських внесків дійсних членів, членів кореспондентів, звичайних членів та членів прихильників і їх добровільних пожертв.

Такі прибутки, очевидно, незадовільні, бо хоч є деякі щедрі жертводавці, що жертвують не раз і понад тисячу долярів, то на одноразових пожертвах важко плянувати працю товариства. Зате краще можна б плянувати працю на менших, але численніших щорічних пожертвах т. зв. членів-прихильників. На нашу думку, далеко кращим жертводавцем є той, що пам'ятає й посилає свою пожертву на НТШ щороку. Такими жертводавцями заслуженого нашого НТШ повинні бути саме лікарі, тим більше що такі пожертви на НТШ можна відтягати від загальної суми до оподаткування.

Треба похвально підкреслити, що багато наших лікарів, членів УЛТПА в ЗДА й Канаді, є найбільшими прихильниками НТШ, а для доброго прикладу подамо імена лікарів-жертводавців бодай на НТШ у ЗДА. Більшу суму грошей пожертвували д-ри: В. Стефурак — 5.207 дол., Р. Смик — 4.344 дол., Е. Омельський — 3.125 дол., Неоніля Пелехович-Гайворонська — 2.785 дол. Пожертви від 1.500—2.000 дол. (ідучи від більшої до меншої суми) склали: Р. Осінчук та Б. Гординський; від 1.000—1.500 дол.: Є. М. Зарицький, Д. Фаріон, І. Макаревич, М. Сіменс-Сіменович; від 750—1.000 дол. — П. Джуль, Б. Олесницький, Я. Макарушка; від 500—750 дол. — К. Рогозинський, Я. Рожанковський, М. Дейчаківський, Т. Решетило, Марія Слиж-Фішер, В. і Т. Федорців та В. Гук; від 300—500 дол. — В. Шкільник, Ю. Тершаковець, Р. Сочинський, М. Міщенко, Л. Сагайдак, І. Домбчевський, В. Кокорудз, Н. Гнатчук, С. Войтович, Б. Ґарбовський, І. Грибик та Л. Шанковський; від 150—300 дол. — Софія Парфанович, Т. Олесіюк, О. Волянський, О. Оришкевич, Ю. Бережницький, К. Кебало, Г. Чвартацький, Е. Стецьків, В. Кіналь, О. Суковановченко, Л. Билов, Р. Бобівський, Р. Крупка, П. Дзяд, А. Жуковський, УЛТПА — Відділ Нью-Йорк, Е. і К. Лебедович, С. Дорощак, З. Ґіль та П. Демус; від 100—150 дол.: — М. Навроцький, Т. Воробець, І. Розгін, Е. Клюфас, Р. Стеткевич, Р. Войнаровський, С. Ничай, В. Левицький,

М. Грушка, Я. Воєвідка, Т. Парфанович, Б. Макарушка, Е. Мартинюк, І. Смук, О. Врецьона, С. Черниковський та Т. Мацьків; нижче 100 дол. — О. Банах, В. Когутяк, М. Комарянський, Й. Коропей, М. Логаза, М. Крижанівський, Е. Тарнавський, В. Ленець, О. Рейнарович, В. Сайкевич, Ю. Городиловський, М. Кравчук, М. Куник, Н. Кузьмович, Т. Лапичак, О. Любчак, Ю. Малецький, Р. Мороз, В. Онуферко, С. Перейма, В. Трухлий та інші з дрібнішими жертвами.

Лікарі — дійсні члени НТШ

Математично-Природописно-Лікарська, а тепер Хемічно-Біологічно-Медична Секція має тепер 43 дійсних членів, в тому 9 лікарів (себто 20% усіх членів). Найстарший член МПЛ Секції, хоч не старий віком, є д-р Володимир Лазорко з Канади, обраний на дійсного члена 1939 року за наукові праці з ділянки ентимології. Всі інші члени були обрані за науково-медичні праці. Дійсними членами НТШ є тепер такі лікарі:

Лазорко Володимир, Канада — від 1939 р.
Осінчук Роман, ЗДА — від 1942 р.
Гординський Богдан, ЗДА — від 1942 р.
Тершаковець Юрій, ЗДА — від 1942 р.
Давидов-Давиденко Іван, Німеччина — від 1949 року.
Дмоховський Леонтій Л., ЗДА — від 1959 року.
Воробець Тома, ЗДА — від 1965 р.
Плющ Василь, Німеччина — від 1965 р.
Мирослав Гренщишин, ЗДА — від 1968 р.

Лікарі — дійсні члени МПЛ Секції НТШ, що померли (за абеткою)

Андрієвський Борис (дійсн. член від 1949 р., помер 1962 р.).
Базилевич Іван (дійсн. член від 1949 р., помер 1967 р.).
Балей Степан (дійсн. член від 1917 р., помер 1952 р.).
Бурачинський Тит (дійсн. член від 1931 р., помер 1968 р.).
Горбачевськин Іван (почесний член, помер 1942 р.).
Дакура Осип (перший член, помер 1914 р.).
Кордюк Юліян (дійсн. член від 1936 р., помер 1947 р.).
Кос Михайло (перший член, помер 1930 р.).
Лукасевич Євмен (дійсний член, помер 1929 р.).
Матюшенко Борис (дійсн. член від 1931 р., помер 1944 р.).
Міщенко Михайло (дійсн. член від 1947 р., помер 1974 р.).
Музика Максим (дійсн. член від 1929 р., помер 1972 р.).
Озаркевич Євген (перший член, помер 1916 р.).

Панчишин Маріян (дійсн. член від 1920 р., помер 1943 р.).
Парфанович Софія (дійсн. член від 1942 р., померла 1968 р.).
Радзимовська Валентина (дійсн. член від 1949 р., померла 1953 р.).
Сельський-Щасний Фелікс (перший член, помер 1922 р.).
Стаховський Лев (дійсн. член від 1955 р., помер 1967 р.).
Черняхівський Олександер (перший член, помер 1939 р.).

Лікарі — звичайні члени НТШ

Крім невеликої групи дійсних членів, НТШ має куди більшу кількість звичайних членів-лікарів. Це, самозрозуміло, прихильники НТШ, а деякі з них і кандидати на дійсних членів НТШ в недалекому майбутньому. Найстаршим і добре заслуженим звичайним членом НТШ був д-р Леонтій Максимонько з Канади.

Тут подаємо, хоч може не зовсім повний, список звичайних членів НТШ.

1. Антоневич Д. — Канада
2. Байрак В. — Канада
3. Бережницький Ю. — ЗДА
4. Войчишин І. — Канада
5. Грушкевич М. — ЗДА
6. Гута М. (стоматолог) — Канада
7. Домбчевський І. — ЗДА
8. Джуль П. — ЗДА
9. Залеський М. — Канада
10. Зарицький М. — ЗДА
11. Іванець В. — Канада
12. Івахнюк Надія — Канада
13. Кейван Марія — Канада
14. Кулик Ю. — ЗДА
15. Кучменда С. — Канада
16. Лисяк Р. — ЗДА
17. Макаревич І. — ЗДА
18. Макарушка Я. — ЗДА
19. Максимонько Л. — Канада
20. Марків М. — ЗДА (проф. школи оптометр.)
21. Мартинюк А. — Канада
22. Мацьків Т. — ЗДА
23. Мигайчук Я. — ЗДА
24. Олесіюк Т. — ЗДА
25. Олесницький Б. — ЗДА
26. Прокопович В. — ЗДА

27. Решетило Т. — ЗДА
28. Рогозинський К. — ЗДА
29. Сайкевич П. — Канада
30. Смігуровська Софія — ЗДА
31. Снігурович П. — Канада
32. Сочинський Р. — ЗДА
33. Суховерський М. — Канада
34. Федина А. — Канада
35. Филипчак Б. — ЗДА
36. Хмілевський Я. — ЗДА
37. Шиманський Г. — Канада
37. Сірко Іван — Австралія
39. Берів Наталка — Австралія
40. Волянський Олег — ЗДА
42. Микулович Я. — ЗДА
43. Навроцький М. — ЗДА
44. Смик Роман — ЗДА
45. Цимбалістий Богдан — ЗДА
46. Башта І. — Канада
47. Риплянський Анатоль — Канада.
48. Андрієвська Галина — ЗДА
49. Кривяк Ярослав — ЗДА
50. Логаза Михайло — ЗДА
51. Навроцька Романа — ЗДА.

Підсумовуючи наукову працю українських лікарів в НТШ в ділянці медицини від заснування МПЛ Секції чи Лікарської Комісії та розглядаючи її крізь призму наукових установ західніх народів, треба сказати, що наша оцінка буде досить скромна, бо реальний наш вклад у міжнародну скарбницю медичних наук не був великий. Але, взявши до уваги малу кількість дійсних членів НТШ та взагалі малу кількість українських лікарів, політичні й економічні умовини українського народу та його НТШ, труднощі праці в НТШ в умовинах двох світових війн, чужих окупацій та їх неодноразових змін на землях Західньої України, мусимо стверднти, що праця, яку виконало НТШ чи його секції, має для нас величезне значення. Треба з вдячністю згадати тих всіх лікарів, що без наукових варстатів праці, без клінік, без лябораторій чи наукових інститутів творили підстави під українську медичну науку,* почали видавати свої твори українською мовою, опрацьо-

* Зрозуміло, що автор згадує тут про підстави сучасної української медичної науки в українській сучасній мові, бо підстави української медичної науки взагалі творились ще в X—XI століттях.

вувати медичну термінологію та промощувати шлях українській медичній науці в світ. Лікарська Комісія НТШ була не лише першою медичною сучасною українською науковою установою. Вона була взагалі першою організацією українських лікарів, вона дала почин до створення інших наших медичних організацій чи суспільно-здоровних установ.

Завданням НТШ було не лише плекати й розвивати справжню українську науку, але й змагати до того, щоб українську науку поставити на рівні науки західніх народів. Це завдання не змінилось до сьогодні. Те саме завдання стоїть перед нами, лікарями. Взявши до уваги теперішню кількість українських лікарів та умовини, в яких українські лікарі працюють, зокрема в ЗДА та Канаді, де вже багато наших лікарів, особливо молодших, є професорами в медичних школах чи дослідних інститутах, треба сказати, можливості нашої наукової медичної праці є значно кращі. Серед наших лікарів сьогодні є вже такі, що їх імена згадуються в світовій медичній літературі. Але чи цей світ знає, що вони українці? Очевидно, дещо світла несе у світ про нас і нашу науку журнал УЛТПА «Лікарський Вісник», він виконує в цьому напрямі неоцінену роботу. Але цього мало. Багато праць наших лікарів-науковців друкується лише у фахових англійських журналах і про них навіть не завжди знає «Лікарський Вісник». Так само не реєструються в нас всі виступи наших лікарів з науковими доповідями на різних наукових лікарських конґресах. Не може за цим усім слідкувати редакція «Лікарського Вісника», бо вона не має такого редакційного апарату. Зате обов'язком кожного такого колеґи є подати до нашого журналу докладні інформації про свою статтю чи свою доповідь, про місце й час її друку чи виголошення.

Докладніші спостереження над нашими науковими з'їздами дають докази щораз більшого заінтересування медичною наукою збоку наших лікарів, а це подає нам надії, що наші майбутні з'їзди будуть мусіти свою програму побільшити або відбуватись частіше. Цей науковий сектор зростає, тому треба б дійсним членам НТШ подумати про відновлення чи створення тут Лікарської Комісії НТШ, яка саме цими порушеними вище справами занялася б та у співпраці з Українським Лікарським Товариством П. Америки, як це було й колись, не лише піднесла б рівень української медичної науки, але відкрила б ширше двері у міжнародній медичний світ шляхом кращої пропаґанди. Наукове Товариство ім. Шевченка, найстарша українська наукова установа, має за собою гарний доробок наукової праці, великі заслуги перед українською наукою і в ділі поширювання української правди у широ-

кому світі. 100-літній науковий доробок НТШ має свою ціну й здобув признання в цілому культурному світі. Дійсні члени НТШ та перша Лікарська Комісія НТШ прорубали українській медичній науці вікно в широкий світ. Відновлення такої Лікарської Комісії НТШ* тепер та її тісна співпраця з УЛТПА багато користи принесе українській медичній науці та прислужиться доброму імені українського лікаря по цей бік залізної заслони.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. *Володимир Дорошенко*: Огнище української науки — Наукове Товариство ім. Т. Шевченка, Нью-Йорк — Філядельфія 1951, 8-ка — 116 стор.
2. Хроніка НТШ, ч. 75, Мюнхен 1949, 8-ка, 40 стор.
3. Хроніка НТШ, ч. 77, Париж, Нью-Йорк, Торонто, Сідней 1954, 8-ка, 60 стор.
4. 25-ліття Українського Лікарського Товариства й Медичної Громади, Львів 1935, 8-ка.
5. НТШ в ЗДА, Нью-Йорк 1960 (брошура з нагоди Світового Конґресу Укр. Науки).
6. НТШ в ЗДА, Нью-Йорк 1963 (друга брошура).
7. *Симон Наріжний*: Українська еміґрація, Прага 1942, 8-ка, стор. 220 227).
8. Різні статті про НТШ у «Свободі» та «Америці».

* Чи навіть створення окремої медичної секції НТШ.

Roman Osinchuk, M. D.

THE SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY AND UKRAINIAN PHYSICIANS

(A Summary)

Toward the end of the 19th century, the conditions for the development of Ukrainian culture — in particular, of Ukrainian medical science — in the Ukrainian lands was quite discouraging. In Eastern Ukraine, under Moscovite occupation, the tsarist regime had promulgated an edict through its minister Valuyev in 1863 banning not only all Ukrainian cultural and learned institutions, but even the Ukrainian printed word. In Western Ukraine — which for many years had been under Polish subjugation and later under Austro-Hungarian — the year 1848, known as the year of the Spring of Nations, brought some political amelioration that stimulated the gradual development of Ukrainian national rebirth. Since some Ukrainian cultural societies were already active in the city of Lviv in Galicia, it was only natural that the idea to create also a scientific institution should have been spawned here. Its purpose was to disseminate the truth about the Ukrainian nation throughout the world by means of scholarly works — the truth which the genius of the Ukrainian people, Taras Shevchenko, had so passionately preached.

Such were the lofty foundations of the aforementioned society, which chose Shevchenko for its guardian-patron. Thus emerged in 1873 the Shevchenko Scientific Society, founded by dedicated sons of the Ukrainian people from both sides of the Zbruch river — the dividing line of the two separate occupations mentioned above. Among the civic-minded workers-patriots and founders of the Shevchenko Scientific Society (NTSh) were the writer O. Konysky, the Ukrainian nobelwoman of the Skoropadsky hetmanite family, Elisaveta Myloradovych, Rev. Stepan Kachala, Kost' Pan'kivsky, Yevhen Chykalenko, and others. In addition to those just mentioned, the most generous contributors to the fund to help purchase a building, printing shop, and other facilities for the Society were E. Myloradovych, Pavlo Pelekhin, M. D., who also lectured as a professor at the Petersburg Military Medical Academy, Engineer V. Semyrenko, and many others.

Originally a literary society, NTSh was restructured in 1892 into a purely scientific institution patterned after Western European,

especially Slavic, academies of sciences, with three sections: Philology, History-Philosophy, and Mathematics-Natural Sciences-Medicine (MPL). Thus came into being in Lviv the first Ukrainian academy of sciences, as the greatest Ukrainian historian and years-long honored president of NTSh, Prof. Mykhailo Hrushevsky, called it. The first fullfledged MPL members at the NTSh, which interests us most here, were eminent mathematicians, natural scientists, and the following physicians: Prof. Ivan Horbachevsky, Prof. O. Cherniakhivsky, E. Ozarkevych, O. Dakura, F. Shchasny Selsky, and M. Kos. The MPL Section's first director to be elected was Prof. I. Verkhratsky, a zoologist; its first deputy director — Dr. F. Shchasny Selsky. In 1898, an autonomous Medical Commission was instituted within the MPL Section which managed to attract into its fold some young physicians, held regular scientific sessions, delegated members to international medical-scientific conventions, published scientific medical works in the Ukrainian language, prepared a scientific-medical terminology, and so forth. From 1898 until 1901, the MPL Section produced six volumes of scientific-medical works, which it distributed to all libraries of the civilized world. Subsequently, particularly following the end of World War I, Ukrainian medical papers were published partly in the *Notes* of the MPL and, to a larger extent, in a jointly; issued Journal of the Medical Commission, as well as in *Likarsky Visnyk* (Medical Journal) and of the then already existing Ukrainian Medical Society in Lviv.

The Medical Commission of MPL-NTSh was also the first organization of Ukrainian physicians to become instrumental in establishing the Narodna Lichnytsia (Natonal Hospital) polyclinic in 1903, in forming the Ukrainian Medical Society in 1910, the Institute of Normal and Pathological Psychology, and the Bacteriological-Chemical Institute complete with a laboratory, and even in organizing and operating the Medical Faculty at the Ukrainian Clandestine University in Lviv in 1921.

At the outset, there were only six fullfledged member physicians in the MPL Section. The number of Ukrainian physicians rose slowly during the first quarter of the 20th century — and this in spite of the great obstacles set up by the Polish occupation authorities in an effort to hamper admission of Ukrainian students to state medical schools — since some students would leave the country ta take up medical studies abroad. Upon their return and after validating their foreign diplomas, these students would work among their own people. Consequently, as early as the 1930s, there were in Galicia more than 400 physicians, who as organized members of the Ukrainian Medical Society in Lviv were employed and thus could financially support

NTSh and other societies, such as the Anti-alcoholic Society (Rebirth), the Ukrainian Hygienic Society, and the Anti-Tuberculous Dispensary. Moreover, they expanded the services of the Narodna Lichnytsia Polyclinic, adding a variety of medical specialties, and, finally, became instrumental in constructing a modern hospital in Lviv — the Metropolitan Sheptitsky Ukrainian Hospital, which opened its doors in the spring of 1938.

The Second World War in 1939 as well as the arrival of the Bolsheviks in Lviv brought about a stagnation in science and led to the destruction of all organized Ukrainian life. The same was true under Nazi German occupation. The second advent of the Bolsheviks set into motion an exodus of the Ukrainian intelligentsia, including physicians, and their dispersion throughout the free world countries and continents. Nonetheless, even during their initial transient sojourn, notably in Germany, Ukrainian physicians manifested some degree of organized and even scientific activity.

After departing from their fatherland, NTSh members never for a moment had foresaken their institution or Ukrainian science. No sooner did they arrive and settle in the new countries throughout the world than they set out immediately to revitalize NTSh. In no time there emerged Shevchenko Scientific Societies in the USA, Canada, Europe, and Australia, the USA Society leading the rest as it was established as early as 1947. Presently, these four autonomous NTSh units are united under the roof organization called the NTSh Supreme Council headed by an elective president and a scholar secretary.

As structured today, there are 20 fullfledged medical members, many adherents and supporting members, who have financially aided this deserving scientific institution, which through its scholarly publications in the Ukrainian and other foreign languages, notably English, continues to propagate the Ukrainian truth among the peoples of the free world.

The most outstanding or active members of NTSh in the homeland, aside from those mention had been made of above, were such physicians as Prof. M. Panchyshyn, Prof. M. Muzyka, Prof. S. Baley, Prof. B. Matiushenko, Dr. T. Burachynsky, Dr. E. Lukasevych, and others; in the emigration: Prof. R. Osinchuk, one of the founders of NTSh in the United States and its first secretary, Prof. V. Radzymovska, Prof. M. Mishchenko, Prof. B. Andriyevsky, Prof. V. Plushch, Prof. L. Dmokhovsky, and others. Many of them have already departed into eternity, many have had to abandon their workshops due to old age; others continue to work in scientific-medical schools or research institutions in the USA, Canada or other free countries and

to publish their scholarly works in English-language medical journals. Some of their scholarly essays appear in the Ukrainian-language journal *Likarsky Visnyk* (Medical Journal), which is issued quarterly by the Ukrainian Medical Society of North America, perpetuating there by the free Ukrainian medical science in the world.

Д-р мед. Ростислав Сочинський

ДВАДЦЯТЬ РОКІВ УКРАЇНСЬКОГО ЛІКАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ

Вступні завваги

Написати хроніку товариства за 20 років його існування — це понад силу однієї людини — не фахівця, зокрема коли прийняти під увагу її активну професійну працю і зв'язані з тим інші обов'язки. Всеж таки Редакційна Колегія доручила мені це завдання і то якраз в той час, коли я «по вуха» був заанґажований у праці над довершенням організації УЛТПА, як його голова. Хоч з ваганням, я це доручення прийняв. Переконав мене один арґумент Колегії, а саме, що я майже від початку існування Товариства був членом його Головних Управ і мусів би бути одним з найкраще поінформованих про життя УЛТПА. Як пізніший досвід показав, ця обставина багато мені не помогла у підготовці цієї статті. Хроніка — це не мемуари й кожне речення мусить базуватись на матеріялах (джерелах), а не на химерній людській пам'яті.

І тут якраз постали труднощі, які мали неґативний вплив на форму статті. Виявилось, що в архівах тодішнього УЛТА бракували протоколи засідань Головних Управ від початку існування Т-ва до травня 1957 р. Помимо великих зусиль, до сьогодні не вдалось їх віднайти. Цей факт змусив мене базувати статтю на протоколах Загальних Зборів, написаних нераз дуже поверховно. Тому «хроніка», замість представляти події у хронологічному порядку, описує їх спочатку однорічними, пізніше двохрічними періодами, залежно коли Загальні Збори, чи З'їзди Делеґатів відбувалися. Щоб затримати одноцілий характер статті, ми мусіли цю форму затримати й при описі подій після 1957 р., хоч вони й були документовані доступними вже матеріялами.

Стаття «20 років УЛТПА» — це діяльність Головних Управ, які організували, координували й вели життя Т-ва на внутрішньому відтинку й репрезентували Т-во назовні. Більш барвисту, може цікавішу й, так би мовити, більш «ядерну» частину життя Т-ва мала описати окрема стаття про діяльність Відділів УЛТПА, яку Редакційна Колегія плянувала, але не могла здійснити, бо

Управи тільки деяких Відділів надіслали матеріяли та й то здебільша неповні.

Моя стаття містить тільки сухі факти й цифри. Її мала доповнити стаття іншого автора (д-ра Романа Осінчука), подаючи характеристику діяльности Т-ва, як цілости, п. з. «Чотири Зміни. Події, проблеми і люди. Жмуток думок про діяльність УЛТА і УЛТПА». Цю статтю запляновано вмістити у другому томі «Матеріялів до історії української медицини».

Я свідомий того, що стаття «20 років УЛТПА» має багато недотягнень, зокрема щодо одноцілости і що деякі періоди описані докладніше, інші ж більш загально. Вина у цьому — вище згадані перешкоди. Тому я прошу вибачення у тих колеґ, яких я може у статті не згадав, або несвідомо пропустив якісь факти їх діяльности.

Усіх же тих колеґ, а за багато їх, щоб перечисляти по призвіщах, які мені служили радою, чи допомогою в розшукуванні матеріялів, прошу прийняти вислови моєї вдячности.

Автор

Українське Лікарське Товариство постало в наслідок потреби об'єднання українських лікарів-медиків і лікарів-стоматологів, що почали сотками прибувати на північноамериканський континент з Европи після II світової війни. Цю потребу відчували деякі колеґи, і серед них зродився задум заснувати українську лікарську організацію.

Кінець 1948-го й увесь 1949-ий рік були періодом підготовної праці. Її ініціятором і рушієм був д-р Роман Осінчук, що перебував в НьюЙорку вже від 1947 року. Він перевів численні розмови й нав'язав широке листування з тут народженими лікарями українського походження (Н. Пелехович-Гайворонська, В. Уруський, Е. Гарасим, А. Кібзей, Ю. Андрейко та інші) і новоприбулими колеґами. Першу прилюдну думку про потребу створення фахової організації висловив д-р Р. Оосінчук у «Свободі» наприкінці 1948 року, а ще виразніше писав про це в статті п. з. «Можливості праці для наших лікарів в Америці», що появилась у тому ж часописі в лютому 1949 року. Дві конкретно-програмові статті того ж автора появилися в «Свободі» 2 червня 1949 р. п. з. «Лікарі й наша спільнота в Америці» та 3-го грудня 1949 р. п. з. «Слідами попередників».

По триразових даремних спробах д-ра Р. Осінчука скликати в цій справі сходини колеґ, сходини нарешті відбулися в його ординації в Нью-Йорку 16 жовтня 1949 р. з участю 25 лікарів. Д-р Осінчук обговорив заходи для створення української лікарської

організації. Тоді й обрано Організаційний Комітет у складі: Роман Осінчук, Тома Воробець, Ярослав Воєвідка, Тиміш Олесіюк і А. Сиротенко. Сходини доручили комітетові провести реєстрацію українських лікарів у ЗДА й вислати делеґата на 4-й Конґрес Американських Українців у Вашінґтоні. Цим делеґатом був д-р Р. Осінчук, а його участь у Конґресі була першим громадським виступом української лікарської організації в Америці.

Перші Загальні Збори УЛТА, скликані Комітетом з участю 56 лікарів і 5 лікарів-стоматологів, репрезентантів майже всіх земель України і тут народжених, відбулися в річницю проголошення самостійности й соборности України, 22-го січня 1950-го року в домівці ОБВУ в Нью-Йорку.

Збори відкрив д-р Р. Осінчук, підкреслюючи виняткове, може навіть історичне значення цих сходин, як першої спроби об'єднання українських лікарських сил на вільній американській землі Пригадуючи, що збори відбуваються в день Свята Соборности, закликав присутніх завжди триматися засад тривкого об'єднання і створити сильну організацію з цією провідною ідеєю для добра т-ва й того краю, звідки всі зібрані походять.

На голову Зборів обрано д-ра Тому Воробця, на його заступників — д-рів Неллі Пелехович-Гайворонську й Еміля Гарасима, на секретаря — д-ра А. Литваківського, на дальших членів Президії — д-рів Р. Осінчука, В. Барона, К. Сілецького, Т. Олесіюка, І. Рижія, М. Дзюбатого і В. Білозора.

Після того виголосив доповідь д-р Е. Гарасим на тему: «Українські лікарі в ЗДА», змальовуючи коротку історію діяльности перших українців-лікарів в Америці та стверджуючи дуже цінний їх вклад в українське громадське життя, загально світову науку й культуру. Першим українським лікарем у ЗДА був Микола *Константинович Судзіловський* (Н. К. Росол), що приїхав до Сан Франціско з Наддніпрянщини у 1880 р. Він розгорнув велику активність серед американських лікарів, а потім на Гаваях зорганізував перше Гавайське Лікарське Т-во. Першим лікарем з Галичини був д-р Микола Ардан, який практикував у Скрентоні (Пенсильванія). Далі прелеґент перелічив інших визначних старших лікарів (живих і померлих): В. Сіменович, М. і Н. Пелехович, С. Гриневецький, В. Коваль, С. Черняк та інші (див. статтю д-ра Е. Герасима в 1-му числі «Лікарського Вісника» за травень 1954 р. стор. 29). На закінчення своєї доповіді д-р Гарасим закликав американських лікарів українського походження до співпраці з новоприбулими.

Другу доповідь мав д-р Я. Воєвідка на тему: «Роля українського лікаря на еміґрації». Прелеґент розповів про тривалість

діяльности українського лікаря і подав перелік лікарських організацій — Українського Лікарського Товариства у Львові, Спілки Українських Лікарів у Чехо-Словаччині, Українського Медично-Санітарного Об'єднання в Німеччині, Української Санітарно-Харитативної Служби, організації українських лікарів в Австрії тощо.

Третю доповідь прочитав д-р Р. Осінчук про завдання і плян праці Українського Лікарського Т-ва в майбутньому. Кладучи натиск на велике суспільне значення українських лікарів у теперішніх часах, доповідач доказував конечну потребу створення окремої організації українських лікарів в Америці, щоб сповнити такі завдання: закріплення товариського співжиття, поглиблення взаємовідносин між новоприбулими й тут народженими лікарями, заохота до наукової медичної праці, до популяризації медичних засад серед широких мас громадянства, зокрема в ділянці профілактики, взаємодопомоги в підшукуванні фахової праці для новоприбулих колеґ, нав'язання контакту з українськими лікарями в усьому світі та з лікарськими організаціями інших національних груп в Америці, участь в активній громадській роботі, колективні заходи для створення мережі українських медичних станиць серед українського населення в Америці (напр. шпиталі, санаторії, відпочинкові оселі тощо), які крім здоровно-громадських завдань, служили б базою для науково-дослідної праці й посували б наперед українську медичну науку.

У висліді жвавої дискусії збори вирішили створити організацію під назвою «Українське Лікарське Товариство в Америці».

Для тимчасового вжитку збори прийняли з невеличкими змінами проєкт статуту т-ва, опрацьований д-ром Р. Осінчуком. Управі УЛТА доручено цей статут доповнити й запропонувати найближчим Загальним Зборам для остаточного затвердження.

До Головних Органів УЛТА вибрано такі особи:

Головна Управа: Голова — Роман Осінчук, заступники голови — Еміль Гарасим і Волтер Барон, секретар — Ярослав Макарушка, скарбник — Дмитро Лепкий, члени Управи — Ярослав Воєвідка, Тома Воробець, Іван Мойсієнко, Тиміш Олесіюк.

Контрольна Комісія: Неоніла Пелехович-Гайворонська (голова), члени — Ксенофонт Сілецький, Мирон Зарицький, заступник — Остап Баран.

Товариський Суд (з правами Верифікаційної Комісії): голова — Ілярій Домбчевський, члени — Марія Косенко, Роман Сухий, заступник — Юрій Малецький.

Наприкінці зборів ухвалено резолюції, в яких висловлено подяку Урядові ЗДА і різним американським та українським організаціям за створення можливости українським лікарям знайти на

американській землі нову батьківщину й за допомогу в переселенні. Крім того, проголошено заклик до загалу українських лікарів і дентистів ставати членами УЛТА і включатися активно в українську громадську працю.

У першому році існування УЛТА, без уваги на поважні перешкоди, праця посувалася вперед. Управа відбула 6 засідань, але ні разу в повному складі. Через перешкоди родинного характеру секретар Управи участи в діяльності майже не брав і в жовтні 1950 р. офіційно зрезиґнував із свого становища. Його обов'язки частинно виконував д-р К. Рогозинський. Прийнято 145 членів, але тільки 90 заплатило частинно членські внески. В листопаді 1950 року, після переборення різних перешкод, УЛТА одержала т. зв. «чартер» і формальну реєстрацію у Стейтовім Відділі Освіти в Олбані, Н. Й. Зроблено деякі заходи в справі облегшення нострифікації европейських лікарських дипломів. Д-р Е. Герасим подав від українських лікарів у Філядельфії окрему петицію до стейтового уряду Пенсильванії. Відповідну петицію вислано також на конвенцію Американської Медичної Ассоціяції, що відбулася в Льос Анджелесі, на руки голови Комісії для переміщених лікарів д-ра Мура. 45 лікарів на терені метрополії Нью-Йорк одержало з допомогою УЛТА працю. Видано 48 референцій. Відбуто 5 ширших сходин членів УЛТА з 11-ма науковими рефератами (теми рефератів подані у статті «Наукові З'їзди УЛТПА») й пересічною участю 45 осіб. В українській пресі вміщено 10 повідомлень про сходини і 4 статті про діяльність УЛТА. Велася досить жвава кореспонденція з українськими лікарями, в тому також з тими, що проживали поза межами ЗДА (Африка, Венесуеля). Нав'язано контакт з однією клітиною Американського Червоного Хреста, де провід мають українські робітниці, а також з деякими центральними українськими науковими й громадськими організаціями, де співпрацювали активно члени УЛТА (Т-во Українських Інженерів, НТШ, УККА, «Самопоміч», Укр. Робітничий Союз, «Провидіння», хор «Думка», УМХС в Німечині і под.). Касові прибутки за цей рік — 443 дол. Влаштовано успішний весняний равт.

Завершенням першорічної діяльности т-ва були Другі Загальні Збори УЛТА, що відбулись 4 лютого 1951 р. в домівці Українського Літературно-Мистецького Клюбу в Нью-Йорку.

Головою Зборів обрано д-ра Василя Дмитріюка, заступником — д-ра Романа Сухого, секретарями — д-рів К. Рогозинського і М. Орловського.

Після звітів Управи, дискусії над звітами й ухвалення абсолюторії вибрано нову Управу в такому складі:

Голова — Роман Осінчук, 1-ий заступник — Еміль Гарасим,

2-ий заступник — Волтер Барон, 3-ій заст. — Ростислав Сочинський, секретар—Климентій Рогозинський, скарбник — Дмитро Лепкий, члени Управи — Стефанія Коренець, Мирослав Орловський, Осип Оришкевич.

До Контрольної Комісії увійшли: д-ри Ярослав Макарушка (голова), Тома Воробець і Тиміш Олесіюк (члени) і Роман Сухий (заступник).

Товариський Суд і Верифікаційна Комісія: Ярослав Воєвідка (голова)), Неоніла Пелехович-Гайворонська і Василь Дмитріюк (члени), Марія Косенко (заст.).

Під час нарад присутні висловили побажання, щоб розсилати всім членам УЛТА докладні звіти із загальних зборів і бюлетені про відбуті наукові конференції чи ширші сходини, подаючи в них повні тексти цікавіших доповідей. Висловлено також бажання започаткувати акцію допомоги колеґам, що залишились в Европі, себто помогти в приспішенню чи уможливленню їх приїзду до ЗДА.

Збори ухвалили резолюцію з такими точками: привіт українським лікарям у цілому світі, ствердження приналежности укр. лікарів до українського суспільства, визнання Українського Конґресового Комітету Америки провідним чинником українського зорганізованого життя в ЗДА, відзначення важливої ролі УСХС в Німеччині й заклик до об'єднання укр. лікарів в УЛТА.

У другому році існування оформлено в УЛТА 194 лікарів-медиків і лікарів-стоматологів, але з них тільки 88 вплатили членські внески. У той час на списках т-ва було зареєстрованих 438 колеґ, з того 39 народжених у ЗДА, і 31 дентистів, 21 новоприбулий лікар знострифікував свій европейський диплом (одержав «лайсенс», себто дозвіл на приватну практику), а 18 з них відкрили свої приватні ординації. Усі інші працювали за своєю професією, здебільша по шпиталях, за винятком лікарів-стоматологів, з яких тільки троє працювало за фахом.

Пророблено підготовну працю для заснування філій УЛТА в Дітройті, Чікаґо та Філядельфії й утримувано контакт з іншими скупченнями українських лікарів через зв'язкових делеґатів (Бінгемптон, Н. Й., Бофало, Н. Й., Мериленд, Північна Дакота).

В справі залеґалізування лікарських дипломів з СССР вислано відповідну петицію на конвенцію АМА і створено дві комісії для полагоджування цих справ під головуванням д-рів Д. Лепкого і М. Орловського.

У 15 випадках Управа помогла одержати працю в шпиталях і видала 46 референцій у зв'язку з працею й оформленням документів.

Відбуто 3 наукові конференції з 4-ма доповідями й зорганізовано разом з Т-вом Українських Інженерів Америки успішний весняний равт. Від 1 січня 1952 р. УЛТА мала власну домівку в приміщеннях Укр. Літ. Мист. Клюбу. УЛТА стало членом УККА й утримувало постійний зв'язок з українськими центральними установами та укр. пресою. Деякі члени УЛТА вже тоді були членами НТШ і УВАН.

Касовий прибуток — 1,030 дол.

Треті Загальні Збори УЛТА відбулись 23 і 24 лютого 1952 р. в приміщеннях Укр. Літ.-Мист. Клюбу в Нью-Йорку. Кількість учасників — 66. Головою Зборів обрано д-ра Ярослава Хмілевського, заступниками — д-рів Марію Косенко і Йосифа Бісагу, секретарювали д-ри Юрій Городиловський і Богданна Свистун.

Першого дня зборів відбулась наукова конференція з доповідями д-рів Р. Осінчука, Р. Лисяка і Т. Терлецької-Антонович з ділянки ґеронтології. Опісля була товариська зустріч.

Другого дня відбулася доповідь д-ра О. Оришкевича на тему лікарсько-професійної етики в Америці.

Після звітів Управи обрано нові керівні органи УЛТА в такому складі:

Управа: Голова — Р. Осінчук, заступники — Е. Герасим, В. Барон, О. Сушків, секретар — М. Логаза, скарбник — О. Рейнарович, члени Управи — М. Косенко, Р. Сухий, К. Перейма.

Контрольна Комісія: Д. Лепкий (голова), Пашковська і Г. Носковська-Гірняк (члени).

Товариський Суд і Верифікаційна Комісія: Я. Макарушка, Ю. Кушнір, І. Чолган, О. Оришкевич.

На зборах обмірковано справу неетичних лікарських оголошень і заведено та затверджено цілий ряд змін статуту УЛТА, вирішено створити Допомоговий Фонд для потребуючих колеґ і звільнити від внеску лікарів-стоматологів, що мусять повторяти свої дентистичні студії. Вирішено також піддержувати УСХС в Німеччині.

У резолюціях заторкнено професійні, суспільні, національні й організаційні теми, подібно як це було в резолюціях, ухвалених рік тому. Окремо відмічено великий вклад праці д-ра Романа Осінчука на користь УЛТА.

Третій рік діяльности УЛТА стояв під ґаслом пожвавлення організаційної праці й поборювання різних труднощів, між ін., нав'язання контакту з колеґами, розкиненими по широких просторах Америки. За той час постали Відділи в Дітройті (Мічіґен), Філядельфії (Пенсильванія), Мериленд і Делвер та Чікаґо (Ілліной).

Обов'язки секретаря сповняв спочатку д-р М. Логаза, а після його виїзду з Нью-Йорку навесні 1963 р. — д-р К. Рогозинський. Зареєстровано 493 колеґ, з них 231 заповнив анкетні листки.

Кількість лікарів з дозволом на практику піднеслась до 58.

Відбуто 12 ширших сходин з науковими рефератами (див. стаття про наукові з'їзди). Управа відбула 14 засідань.

У вересні 1952 р. заходами Управи УЛТА відбувся мистецько-вокальний вечір з програмою, виповненою силами членів і їх родин.

Разом з Т-вом Укр. Інженерів Америки влаштовано весняний равт, що прийняв уже традиційний характер.

З допомогою Управи 22 колеґи дістали добрі становища у шпиталях.

Прибутки зросли до 1,867.20 дол. за останній рік.

Четверті Загальні Збори УЛТА відбулися 28 лютого і 1 березня 1953 р. в приміщеннях Укр. Літ.-Мист. Клюбу з участю 79 членів і гостей.

Відчиняючи збори після вшанування померлих членів т-ва, д-р Р. Осінчук пригадав присутнім про 10-ліття смерти проф. д-ра Маріяна Панчишина і про 20-ліття великого голоду на Україні, що знищив сотки наших лікарів і професорів.

Обрано Президію у такому складі:

Голова — Григорій Дмитрів, заступник — Волтер Петришин, члени — Д. Ткачук, В. Радзимовська, Ю. Чопівський, М. Корнилів, секретарі — М. Савчин і О. Ґудзяк.

Першого дня виголошено дві наукові доповіді (д-ри К. Перейма і Д. Ткачук) та висвітлено фільм про місцеве знечулення.

Другого дня (неділя) в українських церквах були відправлені панахиди за померлих українських лікарів.

Після звітів уступаючої Управи обрано нові органи т-ва у такому складі:

Головна Управа: Голова — Роман Осінчук, заступники — В. Петришин, С. Парфанович, О. Сушків, секретарі — (кожний на пів каденції) С. Ворох і Я. Воєвідка, скарбник — Ю. Кушнір, члени Управи — Р. Сухий, М. Косенко, П. Джуль.

Контрольна Комісія: О. Любчак, Г. Носковська-Гірняк, Я. Хмілевський.

Товариський Суд: О. Оришкевич, В. Сидорак, Я. Воєвідка.

На зборах затверджено зміни статуту т-ва. Провідною ідеєю змін було створення Головної Управи УЛТА як федеративної Централі з Відділами, що діють на терені окремих стейтів ЗДА.

На внесення д-ра Р. Сухого ухвалено створення Допомогового

Фонду й оподаткування всіх членів УЛТА по 6 дол. річно на потреби Фонду.

Висоту річного членського внеску встановлено на 6 дол., з чого Відділи мають пересилати Централі 50%.

Дальший період праці УЛТПА під проводом вчетверте перевибраного голови — д-ра Р. Осінчука тягнеться до кінця травня 1954 року.

У цьому часі наступає велика подія в житті Товариства, а саме поява першого числа часопису товариства «Лікарський Вісник» під редагуванням д-ра Р. Осінчука.

Створено два нові Відділи: Горішній Нью-Йорк (19 липня 1953 р.) і Огайо (23 серпня 1953 р.).

Дальша організаційна праця: зареєстровано коло 500 лікарів. Коло 150 лікарів здобуло право приватної практики, в тому кілька дентистів.

У першому українському науковому з'їзді в Америці, що відбувся в Нью-Йорку в днях 26, 27 і 28 грудня 1953 р. з нагоди 80-річного ювілею НТШ та 35-річного ювілею УВАН, взяли участь члени УЛТА. Доповіді виголосили: д-р С. Парфанович на тему: «Вказання до гістеректомії», д-р Роман Осінчук: «Високий тиск крови — погляди сучасної медицини на етіологію есенціяльної гіпертонії» і проф. М. Міщенко: «Експериментальні неврози у тварин». Проф. Міщенко брав участь у конференції кол. підсовєтських науковців-еміґрантів у ЗДА з науковою доповіддю: «Психіятрія та неврофізіологія в Совєтах».

Поміщено 6 оголошень у «Свободі» й «Америці» .Всім Відділам вислано списки лікарів і дентистів, що перебувають на їх території, а також поазбучний новий список українських лікарів у ЗДА, по 130 друків (анкет), 5 «чартерів», 40 примірників статуту УЛТА і 4 обіжники.

Листування Відділів і поодиноких членів з Централею проходило дуже мляво.

Обов'язки секретаря в цій каденції сповняв д-р С. Ворох, а від листопада 1953 р. — д-р Л. Микулович.

До каси Централі вплинуло 3,142.74 дол.

Відбуто 4 засідання Головної Управи в домівці, спільній з Відділом УЛТА метрополії Нью-Йорк.

Гол. Управа репрезентувала т-во майже на всіх імпрезах центральних укр. організацій, одначе інформація назовні була досить слаба. Крім листування з укр. організаціями, оголошень і кількох звітів з діяльности в пресі, тільки одна більша праця про УЛТА пера д-ра Осінчука появилася в альманаху «Свободи» за 1954 р.

Піддержувано УМХС в Німеччині, висилаючи їй медикаменти.

Головна Управа мала деякий успіх у своїх стараннях припинити появу неетичних лікарських оголошень в українських часописах.

Проведено акцію проти виступу декана Колюмбійського Університету проф. Віллярд Ріпплей, який публічно виступав з твердженням, що новоприбулі лікарі обнижують рівень американської медицини.

Розглядано справу приєднання до УЛТА американських лікарів українського походження і включення в ряди членства українських фармацевтів.

П'яті Загальні Збори УЛТА вібулись 29 і 30 травня 1954 р. в Українськім Народнім Домі в Нью-Йорку під проводом Президії в такім складі:

Голова — д-р М. Логаза, Почесна Президія — д-ри М. Корнилів, Т. Тимцюрак, С. Парфанович, секретарі — Л. Микулович, Л. Стефанівська.

Першого дня зборів відбулась наукова конференція з рефератами д-рів В. Батючка, С. Парфанович, Б. Гординського, В. Петришина.

Після конференції д-р Петришин, голова Відділу УЛТА метрополії Нью-Йорк, виступаючи в ролі господаря зборів, запросив усіх присутніх взяти участь у комерсі, що відбувсь у малій балевій залі УНДому. Організатором комерсу був д-р Я. Воєвідка. В мистецькій програмі виступали дружини членів УЛТА: скрипалька п. О. Линець при фортепіяновому акомпаніяменті п-ні Л. Осінчук.

Після звітів Управи і дискусії над ними, встановлено висоту чл. внеску для колеґ, які мають власні канцелярії — 12 дол. річно і 6 дол. на Допомоговий Фонд; для тих, що не мають канцелярій — 6 дол. і 6 дол. на Доп. Фонд.

Обрано керівні органи т-ва в такому складі:

Головна Управа: Голова — Р. Осінчук, заступники голови — В. Петришин, П. Грицеляк, М. Зарицький, секретар — В. Федорців, скарбник — Р. Сухий, члени Гол. Управи — С. Парфанович, М. Корнилів, О. Баран.

Контрольна Комісія: О. Любчак, Ю. Дицьо, Г. Н. Гірняк.

Товариський Суд: О. Оришкевич, Я. Воєвідка, Я. Макарушка.

У п'ятому році діяльність УЛТА проходила мляво. Діяльність у Відділах і їх співпраця з Централею зменшилася. Членські внески напливали поволі, і тому фінансовий стан підупав.

У цій каденції відбулись 4 засідання Головної Управи. Обраний зборами секретар виїхав з Нью-Йорку, і його обов'язки виконував д-р Б. Панчук. Кількість членів УЛТА зросла з 283 на 296. Ка-

совий прибуток за 1954/55 рік виносив 2,097.53 дол., що заледве вистачило на видання 2-х чисел «Лікарського Вісника», а в них появилися звіти з діяльности тільки 2-х Відділів УЛТА (Мічіґен і Огайо) та стаття д-ра І. Чолгана про 5 років існування нашого т-ва. Не було повної співпраці членів редакційної колеґії журналу з головним редактором. Головна Управа вислала 6 пакунків з медикаментами до УМХС в Німеччині.

Шості Загальні Збори (З'їзд Делеґатів) відбулися 28 травня 1955 р. в залях Українського Народнього Дому в Нью-Йорку в присутності 32 членів, з того 20 делеґатів. Зборами керувала Президія у складі: д-р Я. Хмілевський — голова, д-р З. Ґіль — заступник, д-ри Д. Фаріон і Н. Кузьма — секретарі.

Після виголошення усних і відчитання письмових привітів звітували делеґати Відділів: метрополії Нью-Йорк, Пенсильванії та Горішнього Нью-Йорку. У неприсутності делеґатів відчитано звіти Відділів Ілліной, Мічіґен та Огайо. Від Централі виголосили звіти д-ри Р. Осінчук, Б. Панчук і Р. Сухий. Після дискусії та схвалення абсолюторії внесено такі зміни статуту УЛТА:

Осідком Централі має бути той осідок Відділу УЛТА, який вибере З'їзд Делеґатів. Терен діяння Відділу визначує Головна Управа. Зв'язок із членами, не охопленими теренами Відділів, удержує Головна Управа. Членами т-ва можуть бути правно допущені еміґранти та громадяни ЗДА й Канади. З'їзд Делеґатів відбувається раз на два роки.

Крім того, ухвалено такі важніші внесення та побажання, що виникли під час дискусії: членський внесок для лікарів з правом практики виносить 12 дол. річно, для лікарів без права практики — 6 дол. річно. 50% членських внесків кожний Відділ переводить до каси Централі, 25% чистого прибутку з усіх імпрез, що їх улаштовують Відділи, одержує Централя на кошти видання «Лікарського Вісника». На Допомоговий Фонд кожний член складає 6 дол. річно, і ці гроші в цілості пересилаються до Головної Управи. Допомоги уділює Гол. Управа на пропозицію Відділів.

Нову Головну Управу обрано одноголосно в такому складі: д-р Я. Воєвідка — голова, д-ри Р. Сочинський, Б. Бабій і Д. Ткачук — заступники голови, д-р Т. Шеґедин — секретар, д-р А. Якимів — скарбник, д-ри О. Оришкевич і Б. Панчук — члени Управи. До Контрольної Комісії увійшли д-ри: Р. Осінчук, З. Ґіль і О. Баран; до Товариського Суду — д-ри О. Любчак, Ю. Кушнір і Д. Костуб'як.

Під час з'їзду д-р Еміль А. Наклеріо, начальний хірург — спеціяліст від грудної клітки в шпиталях Гарлем і Колюмбус у Нью-Йорку, виголосив доповідь на тему: «Приклади цікавих за-

хворінь стравоходу» й висвітлив власноручно накручений фільм п. н. «Пропуклина діяфраґми — діягноза та лікування».

Ухвалені з'їздом резолюції були подібні змістом до минулорічних.

По закінченні з'їзду відбулася спільна вечеря, влаштована Комітетом Пань Відділу метрополії Нью-Йорк.

Шоста каденція УЛТА відзначалася тим, що, згідно з постановою останнього З'їзду Делеґатів, тривала 2 роки. Головну Управу очолював вибраний на два роки д-р Ярослав Воєвідка. Тому що д-р Роман Осінчук категорично відмовився редаґувати «Лікарський Вісник», д-р Я. Воєвідка перебрав обов'язки редактора і з допомогою Редакційної Колеґії видав за той час 4-ри числа журналу.

Цей дворічний період відзначався дальшими організаційними зусиллями приєднувати нових членів у ЗДА та продовжувати заходи попередніх проводів УЛТА з метою заохотити канадійських колеґ до створення своєї станової організації. Для облегшення цих плянів уже давніше змінено статут т-ва й пізніше запроєктовано відповідні зміни в статуті УЛТА. Влада затвердила їх 9 квітня 1957 р. На підставі цих змін членами т-ва можуть бути також лікарі українського походження з Канади.

Головна Управа брала активну участь у масових протестах української спільноти в Америці з нагоди перебування совєтської делеґації лікарів у ЗДА. Вона вислала до Державного Департаменту у Вашінґтоні відповідне вияснення-меморандум у лютім 1956 р. Тоді ж Гол. Управа виготовила петицію до Американського Уряду в справі визнання заграничних лікарських дипломів.

Щоб нав'язати ближчий й тісніший контакт між Централею та Відділами УЛТА, д-р Я. Воєвідка репрезентував Головну Управу на Загальних Зборах Відділів УЛТА Мічіґен (в Дітройті), Огайо (в Клівленді), двічі в Філядельфії (Песильванія), Ілліной (Чікаґо).

Разом з Відділом УЛТА в Огайо Головна Управа влаштувала 2 червня 1956 р. в Клівленді перший Науковий З'їзд Українських Лікарів Америки й Канади. З'їзд, у якому взяло участь 87 лікарів, мав великий науковий й товариський успіх.

Допомогова діяльність проявлялась досить скромно. Допомоговий Фонд мав дуже малі впливи, що дозволяли лише в рідких випадках і то в невеликих сумах давати допомогу тим, хто її найбільше потребував.

В часі тривання каденції відбулось 17 засідань Головної Управи. До УЛТА вплинуло 309 членських заяв. Від 1-го квітня 1957 р. заанґажовано для праці в Централі платного урядовця на кілька

годин тижнево. Загальних прибутків у Централі за два роки було 4,644.78 дол., поважну частину цієї суми зужито на видавання «Лікарського Вісника».

Сьомий З'їзд Делеґатів (Загальні Збори) УЛТА відбувся 1 червня 1957 р. в готелі Вандербілт у Нью-Йорку. Всіх учасників було 93, з того 43 делегати з правом рішального голосу. З'їздом керувала Президія в такому складі: д-р В. Левицький — голова, д-р А. Жуковський — заступник голови, д-ри М. Сатурський і Ю. Дицьо — секретарі. До Почесної Президії з'їзду запрошено сеньйорів — д-рів В. Білозора, М. Терлецького й М. Сіменовича.

Крім представників українських центральних організацій, брали участь у з'їзді й склали привіти також такі дуже милі гості: д-р Роман Сисак, представник українських лікарів у Бразилії, і д-р Богдан Кобилянський із своєю дружиною, народжений у Бразилії від батьків — українських еміґрантів, а також д-р Іван Пилип'юк із Гамільтону (Онтаріо), представник українських лікарів у Канаді.

Після звітів уступаючої Головної Управи (д-ри Я. Воєвідка, Т. Шеґедин, А. Якимів і Б. Панчук) виголосили звіти делеґати Відділів УЛТА: метрополії Нью-Йорк (д-р Б. Олесницький), Іллінойс (д-р М. Сіменович), Огайо (д-р Д. Фаріон), Мічіґену (д-р С. Парфанович) і Пенсильванія (д-р Ю. Бережницький). По дискусії над звітами голова Контрольної Комісії д-р Р. Осінчук зголосив внесення на уділення абсолюторії. Внесення прийнято одноголосно.

З'їзд затвердив зміни статуту УЛТА щодо складу Головної Управи: замість трьох заступників голови, мають бути обрані голова-елект і два заступники голови, редактора «Лікарського Вісника» обирає З'їзд Делеґатів, і він відповідає за свою діяльність перед Загальними Зборами, голова УЛТА автоматично входить до складу Редакційної Колеґії.

Обрано верховні органи УЛТА в такому складі:

Головна Управа: голова — Ярослав Воєвідка, голова на наст. каденцію (голова-елект) — Богдан Макарушка, 1-ший заступник голови — делеґат Канади, 2-гий заступник — Мирослав Сіменович, секретар — Г. Носковська-Гірняк, скарбник — А. Якимів, члени Управи — О. Оришкевич, Р. Сочинський, В. Семків.

Контрольна Комісія: Олександер Сушків, Михайло Логаза, Осип Любчак.

Товариський Суд: Остап Баран, Богдан Олесницький, Іларіон Чолган.

Редактор «Лікарського Вісника» — Роман Осінчук.

Після Загальних Зборів відбувся в готелі Вандербілт бенкет

з участю 163-ох осіб, товстмайстром був д-р І. Чолган. Він запросив до слова багатьох представників українських чільних наукових і громадських установ. Мистецько-вокальну програму виконала п-ні Галина Тимочко при акомпаніяменті п-ні Ліди Осінчук (обидві дружини членів т-ва), а пізніше були танці що при великій участі громадянства й молоді затягнулись до ранішніх годин.

У черговому періоді під час головування переобраного на два роки д-ра Я. Воєвідки наступило серед членства пожвавлення та більше зацікавлення своїм т-вом. Зросла також популярність УЛТА серед українського громадянства, завдяки політично-сусупільній діяльності та великій жертвенності його членів на культурно-громадські цілі.

До УЛТА прибуло 45 свіжих членів у ЗДА та 26 в Канаді. Вплачування членських внесків поправилось, одначе все таки було незадовільне, бо на загальне число 417 зареєстрованих тільки 268 виповнили свої фінансові зобов'язання.

Прибутки т-ва, що складалося майже виключно з членських внесків, виносили 7,030 дол. (у тому сальдо 290 дол. з попередньої каденції). З цього 3,873 дол. видано на друк «Лікарського Вісника», 1,873 дол. на допомоги і 498 дол. як пожертви українським установам та добродійним організаціям.

Створено три нові Відділи УЛТА, в Торонті (Канада) — 29 грудня 1957 р., в Рочестері, Н. Й., — 1 лютого 1958 р. і в Боффало, Н. Й. — 16 лютого 1958 р., два останні на місце Відділу УЛТА Горішній Нью-Йорк, що припинив свою діяльність.

У цьому часі відбуто такі організаційні поїздки від Головної Управи УЛТА: д-р Я. Воєвідка і д-р Б. Макарушка взяли участь у Загальних Зборах Відділу УЛТА Пенсильванія у Філядельфії 10 травня 1958, д-р Я. Воєвідка їздив на Загальні Збори Відділу УЛТА Ілліной до Чікаґо 6 грудня 1957. Д-р Я. Хмілевський був на доручення Гол. Управи делеґатом УЛТА на Конґресі УКК у Вашінґтоні в лютім 1959 р.

Головна Управа відбула 14 засідань разом з редактором «Лік. Вісника».

В листопаді 1958 р. обраний секретар Гол. Управи д-р Г. Носковська-Гірняк з особистих причин відмовилась виконувати надалі свої обов'язки. Ці функції сповняли до кінця каденції по черзі інші члени Гол. Управи.

Головним редактором «Лікарського Вісника», що появився у цих двох роках 6 разів (від 8-го до 14-го числа, у тому одне подвійне число), був обраний останнім З'їздом Делеґатів д-р Р. Осінчук.

Другий Науковий З'їзд Українських Лікарів Америки й Канади, що відбувся в Чікаґо від 30 травня до 1 червня 1958 р., був великим організаційним здобутком так Головної Управи, як і Іллінойського Відділу УЛТА (див. статтю про З'їзди).

Вплати до Допомогового Фонду впливали від Відділів дуже нерівномірно й невистачально. Цими невеликими сумами доводилось покривати видавничий дефіцит «Лікарського Вісника».

Восьмий З'їзд Делеґатів УЛТА відбувся 30-го травня 1959 р. в готелі Статлер-Гілтон в Нью-Йорку. Хоч кількість учасників, зокрема гостей, була значно менша, як два роки тому, проте зміст нарад, речевість дискусій та важливість заторкнених тем, зробили з'їзд дуже цікавою й вартісною подією в житті УЛТА, виказуючи дальший розвиток і поступ т-ва. Присутніх на з'їзді було 65 зареєстрованих членів, з того 41 делеґат з правом рішального голосу.

Після відкриття, вступного слова голови УЛТА і вшанування пам'яті померлих членів, обрано Президію з'їзду в складі: голова — д-р І. Дачишин, заступник — д-р Г. Шиманський і секретарі — д-ри Л. Стефанівська та В. Федорців.

Звітування керівних органів УЛТА відбувалося в цьому році в новій формі, а саме видано перед з'їздом обіжник, який містив найважніші цифри й події з діяльности Головної Управи та Відділів УЛТА. Кожний учасник одержав один примірник цієї 8-ми сторінкової брошури.

Усно звітували: уступаючий голова УЛТА д-р Я. Воєвідка і представники Відділів, доповнюючи друковані звіти. Звітували від Відділів: Метрополії Нью-Йорк д-р Ю. Кушнір, Ілліной — д-р А. Ґорчинський, Мічіґен — д-р І. Дутко, Рочестер — д-р О. Тимочко, Боффало — д-р Р. Топольницький, Пенсильванія — д-р Ю. Бережницький, Огайо — д-р М. Орловський, Канада — д-р Г. Шиманський. Звіти виявили, що у всіх Відділах діяльність поступала жваво на професійному та громадському полі. Від редакції «Лікарського Вісника» звітував головний редактор д-р Р. Осінчук.

Про плян праці на майбутню каденцію говорив голова-елект д-р Б. Макарушка, подаючи найважніші звдання майбутньої Головної Управи у таких точках: 1)складення бюджетового прелімінаря, 2) періодичне видання «Лікарського Вісника», 3) завершення організації УЛТА, 4) організація Наукового З'їзду в 1960 році і відзначення 10-ліття існування т-ва, 5) плекання лікарської етики, 6) леґалізація Відділів у місцях їх осідку, 7) збільшення вплат на Допомоговий Фонд, 8) лікарська опіка й гігієнічний вишкіл української молоді, зокрема під час літніх таборів, 9) підготовна праця для будови Українського Шпиталю.

На внесення голови Контрольної Комісії д-ра О. Любчака з'їзд схвалив уступаючій Головній Управі абсолюторію.

До керівних органів обрано:

Головна Управа: голова — д-р Богдан Макарушка, голова-елект д-р Ростислав Сочинський, заступник голови — д-р Григорій Шиманський і д-р Богдан Олесницький, секретар — д-р Василь Федорців, скарбник — д-р Адам Якимів, члени Управи — д-р Богдан Панчук, д-р Тарас Шеґедин і д-р Іларіон Чолган.

Головним Редактором «Лікарського Вісника» обрано знову д-ра Романа Осінчука.

До *Контрольної Комісії* увійшли д-р Ярослав Воєвідка, д-р Володимир Семків, д-р Богдан Панасюк та д-р Михайло Логаза, а до *Товариського Суду* — д-р Осип Оришкевич, д-р Остап Баран, д-р Юрій Кушнір і д-р Олександер Сушків.

З'їзд прийняв змодифікований спосіб вплачування внесків, які б уже вміщали вплати на Допомоговий Фонд і передплату «Лік. В-ка». Для лікарів з власною практикою чи затруднених у шпиталях на постійних посадах однорічний внесок устійнено на 25 дол., а для інтернів і резидентів, що переходять спеціялізацію — 15 дол.

З'їзд ухвалив відповідні резолюції.

Того ж дня відбувся бенкет, а потім баль. Господарем був Відділ УЛТА метрополії Нью-Йорк, очолений д-ром Ю. Кушнірем.

Головну Управу УЛТА очолював у цім дворічнім періоді д-р Богдан Макарушка. Редактором «Лікарського Вісника» був д-р Роман Осінчук.

Відбуто 20 засідань при постійній участі головного редактора «Лік. В-ка».

У тім часі постав новий Відділ УЛТА Мериленд (10 вересня 1959 р.) з частини членів Відділу Пенсильванія, а також створилось Українське Лікарське Т-во в Міннесоті, яке виявило бажання стати Відділом Т-ва.

Головна Управа була частинно здекомплектована, бо обраний секретар д-р В. Федорців відійшов у вересні 1960 р. Його обов'язки виконував до кінця каденції д-р І. Чолган.

Вислано 8 обіжників до Відділів.

Загальні прибутки виносили 10,878 дол. (включно з сальдом попередньої каденції — 672.60 дол.), а 554.25 дол. видано на допомоги й пожертви укр. інституціям.

Старання голови та інших членів Головної Управи, щоб вплив на Допомоговий Фонд не зуживати на інші цілі й тримати їх на окремому конті в банку, а також постійний натиск у цьому

напрямку на скарбника Головної Управи не мали успіху, і до кінця каденції справи Допомогового Фонду не були впорядковані.

Загальна кількість членів збільшилась до 468, хоч понад 200 з них не платили своїх членських внесків, деякі ще від часу вступлення до УЛТА.

Організаційні поїздки членів Головної Управи відбулися до таких Відділів: Пенсильванія — д-р Т. Шеґедин (Заг. Збори 4 березня 1960 р.), Торонто — д-р Б. Макарушка (у березні 1960 р.), та Чікаґо — Заг. Збори і підготова 3-го Наукового З'їзду.

Великий організаційний успіх мала поїздка головного редактора «Лікарського Вісника» д-ра Р. Осінчука й голови-елекга УЛТА д-ра Р. Сочинського до Торонта на Загальні Збори Українського Медичного Т-ва в Канаді 26 лютого 1961 р., поїздка увінчалася остаточним об'єднанням УМТ з УЛТА.

Уже в період творення УЛТА в його організаторів зродилася думка поширити діяльність т-ва також на Канаду. Ця думка не покидала членів кожночасної Управи т-ва та була темою розмов і дискусій на зборах і з'їздах. Після появи перших чисел «Лікарського Вісника» наплило з Канади багато листів із привітами. В цих листах і в особистих висловах канадійських колеґ пробивалося їх гаряче бажання стати також членами української зорганізованої професійної спільноти. Редакція «Лік. В-ка» в 4-му числі (за грудень 1955 р.) щиро привітала цей шляхетний громадський замір, широко відкриваючи сторінки журналу для обговорення та обміну думками на цю тему, а також запрошувала використати журнал для нав'язання взаємного контакту між далеко по Канаді розкиненими українськими лікарями й дентистами та для порозуміння щодо практичного проведення наміченого пляну. У 5-му числі «Лік. В-ка» був видрукований лист д-ра В. Білинського з Манітоби, який вказував на непрактичність творення окремої канадійської організації. Він пропонував змінити назву УЛТА на Українське Лікарське Т-во Північної Америки, щоб об'єднати «всіх в одному гурті» на взір інших лікарських товариств, що гуртують лікарів Америки й Канади. Подібні погляди були висловлені в численних неопублікованих листах і приватних розмовах з канадійськими колеґами.

Головна Управа доклада всіх зусиль, щоб перевести ці ідеї в життя. У висліді цих заходів навесні 1957 року стейтовий нью-йоркський уряд в Олбані затвердив зміну статуту, що дозволяла належати до нашого т-ва також канадійським лікарям і дентистам, як рівнорядним членам.

29 грудня 1957 р. постало Українське Лікарське Товариство в Канаді, яке вважало себе Торонтським Відділом УЛТА (див.

допис д-ра Р. Цурковського в 10-ім числі «Лік. В-ка» за травень 1958 р. стор. 51).

Одначе по 14 місяцях на Загальних Зборах в Торонті 1 березня 1959 р. на внесення д-р Надії Івахнюк і д-ра Степана Кучменди вирішено створити самостійне, незалежне від УЛТА т-во під зміненою назвою «Українське Медичне Т-во в Канаді». Такий стан, про який Головна Управа УЛТА аж до самого III-го Наукового З'їзду в Торонті (травень 1960 р.) нічого не знала, тривав аж до вищезгаданих Загальних Зборів 26 лютого 1961 р., учасники згаданих вище зборів вислухавши доповіді д-рів Р. Сочинського і Р. Осінчука, рішили об'єднатись з УЛТА, як його Відділ.

Головна Управа у часі цієї каденції перенесла свою домівку з Українського Народнього Дому до репрезентативного будинку Українського Інституту Америки в Нью-Йорку й було заанґажовано канцелярійну силу, яка частинно допомагала в упорядкованні діловодства Т-ва.

III-тій Науковий З'їзд, сполучений з відзначенням 10-ліття УЛТА, відбувся в Торонті в днях 28 і 29 травня 1960 р. і пройшов з повним успіхом (див. статтю про з'їзди).

На пропозицію д-ра Р. Сочинського при 16-тім числі «Лікарського Вісника» вислано усім його передплатникам і читачам анкетний листок, щоб перед з'їздом зібрати потрібні статистичні інформації про українських лікарів і дентистів. (Висліди цієї анкети д-р Р. Сочинський подав у 20-ім числі «Л. В-ка» за січень 1961 р., стор. 36).

З ініціятиви д-ра Т. Лапичака створено Видавничу комісію УЛТА, для видання «Лікарського Альманаха», яку він очолив. До комісії увійшли крім нього д-ри: Р. Осінчук і Р. Сочинський, а пізніше кооптовано д-рів: О. Оришкевича і Р. Ковальського. До кінця каденції комісія придбала частину матеріялів й зібрала серед Відділів і загалу членства $ 2,605 на Видавничий фонд «Альманаха».

З ініціятиви Т-ва українських інженерів Америки скликано т. зв. «Конференцію українських професійних товариств», якої завданням було виявляти в усіх важних національних і громадських справах однозгідне становище. Участь у Конференції взяло також УЛТА.

Д-р Б. Макарушка помістив у «Лікарськім Віснику» 5 «Сторінок голови УЛТА» такого змісту: 1) Поз'їздове слово (ч. 15), 2) Різдвяне слово (ч. 16), 3) Справи III-го Наукового з'їзду й святкування 10-ліття УЛТА, (ч. 17), 4) Заклик до пожертв на будову семінара св. Василія в Стемфорді (ч. 20) і 5) Справи 9-го З'їзду делеґатів (ч. 21).

«Лікарський Вісник» у цій каденції став квартальником. Вийшло 7 чисел (15—21).

9-ий З'їзд делеґатів УЛТА (Загальні збори) відбувся в днях 27 і 28 травня 1961 р. — першого дня в готелі «Коммодор», а другого дня в приміщенні Українського інституту Америки в Нью-Йорку. Приявних на З'їзді було 74 членів Т-ва, в тому 64 делеґати.

З'їздом проводили, як обраний голова — д-р Теодор Решетило, заступник голови — д-р Михайло Логаза, секретарі — д-ри: Михайло Цегельський і Орест Рижій. Стенографом був д-р Євген Омельський. До Почесної президії обрано д-рів: Василя Дмитріюка, Романа Осінчука й Софію Парфанович.

Звіти членів Головної управи й Відділів УЛТА також і цим разом були вручені делеґатам у формі окремо видрукованої брошури.

Усний звіт виголосив уступаючий голова УЛТА д-р Б. Макарушка і редактор «Лікарського Вісника» д-р Р. Осінчук.

Усні доповнення подали від Відділів: метрополії Нью-Йорк — д-р М. Зарицький, Ілліной — д-р А. Ґорчинський, Огайо — д-р М. Орловський, Мічіґен — д-р П. Джуль, Боффало — д-р В. Дмитріюк, Меринленд — д-р Д. Коструб'як, Пенсильванія — д-р Надія Кузьма, Рочестер — д-р М. Логаза.

Зі звітів було видно, що управи майже кожного Відділу мали багато праці з приєднанням нових членів і затриманням їх в активному стані, але вони брали також жваву участь в українському громадському житті. Українські лікарі — віддавали свій час на безплатну лікарську допомогу незаможним й інвалідам, працювали в дитячих таборах і складали пожертви на різні суспільні цілі. При деяких Відділах діяли Комітети дружин лікарів, які провадили допомогову акцію.

Після звіту Контрольної комісії, який прочитав д-р Я. Воєвідка, присутні уділили абсолюторію уступаючій Головній управі й редакторові «Лікарського Вісника», і обрали нові верховні органи УЛТПА у такому складі:

Головна Управа: голова — д-р Ростислав Сочинський, голова-елект — д-р Мирон Зарицький, 1-ий заступник голови — д-р Микола Остафійчук, 2-ий заступник голови — д-р Богдан Олесницький, секретар — д-р Михайло Цегельський, скарбник — д-р Юрій Кушнір, організаційний референт — д-р Володимир Гук, адміністратор «Лікарського Вісника» — д-р Микола Крижанівський, референт хроніки й архіву — д-р Василь Кіналь.

Контрольна комісія: голова — д-р Богдан Макарушка, члени

— д-р Роман Кузів і д-р Климентій Рогозинський, заступник у членстві — д-р Іван Скрипух.

Товариський суд: голова — д-р Осип Оришкевич, члени — д-р Олександер Сушків і д-р Остап Баран, заступник у членстві — д-р Михайло Логаза.

Далі приступлено до обрання головного редактора «Лікарського Вісника». Тому, що д-р Роман Осінчук категорично відмовився кандидувати, після довших нарад над кандидатом, д-р Тома Лапичак погодився стати редактором і його одноголосно обрано.

Того ж дня відбувся ввечорі бенкет, на якому виступив з промовою новообраний голова Т-ва та представники українських центральних установ, і баль. Господарем бенкету й балю був Відділ УЛТА метрополії Нью-Йорк з його головою д-ром М. Зарицьким на чолі, а функції тостмайстра виконував д-р В. Кіналь.

Другого дня, 28 травня 1961 р. рано в Українському Інституті Америки продовжувано дальші наради З'їзду.

Новообраний голова УЛТА д-р Р. Сочинський представив плян праці майбутньої Головної управи в черговій каденції в наступних точках: 1) збільшення кількости членів Т-ва, 2) вжиття заходів до кращої платности членських вкладок, 3) впорядкування Допомогового Фонду, 4) пожвавлення діяльности Відділів і затіснення їх зв'язків між собою і з Головною Управою, 5) організація чергового лікарського Наукового з'їзду, 6) покращання діловодства Т-ва, 7) створення кращої фінансової бази для видавання «Лікарського Вісника», 8) підтримка праці Видавничої комісії «Лікарського Альманаху», 9) пожвавлення інформації про діяльність УЛТА в українській пресі, 10) пожвавлення співпраці Гол. Управи з Управами Відділів УЛТА та поодинокими членами Т-ва, а також українськими науковими, громадськими й допомоговими організаціями, 11) сприяння здоровно-гігієнічній праці на терені Відділів УЛТА, 12) унормування професійно-етичних справ.

Далі д-р Р. Сочинський подав проєкт бюджету:

Прибутки:	
Сальдо	$ 1,405.00
Прибутки	$ 11,000.00
Разом:	$ 12,405.00
Видатки:	
«Лікарський Вісник»	$ 5,000.00
Адміністрація	$ 3,000.00
Організаційні видатки	$ 1,000.00
Допомоговий Фонд та інші	$ 3,405.00
Разом:	$ 12,405.00

Плян праці і бюджет делеґати ухвалили без змін.

На внески д-ра Р. Сочинського після жвавої дискусії більшістю голосів ухвалено зміну назви Т-ва на Українське Лікарське Товариство Північної Америки, англійською мовою: Ukrainian Medical Association of North America, Inc., а також зміну «чартеру» Т-ва, а саме, щоб до лікарів і дентистів, як членів Т-ва, додати: осіб споріднених професій і поширити діяльність УЛТПА на країни західньої Гемісфери.

Далі відбулася ділова конференція, яку провадили члени новообраної Головної Управи. Вона була цікава тим, що на ній вперше в історії Т-ва обговорено велику кількість різних проблем, згідно з заздалегідь укладеним пляном нарад і що вона мала установчу силу Загальних Зборів, тобто право постанов через голосування делеґатів.

Організаційні справи на конференції референував д-р Р. Сочинський. Про видавничі справи Т-ва доповідали д-р Р. Осінчук і д-р Т. Лапичак. Вони закликали всі Відділи Т-ва й усіх членів лікарської громади до ширшої підтримки створеній Видавничій Комісії «Лікарського Альманаху», а передусім зібрати відповідні на це фонди. Незалежно від цього, всіма способами підтримувати видавництво періодичного «Лікарського Вісника». В справах посиленої участи українських лікарів в нашому загальногромадському житті референував д-р Б. Олесницький. Професійно-етичні справи обговорив д-р О. Оришкевич.

Під час конференції розвинулася жвава дискусія, в якій порушено багато питань, висловлено чимало цінних завваг й ухвалено низку важливих постанов.

Наприкінці З'їзд делеґатів з признанням оцінив дотеперішні заслуги головного редактора «Лік. В-ка» д-ра Р. Осінчука й висловив надію, що він і надалі прислужиться українській медичній громаді своїм досвідом і працею.

Після ухвалення резолюцій, які представив голова Резолюційної комісії д-р Т. Лапичак, і вислухання останнього слова д-ра М. Логази, З'їзд було закрито.

Під час двохрічної каденції Головна Управа під проводом д-ра Ростислава Сочинського працювала за пляном, укладеним на підставі найконечніших потреб Т-ва з метою закінчити і довершити внутрішню організаціюУЛТПА, дати міцні основи для її утримання в майбутності й створити базу для дальшої діяльности назовні.

Відбулися 22 засідання Гол. Управи з майже повною присутністю усіх членів управи, за винятком трьох надзвичайних засідань, скликаних у наглих справах під час літніх вакацій, при не-

повному складі ГУ. В одному засіданні взяв участь канадський заступник голови УЛТПА д-р М. Остафійчук, у кількох інших д-ри: Р. Осінчук, Т. Лапичак (головний редактор «Лікарського Вісника»), В. Прокопович (заст. голови Відділу УЛТПА Мічіґен, Б. Шебунчак (голова Відділу метрополія Нью-Йорк), Б. Макарушка (голова Контрольної Комісії УЛТПА). Для скорочення й збільшення видатности праці нарад, кожний член ГУ. кілька днів перед засіданням отримував фотокопію протоколу попереднього засідання, а як це було потрібне, також короткий опис біжучих справ і копії відповідних матеріялів, щоб ознайомитися з даними проблемами і заздалегідь визначити на них свій погляд. Такі копії діставали також д-р М. Остафійчук у Канаді та д-р Т. Лапичак у Чікаґо. Протоколи засідань переписувалося на машинці і зберігалося в окремій книжці. Цей звичай перейняли пізніші Головні управи Т-ва.

При кінці цієї каденції УЛТПА нараховувало 572 *активні* члени, себто такі, які вплатили членську вкладку включно до 1962 р., або були від плачення звільнені, отже за цих два роки кількість членства збільшилася на 104 особи — більше, як на 22%. Насправді приріст членів був ще більший, коли взяти до уваги, що на останнім З'їзді делеґатів деякі Відділи звітували, як дійсних членів, навіть таких колеґ, які роками не платили членських вкладок, а яких під час цієї каденції скреслено із списків Т-ва. Членство УЛТПА збільшилося через створення нових Відділів, пожвавлення діяльности й ініціятиви вже існуючих Відділів. Головна Управа мала також у цьому заслугу, заохочуючи до цієї акції поїздками в терен, особистим і листовним контактом, обіжниками, висилкою окремих інструкцій та іншою технічною допомогою. Широка інформація про УЛТПА в загальній українській пресі та в американських медичних журналах приєднала до Т-ва колеґ, що перебували на теренах, не охоплених Відділами. Багато з них, тут народжених, але українського походження, які з цих журналів уперше довідалися про існування УЛТПА.

Створено такі нові Відділи:

1. *Відділ Міннесота* попередня Гол. Управа вважала за Відділ Т-ва, одначе в тому часі тамошні колеґи творили незалежну від УЛТПА «Організацію українських лікарів у Міннесоті», яка щойно 10 березня 1962 р. оформилася, як Відділ УЛТПА. 23 березня 1963 р. територію діяльности Відділу Міннесота поширено на сусідні стейти: Північну й Південну Дакоту. Голови Відділу: д-р Анатолій Лисий і д-р Михайло Данилюк.

2. *Відділ на Ровд Айленд і Массчусетс* постав 18 листопада 1961 р. 9 березня 1963 р. він поширив свою діяльність на стейти:

Конектікат, Мейн, Нью-Гемшір і Вермонт, приймаючи нову назву *Відділу Нью-Інґленд.* Голова Відділу: д-р Тарас Ганушевський.

3. *Відділ Едмонтон, Канада.* Цей Відділ засновано 17 лютого 1962 р. Його діяльність поширена на канадські провінції: Альберта, Саскачеван і Брітанська Колюмбія. Голова Відділу: д-р Мелетій Снігурович.

4. *Відділ Монтреал, Канада,* засновано 17 листопада 1962 р. Він об'єднує українських лікарів і лікарів-стоматологів провінцій: Квібек, Нова Шотляндія і Нью-Брунсвік. Голова Відділу: д-р Павло Таращук.

5. «Медична громада», Відділ УЛТПА, що об'єднує студентів медицини, дентистики, й фармації, засновано 8 вересня 1962 р. Перший голова студ. мед. Ярослав Сидорак.

Стан членства по Відділах був такий:

1. Метрополія Нью-Йорк — 108, 2. Ілліной — 107, 3. Торонто — 66, 4. Огайо — 57, 5. Середній Нью-Йорк — 27, 6. Мічіґен — 25, 7. Боффало — 14,, 8. Пенсильванія — 26, 9. Мериленд — 15, 10. Міннесота — 21, 11. Нью-Інґленд — 21, 12. Едмонтон — 12, 13. Монтреаль — 25, 14. Відділ «Централі» (охоплював членів, яких місце поселення було поза територією існуючих Відділів) — 20, 15. «Медична громада» — 28.

Значно зросли фінансові впливи Т-ва. Прибутки осягнули небувалу досі в історії УЛТПА цифру: $ 25,281.21, себто двічі більше, ніж передбачував прелімінар бюджету та майже стільки, скільки становили приходи Т-ва за 12 років його дотеперішнього існування. Те, що фінансовий стан УЛТПА так значно змінився на краще треба в першу чергу завдячувати скарбникові Гол. Управи д-рові Юрієві Кушніреві, який застосував модерні методи книговодства, анґажуючи фахову силу й утримуючи листовий контакт із скарбниками Відділів. Інші чинники, що додатньо вплинули на фінансові справи, були: 1) Поправа в плаченні біжучих і залеглих вкладок через заведення системи 3-х місячних фінансових розрахунків скарбників Відділів з Централею, поміщування зіставлення платности членських внесків по Відділах на сторінках «Лікарського Вісника», 2) Видавання членських виказок, 3) Друк окремих формулярів-пригадок, які передано скарбникам кожного Відділу для дальшої розсилки довжникам, 4) Певні ощадностеві заходи, які провела Головна Управа та редакція й адміністрація «Лікарського Вісника» і 5) Придбання дотацій деяких фармацевтичних фірм.

Інше діловодство Т-ва, як листування, записування протоколів тощо, велося частково фаховими силами, згідно з модерними вимогами. Придбано відповідне приладдя, як машинки до пи-

сання, автоматичний адресар, фотостатичне приладдя. Для справнішого й кращого полагоджування справ заанґажовано п. Юліяна Ревая, як дорадника в адміністраційних справах та інж. Івана Шабельського, як керівника й кореспондента канцелярії. Обидва панове, заслужені громадяни, виконували свою працю для ГУ сумлінно і завжди з охотою.

Вплинуло 997 листів, вислано 554, крім того вислано 14 обіжних листів до управ Відділів і Комісій УЛТПА по 34 примірники кожний, себто разом 476.

Обіжники Головної управи з общирними інформаціями й інструкціями для управ Відділів і членства, об'ємом коло 2-х сторінок друку, поміщувалося у кожному числі «Лікарського Вісника», починаючи від подвійного 22—23 числа. Обіжники опрацьовував голова і секретар ГУ (разом — 7). Заступник голови і пресовий референт д-р Богдан Олесницький приготовив 7 окремих дописів до кожного числа «Л. В-ка» (об'ємом 1—2 сторінок) під назвою «Вісті з Централі УЛТПА».

Д-р Р. Сочинський помістив у «Лікарськім Віснику» 7 «Сторінок Голови УЛТПА» такого змісту: 1) Інауґураційне слово, 2) Черговий Науковий з'їзд український лікарів у Дітройті, 3) Невикористана ділянка (популяризація медично-здоровних проблем серед суспільства), 4) Не спочиваймо на лаврах (заклик до пожвавлення професійної, організаційної та суспільної діяльности), 5) Захована небезпека (пересторога перед проявами шарлатанства, культизму й знахарства), 6) Наш доріст і 7) Передаючи провід УЛТПА.

Через постійні пригадки в обіжниках, обіжних листах, кореспонденційні й особисті контакти з управами Відділів УЛТПА, їх секретарі почали реґулярніше прислати 3-місячні звіти з діяльности Відділів, які друкувалися на сторінках «Лікарського Вісника». Від 28 числа журналу (січень 1963 р.) всі, без винятку, Відділи вміщали свої чвертьрічні звіти.

На сторінках «Лікарського Вісника» Головна Управа реєструвала в подробицях створення окремих Комісій і Секцій при УЛТПА, подаючи текст відповідних правильників.

За цієї каденції створено наступні Комісії, чи Секції УЛТПА:

Комісія Допомогового Фонду, яку Головна Управа покликала до життя 6 грудня 1961 р. у складі — д-ри: К. Рогозинський, Я. Воєвідка і Р. Патрило. Комісія працювала на підставі окремого правильника, який ГУ затвердила 12 березня 1962 р. Треба згадати, що вже роками говорилося про потребу впорядкування Допомогового Фонду, щойно під час цієї каденції вдалося ГУ цю справу наладнати. Каса, яку передала попередня ГУ не мала ані цента

Д. Ф-ду, бо всі впливи на цей фонд зуживалися на кошти адміністрації, чи видавання «Лік. В-ка». На рахунок Доп. Фонду за ці два роки вплинуло $ 5,455.09, з чого виплачено допомог $ 600.00. Сальдо в сумі $4.855.09 зберігалося на окремому щадничому банковому конті. До складу Комісії увійшли також «екс офіціо» голова УЛТПА д-р Р. Сочинський і скарбник Г. У-ви д-р Ю. Кушнір.

Комісія Архіву-Бібліотеки. Комісію створено рішенням Головної Управи 6 вересня 1961 р. у складі д-рів: Т. Лапичак (голова), Р. Ковальський, С. Кочій і А. Вітковський. Правильник Комісії ГУ затвердила 8 листопада 1961 р. Зібрано, чи закуплено 141 книжку.

Комісію Професійної Етики Головна Управа іменувала 6 вересня 1961 р. у такому складі: д-ри О. Оришкевич (голова), О. Баран і О. Сушків, а 10 січня 1962 р. затвердила правильник Комісії. Комісія працювала над усталенням етичних норм для членів УЛТПА, беручи окремо до уваги особливості українських обставин. Голова УЛТПА був членом Комісії «екс офіціо».

6 жовтня 1962 р. засновано *Секцію психіятрів при УЛТПА.* Обрано управу Секції у такому складі: д-р Богдан Вассель (голова), члени — д-ри: Володимир Семків, Олег Волянський, Теодосій Самотулка, Роман Мороз. Опрацьовано правильник Секції і його з деякими змінами затвердила Головна Управа.

Головна Управа стралася нав'язати й утримувати якнайтіснішний контакт і обмін думок з управами й членством Відділів через спільні конференції, виїзди в терен Відділів, особисті зустрічі під час літніх вакацій, телефонічні розмови, обіжники й листування.

Ділова конференція, в якій крім управ Відділів, взяло участь також широке членство, відбулася під час Наукового З'їзду в Дітройті в травні 1962 р. Окрема, перша цього роду в житті УЛТПА, нарада Головної управи з Управами Відділів, в якій взяло участь 14 представників 7-ми Відділів, була влаштована у «Союзівці» 6 жовтня 1962 р. під час осінньої лікарської зустрічі, яку влаштував Відділ Метрополії Нью-Йорк.

Ці обидві конференції зродили багато здорових і цікавих думок, роз'яснили багато непорозумінь і дозволили обмінятись поглядами.

Найбільше користи принесли виїзди членів Головної Управи на місця осідку Відділів з нагоди їх заснування, загальних зборів, ширших сходин, чи інших імпрез. За два роки 8 членів Головної Управи відбули 25 виїздів (втроє стільки, як за перших 12 років існування Т-ва), відвідуючи усі 14 Відділів найменше один раз, а часто двічі й тричі (скількість виїздів окремих членів ГУ: Р.

Сочинський — 10, М. Зарицький — 4, М. Остафійчук —3, Ю. Кушнір — 3, Б. Олесницький — 1, В. Гук — 2, М. Крижанівський — 1, В. Кіналь — 1).

IV-ий Науковий З'їзд Українських Лікарів Америки й Канади відбувся 26 і 27 травня 1962 р. в Дітройті і був чи не найкращий з усіх трьох попередніх через свою імпозантність, велику численність учасників і доповідачів, деякі нововведення, точність проведення усіх точок програми й пізніший широкий і прихильний відгук в українській та англомовній пресі (див. статтю про з'їзди). Після З'їзду Гол. Управа докладно обговорила всі добрі сторони з'їзду, а також усі ще наявні недотягнення, які можна було б виправити для кращого проведення майбутніх наукових з'їздів. Усі ці спостереження занотовано в протоколах і в поз'їздових статтях у «Лікарському Віснику» для використання майбутніми організаторами.

Співпраця Головної Управи з головним редактором «Лікарського Вісника» д-ром Томою Лапичаком проходила гармонійно і видатно. Гол. Управа приготовляла йому матеріяли до організаційної і звітової частини журнала (Сторінка голови, Вісті з Централі, З Життя Відділів, Обіжники і Комунікати). Перший раз в історії Т-ва Гол. Управа змогла зрівноважити бюджет журналу, на який зібрано $ 9,103.17, а видано 6,604.60 й передано новій управі $ 2,498.57. Ці фонди вплинули в першу чергу через систематичне вплачування членських вкладок, пожертви на Видавничий фонд і у великій мірі через заощадження самого редактора, який протягом цих двох років не пощадив своєї, нераз фізичної, праці, щоб зменшити кошти видання журналу, проводячи коректу, чи помагаючи при ломці, чи експедиції. Через його заходи вдалося отримати значну поштову знижку при висилці «Л. В-ка». Гол. Управі вдалося придбати кілька односторінкових платних оголошень від фармацевтичних фірм («Аєрст», «Сквіб», «Ля Рош») і заключити 3-річний договір з поважною фірмою «Бурґгольцер», яка зобов'язалася завербувати оголошення десяти інших фірм.

Гол. Управа дбала про те, щоб українське громадянство було добре поінформоване про працю УЛТПА, висилаючи відповідні комунікати, чи відомості до всіх важливих українських щоденників і тижневиків у вільному світі. Голова УЛТПА у грудні 1962 р. на запрошення Українського відділу «Голосу Америки» відбув з представником цієї радіовисильні інтерв'ю, яке записано на стрічку й передано по радіо в Україну. Подавано також інформації про життя нашого Т-ва американській медичній та загальній пресі.

Головна Управа втримувала постійний контакт з українськими громадськими організаціями і брала офіційну участь в їх житті, допомагаючи багатьом з них матеріяльно й морально. Майже на кожних зборах, чи імпрезах наших центральних установ, (а відбулося їх за 2 роки понад 60), були представники Централі УЛТПА. Проведено збірки (через Відділи УЛТПА) на Енциклопедію Українознавства з нагоди Шевченківського року, на Українську Церкву-Пам'ятник, замість квітів на могилу с. п. проф. д-ра Б. Андрієвського, і з каси Гол. Управи пожертвувано на українські установи понад 1,000 дол. Через заохоту Гол. Управи майже усі Відділи УЛТПА на терені ЗДА стали членами УККА, а три Відділи в Канаді членами КУК. Гол. Управу репрезентовано на 8-му Конґресі Американських Українців у Нью-Йорку в днях 12—14 жовтня 1962 р. і представники УЛТПА увійшли в склад Політичної та Ширшої Ради УККА (д-ри: Іван Рижій і Юрій Кушнір).

При заохоті Головної Управи (обіжники, статті в «Лікарському Віснику», доповіді на ширших сходинах, чи Загальних зборах Відділів представників Гол. Управи) дуже пожвавилася праця на теренах Відділів у формі частіших рефератів на популярно-медичні теми для ширшого громадянства, статтів у пресі і т. п.

Головна Управа вперше в історії Т-ва влаштувала в рамах Наукового з'їзду сесію популярних рефератів для громадянства (реферати д-рів: Р. Осінчука, Т. Лапичака, І. Мосійчука і М. Грушкевича) і спільну з НТШ конференцію на здоровні теми в Нью-Йорку 22 грудня 1962 р. з рефератами д-рів: Р. Осінчука, О. Волянського і Р. Сочинського. Гол. Управа дуже успішно зареаґувала на шарлатанські статті в канадському «Вільнім Слові», пересторогою громадянства перед небезпекою самолікування або знахарського (огірки, часник і квасна капуста) лікування пістряка, що вплинуло на припинення публікацій тих статтів.

Згідно з рішенням попереднього З'їзду Делеґатів, Головна Управа провела формальне затвердження зміни «чартеру» Т-ва та його назви на «Українське Лікарське Товариство Північної Америки», дозволяючи цим поширення території діяльности крім ЗДА і Канади на «інші країни західньої гемісфери» й приймання в члени на рівних правах також фармацевтів і високо-кваліфікованих науковців споріднених професій, які працюють у ділянці медицини і здоров'я.

Черговий З'їзд делеґатів УЛТПА (10-ті Загальні збори) відбувся 22 і 23 червня 1963 р. на «Союзівці», Кергонксон, Нью-Йорк з участю 62 делеґатів, інших членів УЛТПА, їх родин і гостей з ЗДА і Канади. З'їзд відкрив уступаючий голова УЛТПА д-р Ростислав Сочинський, згадуючи, що він відбувається у 20-річчя

смерти проф. д-ра Маріяна Панчишина. Його портрет висів на сцені. Вставанням з місць і однохвилинною мовчанкою вшановано пам'ять того взірцевого лікаря-громадянина. Вшановано також пам'ять колеґ, які відійшли протягом тих двох років і яких д-р Р. Сочинський згадав: д-р Дмитро Ткаченко, д-р Мирон Долинський, д-р Анна Ґутовська, проф. д-р Борис Андрієвський, д-р Семен Дорошенко, д-р Юрій Маковський, д-р Володимир Мартинець.

З'їздом проводила обрана президія у складі: д-р Роман Осінчук — голова, д-ри Іван Подриґуля і Павло Джуль — заступники голови, д-ри: Дмитро Коструб'як і Роман Кисілевський — секретарі.

Позачергово, на внесок д-ра Богдана Панчука, З'їзд вирішив одноголосно вислати привітальну телеграму до Митрополита Йосифа Сліпого, якого було недавно звільнено з Сибірської каторги, і який у лютому 1963 р. брав участь у Ватиканському Соборі.

На внесок д-ра М. Дейчаківського затверджено протокол попереднього З'їзду Делеґатів УЛТПА без його відчитування. Цей протокол, як і звіти поодиноких членів Головної Управи, звіти голів Комісій і Секцій УЛТПА, Управ Відділів і статут УЛТПА були надруковані і роздані учасникам З'їзду в достатній скількості ще перед З'їздом. Це помогло скоротити час Заг. Зборів.

По затвердженні новоприйнятих членів УЛТПА, голова зборів представив присутніх у залі представників центральних організацій.

Обрано наступні Комісії: *Мандатну* (д-ри: Д. Фаріон, Ю. Кушнір, С. Том'юк), *Номінаційну* (д-ри: А. Ґорчинський, І. Подриґуля, В. Чубатий, Г. Шиманський, Т. Ганушевський, В. Гук), *Резолюційну* (д-ри: Т. Лапичак, П. Глібович, Я. Крив'як, Б. Олесницький, М. Сайкевич). Пізніше обрано *Статутову комісію* у складі: д-ри: М. Зарицький, Т. Лапичак й І. Дачишин і доручено їй до наступного З'їзду Делеґатів опрацювати проєкт зміни статуту.

Уступаючий голова УЛТПА д-р Ростислав Сочинський, звітуючи про діяльність Головної Управи за останні два роки, ствердив повне виконання пляну праці, який запропоновано було 9-им Загальним зборам УЛТПА, та крім того проведення в життя різних починів і думок, які зродилися пізніше.

Після зачитання звіту д-р Р. Сочинський вручив д-рові Томі Лапичакові похвальну грамоту від Головної Управи УЛТПА за його заслуги при редаґуванні й видаванні друкованих органів УЛТПА: «Лікарського Вісника» і «Лікарського Альманаха».

Голова Президії Загальних зборів д-р Роман Осінчук ґратулював д-рові Т. Лапичакові та підкреслив його особливу заслугу

в розбудові «Лік. В-ка». Він також привітав і склав побажання пані д-р Софії Парфанович з нагоди 65-річчя її уродин.

Після звіту голови звітували ще поодинокі члени Головної Управи: секретар — д-р Михайло Цегельський, скарбник — д-р Юрій Кушнір (в касі знаходилась балянсова сума $ 11,544.80), організаційний референт — д-р Володимир Гук.

Потім звітував д-р Тома Лапичак — головний редактор «Лікарського Вісника», подаючи загальну характеристику журналу, його спосіб редаґування і техніку й умови праці, труднощі та проблеми, зв'язані з появою журналу та загальні висновки. За цю каденцію вийшло 7 чисел «Лік. В-ка», що появлявся квартально, у тому одно число подвійне (за півроку), разом 520 сторінок друку. До складу Редакційної колеґії входили: д-р Р. Осінчук, проф. д-р В. Плющ і д-р Р. Сочинський. Експедицією журналу спершу займався сам головний редактор, а потім іменовано адміністратором д-ра С. Кочія. В ЗДА висилалося 544 примірники кожного числа, до Канади — 221, лікарям поза Півн. Америкою — 44, студентам медицини — 29, бібліотекам — 91, разом — 929.

Д-р Т. Лапичак подав також звіт з діяльности Видавничої Комісії та Комісії Бібліотеки й Архіву. Видавнича Комісія, що займається підготовою до видання «Лікарського Альманаха», зібрала у звітовому періоді $ 4,637.00; на кошти друку видано $ 3,246.42, в касі Комісії знаходиться готівка $ 4,070.72. Досі опрацьовано і здано до редакції 19 статтів, які написали 13 авторів. Зібрано 150 світлин.

За Комісію Професійної Етики звітував її голова д-р Осип Оришкевич, за Комісію Допомогового Фонду — д-р Климентій Рогозинський. Подробиці їх звітів, а також звітів голів Відділів УЛТПА — надруковані в ч. 30 «Лікарського Вісника» за липень 1963 р.

По звітах розвинулася жива дискусія, в якій брали участь д-ри: М. Сайкевич (Боффало), С. Парфанович (Дітройт), М. Снігурович (Едмонтон), П. Таращук (Монтреаль), Р. Цурковський (Торонто), Б. Панчук (Нью-Йорк), М. Дейчаківський (Клівленд), Б. Шебунчак (Нью-Йорк), К. Рогозинський (Нью-Йорк) і Я. Хмілевський (Мериленд), ставлячи запити та висловлюючи свої зауваги до окремих точок звіту. Піднесено ряд актуальних справ і висловлено побажання, щоб: 1) звітувати більше про жертвенність наших лікарів на загально національні й громадські потреби, 2) затіснити контакт з нашим суспільством, 3) поширити суспільно-громадську тематику в «Лікарськім Віснику», 4) організувати наш медичний доріст і заохочувати молодь до студій медицини.

Голова Контрольної Комісії д-р Богдан Макарушка прочитав

акт контролі, в якому підкреслив взірцевість ведення діловодства і праці Головної Управи і запропонував уділити Головній Управі абсолюторію з особливим признанням, що Збори прийняли оплесками.

Після короткої перерви подано два внески кандидатів до Головної управи. Д-р А. Ґорчинський, як голова Номінаційної комісії подав список кадидатів з д-ром Богданом Шебунчаком, як головою-електом, а д-р Б. Панчук запропонував той самий список з д-ром Богданом Олесницьким на становище голови-елекга. Внаслідок таємного голосування більшість отримав список д-ра Б. Панчука.

З'їзд обрав керівні органи УЛТПА в такому складі: *Головна Управа* — д-р Мирон Зарицький — голова, д-ри: Петро Глібович та Іларіон Чолган — заступники голови, д-р Богдан Олесницький — голова-елект, д-р Олег Волянський — секретар, д-р Юрій Кушнір — скарбник, д-р Володимир Гук — організаційний референт, д-р Микола Крижанівський — адміністраційний референт «Лікарського Вісника», д-р Василь Кіналь — член Управи. *Контрольна комісія:* д-р Ростислав Сочинський — голова, мґр. Михайло Головатий і д-р Павло Таращук — члени. *Товариський суд:* д-р Осип Оришкевич — голова, д-ри: Тарас Ганушевський і Олександер Сушків — члени.

Деякі труднощі були зв'язані з наступною точкою З'їзду, а саме обранням головного редактора «Лікарського Вісника». Тому, що попередній редактор д-р Тома Лапичак відмовився прийняти цей пост, а також інші пропоновані колеґи не погодилися, З'їзд після довгої дискусії не міг обрати головного редактора і рішив дати повноваження Головній Управі підшукати відповідного кандидата. Д-р Т. Лапичак погодився видати ще два числа журналу.

Новообраний голова УЛТПА д-р Мирон Зарицький подякував за обрання і обіцяв продовжувати працю попередньої Головної Управи.

Вечором того ж дня відбувся бенкет, в якому взяло участь понад 300 гостей. Під час бенкету вітали З'їзд представники громадських організацій (УНС, ООЧСУ, НТШ, СУМА та інші). Відчитано привітальний лист від Митрополита Йосифа Сліпого, в якому він дякував за дар, 14,384.00 дол. зібраний членами Відділу УЛТПА Метрополії Нью-Йорк і передав благословення для всіх українських лікарів. Д-ри: Роман Осінчук і Богдан Филипчак поділилися з присутніми спогадами про д-рів Сташинського і Я. Олесницького, які згинули під час 2-ої Світової війни. Вони також представили присутнім на бенкеті доньок обох лікарів. Гостей забавляли письменники-гумористи п-ве І. Керницький (Ікер) і

М. Понеділок та співачки: пані Іванна Кононів і Валя Калин. Після бенкету відбувся баль. Господарями обох імпрез була Управа Відділу УЛТПА Метрополії Нью-Йорк, очолювана д-ром Б. Шебунчаком.

Чергового дня, 23 червня 1963 р., після Богослуження продовжувалися наради З'їзду і в його програмі відбулася ділова конференція. Голова Президії Зборів д-р Роман Осінчук прочитав на вступі частину звіту голови попередньої Головної Управи д-ра Р. Сочинського, де пдано думки й пляни, що зродилися в Головній Управі, а також наспіли від Управ деяких Відділів УЛТПА, головного редактора «Лікарського Вісника» та інших колеґ. Подані у 18-ти точках рекомендації пропонувалося зафіксувати у формі постанов, дезидератів, чи резолюцій. Між іншим порушено такі проблеми: 1. Пожвавлення діяльности Відділів, організація секцій фармацевтів, лікарів-стоматологів і т. п., 2. Заснування нових Відділів в тих скупченнях українських лікарів, де їх ще нема, 3. Скріплення «Медичної Громади» і пожвавлення її діяльности, відкриття сторінки для її справ у «Лік. В-ку», 4. Піднесення рівня товариського життя серед членів УЛТПА і їх родин, 5. Організація українських лікарів і лікарів-стоматологів у діяспорі, приєднуючи їх до УЛТПА, як членів прихильників і збираючи про них відповідну статистику, 6. Створення Центрального Стипендійного Фонду і відповідної Комісії. 7. Поліпшення товариського зв'язку з українською громадою. 8. Доповнювання й поглиблювання фахової освіти українських лікарів і дентистів. 9. Зміцнення становища наших колеґ на терені американських і канадських лікарень і медичних організацій. 10. Забезпечування фахової опіки для громадянства в усіх спеціяльностях, незалежно від матеріяльних спроможностей хворих. 11. Співпраця з пресою в ділянці медично-здоровної інформації та освіти широких мас, видавання відповідного журналу. 12) Затвердження Видавничої Комісії, як постійно-діючої аґенції УЛТПА. 13. Покликання до життя Статутової Комісії, яка за два наступні роки має опрацювати новий статут УЛТПА. 14. Заклик до Відділів та членства в справі співпраці з редакцією «Лік. Вісника». 15. Зобов'язання Відділів УЛТПА до підтримки Архіву-Бібліотеки Т-ва. 16. Удосконалення й усистематизування трьохмісячних звітів з діяльности і фінансових розрахунків управ Відділів з Централею (одностійні звітні формулярі).

До всіх цих справ дискутанти поставилися прихильно, а новообраний голова УЛТПА д-р М. Зарицький обіцяв взяти до уваги усе передискутоване.

Тому, що Резолюційна Комісія не встигла підготовити резолюцій під час З'їзду, Загальні Збори доручили їй докінчити свою працю пізніше, подати резолюції до затвердження Головній Управі й опублікувати їх у «Лікарському Віснику». Голова Резолюційної комісії д-р Т. Лапичак це доручення виконав і резолюції було надруковано в «Лік. В-ку» ч. 30, стор. 42—44.

Після останнього слова новообраного голови УЛТПА д-ра М. Зарицького, в якім він побажав усім щасливого повернення додому і «до побачення за рік на Науковому З'їзді в Нью-Йорку», голова З'їзду Делеґатів д-р Р. Осінчук, закриваючи З'їзд, згадав д-ра Є. Озаркевича, його ініціятиву та працю у побудові Народньої лічниці у Львові і підкреслив, що ми мусимо цінити працю та ідеї наших попередників.

Треба згадати, що під час З'їзду відбулося спільне засідання представниць Секцій дружин лікарів при Відділах УЛТПА під головуванням п-ні Олександри Терлецької, яка виголосила інформаційну доповідь. На цій нараді обрано Центральну управу Секцій дружин лікарів з п-нею О. Терлецькою у проводі, якої завданням буде координувати працю Секцій і втримувати між ними кращий зв'язок.

Під час обидвох днів З'їзду Делеґатів УЛТПА у великій залі «Веселки» відбувалася виставка мистецьких творів деяких членів Об'єднання Українських Мистців Нью-Йорку.

У цьому 2-річному періоді Головна Управа УЛТПА, очолювана д-ром Мироном Зарицьким, працювала не за окремим пляном, чи бюджетом, яких на останніх Загальних зборах не ухвалено, а за зразком діяльности попередньої Головної Управи, з якої шестеро колишніх членів, увійшли в склад нової Управи.

Відбулося 20 засідань Гол. Управи з майже повною участю її членів. У одному засіданні взяв участь канадський заступник голови д-р Петро Глібович, у інших д-р Тома Лапичак — головний редактор «Лікарського Вісника», д-р Юрій Трухлий — координатор 5-го Наукового з'їзду українських лікарів Америки і Канади, д-ри: Роман Мороз і Роман Кузів — члени Комісії Стипендійного Фонду, д-р Богдан Шебунчак — попередній голова Відділу УЛТПА Метрополії Нью-Йорк, і д-ри: Степан Ворох і Богдан Бабій, члени пізнішої Управи цього ж Відділу. Кожний член Управи, перед кожним засіданням, діставав копії протоколу попереднього засідання і порядок нарад за кілька днів до засідання. Цю систему заведено попередньою Гол. Управою і вона виявилася корисною для швидшого й видатнішого проведення нарад.

До Т-ва прийнято 24 нових члени. Засновано наступні нові Відділи:

1. Відділ Вінніпеґ — на провінцію Манітоби в Канаді. Заснування цього Відділу попередила велика переписка. Щойно особиста зустріч голови д-ра М. Зарицького з тамошніми лікарями, стоматологами і фармацевтами (60) 22 лютого 1964 р. привела до заснування цього Відділу. Перший Голова Відділу: д-р Лев Кошик.

2. Відділ Саскатун на провінцію Саскачеван у Канаді — заснований 20 липня 1964 р. Перший голова Відділу: д-р Богдан Роздільський. Оба ці Відділи знаходилися при кінці цієї каденції у стадії організації. Намагання створити новий Відділ УЛТПА у Каліфорнії, не увінчались успіхом. «Медична Громада» за ці два роки не проявила великої діяльности. Фінансові справи УЛТПА у цій каденції були у доброму стані, завдяки скарбникові Гол. Управи д-рові Юрієві Кушнірові, який так, як і попередні два роки, дуже совісно і пильно виконував своє завдання, утримуючи тісний контакт із скарбниками Відділів та поодинокими членами Т-ва. Загальні двохрічні прибутки виносили $19,199.02, разом із сальдом попередньої Управи ($ 11,544.80) — $ 30,743.82. Управа залишила в касі $ 12,737.94.

Працю Секретаріяту Головної Управи ведено при допомозі інж. І. Шабельського, як звітодавчого секретаря і п. О. Саноцького, як кореспондента. Вплинуло 755 листів (вислано: 1672) в тому за підписом голови ГУ і секретаря, або одного з них, а також листування скарбника ГУ — 1153). Обіжні листи до Управ Відділів — 117.

Д-р М. Зарицький помістив у «Лікарському Віснику» 7 сторінок голови УЛТПА на такі теми: 1. Перебираючи провід УЛТПА. 2. В роковини голоду. 3. Складім наші пожертви. 4. Наш Науковий З'їзд. 5. Після Наукового З'їзду. 6. До тих, що стоять осторонь. 7. Закінчуючи свій уряд.

Як і за попередньої каденції, майже у кожному числі «Лік. Вісника» поміщувано обіжник Головної Управи за підписом голови і секретаря. Д-р Іларіон Чолган, заступник голови УЛТПА, приготовляв до журналу допис: «Вісті з Централі» (разом — 7).

Співпраця з Відділами була добре наладнана через виїзд в терен чи особисті зустрічі під час різних імпрез, телефонічні розмови, обіжні листи й листування. Під час П'ятого Наукового З'їзду в Нью-Йорку влаштовано Ділову Конференцію, в якій взяли участь, поруч з членами Головної Управи, колишні голови УЛТПА і голови Відділів. За два роки відбуто 28 виїздів до 13 Відділів. Здебільша виїздив у терен сам голова — д-р М. Зарицький.

Співпраця з українською громадою проходила гермонійно. Гол. Управа висилала своїх представників на імпрези, заохочувала

членство жертвувати на фонд Кардинала Йосифа Сліпого, а з своєї каси пожертвувала на українські установи $ 1,000.

Гол. Управа не занедбувала також гігієнічно-освітньої праці. Напередодні П'ятого Наукового з'їзду (19 червня 1964 р.) влаштовано сесію медично-популярних доповідей з рефератами д-рів: М. Грушкевича, Б. Цимбалістого і І. Кизика. Влаштовано також разом із Математично-природничо-лікарською секцією НТШ два вечори, 14 грудня 1963 р. і 13 березня 1964 р.

V-ий Науковий з'їзд українських лікарів Америки й Канади відбувся в днях 19 і 20 червня 1964 р. в Нью-Йорку (див. статтю про з'їзди).

Попри змінений правний стан головного редактора «Лікарського Вісника» (Загальні збори не могли обрати редактора і лише на прохання голови УЛТПА — д-р Тома Лапичак погодився видавати «Лік. В-к» від числа до числа протягом двох років) його праця велася назагал у таких умовах та на таких самих засадах, як і за попередньої каденції. Гол. Управа приготовляла організаційні матеріяли до кожного числа журналу. На жаль, не всі наукові доповіді з Наукового З'їзду вдалося дістати до друку.

Прибутки виносили $ 9,948.45 (разом із сальдом попередньої Управи $ 2,498), видатки — $ 6,366.55, передано наступній Управі — $ 3,581.90.

Оголошення трьох фармацевтичних фірм, які придбала попередня Головна Управа, появлялися спорадично на сторінках «Лікарського Вісника» протягом цих двох років, але оголошень інших фірм не вдалося здобути й контакт з фірмою «Бурґгольцер» перервався.

10 липня 1963 р. покликано до життя *Комісію Стипендійного Фонду* у складі: д-р Роман Мороз — голова, д-ри Володимир Врецьона і Роман Кузів — члени. Приготовано проєкт правильника для затвердження найближчими Загальними зборами УЛТПА.

З допомогою правних дорадників придбано для УЛТПА офіційний статус недоходового товариства.

Головна Управа приступила до співпраці з «Українським термінологічним осередком», в склад якого входять інші професійні товариства та інші наукові установи: НТШ і УВАН.

З'їзд Делеґатів УЛТПА (11-ті Загальні збори) відбувся в днях 29 і 30 червня 1965 р. у «Союзівці» — оселі УНС в Кергонксоні, Нью-Йорк, в присутності делеґатів і 28 гостей. Відкриваючи З'їзд, уступаючий голова УЛТПА д-р Мирон Зарицький, привітав присутніх і прочитав довгу листу колеґ, які померли за останні два роки — 19 в ЗДА і 5 з інших країн: д-ри Микола Нездійминога, Михайло Завальняк, Семен Жук, Роман Сіменс-Сіменович, Анна

Журко, Ізидор Дубицький, Богдан Недільський, Северин Глинський, Іван Оробко, Осип Сивенький, Михайло Ґижа, Роман Стеткевич, Ярослав Хмілевський, Омелян Шкляр, Леонтій Максимонько, Ярослав Солтикевич, Омелян Тарнавський, Ярослав Сахно, Богдан Гвоздик і Семен Загребельний (Польща), Олександер Рибачевський (Австрія), М. Ваврик (Австралія), Ярослав Грушкевич (Україна), Ростислав Білас (Німеччина). Повстанням з місць й однохвилинною мовчанкою вшановано їх пам'ять.

На внесок д-ра Василя Кіналя, обрано Президію Зборів у складі: д-р Микола Остафійчук (Торонто) — голова, д-р Тарас Ганушевський (Нью-Інґленд) — заст. голови, д-ри: Тарас Шеґедин і мґр Михайло Головатий — секретарі.

На внесок д-ра Р. Осінчука, затверджено одноголосно протокол минулих Загальних зборів.

Після затвердження 23-ох новоприйнятих членів Т-ва, список яких прочитав д-р М. Зарицький, вибрано одноголосно наступні Комісії: *Мандатна* — д-ри: В. Гук, С. Том'юк, М. Навроцький, Виборча (номінаційна): д-ри: В. Кіналь, Р. Цурковський, П. Пундій, Ю. Кушнір, *Резолюційна* — д-ри: Т. Лапичак, С. Ворох, Р. Сочинський, Г. Шиманський, і Б. Олесницький.

Уступаючий голова д-р М. Зарицький відчитав у цілості свій друкований звіт за останні два роки діяльности Головної Управи, додаючи до нього окрему подяку редакціям українських часописів за поміщення статтів і оголошень УЛТПА.

Потім прочитали свої звіти: секретар Г. У-ви д-р Олег Волянський, скарбник д-р Юрій Кушнір й організаційний референт д-р Володимир Гук.

Головний редактор «Лікарського Вісника», звітуючи про свою діяльність, ствердив, що редаґування журналу було віддано в руки Редакційної колеґії (д-р Т. Лапичак [головний редактор], д-ри: В. Плющ, Р. Осінчук, Р. Сочинський, М. Зарицький, П. Джуль), яка тісно співпрацювала разом з головним редактором. Видано 7 чисел журналу (в тому — одно подвійне), разом 530 сторінок друку. За звітний час вплинуло до редакції 399 листів та вислано 73. Все листування полагоджував головний редактор. 40 примірників кожного випуску журналу висилалося в Україну.

Окремо звітував мґр М. Головатий, голова Секції Українських Фармацевтів при УЛТПА.

За Видавничу комісію «Лікарського Альманаху» і Комісію Архіву-Бібліотеки, звітував їх голова д-р Т. Лапичак. Ілюструючи числами свій звіт, він звернув увагу, що за минулої каденції датки членів на «Лік. Альманах» значно змаліли і взагалі на цю ціль склали пожертви лише 248 лікарів і 8 Відділів УЛТПА.

Загальні прибутки Комісії від початку її діяльности: $ 8,050.85, видатки: $ 3,549.50, сальдо: $ 4,475.36.

Пізніше звітував голова Комісії Професійної Етики і Товариського Суду — д-р Осип Оришкевич, голова Комісії Стипендійного Фонду — д-р Роман Мороз і голова Комісії Допомогового Фонду — д-р Климентій Рогозинський, який ствердив, що в касі фонду знаходиться $ 8,990.91 готівки.

Після звітування відбулася дискусія з участю д-рів: Б. Олесницького, Ю. Кушніра, В. Гука, В. Кіналя, Б. Панчука, Р. Осінчука, Б. Макарушки, Б. Шебунчака, К. Рогозинського, Т. Лапичака, П. Пундія, Р. Цурковського, А. Федини, М. Семчишина, П. Джуля, М. Навроцького і О. Клюфаса. Між іншими порушено такі справи, як: централізація фінансового і маєткового звітування Централі Т-ва і Відділів, зв'язок Головної Управи із співзвучними американськими організаціями, участь у Термінологічному Осередку Професійних Організацій.

Після дискусії голова Контрольної Комісії УЛТПА д-р Ростислав Сочинський прочитав її звіт і поставив внесок на уділення абсолюторії уступаючій Головній Управі, головному редакторові «Лікарського Вісника», проводам усіх Комісій і Секцій Т-ва з признанням за їх корисну й видатну працю й за взірцеву ділову та фінансову господарку. Цей внесок прийняли Загальні Збори одноголосно.

Пополудневі наради в суботу почалися дискусією в справі оплачування праці головного редактора «Лікарського Вісника», в якій взяло участь багато колеґ, висловлюючи прихильне ставлення до цієї справи. На внесок д-ра Богдана Олесницького, одноголосно ухвалено, щоб кожночасному редакторові журналу виплачувалося $ 500.00 за кожне число журналу.

Після того на внесок Виборчої Комісії одноголосно обрано наступні головні органи УЛТПА: *Головна Управа:* д-р Богдан Олесницький — голова, д-р Юрій Трухлий — голова-елект, мґр Євген Гуцуляк і д-р Богдан Панчук — заступники голови, д-р Любомир Явний — секретар, д-р Юрій Кушнір — скарбник, д-р Климентій Рогозинський — організаційний референт, д-р Тарас Шеґедин — адміністраційний референт «Лікарського Вісника», д-р Євген Грабарчук — хронікар і архівар, *Контрольна Комісія:* д-р Мирон Зарицький (голова) і д-ри Павло Глібович і Володимир Гук (члени), *Товариський суд:* д-ри — Богдан Шебунчак (голова), Олег Волянський і Тарас Ганушевський.

На внесок д-ра Степана Вороха, при оплесках всіх присутніх, запропоновано становище головного редактора «Лікарського Вісника» д-рові Томі Лапичакові, який одначе відмовився, оправдую-

чись навалою іншої праці. Після довшої дискусії та внеску д-ра М. Цурковського, щоб редаґувати журнал колеґіяльно і друкувати його в Торонті справи не вдалося розв'язати. Щойно після 30-хвилинної перерви й переговорів Виборчої Комісії і д-ра Б. Олесницького з д-ром Т. Лапичаком, він погодився стати головним редактором «Лік. В-ка» і просив, щоб всі заяви колеґ про допомогу журналу перейшли в діло, а не лишилися тільки словами, зокрема, щоб питання адміністрації журналу Гол. Управа скореґувала. Д-р Б. Олесницький, дякуючи д-рові Т. Лапичакові, поставив внесок, щоб просити д-ра Семена Кочія надалі виконувати обов'язки адміністратора при головнім редакторові, з тим, що д-р Т. Шеґедин матиме подібну функцію при Головній Управі. Цей внесок прийнято одноголосно. Прийнято також до відома побажання д-ра К. Рогозинського, щоб на наступний З'їзд Делеґатів Головна Управа була готова з певним кандидатом на становище головного редактора «Л. В-ка» та пропозицію д-ра Св'ятослава Томюка, щоб резюме важливіших статтей в «Лік. В-ку» подавалося англійською мовою.

Справу нового статуту УЛТПА реферував д-р Т. Лапичак, заявляючи, що через різні причини (територіяльну віддаль тощо), Статутовій Комісії не вдалося підготувати статут до цих Загальних Зборів. Д-р Р. Осінчук вияснив, що «чартеру» (статуту) Т-ва не зміняється, а модернізується лише правильник і поставив внесок, щоб зобов'язати Статутову Комісію опрацювати цей правильник, переслати його Відділам для розгляду, узгіднити всі поправки й передати його для затвердження наступному З'їздові Делеґатів УЛТПА.

Реферуючи справу Стипендійного фонду УЛТПА, д-р М. Зарицький заявив, що всі Відділи Т-ва, крім Відділу Міннесота, поставилися до цієї справи прихильно. У ході жвавої дискусії виявилося, що деякі Відділи вже мають свої Стипендійні фонди, але не ставлять перешкод для заснування Центрального фонду на засаді добровільної участи. Внесок д-ра В. Кіналя, щоб затвердити правильник Стипендійного Фонду прийнято більшістю голосів (при 3-х, що здержалися). Д-р Б. Олесницький запропонував висоту річного внеску на Стип. Фонд — $ 25.00, одначе більшістю голосів (при одному, що здержався) перейшов внесок д-ра Р. Цурковського, що мінімальний внесок на фонд має бути $ 10.00, з побажанням, щоб він виносив пересічну суму: $ 25.00.

Оплесками прийнято внесок голови президії зборів, щоб просити мґ-ра М. Головатого продовжувати організацію Секції Українських Фармацевтів при УЛТПА.

Цього ж вечора в присутності біля 250 осіб відбувся бенкет,

який, відкрив, як господар з'їзду, голова Відділу УЛТПА Метрополії Нью-Йорк, д-р Степан Ворох короткою доповіддю про 15-річне існування Т-ва. Прочитано писемні й телеграфічні привіти від представників Українських Церков, центральних установ та поодиноких осіб. Особисто з'їзд вітали: п. Осип Лисогір від УНСоюзу, редактор Антін Драґан від редакції «Свободи», проф. М. Чировський від ООЧСУ та д-р Р. Осінчук від НТШ. Забава тривала до ранніх годин.

Другого дня з'їзду відбулася Ділова Конференція, під час якої порушено актуальні справи, між іншими такі: 1. Приєднування до Т-ва медичного дорості, 2. Вишукування українських лікарів, які публікують свої наукові праці в англомовних журналах, 3. Виявлення нашого становища до опублікованої книжки д-ра Дмитрова «Проти хвиль», яка має прокомуністичний і протиукраїнський зміст, 4. Участь нашого членства в акції створення Катедри Українознавства, 5. Можливості створення Української лікарні, 6. Ведення хроніки діяльности УЛТПА і збереження матеріялів для історії Т-ва, 7. Пожвавлення збірки на фонд «Лікарського Альманаху».

Окремі думки й пропозиції подав головний редактор «Лік. В-ка» д-р Т. Лапичак: 1. Влаштувати конкурс на емблему і відзнаку УЛТПА. 2. Звіти, зокрема фінансовий повинні бути більше специфіковані, щоб суспільство мало кращу інформацію про економічний стан Т-ва. 3. Центральна організація Секцій дружин лікарів, які існують при Відділах УЛТПА. 4. Збільшення інформації про УЛТПА у загальній пресі. 5. Посилення інформації громадянства про медично-здоровні проблеми. 6. Пересилання всіх матеріялів і документів про діяльність Відділів до Комісії Архіву-Бібліотеки УЛТПА. 7. Подавати більше інформацій про працю поодиноких Відділів УЛТПА і їх членів до «Лікарського Вісника». 8. Створити в «Лікарському Віснику» окремі сторінки психіятрів, фармацевтів, дентистів, студентів медицини тощо.

Д-р С. Ворох запропонував З'їздові вислати листи до папи Павла VI і до Кардинала Йосифа Сліпого, що принято оплесками. Також рішено, щоб, коли назріє справа Українського Православного Патріярхату, вислати подібні листи відповідним особам.

Д-р Богдан Шебунчак, як голова Комітету для створення Українського Католицького Патріярхату, привітав З'їзд і з'ясував великі та інколи незрозумілі труднощі, з якими зустрічається акція за таку велику ідею. Він з приємністю відзначив участь численних українських лікарів у працях Комітету.

Після того промовив новообраний голова УЛТПА д-р Богдан

Олесницький, дякуючи З'їздові за обрання і довір'я, торкнувшись у наміченому пляні праці таких справ: 1. Співпраця Головної Управи, Управ Відділів і членства УЛТПА, 2. Поповнення рядів новим членством, 3. Зв'язок з громадянством і жертовність членства УЛТПА, 4. Розбудова Стипендійного Фонду, 5. Шостий Науковий з'їзд, який запляновано в Чікаґо у 1966 р., 6. Відбування Загальних Зборів Відділів що два роки, 7. Організація Секцій Фармацевтів при Відділах.

У точці внесків і запитів поставлено справу визначення висоти датків на Катедру Українознавства. По дискусії вирішено поставити цю справу на добровільну базу.

Перед закриттям зборів, д-р Б. Олесницький присвятив окреме слово покійному д-рові Леонтієві Максимонькові, згадуючи з жалем втрату цього визначного лікаря і громадянина, одного з передових лікарів і суспільних діячів Західньої України між двома світовими війнами.

Д-р Р. Осінчук пригадав зборам, що в цьому році минає 50 років від часу створення УСС-ів, а в рядах Т-ва є заслужені колеґи, колишні УСС-си, а саме: д-ри: В. Білозор, І. Подюк, Б. Макарушка, і Т. Воробець. Згадуючи їх з пошаною, зробив пропозицію вислати їм привітальні листи, що прийнято оплесками.

З уваги на те, що Резолюційна Комісія не встигла приготовити резолюцій, постановлено, що Комісія приготовить ці резолюції пізніше і подасть їх до затвердження Головній Управі і до публікації у «Лікарському Віснику» (див. «Лік. В-к» ч. 38, стор. 39).

З'їзд делеґатів УЛТПА закрито о год. 1.35 по полудні.

Під час натспуних двох років Головна управа УЛТПА працювала під головуванням д-ра Богдана Олесницького у складі, обранім Загальними Зборами за винятком секретаря Гол. Управи, якого функції перейняв д-р Тарас Шеґедин у березні 1966 р., коли то д-ра Любомира Явного покликано до військової служби.

Відбуто 21 засідання Головної Управи з вповні задовільною участю членів. Майже в усіх засіданнях брав участь з дорадчим голосом д-р М. Зарицький, у деяких засіданнях брали участь члени Науково-програмової комісії 6-го Наукового з'їзду українських лікарів, д-ри: Б. Филипчак, Ю. Ґной, І. Чолган і О. Сохан, голова Відділу УЛТПА метрополії Нью-Йорку д-р С. Ворох і д-р Р. Осінчук, як в. о. гол. редактора «Лікарського Вісника». Підготовка до засідань, їх проведення, протоколювання тощо, проходило за схемою, усталеною двома попередніми Головними Управами.

Зв'язки Головної Управи з Відділами відбувалися передусім шляхом поїздок до Відділів. Голова д-р Богдан Олесницький ви-

їздив 5 разів на Загальні Збори Відділів, д-ри Юрій Трухлий і Богдан Панчук по одному разові. Дальшим засобом комунікації були обіжники до Управ Відділів і всіх членів, які друкувалися в «Лік. Віснику» (разом 5), листування голови, секретаря, скарбника і організаційного референта з управами Відділів. Проведено також дві ділові конференції під час Осінньої зустрічі на «Союзівці» і під час 6-го Наукового З'їзду в травні 1966 р.

Під час цієї каденції Т-во втратило 17 членів, які померли, а придбало 26 нових членів. При кінці каденції УЛТПА нараховувало 621 член.

З ініціятви українських студентів медицини в Еспанії засновано «Медичну Громаду» в Саляманці і заходами Відділу УЛТПА Ілліной постав Відділ «Медичної Громади» у Чікаґо.

Наймолодший Відділ УЛТПА у Вінніпезі був під час цієї каденції не активний.

Головна управа найменувала членів різних Комісій у такому складі: *Комісія Допомогового Фонду:* д-ри Юрій Стефанівський — голова, Осип Любчак і Роман Кравчук — члени, *Комісія Професійної Етики:* д-ри — Ростислав Сочинський — голова, Борис Филипчак і Микола Крижанівський — члени, *Видавнича Комісія «Лікарського Альманаху»:* д-ри — Тома Лапичак — голова, Роман Осінчук, Ростислав Сочинський, Осип Оришкевич і Семен Кочій — члени, *Комісія Архіву-Бібліотеки:* д-ри — Тома Лапичак — голова, Роман Ковальський, Семен Кочій і Антін Вітковський — члени.

Коли відрахувати сальдо попередньої Гол. Управи, то прибутків за цю дворічну каденцію було $ 26,724.01 (в тому пожертв на Стипендійний Фонд — 9,444.92 і частина пожертв на закуп Енциклопедії Українознавства). Впливи з членських вкладок у цій каденції зменшилися.

Працю Секретаріяту Головної Управи проваджено при частковій допомозі інж. І. К. Шабельського. Головний вантаж переписки полагоджував сам голова УЛТПА. Ввійшло 381 листів, вислано 378 листів, 6 обіжників Головної Управи до Відділів (96). У «Лікарському Віснику» (чч. 38—44) поміщено п'ять з цих обіжників. Д-р Б. Олесницький помістив у «Лікарському Віснику» 6 «Сторінок голови УЛТПА» під такими наголовками: 1. З вірою в непогасле полум'я ідеалізму. 2. Наша власна справа. 3. Слідами лікарів-громадян. 4. Медікер і ми. 5. Занедбана ділянка. 6. Громадські неврози. Д-р Б. Олесницький приготовив також до 5-ти чисел журналу «Вісті з Централі» разом 14 сторінок друку.

Трьохмісячні звіти з діяльности Відділів УЛТПА при кінці каденції почали впливати нерегулярно.

Багато праці й старань вклала Головна Управа у проведення в життя ідеї Загального (центрального) Стипендійного Фонду, яку ухвалив 11-ий З'їзд Делеґатів УЛТПА і затвердив відповідний правильник. У склад Комісії Стипендійного Фонду ім. проф. М. Панчишина увійшли скарбники усіх Відділів УЛТПА, а головою її став скарбник Головної Управи д-р Юрій Кушнір. На фонд вплинули пожертви в сумі $ 9,444. Існування Стипендійного Фонду святково проголосив голова УЛТПА при відкритті 6-го Наукового З'їзду. В серпні 1966 р. в усіх українських часописах в Північній Америці та Европі поміщено статтю за підписом д-рів Б. Олесницького і Ю. Кушніра, де було з'ясовано вимоги та умови одержання стипендій УЛТПА. Досі приділено 7 стипендій у висоті 500 дол. кожна.

Успішний 6-ий Науковий З'їзд українських лікарів Америки й Канади відбувся у Чікаґо в днях 28 і 29 травня 1966 р. (дивись статтю про з'їзди).

У звітовому часі появилося друком 8 чисел «Лікарського Вісника» у 6-ох випусках (два числа — подвійні). Перших три випуски вийшли за редакцією головного редактора д-ра Томи Лапичака (204 сторінки друку) у Чікаґо, а останні 3 випуски (216 сторінок) вже після резиґнації д-ра Лапичака, за редакцією в. о. гол. редактора д-ра Романа Осінчука в Нью-Йорку. Прибутки на «Лікарський Вісник» виносили разом із сальдом попередньої управи ($ 3,581.90) — 9,565.85, передано наступній Управі — $ 119.68. Лише одна фармацевтична фірма помістила оголошення.

Теперішня Головна Управа, зберігаючи традиції та звичаї попередніх Гол. Управ, дбала про те, щоб вдержати добрі взаємини та зв'язки з різними громадськими установами. Вона допильнувала, щоб представники УЛТПА бували на всіх важливіших громадських імпрезах. Щодо підмог українським установам, то, згідно з думками, які були висловлені на останньому З'їзді делеґатів УЛТПА, Гол. Управа ставила головний наголос на індивідуальну жертвенність членів Т-ва, стараючись не приділяти дотацій і громадських підмог з каси Гол. Управи. Присвячувалося також увагу добрим взаєминам з українською пресою і в українських часописах спонтанно, чи за спонукою членів Т-ва, появилося чимало статтів і нотаток про УЛТПА, його Відділи та їх діяльність.

У 9-му Конґресі Американських Українців, що відбувся в Нью-Йорку в днях 7—9-го жовтня 1966 р., взяло участь 25 лікарів, з того 8 були делеґатами УЛТПА: Головна управа — д-ри: Б. Олесницький і М. Зарицький, Відділ Метрополії Нью-Йорк — д-ри: С. Ворох і Ю. Ґной, Відділ Пенсильванія: д-р М. Навроцький,

Відділ Огайо: д-р М. Дейчаківський, Відділ Мічіґен: д-р Л. Трешневський, Відділ Середній Нью-Йорк — д-р А. Ґудзяк, а решта були представниками інших організацій. До Екзекутиви УККА ввійшов — д-р С. Ворох, до Політичної ради — д-р Р. Осінчук.

12-ий З'їзд делеґатів УЛТПА відбувся в днях 26—27 травня 1967 р. Присутніх було 55 членів з 9 Відділів Т-ва, з того 33 делеґати.

Збори відкрив голова УЛТПА д-р Богдан Олесницький привітом і згадкою про 17 померлих за його каденції членів Т-ва та українських лікарів у Европі (серед них д-ри: Іван Верхомин, Микола Головецький, Бронислав Дима, Дмитро Скринець, Теофіль Яворський, Степан Суковáнченко, Осип Карчемний, Володимир Калинюк, Іван Лемішка, Михайло Мандзик, Мирослав Сіменович-Сіменс, Роман Несторович, мґр фарм. Степан Волинець, і д-ри: Маркіян Дзерович (Відень) і Христина Сушко (Женева).

На внесок д-ра Богдана Шебунчака обрано Президію Загальних зборів у такому складі: д-р Ярослав Воєвідка — голова, д-ри: Петро Глібович і Василь Трухлий — заступники голови, д-ри: Стефанія Бережницька та Евген Стецьків — секретарі.

Одноголосно обрано Комісії З'їзду Делеґатів: *Верифікаційну* — д-ри: Тарас Шеґедин, Ярослав Коропей і мґр фарм. Михайло Головатий, *Мандатну* — д-ри: Микола Грушкевич, Мирослав Навроцький і Климентій Рогозинський, *Резолюційну:* д-ри: Ростислав Сочинський, Степан Ворох, Павло Джуль, Михайло Логаза, Богдан Олесницький, *Номінаційну* — д-ри Юрій Кушнір, Іван Дідюк, Пилип Демус, Віктор Сайкевич і Григорій Шиманський.

Відчитано привітання від Відділів УЛТПА Міннесота, Едмонтон і д-ра Антона Жуковського з Норт Дакоти.

Відчитуючи свій надрукований звіт, уступаючий голова УЛТПА д-р Богдан Олесницький, порушив справу резиґнації д-ра Томи Лапичака зі становища головного редактора «Лікарського Вісника» і голови Видавничої Комісії «Лікарського Альманаха» в зв'язку з 9-им Конґресом УККА. Закінчуючи звіт, він завважив, що існують погляди деяких членів Т-ва, що Головна Управа, заступлена на 9-ім Конґресі УККА, зайняла не цілком правильне становище щодо справ громадського порядку і до ситуації, яка витворилася у самому УККА після згаданого Конґресу, але він уважав, що делеґація УЛТПА, притримуючися невтрального становища разом з іншими професійними академічними організаціями (Товариство Українських Інженерів Америки й Асоціяція Українських Університетських Професорів) прагнула знайти шляхи для привернення згоди й ладу в УККА через компромісову розв'язку кризи.

Далі звітували скарбник Головної Управи д-р Юрій Кушнір, подаючи, що сальдо в касі на 27 травня 1967 р. було $ 18,595.85, в тому Стипендійний Фонд — $ 5,944.92 і Допомоговий Фонд — $ 11,478.90 та секретар Головної Управи д-р Тарас Шеґедин, який прочитав свій короткий звіт. Організаційний референт Гол. Управи д-р Климентій Рогозинський передав З'їздові до затвердження 26 нових членів.

З причини відсутности головного редактора «Лікарського Вісника» д-ра Томи Лапичака відчитано його звіт, у якому він описував труднощі в співпраці з Гол. Управою, що довело його до рішення скласти наданий йому З'їздом мандат. У друкованих звітах Гол. Управи була також подана фотокопія листа д-ра Т. Лапичака до Гол. Управи, у якому він писав про те, що при номінації представника «Л. В-ка» до Резолюційної Комісії 9-го Конґресу Американських Українців, Рада директорів УККА більшістю голосів відкинула пропозицію, щоб його обрати в члени згаданої Комісії і що факт покликання іншої особи, як представника журналу, який д-р Лапичак редаґує і за який, як виборний редактор морально і правно відповідає, стався без порозуміння з ним і при іґноруванні його прероґатив, спонукав його скласти резиґнацію.

Д-р Роман Осінчук, який перебрав редаґування «Лікарського Вісника», після резиґнації д-ра Т. Лапичака, коротко доповнив свій друкований звіт. В склад Редакційної Колеґії у цій каденції входили д-ри: П. Джуль, Б. Олесницький, Р. Осінчук, В. Плющ, і Р. Сочинський.

Звітуючи від Товариського Суду, його голова д-р Богдан Шебунчак заявив, що за час останньої каденції не вплинуло ніяких скарг, крім відклику кол. головного редактора «Лікарського Вісника» д-ра Томи Лапичака проти рішення Головної Управи УЛТПА не опубліковувати на сторінках «Лік. В-ка» повного тексту його листа до Гол. Управи, у якому він подає причини його резиґнації із становища головного редактора «Лікарського Вісника». Постав цілий ряд запитів і вив'язалася дискусія. Прочитано листування між д-ром Т. Лапичаком і Головною Управою. Постановлено, що ця справа є поза компетенцією Товариського Суду, одначе до якогось позитивного рішення не прийшло.

Після дискусії над звітами голова Контрольної Комісії д-р Мирон Зарицький поставив внесок на уділення абсолюторії з признанням уступаючому голові д-рові Богданові Олесницькому, керівним органам УЛТПА і головним редакторам «Лікарського Вісника», який Загальні Збори прийняли одноголосно.

На внесок Номінаційної Комісії, який прочитав д-р В. Сайкевич, З'їзд обрав аклямацією наступні керівні органи УЛТПА:

Головна Управа: д-ри — Юрій Трухлий — голова, Богдан Панчук і Петро Глібович — заступники голови, Богдан Шебунчак — голова-елект, Тарас Шеґедин — секретар, Юрій Кушнір — скарбник, Мирослав Навроцький — організаційний референт, Михайло Гук — адміністратор «Лікарського Вісника», Євген Грабарчук — хронікар і архівар, Степан Ворох — референт лікарського дорасту, Роман Кисілевський — член управи, *Контрольна Комісія:* д-ри: — Богдан Олесницький — голова, Володимир Коваль і Роман Кравчук — члени, *Товариський суд:* д-ри — Богдан Макарушка — голова, Остап Баран і Олександер Сушків — члени, Василь Кіналь — заступник.

Головним редактором «Лікарського Вісника» обрано д-ра Павла Джуля.

У точці внесків і запитів принято такі внески: 1. д-р А. Ґудзяк: Уділити повне довір'я делеґатам УЛТПА в УККА д-рам С. Ворохові та Р. Осінчукові, 2. д-р П. Джуль: Висловити подяку д-рам: Т. Лапичакові та Р. Осінчукові за редаґування «Лікарського Вісника» і за їх жертвенний вклад у користь цього журналу, 3. д-р Б. Панчук: Підвищити членську вкладку, починаючи від 1968 р. на 5 дол.

Новобраний голова УЛТПА д-р Юрій Трухлий, дякуючи за обрання і довір'я, подав точки пляну праці: 1. Підтримувати зв'язок з громадами і Відділами і бути невтральним. 2. Підтримати працю Термінологічної Комісії. 3. Дати підтримку редакторові «Лік. В-ка». 4. Підтримати справу «Стипендійного фонду» та Референтуру лікарського дорасту. 5. Завершити справу емблеми й грамоти УЛТПА.

Того ж дня о год. 9 веч. почався бенкет, який вів господар З'їзду, голова Відділу УЛТПА Метрополії Нью-Йорк, д-р Степан Ворох. В короткому слові він вказав на успішні етапи розвитку УЛТПА, яке завдяки ідейному членству, розвинулося в духово сильну професійну організацію, яка стоїть на загальногромадській плятформі. Відчитано привіти від ієрархів обох Українських Церков та різних центральних установ. Особисто передали привіти: п. А. Батюк, голова Українського Робітничого Союзу, о. Л. Гузар — від парохії Кергонксон, проф. М. Степаненко — від Державного Центру УНР і від Асоціяції Українських Університетських Професорів, проф. М. Чировський — від ОЧСУ, д-р Б. Шебунчак — від ОДВУ і від Т-ва за Патріярхальний устрій УКЦ-ви, д-р Вірщук — від Т-ва укр. ветеринарних лікарів, інж. Р. Галібей — від Т-ва укр. інженерів, д-р М. Данилюк від УНС.

Після бенкету у великій залі «Веселки» розважали гостей гу-

мористи-письменники Іван Керницький та Микола Понеділок, квартет Каравана, а танці затягнулися до пізнього вечера.

На другий день, в неділю після Богослуження продовжувалися наради про найближчий Науковий З'їзд у Монтреалі, у біжучих громадських справах і про становище Укр. Католицької Церкви у ЗДА. Під час нарад передав привіт з'їздові д-р М. Стахів — редактор «Народної Волі».

Після спільного обіду делеґати 12-го З'зду роз'їхалися додому.

Під час дворічної каденції 1967—69 років Головна Управа УЛТПА на чолі з головою д-ром Юрієм Трухлим старалася продовжувала курс діяльности на зразок попередніх Гол. Управ, як на внутрішнім, так і на зовнішнім відтинках.

Відбуто 19 протокольованих засідань. Крім членів Гол. Управи в деяких засіданнях брали участь д-ри: Б. Олесницький, Р. Осінчук, Р. Сочинський і О. Оришкевич.

Принято 13 нових членів, але загальне число членства УЛТПА зменшилося до 570.

Грошеві впливи (членські вкладки) від Відділів УЛТПА до Гол. Управи у цій каденції радикально зменшилися, що довело до фінансової кризи. Дворічні прибутки виносили $ 23,244.84 (у тому вплати на Допомоговий Фонд — $ 4,159.75 і Стипендійний Фонд — $ 7,721.00), наступній Гол. Управі передано суму: $ 12,208.55 (у тому Стипендійний Фонд — $ 9, 165.92). На видання «Лікарського Вісника» позичено з Допомогового фонду $ 10,985.22, а з членських вкладок — $ 1,151.56.

Інж. І. Шабельський допомагав далі вести працю Секретаріяту Гол. Управи. Вплинуло 393 і вислано 126 листів крім того 3 обіжники Гол. Управи до Відділів і членів (48 примірників). Один обіжник був поміщений на сторінках «Лік. В-ка» (ч. 49). Цілком припинено поміщування «Сторінки голови» і «Вістей з Централі». Чвертьрічні звіти з діяльности Відділів майже перестали приходити.

Контакт з Відділами УЛТПА Головна Управа утримувала телефонічно і листовно. Про виїзди в терен членів Головної Управи бракує будь-якої інформації.

Стипендійний Фонд продовжував свою діяльність під головуванням д-ра Юрія Кушніра. На Фонд вплинуло $ 7.721.00, виплачено $ 4,500 9-ом стипендіятам.

Головна Управа організувала і провела засіднання Медичної і Природознавчої Секцій під час Світового З'їзду Української Вільної Науки. Члени Т-ва прочитали серію оригінальних доповідей.

Члени Головної Управи брали активну участь у приготуван-

нях до зустрічі та в прийняттях на честь Кардинала Йосифа Сліпого.

Сьомий Науковий З'їзд українських лікарів відбувся в Монтреалі 24—26 травня 1968 р. (див. статті про з'їзди).

Співпраця Головної Управи з головним редактором «Лікарського Вісника» д-ром Павлом Джулем була добра. Видано тільки 7 чисел журналу, разом 504 сторінки, коштом $ 17,909.18 (витрачено на видання «Лікарського Вісника» вдвоє більше, як за минулої каденції і втроє більше, як за двох попередніх каденцій). Дефіцит покрито, як вже згадано вище, з Допомогового Фонду і членських вкладок (з частини, призначеної на кошти адміністрації).

13-ий З'їзд Делеґатів УЛТПА відбувся в днях 30, 31 травня і 1 червня 1969 р. в Союзівці з участю 50 делеґатів.

З'їзд відкрив уступаючий голова УЛТПА д-р Юрій Трухлий, вітаючи делеґатів і гостей. Далі вела з'їзд обрана президія у складі: д-ри — Борис Филипчак — голова, Іван Дідюк і Богдан Волянський — заступники, Ірина Гребеняк і Нестор Когут — секретарі.

Д-р Я. Падох передав привіт від УККА, після чого обрано такі Комісії: *Мандатна:* д-ри С. Ворох, Є. Грабарчук і О. Рудницька, *Верифікаційна:* д-ри Д. Костуб'як, І. Кизик і М. Навроцький, *Номінаційна:* д-ри Ю. Кушнір, Т. Ганушевський, В. Кіналь, А. Ґудзяк і В. Трухлий, *Резолюційна:* д-ри Р. Осінчук, Б. Олесницький, П. Джуль, О. Волянський і В. Коваль.

Звітуючи про свою діяльність, голова УЛТПА д-р Юрій Трухлий зазначив, що його каденція проходила спокійно без криз та конфліктів як це було давніше; що ж до внутрішнього сектора Т-ва, то він підкреслив дві взаємно пов'язані найпекучіші проблеми, а саме: сумний фінансовий стан Т-ва і збайдужіння членів до Т-ва.

Далі звітували інші члени Головної Управи: секретар д-р Тарас Шеґедин, і скарбник д-р Юрій Кушнір.

Головний редактор «Лікарського Вісника» д-р Павло Джуль, згідно з рішенням останніх Загальних Зборів, був відповідальний перед цими Зборами, але для координації праці був також членом Головної Управи. Членами Редакційної колеґії були д-ри: Р. Осінчук, М. Грещишин, Б. Олесницький, В. Плющ, В. Савчук, Р. Сочинський і Ю. Трухлий. Згодом запрошено д-рів: В. Прокоповича і Т. Решетила. Гол. Управа повністю покрила всі грошеві видатки, пов'язані з видаванням журналу.

Далі йшли друковані звіти поодиноких Відділів УЛТПА, а за Відділ Іллініой особисто звітував його голова д-р Ігор Цимбалістий.

Д-р Степан Ворох — референт молоді, склав звіт про молодечий доріст — студентів медицини та споріднених фахів. Д-р Юрій Кушнір — голова Комісії Стипендійного Фонду — реферував про стан цього фонду. Д-р С. Ворох звітував про участь УЛТПА в екзекутиві УККА.

Відчитано письмовий звіт Комісії Архіву і Бібліотеки УЛТПА, приготований д-ром Томою Лапичаком, який неофіційно вів аґенди Комісії, тому, що Гол. Управа під час цієї каденції не іменувала складу Комісії. Доходи Комісії: сальдо з попередньої каденції: $ 41.27, відсотки з щадн. конта: $ 2.92, разом $ 44.19, витрати (закуп книжок): $ 93.04. Недобір в сумі $ 48.85 д-р Т. Лапичак покрив з власної кишені, тому, що Комісія під час цієї каденції не одержала ніяких допомог ані від Відділів, ані від Гол. Управи УЛТПА, ані від поодиноких осіб. Закуплено 24 томи до бібліотеки.

Д-р Богдан Олесницький, звітуючи від Контрольної Комісії, ствердив, що секретарське діловодство знайдено в задовільному стані. Контролю касового діловодства провів спеціяліст бухгальтер, старший ревізор міста Нью-Йорку, адвокат Р. Гуглевич і виявив, що касова надвижка в сумі 353.72 дол., подана у звітах скарбника, насправді становить $ 119.98 і вимагає вияснення.

Товариський Суд не мав жодних спірних справ і не був активний.

Позачергово д-р Микола Терлецький, з нагоди Зелених Свят, попросив усіх присутніх однохвилинною мовчанкою віддати пошану нашим поляглим борцям за волю України та лікарям-суспільникам.

В дискусії над звітами взяли участь численні делеґати, обговорюючи зв'язок Гол. Управи з Відділами та шукаючи доріг для покращання діяльности Т-ва й піднесення рівня наукових з'їздів.

У зв'язку з листовним відкликом д-ра Томи Лапичака, кол. головного редактора «Лікарського Вісника» до З'їзду Делеґатів УЛТПА в справі його резиґнації із становища редактора журналу з уваги на афронт, який він зазнав з боку Екзекутиви УККА напередодні 9-го Конґресу американських українців, З'їзд прийняв до відома його лист, присвятив йому належну увагу і по довгій та вичерпній дискусії, обрав комісію у складі: д-ри — Микола Терлецький, Люба Стефанівська, Маркіян Миґоцький, Василь Трухлий і Михайло Логаза, для підготовки внеску у цій справі перед З'їздом Делеґатів для остаточного полагодження відклику д-ра Т. Лапичака до Загальних Зборів. Комісія на своїх двох засіданнях докладно обзнайомилася з усією переписко̀ю між д-ром Т. Лапичаком і тогочасною Головною Управою із змістом повідомлення Гол. Управи про резиґнацію д-ра Лапичака та поданих мо-

тивів тієї резиґнації на сторінках журналу, з протоколом попередніх Загальних Зборів і переслухала тогочасного голову УЛТПА д-ра Б. Олесницького. Голова Комісії д-р М. Терлецький поставив З'їздові для ухвали наступний внесок: «Комісія не знайшла наглядних причин для образи гол. ред. д-ра Томи Лапичака із сторони тогочасної Головної Управи УЛТПА й прийшла до висновку, що Головна Управа також не мала свідомої інтенції образити д-ра Т. Лапичака, а що д-р Лапичак все ж таки почувається покривдженим способом проголошення фактів його резиґнації та поданих там її мотивів, то тогочасна Головна Управа під проводом д-ра Б. Олесницького висловлює свій жаль з тієї причини. Рівночасно Комісія пропонує З'їздові погодитися на вимогу д-ра Т. Лапичака на поміщення в «Лікарському Віснику» його листа з дня 26 серпня 1966 р. в справі його резиґнації із становища головного редактора «Лікарського Вісника». Цей внесок З'їзд делеґатів прийняв одноголосно.

На другий день З'їзду Контрольна Комісія поставила внесок на уділення абсолюторії уступаючій Головній управі УЛТПА, який по дуже гострій дискусії, Загальні Збори затвердили одноголосно, не ухвалюючи одначе перенесення грошей з Допомогового Фонду на конто «Лікарського Вісника».

На внесок д-ра Василя Кіналя від Номінаційної Комісії одноголосно обрано до Керівник органів УЛТПА наступні особи: *Головна Управа* — д-ри: Богдан Шебунчак — голова, Олег Волянський — голова-елект, Михайло Гук і Богдан Волянський — заступники голови, Юрій Кушнір — секретар, Микола Крижанівський — скарбник, Мирослав Навроцький — організаційний референт, Юліян Ґной — референт молоді, Роман Кравчук — видавничий референт, Євген Грабарчук — архівар, Андрій Тершаковець — член управи. *Контрольна Комісія:* д-ри — Юрій Трухлий — голова, Люба Стефанівська і Петро Глібович — члени, *Товариський Суд:* д-ри — Мирон Зарицький — голова, Василь Кіналь і Борис Филипчак — члени. *Головний редактор «Лікарського Вісника»:* д-р Павло Джуль, *Адміністратор:* д-р Маріян Юзич.

Після дискусії над Статутом УЛТПА і внаслідок внесків і запитів, З'їзд делеґатів зробив наступні постанови: 1. Обрати Комісію у складі: д-ри — Р. Осінчук, Б. Олесницький і М. Зарицький, які мають приготовити проєкт нового статуту УЛТПА і, узгіднивши його з пропозиціями й доповненнями Відділів УЛТПА, подати його наступному З'їздові Делегатів. 2. Встановити при кожному Відділі УЛТПА референтури медичного дорості. 3. Створити «Дорадче тіло» з колишніх голів Головної Управи для кращої організації Наукових З'їздів і поліпшення діяльности УЛТПА в су-

спільно-громадським житті. 4 Перевидати фотодруком медичний словник д-ра М. Галина, тиражем 500 примірників. 5. Підвищити членську вкладку на $ 5.00 від 1 січня 1970 р. з тим, що Відділи мають пересилати цю підвишку в цілості до Централі.

Резолюційна Комісія прочитала учасникам З'їзду резолюції, які прийнято одноголосно (див. «Лікарський Вісник» ч. 54—55, стор. 69).

На закінчення промовляв новообраний голова УЛТПА д-р Богдан Шебунчак, подаючи плян праці Головної Управи на два наступні роки у таких точках: 1. Активізація членства УЛТПА. 2. Акція за здобуття нових членів, зокрема в Канаді. 3. Заведення реєстру лікарів-українців у діяспорі. 4. Поліпшення відношення Централі з Відділами. 5. Періодичне висилання пригадок про плачення членських вкладок й відновлення системи трьохмісячного звітування Відділів. 6. Доповнення Допомогового Фонду. 7. Створення організації молоді й абсольвентів медичних шкіл. 8. Створення дорадчої організації з усіх колишніх голів УЛТПА. 9. Створення ради голів Відділів. 10. Видання «Лікарського Альманаху».

На цьому З'їзд делеґатів закрито.

Під час З'їзду відбувалася нарада делеґаток Секцій Дружин Лікарів при Відділах УЛТПА внаслідок якої обрано Комісію для кооріднації праці Секцій, у склад якої увійшли пані: Олександра Терлецька, Людмила Волянська і Віра Кушнір.

В суботу у вечері відбувся бенкет і баль. Господарем був тодішній голова Відділу УЛТПА метрополії Нью-Йорк д-р Євген Грабарчук.

На третій день, в неділю 1-го червня делеґати й гості роз'їхалися додому.

*

* *

В останніх місяцях 20-го року існування УЛТПА (червень 1969 р. — січень 1970 р.) діяла Головна Управа під проводом голови д-ра Богдана Шебунчака, яка енерґійно взялась до поправи організаційного і фінансового стану Т-ва.

ДЖЕРЕЛА

1. Протоколи Загальних Зборів УЛТА, I—VIII, зошити 1 і 2, стор. 1—249, (22 січня 1950 р. — 30 травня 1959 р.).
2. Протокольна книга засідань Головної Управи УЛТА, стор. 1—151 (23 червня 1957 р. — 3 травня 1961 р.).
3. «Лікарський Вісник» чч. 1—56 (травень 1954 р. — січень 1970 р.).

4. Протоколи З'їздів Делеґатів УЛТПА, IX—XIII, (травень 1961 р. — травень 1969 р.).
5. Протоколи засідань Головної Управи УЛТПА (червень 1961 р. — травень 1969 р.).
6. «Лікарський Альманах» — видання Відділу УЛТА Іллінoй. Чікаґо 1958 р.
7. «Лікарський Альманах» — видання Відділу УЛТПА Мічіґен. Дітройт 1962 р.
8. Одноднівка «П'ятий Лікарський Науковий З'їзд» — видання Відділу УЛТПА Метрополії Нью-Йорку. 1964 р.
9. Особисті нотатки й листування автора, вирізки з газет і журналів.

Rostyslav Sochynsky, M. D.

TWENTY YEARS OF THE UKRAINIAN MEDICAL ASSOCIATION OF NORTH AMERICA

(A Summary)

Ukrainian physicians have been practicing their profession in the United States of America since the end of the nineteenth century. The first Ukrainian physician, Mykola Sudsylovsky (N. K. Russell), arrived in California in 1880. He was very active among American physicians. After moving to Hawaii, he organized there the first Hawaiian Medical Association. It was not until after World War II, with the arrival of a significant number of immigrants, including physicians, that the need was felt to organize a professional association of Ukrainian physicians and dentists. Similar organizations existed not only in Ukraine, but also in other countries, such as Czechoslovakia, Germany, and Austria, where many Ukrainian physicians have settled.

The initiator in organizing an association in the U.S.A. was Dr. Roman Osinchuk. An Organizational Committee created on October 16, 1949, and composed of Doctors Roman Osinchuk, Toma Worobec, Yaroslav Voyevidka, Tymish Olesiuk, and A. Syrotenko, set out to organize an association.

The first General Meeting, convened in New York on January 22, 1950 the anniversary of the proclamation of Ukraine's independence (1918) and attended by 56 physicians and 5 dentists, adopted the name Ukrainian American Medical Society, set up the structure of the Society and elected Dr. R. Osinchuk as its president.

The Society set the following goals to be pursued in its activities to preserve the best in professional and civil traditions begotten by preceding generations of Ukrainian physicians; to foster medical ethics and promote social life; to expand scientific medical work; to popularize medical principles (particularly prophylactic methods among the population); to maintain contacts with Ukrainian physicians in other countries and with medical organizations of other national groups in the United States; to arrange lectures within, as well as outside, the confines of the organization, sponsor scientific medical conventions, take part in Ukrainian and non-Ukrainian scientific events, and extend assistance to students of medicine and

dentistry; to attract new members from among physicians of Ukrainian extraction and establish branches in localities where larger groups of Ukrainian physicians are to be found; and to publish articles in Ukrainian and American journals, periodicals, etc.

The Society has pursued these goals over the twenty years of its existence, adding to them other tasks as time and circumstances have required.

In 1950 the Department of Education of the State of New York granted the Society a charter which amended and supplemented in 1961, changed its name to Ukrainian Medical Association of North America (UMANA) and sanctioned its organizing branches in Canada and the Western Hemisphere.

In the course of its operations in 1953, the Association found it necessary to modify its structure by setting up an Executive Board, i.e., a federative center with branches operating within state territories of the United States of America and, later, Canada.

UMANA's geographical expansion was evident in the fact that over the twenty years of its existence 15 branches were founded: In 1951, in Michigan, Pennsylvania, Maryland, and Illinois; in 1952, in Upstate New York and Ohio; in 1953, in the New York metropolitan area; in 1957, in Toronto (Canada), Middle New York State and Buffalo (the latter two branches were formed out of the Upstate New York branch); in 1961, Minnesota, New England, Edmonton, and Montreal; and in 1963, Winnipeg and Saskatchewan (the last four in Canada).

The number of UMANA's membership in good standing rose from 90 in its first year of existence to over 600 by the end of its twentieth year (1970). Among them are several scores who were born in the United States and many had attained their medical diplomas and specialization at American universities. For those who held European medical degrees, the Association sought from the very outset of its organization to facilitate the obtaining of their licences. In the interests of safeguarding the professional positions of the newly arrived physicians, the Executive Board of UMANA saw itself compelled at one time to protest against the unfounded statement issuded by Prof. Villard Ripley in which he intimated that physicians graduated from foreign medical schools allegedly lowered the standards of American medicine.

However, facts show a different picture; almost all Ukrainian physicians with European diplomas have obtained their licenses to practice in the U.S.A. and Canada. Moreover, many of them have become outstanding specialists in the various fields of medicine as well as professors at medical schools.

UMANA's members have attended in large numbers scientific conventions arranged by American and Canadian medical associations.

In 1954 UMANA started to publish its organ — the quarterly *"Likarsky Visnyk"* (Medical Journal). The journal's first editor-in-chief was Dr. R. Osinchuk (1954—1955, 1957—1961, and 1966—1967). In the interim years of 1955—1956 Dr. Yaroslav Voyevidka filled the post; and from 1962, Dr. Toma Lapychak. Since 1967 the journal has been appearing under the editorship of Dr. Paul Dzul. By January, 1970, the Association had published 56 issues of *"Likarsky Visnyk"*.

Various commissions and sections have been formed within the Association. Thus, in 1961 the Assistance Fund Commission was formed to aid needy aged physicians and widows and the orphans of physicians, and in 1962 the Library-Archives Commission was created, as well as the Commission for Professional Ethics and the Psychiatrists' Section.

One of the Association's tasks was also to extend aid to Ukrainian medical students. For this purpose a Scholarship Fund named after Dr. M. Panchyshyn was established. Contacts with students contributed to the founding of Medical Student Organization (Hromada) in New York, Chicago, Cleveland, and Salamanca (Spain).

Among their maifold activities, UMANA members attended, and delegated representatives to six (4th through 9th) Congresses of American Ukrainians, in addition to the First Ukrainian Scientific Conventon, jointly arranged by the Shevchenko Scientific Society (NTSh) and the Ukrainian Free Academy of Sciences (UVAN) in 1953 UMANA authored seven scientific conventions of its own, in both the U.S.A. and Canada, and granted interviews to the Canadian Broadcasting Corporation (CBC) and the Voice of America (VOA), etc.

UMANA's national presidents throughout the period under discussion were as follows:

Dr. Roman Osinchuk	(January 22, 1950	— May 28, 1955)
Dr. Yaroslav Voyevidka	(May 28, 1955	— May 30, 1959)
Dr. Bohdan Makarushka	(May 30, 1959	— May 28, 1961)
Dr. Rostyslav Sochynsky	(May 28, 1961	— June 23, 1963)
Dr. Myron Zarycky	(June 23, 1963	— June 30, 1965)
Dr. Bohdan Olesnicky	(June 30, 1965	— May 27, 1967)
Dr. George Truchly	(May 27, 1967	— May 31, 1969)
Dr. Bohdan Shebunchak	(May 31, 1969	— January 1970)

At this juncture or its existence UMANA constitutes an organization comprising widely ramified and active branches within the U.S.A. and Canada and represents the professional interests of organized physicians of Ukrainian extraction. It also actively parti cipates in the civic work of Ukrainian communities residing in these countries of North America, as well in the activities of their central representative-bodies, the Ukrainian Congress Commitee of America (UCCA) and the Congres of Ukrainians of Canada (CUC).

Д-р мед. Ростислав Сочинський

НАУКОВІ З'ЇЗДИ УЛТПА ЗА 20 РОКІВ ІСНУВАННЯ ТОВАРИСТВА

Одним з важливих проявів зорганізованого лікарського життя є влаштовування наукових доповідей чи наукових конференцій та З'їздів (конвенцій), під час яких прелеґенти мають змогу поділитися з слухачами своїми науковими осягами й спостереженнями та поінформувати загал колеґ живим словом про найновіші події та здобутки в медичнім науковім світі. Для української лікарської громади поза межами Батьківщини такі з'їзди мають особливе значення. Вони є проявом живучости членства Українського Лікарського Товариства Північної Америки і всього українського лікарського загалу в діяспорі, доказом їх науково-професійної пильности, організаційної проворности, товариської жвавости і громадського зрозуміння.

Українські лікарські наукові конвенції відбувалися на терені Північної Америки вже від початку існування УЛТ-ва, хоч спочатку в іншій формі, ніж сьогодні.

На перших Установчих Загальних Зборах УЛТА, 22 січня 1950 р., прочитано три доповіді на професійно-суспільні теми. Одначе вже від 1952 р. невідлучною частиною кожнорічних загальних зборів нашого т-ва була наукова конференція з низкою цікавих змістом і вартісних науковим рівнем медичних доповідей членів УЛТА чи запрошених гостей.

Першого дня Третіх Загальних Зборів УЛТА, 23-го лютого 1952 року, відбулась Наукова Конференція з трьома доповідями з ділянки ґеронтології. Доповідали: д-р Р. Осінчук — «Патогенеза й терапія артеріосклерози в світлі нової дійсности», д-р Р. Лисяк — «Шкірні хвороби в старшім віці» і д-р Татяна Терлецька-Антонович — «Злоякісні новотвори і старість». Один учасник цієї конференції писав, що «реферати опрацьовано на високому науковому рівні та з зразковою дбайливістю, що викликало зрозумілий аплявз слухачів і побажання також в будучині влаштовувати такі цикли рефератів».

У програмі Четвертих Загальних Зборів, що відбулися 28 лютого і 1-го березня 1953 р., виголошено дві наукові доповіді. До-

повідали: д-р К. Перейма — «Механічне серце й легені в експериментальній хірургії серця» та д-р Д. Ткачук — «Нові осяги в лікуванні туберкульози». Висвітлено також фільм «Місцеве знечулювання».

29 травня 1954 р., першого дня П'ятих Загальних Зборів УЛТА, на науковій конференції прочитано такі реферати: д-р В. Батючок — «Клінічні й рентґенологічні прояви пістряка легенів», д-р Софія Парфанович — «Показання до гістеректомії» і д-р Б. Гординський — «Балістокардіографія». Д-р В. Петришин пояснив науковий фільм «Недомоги серцевого м'яза».

Під час Шостого З'їзду Делеґатів (Заг. Зборів) УЛТА, що відбувся 28-го травня 1955 р. в Нью-Йорку, д-р Еміль А. Наклеріо, начальний хірург грудної клініки в шпиталях Гарлем і Колюмбус у Нью-Йорку, виголосив доповідь на тему: «Приклади цікавих захворінь стравоходу» та висвітлив власноручно накручений фільм п. н. «Пропуклина діафрагми — діягноза та лікування».

1955 рік дав почин до наукових з'їздів українських лікарів і лікарів-стоматологів ЗДА й Канади в такій формі, як вони тепер відбуваються. На Шостих Загальних Зборах УЛТА тодішній голова т-ва д-р Р. Осінчук поставив внесення відбувати загальні збори чи з'їзди делеґатів що два роки, а в роки між зборами влаштовувати наукові з'їзди в різних осередках скупчення наших лікарів і дентистів. Внесення було прийняте і переведене в життя в наступних роках.

Перший Науковий З'їзд Українських Лікарів Америки й Канади відбувся 2-го червня 1956 р. в залях готелю Картер у Клівленді, Огайо. З'їзд організували спільно Головна Управа УЛТА, очолювана д-ром Я. Воєвідкою, та Управа місцевого Відділу УЛТА, Огайо. Керманичем Організаційного Комітету З'їзду був попередній голова Відділу д-р В. Левицький. Присутніх на з'їзді було 87 лікарів і дентистів із ЗДА (80) і Канади (7) та їх родини.

Після реєстрації (1—2 год. по пол.) учасників з'їзду привітав голова Відділу д-р М. Комарянський. З'їзд відкрив д-р Я. Воєвідка, голова УЛТА.

О год. 3 по пол. у спільній залі д-р Р. Осінчук виголосив доповідь на тему: «Вплив промінювання на майбутні покоління».

У двох окремих секціях прочитано такі доповіді:

Секція І (де головували д-ри Б. Андрієвський і О. Любчак). Д-р Я. Туркало — «Сучасний стан заміни кровоносних судин», д-р Т. Терлецька-Антонович — «Диференційна діягноза опухів груді» і д-р М. Сайкевич — «Рентґен — діягноза бронхогенного пістряка».

Секція II (де головували д-ри Р. Осінчук і Я. Хмілевський). Д-р Б. Гординський — «Нові методи лікування цукрівниці», д-р Ю. Городиловський: «Користі та недоліки електрокардіографії», д-р Т. Решетило: «Чи є і який прогрес у психіятрії», д-р М. Грушкевич: «Важні питання модерної відживи».

О год. 5.30 по пол. відбулися звіти голів секцій (д-ри Б. Андрієвський і Р. Осінчук), що, подаючи короткий зміст кожного реферату, додавали свої завваження. Звіти викликали жваву дискусію.

О год. 8.30 вечора у спеціяльно удекорованій залі відбувся бенкет, на якому, крім учасників з'їзду та їх родин, були присутні представники українського громадянства Клівленду, разом понад 300 осіб. Привітальне слово виголосив господар з'їзду д-р В. Левицький. Обов'язки товстмастера дуже вдало сповняв д-р М. Орловський, у великій мірі причинюючись до розбудження веселого і дружньо-товариського настрою. Розважали присутніх також артисти Клівленду. Під час бенкету промовляли д-ри Я. Воєвідка, Р. Осінчук, Б. Андрівський і Б. Олесницький.

Після бенкету відбулися танці.

Перший Науковий З'їзд був фундаментом дальших з'їздів на американському континенті і записався в історії українського лікарського життя як особлива подія. У порівнянні з тодішнім членством УЛТА (коло 300) цей з'їзд мав досить велике число учасників. Підготовка до нього тривала коло 4-х місяців. З'їзд мав успіх, зокрема під оглядом репрезентації УЛТА назовні, наукового вкладу, моральної заохоти до дальшої діяльности й закріплення громадсько-товариських взаємин. Хибою було те, що вся програма була сконденсована в пополудневих й вечірніх годинах одного тільки дня, і в ній не було місця на організаційні чи інші важні наради провідних центральних і відділових органів т-ва, не згадуючи вже ділової конференції для всіх учасників з'їзду. Крім скромного альбому з зауваженнями учасників, зразками запрошень, білетів вступу тощо та двох статтів у виданнях УЛТА, ніяких поважніших пам'яток з цього з'їзду не залишилось. Дві доповіді були поміщені в «Лікарському Віснику».

Другий Науковий З'їзд Українських Лікарів Америки й Канади відбувся 30, 31 травня і 1-го червня 1958 р. в готелі Ля Саль в Чікаґо, заходами Головної Управи УЛТА й Іллінойського Відділу під проводом голови д-ра М. Сіменовича. Участь у з'їзді взяло 127 лікарів і дентистів, їх родин та місцеве українське громадянство.

Першого дня (п'ятниця) після реєстрації учасників (1—3 год. по пол.) з'їзд відкрив д-р М. Сіменович. Слово голови УЛТА виголосив д-р Я. Воєвідка. Після представлення присутніх передано

усні й прочитано письмові привіти. Слідували доповіді д-ра Р. Осінчука: «Науково-громадська діяльність проф. д-ра Маріяна Панчишина»; д-ра Б. Олесницького: «Проф. д-р М. Панчишин як людина, лікар і громадянин» (з нагоди 15-тиріччя його смерти) і д-ра Т. Лапичака: «Роля українського лікаря у громадсько-політичній праці на еміґрації» (з дискусією).

Наукова Конференція відбулася другого дня з'їзду (субота) від год. 9 ранку до год. 6 по пол. з перервою на спільний обід. Провідниками були д-ри Б. Андрієвський (доповіді українською мовою) і В. Петришин (англійською мовою). 11 наукових доповідей прочитали д-ри Л. Дмоховський («Досліди над постанням левкемії у звірят і людей» — по англ.), В. Петришин («Переломи долішньої щелепи» — по англ.), Р. Сіменс-Сіменович («Пістряк легенів і техніка операції» — по англ.), Ю. Трухлий («Реконструкція паралізованої горішньої кінцівки»), Т. Воробець («Нові аспекти в лікуванні туберкульози»), Р. Осінчук («Еритематозний вовчак»), О. Шандра («Надужиття в лікуванні стероїдами»), Є. Стецьків і Р. Шкільник («Анестезія в акушерстві»), В. Федорців («Анестезія в хірургії надниркової залози»), П. Моцюк («Користі промінистої енергії для людства та її перспективи в майбутньому»), В. Плющ (Німеччина) «Принципи та методи теперішнього лікування туберкульози» — в неприсутності автора доповідь прочитав д-р М. Василів, В. Трухлий («Кольпотомія як діягностична метода в позаматочній вагітності»). Реферати були цікаві різноманітною тематикою і з малими вийнятками відзначались високим науковим рівнем, подаючи оригінальні матеріяли та спостереження авторів.

Увечері відбувся бенкет учасників з'їзду спільно з громадянством під проводом д-ра А. Хрептовського, а пізніше — баль. Обі імпрези мали гарний товариський успіх.

Третього дня з'їзду (неділя) від год. 10 ранку до 12.30 по пол. відбулася Ділова Конференція при участі коло 20 осіб. Головував д-р Я. Воєвідка. На жаль, ця конференція не була підготована наперед. Обмірковано здебільша питання, чи редактор «Лікарського Вісника» має бути членом Головної Управи УЛТА, чи окремим органом, відповідальним тільки перед Загальними Зборами. Заторкнено також справу висоти членського внеску та способів його вплати.

Крім д-ра Гірша, який вітав з'їзд від Чікаґського Медичного Т-ва і Американської Медичної Асоціяції, представників інших чужинецьких лікарських організацій не було.

Важливою і новою подією на терені цього з'їзду було видання передз'їздової ілюстрованої однодневки під назвою «Лікарський

Альманах». Зредаґував її д-р Т. Лапичак при співучасті колеґії: (д-ри Т. Воробець, С. Дмоховський, Ю. Городиловський, А. Ґорчинський, А. Хрептовський). Ця чепурна книжечка на 116 сторінок, крім програми з'їзду, списка українських лікарів у стейті Іллінойй, текстів привітів і оголошень, містила в собі 72 сторінки статтей такого змісту: редакційні статті, д-р Р. Крупка — «Пам'яті проф. М. Панчишина», «Д-р М. Сіменович — перший український лікар у Чікаґо»; статті про покійних д-рів С. Гриневецького, М. Корбу, К. Білика «Перша Організація Українських Лікарів у Чікаґо», д-р С. Кочій — «Не забудьмо своїх піонерів», д-р А. Хрептовський — «Як постав відділ УЛТА в Чікаґо?», д-р Ю. Городиловський — «Перший Науковий З'їзд Українських Лікарів», д-р Т. Лапичак — «Лікарська Самопоміч», д-р О. Тарнавський — «Українська колонія і українські лікарі в Чікаґо 1923 року», д-р Т. Л. — «Наші завдання, осяги й невдачі», «Хроніка Чікаґського Відділу УЛТА», гумор: «На ескулаповій ділянці», д-р С. Кочій — «Не звертай на це уваги, докторе», «З життя д-ра С. Гриневецького», «Виїмки з медичного словаря», «Медична азбука» і «Баляда про інтерна».

В порівнянні з попереднім з'їздом, Другий Науковий З'їзд виявив поступ. Обставина, що з'їзд відбувся на протязі трьох днів, дала змогу краще розложити й виконати програму без зайвого поспіху й суматохи та дати час на товариські зустрічі й бесіди.

Корисним було обговорення громадсько-суспільної та політичної ролі українського лікаря на еміґрації. Позитивною стороною з'їзду було також вшанування пам'яті проф. М. Панчишина двома доповідями, що були цікаві автобіографічним матеріялом про Покійного, переданим з авторитетністю очевидців. Загальна кількість учасників збільшилася на сорок осіб (не враховуючи родин і гостей), одначе була помітна порівняно слаба участь членів Іллінойського Відділу в порівнянні з удвоє меншим Відділом Огайо. На з'їзді у Клівленді були присутні майже всі місцеві лікарі.

До слабших сторін з'їзду треба зарахувати мляву й бідну дискусію над науковими рефератами, імпровізований характер і малу участь у Діловій Конференції та факт, що тільки чотири з'їздові доповіді опубліковано в «Лікарському Віснику».

Третій Науковий З'їзд Українських Лікарів Америки і Канади разом з ювілейним відзначенням 10-ліття існування Українського Лікарського Товариства в Америці відбувся 28 і 29 травня 1960 р. в готелі Лорд-Сімко в Торонті (Канада). Організацією, підготовою і веденням з'їзду займалася Головна Управа УЛТА та його Відділ у Торонто (що називався тоді «Українське Медичне Товариство в Канаді»). Він був господарем з'їзду, створивши окремий З'їздовий

Комітет у складі д-рів С. Кучменди, П. Глібовича, М. Гути і мґра О. Хабурського).

Цей З'їзд, на який прибуло 142 членів Т-ва, (79 із ЗДА і 63 з Канади) з родинами і який відвідало коло 500 представників українського громадянства Торонта, викликав широкий відгомін в українській та англомовній американській і канадійській пресі. Програму першого дня накрутила на звукову стрічку Канадійська Радіо-Корпорація (CBC), а деякі цікавіші епізоди сфільмовано.

З'їзд відкрив голова Організаційного Комітету д-р С. Кучменда. Привітальне слово виголосив голова Канадійського Відділу УЛТА д-р Р. Цурковський. До Президії з'їзду були обрані д-ри Б. Макарушка, Р. Осінчук, Р. Сочинський, М. Сіменович, А. Федина, С. Кучменда, Л. Максимонько, проф. Є. Вертипорох та М. Кушпета. Секретарювали д-ри В. Федорців і Т. Шегедин. З при вітами виступали проф. д-р Є. Вертипорох від Канадійського Відділу НТШ, д-р А. Базар від Т-ва Українських Ветеринарних Лікарів, інж. О. Тарнавський від Головної Пластової Булави, д-р Р. Осінчук від Американського Відділу НТШ та від УТІ. Крім того, відчитано кільканадцять письмових привітів і телеграм.

Першу ювілейну доповідь виголосив голова УЛТА д-р Б. Макарушка. Він насвітлив 10-літню діяльність УЛТА з чисто громадського і національного погляду, як інституцію, що є репрезентантом українського народу на чужині; одночасно закликав українських лікарів бути відпорними й боротися проти некорисного впливу матеріялістичного світогляду.

Наступну доповідь виголосив основоположник і перший голова УЛТА, редактор «Лікарського Вісника» д-р Р. Осінчук. Він говорив про ідеали та традиції українських лікарів на Рідних Землях, воєнну хуртовину, еміґрацію, про політично-суспільні передумови й ідеологічно-практичні мотиви заснування УЛТА, про завдання т-ва і пляни на будуче. Основною його думкою були слова: «Живемо з громадою і для громади».

Після цього промовляв голова-елект УЛТА д-р Р. Сочинський. Він подав побіжний перелік найважливіших подій та етапів розвитку УЛТА і його Відділів. Крім внутрішньої діяльности членів т-ва, влаштовування науково-товариських імпрез, видавання «Лікарського Вісника», особистих професійних успіхів тощо, він змалював суспільно-громадську активність Головної Управи, Управ Відділів і окремих лікарів, їх участь у різних українських наукових і громадських інституціях та їх широку жертвенність на користь української збірноти. Перечисливши деякі недотягнення і невикористані можливості, він з'ясував ті завдання, які чекають

УЛТА в майбутньому, і закликав членів до більшої активности, а тих, що ще досі стоять осторонь від свого т-ва, вступити в його ряди.

Описуючи коротку історію кожного Відділу, доповідач присвятив окрему увагу Українському Медичному Т-ву в Канаді, яке постало три роки тому, як Торонтський Відділ УЛТА, але в останньому часі виявляє тенденції діяти як окреме т-во. Усі логічні арґументи промовляють за те, що організаційна єдність канадійського УМТ й УЛТ принесе користь обом т-вам. Д-р Сочинський заявив, що коли б навіть волею більшости прийшло до відокремлення, Головна Управа до такого факту поставиться з респектом і буде співпрацювати з українськими лікарями Канади.

Наприкінці ювілейної частини д-р Б. Макарушка вручив грамоти таким особам:

Д-рові Романові Осінчукові, «невтомному організаторові українського лікарського життя на Рідних Землях, ініціяторові та довголітньому голові УЛТА, основоположникові й редакторові «Лікарського Вісника» — за його жертвенну працю для добра Т-ва»,

Д-рові Ярославові Воєвідці, «колишньому голові УСХС у Німеччині, довголітньому голові УЛТА, кол. редакторові «Лікарського Вісника» — за цінну працю для розбудови Т-ва»,

Д-рові Мирославові Сіменовичеві, «визначному лікареві-громадянинові й піонерові українського життя в Америці — за його заслуги для розвитку Відділу УЛТА Ілліной,

Д-рові Григорієві Шиманському, «першому голові Відділу УЛТА в Торонті — за заслуги в організації українських лікарів Канади»,

Д-рові Леонтієві Максимонькові, «колишньому голові УЛТ-ва у Львові — за заслуги в організації українських лікарів Канади».

Опісля д-р Б. Макарушка відчитав список відзначених заслужених членів УЛТА по Відділах (поазбучно):

Бофало, Н. Й., д-ри Ю. Маковський, Е. Стецьків,

Дітройт, Міш., д-ри П. Джуль, І. Дутко, С. Парфанович, Д. Ткачук,

Клівленд, Огайо, д-ри Б. Андрієвський, М. Дейчаківський, М. Грушкевич, М. Комаринський, В. Левицький, М. Орловський, Т. Решетило, Д. Фаріон,

Метрополія, Ньюю-Йорк, д-ри В. Білозор, Ю. Кушнір, Б. Панчук, В. Петришин, Б. Олесницький, Р. Сочинський, А. Якимів,

Рочестер, Н. Й., д-ри М. Логаза, О. Тимочко,

Філядельфія, Пен., д-р М. Корнилів,

Балтімор, Мериленд, д-р Я. Хмілевський,

Чікаґо, Іллійной, д-ри Т. Воробець, Ю. Городиловський, Р. Ґаванський, А. Ґорчинський, С. Дмоховський, І. Козій, Т. Лапичак, П. Моцюк, В. Стефурак, А. Хрептовський,

Північна Дакота (поза Відділами), д-р А. Жуковський.

Голова з'їзду привітав також присутнього на залі найстаршого віком (83 роки) практикуючого лікаря-українця, д-ра Степана Суковапченка з Рочестеру, Н. Й.

Наукова частина з'їзду почалась того ж дня (після спільного обіду учасників і їх родин) доповідями д-ра Г. Никифорука н. т. «Публічне здоров'я і значення дентистики» та д-ра М. Огризла н. т. «Клінічне значення білкових змін у крові». Цією частиною наукової конференції, яка закінчилась у суботу, проводив д-р Р. Цурковський.

Того ж вечора відбувся бенкет з участю 400 осіб. Товстмайстрами були д-ри Б. Олесницький і Я. Березовський. На бенкеті промовляли: Преосв. Ісидор Борецький, єпископ Східньої Єпархії Української Католицької Церкви в Канаді, (Владика провів також молитву), о. Легеняк, що відчитав привіт від Преосв. Михаїла, Архиепископа Української Греко-Православної Церкви Канади (пізніше молитвою закінчив бенкет), Михайло Стар, міністер праці Федерального Уряду Канади, д-р Іван Кучерепа, член федерального парляменту Канади, сенатор Василь Вал, д-ри Б. Макарушка, Р. Осінчук, Р. Цурковський, Я. Воєвідка і проф. Є. Вертипорох. По бенкеті відбувся «весняний равт» з участю понад 500 осіб. Аранжерами були д-ри М. Орловський і М. Остафійчук.

Другого дня з'їзду (неділя) після Богослужень в українських церквах і по спільному обіді, Наукова Конференція продовжувалась під проводом д-рів І. Чолгана і Р. Цурковського.

Доповіді у спільній залі відчитали: д-р Л. Дмоховський — «Пістряк і віруси — минулість, теперішність і майбутність у світлі електронно-мікроскопових дослідів» та д-р Я. Хмілевський — «На що хворували й від чого вмирали наші князі».

Дальші доповіді відбувалися в двох окремих залях. Доповідали д-р Р. Бабин — «Дайте йому паличку», д-р Ю. Трухлий — «Течії в розвитку хребетного злиття» і д-р Василь Трухлий — «Наполегливість гомологічних реакцій тканин при псевдовагітності». Всім трьом прелеґентам присутні висловили признання за виголошення цих технічно тяжких рефератів дуже гарною, термінологічно бездоганною українською мовою. На психіятричні теми говорили д-р Т. Решетило — «Терапія емоційних недомагань у загальній медицині» і д-р О. Берест — «Мітичний світогляд і підсвідомість». Д-р Т. Терлецька-Антонович прочитала доповідь н. т. «Зміни в серцевому м'язі при недомаганні нирок», а д-р П.

Джуль — «Хірургічне лікування хронічних запалень середнього вуха». Тому що не вистарчило часу на відчитання інших приготованих і плянованих рефератів, вони були лише коротко зреферовані, а саме: д-ра Р. Осінчука «Болі серця і сусідніх органів у світлі різничкової діягностики», д-ра І. Чолгана — «Дитяча і материя смертність при цезаревих розтинах», д-ра Б. Филипчака — «Сеґментальний ентерит» і проф. д-ра В. Плюща (Німеччина) — «Про лікування легеневої туберкульози циклосериною».

Наприкінці відбулися наради членів УЛТА над різними організаційно-програмовими справами, на яких окрему доповідь виголосив д-р Б. Олесницький. Присутні на цих нарадах вирішили підтримати морально й матеріяльно заповіджену участь українських учених у недалекому міжнародньому з'їзді істориків у Стокгольмі. Пожертви започаткував д-р М. Сіменович, декларуючи на цю ціль 100 дол. Окреме привітання вислано генеральному секретареві НТШ проф. д-рові В. Кубійовичеві, що приходить до здоров'я після недуги. До привіту долучено 200 долярів, зібраних між присутніми.

З'їзд закінчився офіційно о год. 8-ій вечора, але до пізньої ночі відбувалися в різних менших приміщеннях готелю товариські гутірки різних гуртків давніх знайомих і приятелів, а також неофіційна зустріч членів Головної Управи УЛТА і Управи УМТК.

Третій Науковий З'їзд був імпозантніший, ніж попередні. Він мав окреме важливе значення — поперше тому, що включав урочисте відзначення першої декади існування УЛТА, подруге, тому, що у великій мірі додатньо вплинув на скріплення об'єднання українських лікарів і дентистів ЗДА й Канади, що помогло створити спільну тривку організацію, сьогоднішне УЛТПА.

Вибір місця з'їзду був щасливий. Участь у ньому членів т-ва зросла, зокрема збільшилася вдесятеро кількість канадійських колеґ, які досі не перевищували й одного десятка. У бенкеті взяли участь визначні представники торонтського громадянства. В додатку було ще накручено на стрічку інтерв'ю з основоположником УЛТА д-ром Р. Осінчуком та д-р Л. Дмоховським.

З'їзд мав деякі недотягнення, що виникнули з одного боку через неясне організаційне відношення Українського Медичного Т-ва в Канаді до Централі УЛТА. УМТК офіційно уважалося його Відділом, але в прихованій тайною дійсності уважало себе вповні окремішнім. З другого боку треба згадати невелике зацікавлення організацією, не поінформованість Головної Управи УЛТА про становище в Торонті та брак стислого контакту з канадійськими колеґами, який нав'язано щойно на коротко перед з'їздом.

Через ці несприятливі обставини підготова з'їзду почалась доволі пізно й відзначалась браком ентузіязму Головної Управи, браком координації і зайвим подвоюванням зусиль і коштів. Пляно-ваної однодніпки не видано, просторіших приміщень не вдалось здобути, багато точок наукової та товариської частин програми укладалось у поспіху, іноді в «останній хвилині», деякі реферати продовжувались далеко поза визначений їм час і не вистачило часу на виголошення інших цікавих доповідей та переведення ділової конференції. На жаль, і після цього з'їзду текстів наукових доповідей не збережено і тільки дві з них поміщено в «Лікарському Віснику».

Одначе треба підкреслити, що завдяки взаємному толерантному й тактовному становищу Головної Управи УЛТА й проводу УМТК, з'їзд без уваги на недотягнення, пройшов у гармонії та дружній будуючій атмосфері. Добро загальної справи перемогло провінційні амбіції. Ця перемога завершилась остаточним об'єднанням двох організацій, що сталося за кілька місяців.

Четвертий Науковий З'їзд Українських Лікарів Америки й Канади відбувся 26 і 27 тревня 1962 р. в приміщеннях готелю Статлер-Гілтон у Дітройті, Мічіґен. Підготову й організацію з'їзду перевели Головна Управа УЛТПА і Управа місцевого Відділу Т-ва Мічіґен.

З'їзд почався о год. 9 ранку реєстрацією учасників, яку перевели окремо для цього делеґовані секретарки. Зареєстровано 198 лікарів-медиків і лікарів-стоматологів, які репрезентували такі відділи УЛТПА: Іллінай (38), Метрополія Нью-Йорк (33), Торонто (31), Огайо (28), Мічіґен (22), Середній Нью-Йорк (12), Бофало (6), Мериленд (6), Пенсильванія (1), Міннесота (1). Членів УЛТПА з-поза Відділів (т. зв. Відділ Централі) було 10, українських лікарів не членів т-ва — 6, лікарів інших національностей — 4. Крім того, зареєстровано 89 дружин лікарів, 11 чоловіків лікарок і 14 студентів медицини.

З'їзд відкрив його господар і одночасно голова Відділу Мічіґен д-р П. Джуль точно о год. 10 ранку. Привітальну промову виголосив голова УЛТПА д-р Р. Сочинський, стверджуючи велику вагу цього з'їзду, як дальший крок уперед у розвитку УЛТПА та як вияв внутрішніх сил і живучости української організованої лікарської громади. Він підкреслив особливе суспільно-політичне значення з'їзду завдяки фактові, що на американському континенті, за тисячі миль від України майже всі науково-клінічні доповіді виголошуються українською фаховою мовою, коли в Україні дозволено цю мову вживати тільки в публікаціях чи доповідях нижчого рівня і то вже в дуже обмеженім засягу — доказ пляно-

вого й систематичного винищування української вільної науки та культури.

Далі д-р Сочинський запропонував обрати президію з'їзду в такому складі: голова — д-р М. Сіменович, провідники І-ої секції — д-ри Ю. Городиловський і Ю. Кушнір, секретарі — д-ри А. Лемішка і С. Клюфас; провідники ІІ-ої секції — д-ри Ф. Решетило і М. Мицик, секретарі — д-ри В. Білинський і Р. Стеткевич. Цю пропозицію з'їзд одноголосно затвердив.

Після того д-р І. Дутко, секретар Мічіґенського Відділу та співорганізатор з'їзду прочитав 56 привітальних телеграм і листів.

На з'їзд прибув голова місцевої Американської Медичної Асоціяції д-р Ралф Купер з усним привітом від своєї організації та представники українських установ, серед них голова НТШ в Канаді д-р Є. Вертипорох. Усіх їх присутні оваційно привітали. Нашу молодшу медичну ґенерацію заступали члени новозасно-ваної при УЛТПА «Медичної Громади», очоленої студентами мед. Ларисою Зубаль і Міласом Лебедовичем.

Ранішню наукову сесію у спільній залі почав д-р Р. Осінчук доповіддю «Протикоаґуляційна терапія у внутрішній медицині». Наступну доповідь виголосив д-р Л. Дмоховський н. т. «Сучасний стан дослідів над ролею вірусів у патогенезі пістряка», а завершив сесію д-р М. Грещишин доповіддю «Хемотерапія гінекологічного пістряка».

Під час ранішньої наукової сесії дружини лікарів зустрілись при каві й вислухали цікаву лекцію на актуальні жіночі теми. У третій окремій кімнаті діти учасників з'їзду провели милий час на грах і забавах під фаховим доглядом спеціяльного виховника.

Після спільного обіду учасників з'їзду, їх родин і гостей (понад 250 осіб) та групового фотографування почалася точно о год. 1.30 по-полудневa наукова сесія у двох секціях, в окремих залях.

У І-шій секції прочитано такі доповіді:

Д-р О. Берест — «Світла й тіні модерної медицини», д-р М. Логаза — «Хвороба Райтера», д-р І. Розгін — «Матеріяли до історії української ветеринарно-медичної науки» (за відсутнього автора доповідь прочитав д-р Р. Барановський), д-р Д. Антонович — «Випадок оживлення серця ударом п'ястука», д-р С. Парфанович — «Відношення молодечої злочинности до умового недорозвитку», д-р М. Марків — «Важливість неврологічної організації до читання».

У ІІ-гій секції виголошено такі реферати (всі ілюстровані діяпозитивами):

Д-р Т. Воробець — «Клінічний дослід методи викриття протитіл у хворих туберкульозою», д-р Р. Цурковський — «Супінаційна

сублюксація», д-р Ю. Трухлий — «Чому гуцули носять черес», д-р В. Трухлий — «Вжиток парацервікальних і пудендних блъоків у породових болях», д-р О. Рижій — «Косервативний підхід до ампутацій долішніх кінцівок», д-р Т. Шеґедин — «Прогрес офтальмології в останніх 10-ти роках».

Усі доповіді, крім двох (д-рів Л. Дмоховського і М. Маркова), виголошено українською мовою. За малими винятками вони були цікаві змістом, оригінальні й відзначалися науковим рівнем.

Закінчуючи наукову сесію, д-ри Ф. Решетило і Ю. Городиловський подали резюме доповідей та коротку їх характеристику.

У спільній залі відбулася ділова конференція під проводом д-ра Р. Сочинського. Її відкрив коротким вступним словом д-р Б. Олесницький, заступник голови УЛТПА, ілюструючи можливості посилення суспільно-харитативної діяльности Управ Відділів та окремих членів УЛТПА. В дискусії взяло участь коло 20 колеґ, висуваючи, крім тем порушених у вступному слові, цілий ряд інших актуальних і пекучих проблем, напр., збільшення медичного доросту й доплив нових членів до УЛТПА, заохочування шкільної молоді до студій медицини, дентистики й фармації, створення стипендійного фонду, контакт з лікарями в діяспорі й тими, що народилися в Америці й Канаді (українського походження), удержування взаємин з лікарськими товариствами інших національностей, підтримку наших наукових інституцій, катедри українознавства, інших здоровно-харитативних і громадських організацій, поширення видавничої діяльности УЛТПА з метою збереження й посилення української медичної науки (напр. видання українських медичних термінологічного, біографічного й бібліографічного словників) та інші справи.

Під час пополудневих нарад влаштовано для родин учасників наукової сесії прогулянку до різних цікавіших дільниць міста Дітройту й околиць.

Того ж вечора відбувся величавий бенкет і баль, започаткований гутіркою при коктейлях, з участю коло 600 осіб. Молитви проказали о. монс. С. Кнапп перед вечерею, а після неї о. мітрат М. Лящук.

На бенкеті промовляли д-ри П. Джуль, Р. Сочинський, Р. Осінчук, Т. Лапичак, а від громадянства — адв. І. Панчук, ред. В. Душник і ред. М. Бажанський. Під час балю, крім великої високоякісної оркестри, виступала з великим успіхом джезова капеля, створена членами Відділу УЛТПА Ілліной.

Другого дня, в неділю, в наміренні з'їзду відправлено Богослуження в українських церквах Непорочного Зачаття, св. По-

крови і св. Йоана Хрестителя. Душпастирі церков тепло згадували про УЛТПА і ролю українських лікарів серед суспільства.

По обіді в приміщеннях Міжнароднього Інституту відбулась окрема сесія для громадянства з популярно-медичними рефератами д-ра Р. Осінчука («Проблеми старости»), д-ра Т. Лапичака («Лікар-пацієнт-громадянство»), д-ра І. Мосійчука («Радіоактивність та її вплив на людський організм») і д-ра М. Грушкевича («Недоліки модерної відживи»). У сесії взяло участь понад 50 громадян, які засипали доповідачів питаннями.

Старанням окремої Редакційної Колеґії (д-р П. Джуль, д-р І. Дутко і ред. Б. Нижанківський) видано з нагоди з'їзду 48-сторінкову однодніВку «Лікарський Альманах», де, крім вищезгаданих авторів, помістили статті д-р Р. Сочинський, д-р В. Прокопович, д-р С. Парфанович, Юрій Тис-Крохмалюк і Василь Щербій. Мистецьке оформлення запроєктував Едвард Козак.

Четвертий Науковий З'їзд був чи не найкращий з усіх дотеперішніх. У ньому взяло участь досі найбільше число українських лікарів (понад 1/3 усього тодішнього членства УЛТПА), членів їх родин, зорганізованих студентів медицини й місцевого громадянства.

Крім широкої передз'їздової інформації в «Лікарському Віснику», в обіжниках і листах Головної Управи до Відділів і в загальній пресі (статті д-рів Р. Осінчука, Б. Олесницького, О. Рижія та інших), напередодні з'їзду відбулась пресова конференція Управи Мічіґенського Відділу й голови УЛТПА з кореспондентами дітройтських щоденників. У її висліді поміщено в місцевій американській пресі теплі дописи про з'їзд та українську справу. Після з'їзду появилось багато прихильних статтей майже в кожному українському часописі в ЗДА, Канаді й поза океаном.

Завдяки старанній однорічній підготові Управи Відділу й Головної Управи УЛТПА, стислій їх співпраці через особисті зустрічі (поїздки) та телефонічний і листовий контакт усі точки з'їзду переведено точно, згідно з плянуванням і в визначеному часі. Вперше в історії УЛТПА тексти *всіх* рефератів збережено й надруковано в «Лікарському Віснику».

Вигідні просторі й гарні приміщення елегантного готелю та велика кількість різних кімнат не тільки вплинули додатньо на загальний настрій і товариське зближення, але й облегшили справне переведення усіх імпрез, нераз кількох у тому самому часі. Цікавими, корисними й успішними інноваціями з'їзду були популярно-медична сесія для ширшого загалу, окрема культурно-розвагова програма для дружин і дітей учасників, деякі приємні

точки під час бенкету й балю, поважна грошова підтримка однієї фармацевтичної фірми тощо.

Гарним здобутком для історії української медицини була з'їздова однодніка, видана Мічіґенським Відділом.

Однак не обійшлось і без тіней. Представляючи осіб, що сиділи за головним столом, забулося згадати, що це голови поодиноких Відділів УЛТПА, офіційні репрезентанти широкого членства. Тому були запити, чому, мовляв, виявляється пошану молодшим, коли старшим, деяким дуже заслуженим колеґам, дозволяється перебувати на загальній залі. Через непередбачені перешкоди, без вини організаторів частину особистих запрошень розіслано пізніше, ніж було пляновано. Ці дрібні недотягнення, хоч викликали деяку критику, на успіх з'їзду шкідливо не вплинули.

П'ятий Науковий З'їзд Українських Лікарів Америки й Канади відбувся 20-го червня 1964 р. в залях готелю Комодор в Нью-Йорку, як вислід спільних зусиль Головної Управи УЛТПА і Управи місцевого Відділу метрополії Нью-Йорк. На вибір цього міста вплинула відмова Відділу УЛТПА Боффало влаштувати з'їзд у себе, також бажання більшости Відділів. Узято до уваги і ту обставину, що Світова Виставка в Нью-Йорку заманить до участи в з'їзді також гостей з-за океану.

На з'їзд прибуло 109 лікарів і дентистів з таких Відділів УЛТПА: Метрополія НьюЙорк (50), Іллінай (12), Огайо (10), Торонто (7), Монтреал (6), Мічіґен (5), Нью Інґленд (5), Пенсильванія (3), Середній Нью-Йорк (3), Міннесота (2), Меринленд (1), Едмонтон (1), один лікар українець — не член УЛТПА і 4-ох лікарів інших національностей. Членів родин (дружин лікарів, чоловіків лікарок і дітей) було 37, разом 146 осіб.

З'їзд почався о год. 8.30 ранку реєстрацією учасників. О год. 10 голова Відділу УЛТПА метрополії Нью-Йорк, одночасно господар з'їзду д-р Б. Шебунчак привітав присутніх українською та англійською мовами. Офіційно відкрив з'їзд короткою промовою голова УЛТПА д-р М. Зарицький. Він покликав Президію в особах д-ра Б. Гординського, д-ра М. Мицика і голів наукових секцій: для секції ч. 1 — д-ра Б. Макарушку і д-ра А. Хрептовського, для секції ч. 2 — д-ра Л. Дмоховського та д-ра В. Трухлого.

Від централі Литовського-Американського Лікарського Т-ва привітав З'їзд голова д-р В. Канаука, кол. студент Київського Університету і голова Нью-Йоркського Відділу цього т-ва, д-р В. Терціонас. Обидва підкреслили традиційну приязнь українського і литовського народів та спільні змагання за свободу.

У загальній, ранішній науковій сесії виголосили доповіді д-р Р. Осінчук на тему «Колагенні захворювання» і д-р Л. Дмоховський (дві доповіді): 1. «Найновіші досліди над білокрів'ям у звірят і людей» і 2. «Папільома горлянки».

Під час полудневої перерви відбувся спільний обід для учасників з'їзду і їх родин та ділова конференція з участю членів Головної Управи УЛТПА (д-ри Б. Олесницький, І. Чолган, О. Волянський, Ю. Кушнір), кол. голів УЛТПА (д-ри Р. Осінчук, Я. Воєвідка, Б. Макарушка і Р. Сочинський), головного редактора «Лікарського Вісника» (д-р Т. Лапичак), голів Відділів метрополії Нью-Йорк (д-р Б. Шебунчак), Іллінoй (д-р А. Хрептовський), Торонто (д-р М. Мицик), Монтрель (д-р Р. Струмінський), Огайо (д-р І. Подриґуля), Мічіґен (д-р П. Джуль), Середній Нью-Йорк (д-р О. Ґудзяк), голови Стипендійної Комісії (д-р Р. Мороз), голови Фармацевтичної Секції (мґр. М. Головатий) та членів Управ Відділів Торонто (д-р Г. Шиманський) і Нью Інґленд (д-р І. Кизик). Нарадами проводив голова УЛТПА д-р М. Зарицький і його перший заступник д-р П. Глібович. Під час Ділової Конференції обговорено справи «Лікарського Альманаха», «Лікарського Вісника», українського медичного термінологічного й біографічного словників, Стипендійного Фонду, наступного Наукового З'їзду, спонсорування англомовної Енциклопедії Українознавства та деякі організаційні проблеми.

По обіді в окремих залях відбулися наукові засідання.

В секції І-ій виголошено такі доповіді:

Д-р В. Трухлий — «Застосування естрогену в застановленні надмірного росту в дівчат», дискутант — д-р Ю. Трухлий; д-р Ю. Ґной — «Нові методи лікування серцевих аритмій», дискутант — д-р К. Гайдученко; д-р Б. Вассель — «Психодинаміка депресії», дискутант — д-р А. Тершаковець; д-р Б. Филипчак — «Хірургічне лікування пептичної виразки з перспективи часу», дискутант — д-р Ю. Криницький; д-р С. Парфанович — «Деякі клінічні форми алькоголізму», дискутант — д-р Е. Грабарчук; д-р О. Берест — «Стресс чи спадковість?» (дискутант не прибув через недугу).

В секції ІІ-ій виголошено такі доповіді:

Д-р О. Сохан — «Злоякісний тумор Бреннера і його відношення до муцинозної кистаденоми», дискутант — д-р І. Чолган; д-р Б. М. Волянський — «Новий підхід до діягнози пістряка груди», дискутант — д-р Т. Терлецька-Антонович; д-р П. Джуль — «Регабілітуюча хірургія вуха» та «Пістряк горлянки», дискутант — д-р В. Петришин; д-р К. Рогозинський — «Гоєння ран»; д-р Ю. Трухлий — «Лікування артриту шийного хребта», дискутант — д-р В. Тищенко.

По вичерпанні програми наукових секцій їхні провідники у спільній залі звітували коротко про реферати їх секцій.

Науковим координатором з'їзду був д-р Ю. Трухлий.

У бенкеті, що відбувся того ж дня ввечері, взяла участь 151 особа. Молитву проказав о. О. Засійбіда. Короткі промови виголосили д-ри Б. Шебунчак (також був товстмайстром), М. Зарицький, Р. Осінчук, Л. Дмоховський, а від громадянства особисто вітали з'їзд п. Й. Лисогір, проф. О. Андрушків, п. І. Василишин, д-р М. Чировський, п. П. Шпірук, інж. Грицай та інж. Р. Галібей. Відчитано понад 20 письмових привітів.

Рівночасно з ранішними науковми засіданнями відбулась зустріч дружин лікарів, влаштована Жіночою Секцією Відділу метрополії Нью-Йорк. Тут виголошено доповідь про Світову Виставку в Нью-Йорку.

Напередодні з'їзду в п'ятницю 19 червня 1964 р. в залі Українського Народнього Дому в Нью-Йорку влаштовано сесію медичних популярних доповідей для громадянства. Реферати виголосили д-р М. Грушкевич — «Недоліки модерної відживи», д-р Б. Цимбалістий — «Психосоматична інтерпретація снів» і д-р І. Кизик — «Костоїд зуба, його причини й запобігання». Понад 60 громадян вислухало доповідей і забирало слово у жвавій дискусії.

В неділю 21 червня 1964 р. багато учасників, зокрема позамісцевих, відвідувало Світову Виставку, а також гостинні доми своїх колеґ і знайомих.

З нагоди з'їзду Відділ метрополії Нью-Йорк видав 64-сторінкову однодневку з статтями д-рів Б. Шебунчака, М. Зарицького, Б. Олесницького, Я. Воєвідки, Р. Сочинського, М. Орловського, С. Вороха, п-ні О. Терлецької та ред. І. Кедрина, а також з деякими статистичними матеріялами про діяльність і склад Відділу.

П'ятий Науковий З'їзд був безсумніву ознакою дальшого розвитку УЛТПА.

Науковий рівень рефератів був високий. У бездоганному переведенні з'їзду в усіх його частинах було видно великий вклад праці Головної Управи й Метрополітального Нью-Йоркського Відділу УЛТПА, що використали досвід організаторів попередніх з'їздів.

Гарною новинкою було введення коротких корефератів т. зв. дискутантів, здебільша колеґ тої самої чи спорідненої з доповідачами спеціяльности. Треба це завдячувати окремому науковому координаторові д-рові Ю. Трухлому.

Важним досягненням було видання чепурної з'їздової однодневки.

Темною сторінкою з'їзду була наполовину менша, ніж два роки тому, фреквенція лікарів, зокрема прикро відчувалась неприсутність більшости членів місцевого Відділу, найчисленнішого в системі УЛТПА, й повна відсутність (не враховуючи поодиноких осіб) громадянства метрополії Нью-Йорк в товариських імпрезах з'їзду. Майбутність покаже, чи можна виправдати таку подію цілим рядом малих, родинних святкувань (весілля, хрестини), і великим національним святом (відкриття пам'ятника Шевченкові у Вашінґтоні), що відбулось через один тиждень.

Шостий Науковий З'їзд Українських Лікарів Америки й Канади відбувся у днях 28 і 29 травня 1966 р., у готелі Пік-Конґрес, у Чікаґо, Ілліной, спільними заходами Головної Управи й Управи Відділу УЛТПА Ілліной, яка делеґувала окрему Комісію для підготовки й перевдення З'їзду з таким складом докторів: А. Хрептовський — голова, П. Пундій, Р. Ковальський і М. Коленський — члени.

З'їзд почався, після реєстрації 170 учасників-членів Т-ва, в суботу, 28 травня урочистим відкриттям, яке перевів голова Відділу УЛТПА Ілліной д-р В. Трухлий, як господар З'їзду. Молитву прочитав о. Монс. Леськів, а після виголошення привіту від Єпископа Ярослава Ґарбо хор «Сурма», під дириґентурою проф. І. Трухлого, відспівав академічний гимн «Ґавдеамус ігітур» і кілька українських пісень.

Президію Наукового З'їзду обрано в складі докторів: В. Врецьона — предсідник, Р. Ґаванський і В. Трухлий — заступники, А. Ґорчинський і мґр. фарм. М. Головатий — секретарі.

Першим промовляв, голова УЛТПА д-р Б. Олесницький, вітаючи всіх присутніх, зокрема бувших голів УЛТПА, які взяли участь у з'їзді, підкреслив велике значення з'їздів і медичного сектора української науки поза межами рідного краю і проголосив конкурс на стипендії фонду УЛТПА ім. проф. Панчишина, яких завданням є заохотити українську молодь до студій медицини, дентистики й фармації. Стипендійний Фонд, побудований на добровільних пожертвах членів УЛТПА виносив тоді 6,000 дол.

Секретар місцевого Відділу д-р М. Коленський відчитав надіслані привіти від Кардинала Йосифа Сліпого, від Митрополитів Української Католицької Церкви: Максима Германюка й Амвросія Синишина, Архиєпископа Української Православної Церкви в ЗДА Мстислава Скрипника та Єпископів: Ніла Саварина і Йосифа Шмондюка. Милий привіт прислали студенти медицини з Еспанії. Особисті привіти започаткував представник Польського Лікарського Товариства у Чікаґо, а за ним вітали З'їзд представники: Об'єднання Українських Ветеринарних Лікарів, Т-ва Укр.

Інженерів Америки, УНСоюзу (інж. Куропась), Т-ва Державного Відродження України, НТШ (д-р Р. Осінчук), Пласту (д-р Б. Макарушка), Союзу Українок Америки, Укр. Науково-Публіцистичного Інституту (д-р Т. Лапичак), Укр. Учительської Громади, «Самопоміч» та інші.

Численні писемні й усні привіти забрали багато часу й тому пленарна наукова сесія З'їзду, у формі панелю на тему: «Сучасне ліуквання вінцевих хвороб серця», почалася із спізненням. Модератором панелю був д-р Р. Осінчук, панелістами д-ри: Я. Барвінський (кардіо-васкулярний хірург із Вінніпеґу), Ю. Ґной (кардіолог з Нью-Йорку) та О. Сохан (патолог з Йонкерсу, Н. Й.).

Також з опізненням почалась Ділова Конференція, яка, хоч тим разом не мала заздалегідь уплянованої програми, але піднесла багато організаційних та громадських проблем, які викликали широку й цікаву дискусію, що затягнулася до пізнього вечора. Порушувано такі справи, як безстороннє становище Головної Управи до церковних справ, проблеми «Лікарського Вісника» і «Лікарського Альманаху», зацікавлення УККА і його Конґресом, проблеми нищення більшовиками української культури й науки, підтримка «Катедри Українознавства» і співпраця з «Термінологічним Осередком» в Нью-Йорку.

Другого дня З'їзду відбувались наукові доповіді у двох окремих секціях. Предсідником першої, т. зв. Інтерністської Секції, був д-р Б. Гординський. У цій Секції прочитано такі реферати: д-р Т. Антонович: «Гередитарні гематурії», д-р М. Байда: «Виразки у дітей», д-р Т. Воробець: «Дискразії крови в наслідок хемотерапії», д-р Б. Гординський: «Вплив терпенів на холестеремію і холелітіязу», мґр. М. Грушкевич: «Значення посту у лікуванні», д-р Я. Мигайчук: «Наслідки діяння сучасних ліків на зубощелепну систему», д-р Т. Залуцький: «Відношення структури до активности анальґетиків», д-р В. Плющ: «Соціяльне, епідеміологічне значення, діягностика та лікування туберкульози старечого віку», д-р Ю. Руденський: «Спорошковане золото, як матеріял у сучасній дентистиці», д-р М. Фішер-Слиш: «Діябет у дітей», д-р Р. Турко: «Нефроґенна поліцитемія», і д-р І. Чинченко: «Вплив глутамінової кислоти і дріжджевого екстракту на фаґоцитозу бруцел нейтрофілами».

Предсідником другої, т. зв. Хірургічної Секції був д-р Я. Воєвідка. Тут прочитано такі доповіді: д-р Я. Барвінський: «Хірургічне лікування хворіб серцевих клапанів», д-р Бобечко: «Проблеми нижніх кінцівок у дітей», д-р П. Джуль: «Пістряк пазухи «Гаймора», д-р М. Грищишин: «До діягнози і лікування пістряка яєчників», д-р О. Рижій: «Нові методи диференціяльної діягно-

стики жовтяниці», д-р О. Сохан: «Пістряк яєчника», д-р Ю. Трухлий: «Індикації для артродези хребта», д-р Б. Филипчак: «Хірургічне лікування хронічного панкреатиту», д-р Л. Стефанівська: «Клінічна електроміографія», д-р В. Трухлий: «Запобігання викликаних естроґеном пітуітарних туморів застосуванням проґестерону у щурів», д-р Т. Шеґедин: «Кріохірургія катаракти» і д-р М. Бих: «Травматичне пошкодження статево-сечових шляхів».

На обох Секціях відчитано 24 реферати, усі, крім двох, українською мовою. Координатором наукової частини З'їзду був д-р Б. Филипчак.

Одночасно з Шостим Науковим З'їздом і в його рамках відбувався перший у вільному світі З'їзд Українських Фармацевтів під проводом голови Секції при УЛТПА мґ-ра М. Головатого та проф. фарм. д-ра Т. Залуського.

Підчас пополудневої перерви учасники наукових секцій взяли участь у спільному обіді.

Увечорі у просторій та приємній залі відбувся бенкет з участю біля 450 осіб. Господарі З'їзду попросили до президіяльного столу всіх бувших голів УЛТПА, тодішнього голову Т-ва, головного редактора «Лікарського Вісника», представників обох українських Церков і громадянства. Бенкетом провадив дуже майстерно д-р Ю. Городиловський. Промовляли д-ри: Б. Олесницький, голова УЛТПА, д-р Р. Осінчук, основоположник Т-ва, д-р Т. Лапичак, гол. редактор «Лікарського Вісника», а також гість з Голівуду, фільмовий артист українського походження Володимир Палагнюк (Джек Пеленс), який інформував присутніх про свої пляни створення фільму про «Мазепу». Концертову частину виповнили мистецькі виступи жіночого квартету під дириґентурою д-ра В. Касараби, сольоспів д-ра І. Рудавського, його дует з д-ром Б. Бальком, і д-р Тамара Коломиєць. Після бенкету відбувся баль, у який внесла багато радости оркестра місцевих лікарів при участі акордіоніста д-ра А. Хрептовського.

Шостий Науковий З'їзд відзначався тим, що майже всі наукові доповіді, за винятком кількох, були на задовільному науковому поземі. Це був ще один доказ великої та пильної праці наших лікарів на еміґрації та їх наукового вкладу в розбудову української медичної науки поза межами нашої Батьківщини. Між доповідачами було кілька професорів медичних коледжів та ряд добре відомих в Америці чи навіть у світі науковців, Тільки шість доповідачів були старшого, чи середнього віку, які починали свою лікарську кар'єру ще на рідних землях. Решта — це були наші молоді надійні науковці, які осягнули свій науковий стаж вже тут в Америці чи Канаді.

Організація З'їзду, яка спочивала здебільша в руках господарів З'їзду, Управи Відділу УЛТПА Іллінoй, була дбайлива, з'їздові залі були просторі, вигідні й догідні для проведення різних кулюарних засідань і приватних зустрічей. Під час З'їзду відбулась мистецька виставка праць українських малярів і показ дитячих вишивок — заслуга Секції Дружин Лікарів при Відділі. Милим додатком до З'їзду були гостинні прийняття, що їх зробили чікаґські колеґи і їх дружини для позамісцевих гостей у їх гарних домах увечорі першого дня З'їзду в приємній атмосфері затяглись до «третіх півнів».

Цього року деякі колеґи вперше приїхали на З'їзд і висловлювали своє задоволення, обіцяючи вже ніколи з'їздів не пропускати. Одначе, бракувало інших, знаних колеґ, які з незрозумілих причин уникають з'їздів.

У науковій частині є це, мабуть, хронічна болячка наших імпрез, багато часу забрали усні привітання представників місцевих і центральних організацій і відчитування писемних привітів. Бенкет був також переладований довгими промовами, які тратили свій ефект серед гамору при столах.

Сьомий Науковий З'їзд Українських Лікарів Америки і Канади відбувся в приміщеннях готелю Шато Шамплейн в Монтреалі, Канада, в днях 24—26 травня 1968 року. Господарем З'їзду був місцевий Відділ УЛТПА.

Реєстрація учасників почалася вже в п'ятницю 24 травня 1968 р. в 3 год. по полудні.

Наукову частину відкрив голова Відділу УЛТПА Монтреалю д-р Б. Волянський. З'їзд привітали уступаючий голова Відділу д-р В. Коваль і голова Головної Управи УЛТПА д-р Ю. Трухлий. Хор лікарів Відділу УЛТПА Іллінoй відспівав академічний гімн «Ґавдеамус ігітур», до чого прилучились усі присутні.

У програмі пленарної сесії д-р Р. Осінчук відчитав реферат: «Державна охорона здоров'я в Українській Народній Республіці» (з приводу 50-ліття). Відчитано також реферат д-ра В. Плюща: «Сучасний стан охорони здоров'я в Україні».

Симпозіюм на тему: «Що нового в сучасній медицині» відбувся з участю д-рів: Б. Волянський (Клінічна Патологія), С. Ворох (Дентистика), П. Джуль (Отоляринґологія), М. Гук (Анестезія), В. Трухлий (Гінекологія й акушерство), Ю. Трухлий (Ортопедична хірургія), Т. Шеґедин (Офтальмологія). Координатором симпозіум був д-р Б. Шебунчак.

Наукова частина була поділена на інтерністську й хірургічну секції, які відбувались у окремих залях.

В Інтерністській Секції, якої головою був д-р Б. Олесницький, відчитано наступні доповіді: інж. І. Яцушко: «Плянування й архітектура сучасних шпиталів», д-р М. Димицький: «Хемія і фармакологія анальґетиків», д-р М. Юзич: «Ласер: фізичні основи й застосування в медицині», д-р Б. Волянський: «Патологічні зміни в серцях налогових алькоголіків», д-р Д. Тодосійчук: «Гістоплазмоза в Канаді», д-р Р. Турко: «Губчаста нирка» і д-р В. Плющ: «Сучасний стан охорони здоров'я в Україні».

В Хірургічній Секції, де головували д-ри: Ю. Трухлий і П. Джуль, виголошено наступні реферати: д-р П. Смильський «Хірургія спотвореної долішньої щелепи», д-р М. Гук: «Критерії переливання холодної крови», д-р Д. Антонович: «Епідуральний блюк — світла й тіні» (перегляд на основі 365 випадків), д-р П. Джуль: «Трахеотомія», д-р Т. Шеґедин: «Хвороба Бовена», д-р А. Михальчук: «Анастомоза сечеводу», д-р Р. Турко: «Проблеми після ґастроктомії», д-р Р. Бабин: «Хірургія ревматичного артриту коліна та кульшевого суглобу» і д-р Ю. Трухлий: «Безпосереднє застосування протез в ампутаціях нижньої кінцівки».

Підсумки праці Інтерністської Секції подав д-р Б. Олесницький, Хірургічної — д-р П. Джуль. Разом прочитано 14 рефератів.

Після наукової частини відбулась коротка гутірка про адміністраційні справи УЛТПА.

О 7 год. вечора почався у розкішній залі бенкет і баль. Частину вечора виповнила офіційна програма, яку вів д-р С. Клемчук. Головним промовцем був д-р Я. Кальба, секретар Комітету Українців Канади, який говорив про ролю українців у політичнім і культурнім житті Канади. Коротко промовляв д-р Р. Сочинський, підкресливши швидкий розвиток УЛТПА Монтреалю, який за 51/2 років свого існування зумів зорганізувати й перевести VII-ий Науковий З'їзд. Д-р Р. Сочинський пригадав присутнім день заснування Відділу 17 листопада 1962 р., коли то він, як тодішній голова УЛТПА, прилетів до Монтреалю на основуючі Загальні Збори, щоб допомогти завершити підготовчу організаційну працю, які вели разом місцева група ініціяторів на чолі з д-ром Р. Турком і Головна Управа УЛТПА.

Товариська гутірка і танці тягнулись до 2 год. ранку.

VII-ий Науковий З'їзд відзначався доброю організацією і вмілим переведенням. Факт, що вся праця спочивала в руках Управи місцевого, наймолодшого і не дуже численного Відділу УЛТПА, доказав живучість і динамізм зорганізованого українського лікарського світу. Елеґантні приміщення модерного готелю додавали З'їздові поваги й упримнювали побут учасникам. Наукова частина була на відповідному поземі. Доповіді, крім двох, виголошено

українською мовою. Цікавою іновацією був симпозіюм про новини в медицині.

Недотягненням З'їзду було те, що час на наукові доповіді обмежено до 2 1/2 годин, що не дало змоги на дискусії над доповідями, ані на повне використання не раз цінних наукових матеріялів доповідачів.

Rostyslav Sochynsky, M. D.

SCIENTIFIC CONVENTIONS OF UKRAINIAN MEDICAL ASSOCIATION OF NORTH AMERICA

(A Summary)

From its very inception, the Ukrainian Medical Association of North America (UMANA) has been mindful of the importance and need for holding scientific conferences or conventions for its membership. An unpretentious start was initiated at the Association's first constituent assembly, held on January 22, 1950, with three papers read on professional-social themes. Still modest in effort, such scientific conferences continued to be held at every subsequent general meeting. In fact, from 1952 on, they became an indivisible part of every general meeting until 1955. It was at the Association's Sixth General Meeting, held on May 28 of that year, that its president, Dr. Roman Osinchuk, proposed, and the meeting adopted, to hold scientific conferences in the form of conventions every second year. Henceforth, UMANA's scientific conventions were to play a seminal role in the organization's exponsion and themselves were to assume an impressive degree of professionalism.

Thus, the first full-fledged UMANA's Scientific Convention was convened at the Carter Hotel in Cleveland, Ohio, on June 2, 1956, with 87 members from the USA and seven members from Canada participating. The number and diversity of topics read and discussed at the convention served as evidence of UMANA's growing activity. Following the discussion of medical affairs, some 300 persons took part in a banquet and dance. This cultural and entertaining feature of the convention was to be introduced at each and every convention thereafter.

The Second Scientific Convention, held at the La Salle Hotel in Chicago, Illinois May 30—31, 1958, repeated the performance of its predecessor and attracted some 40 more members than the first convention. Moreover, papers by Drs. W. Petryshyn, L. Dmochovski and R. Simens-Simenovich were read in the English language, while others were presented in the Ukrainian language. Also, for the benefit of the participants, a booklet, *"Likarsky Almanakh"* (Medical Almanac), was edited and distributed. Consisting of 116 pages, the

booklet contained the convention program, a listing of Ukrainian physicians in the state of Illinois, articles, announcements and advertisements. Two lectures were devoted to the memory of Prof. M. Panhyshyn, a leading authority in medecine among Ukrainian physicians.

The Third Scientific Convention coincided with the Association's 10th anniversary and was held in Toronto, Canada, May 28—29, 1960. It was a momentous gathering, registering 79 UMANA members from the USA and 63 from Canada, in addition to welcoming some 500 guests who paid the conventions a visit. Informed of the event, CBC, the Canadian radio broadcasting network, recorded portions of the proceedings and also filmed some episodes of the gathering. Dr. B. Makarushka, president of UMANA, reviewed the Association's work for the past ten years, while UMANA's founder, Dr. R. Osinchuk, traced the history of Ukrainian medical organizations in the Ukraine, desribing the difficult lot of Ukrainian physicians during and after World War II, and outlined the incipient efforts to organize Ukrainian physicians in the USA and Canada. The Association's president-elect, Dr. R. Sochynsky, also recounted the initial difficulties in obtaining Ukrainian physicians in America, mentioning the salient events of the organization's past activites and pointing out its progress and shortcomings.

Honorary scrolls were presented to Drs. Roman Osinchuk, Yaroslav Voyevidka, Myroslav Simenovich, Gregory Shymansky and Leontiy Maksymonko, as were commendations to a number of members for their devoted work at their respective branch locations. More than 400 persons attended the banquet, among them such distinguished guests as the Most Reverend Isidor Boretsky, Bishop of the Eastern Eparchy of the Ukrainian Catholic Church in Canada; the Reverend Leheniak, representing the Most Reverend Mikhail, Archbishop of the Ukrainian Greek Orthodox Church of Canada; the Canadian Federal Labor Minister Michael Star; Dr. Ivan Kucherepa, member of the Federal Parlament; and Senator Vasyl Val.

Among other things, the convention passed a resolution to finance the trip of those planning to attend the International Convention of Historians in Stockholm, Sweden, for which purpose donations were collected on the premises.

Further testimony to UMANA's expansion in terms of membership, participation at conventions and overall activity was the Fourth Scientific Convention held at the Statler Hilton Hotel in Detroit, Michigan, May 26—27, 1962. The number of registered members participating was 198, in addition to 6 non-member physicians, 4 physicians of non-Ukrainian nationality, and 114 guests, including

the wives, husbands, and children of those attending. Among the guests present were also the president of the local American Medical Association, Dr. Ralph Cooper; Dr. Y. Wertyporoch, representing the Shevchenko Scientific Society of Canada; and two Ukrainian medical students, Larysa Zubal and Milas Lebedovych, representing the newly formed student medical organization. Fourteen lectures were delivered. The convention resolved to concentrate its efforts on attracting the younger generation in the medial profession, establishing contacts with Ukrainian physicians and dentists abroad as well as with non-Ukrainian medical associations, expanding the publications of UMANA to encompass the fields of terminology, biography, and bibliography and founding a scholarship fund for aspiring Ukrainian medical students.

Some 600 persons attended the banguet and dance. A new item introduced into the program was the holding of medical lectures by Drs. R. Osinchuk, T. Lapychak, I. Mosijchuk, and M. Hrushkevych at the International Institute, for the benefit of the local Ukrainian community. A. 48-page *"Likarsky Almanakh"* was again distributed to participants. For the first time ever, all papers read at the convention found their way into *"Likarsky Visnyk"*. The convention seemed to be the most successful one yet.

The subsequent scientific convention, the Fifth, held at the Hotel Commodore, New York City, June 20, 1964, turned out to be tomewhat of a disappointment, for only 109 regular members attended, in addition to 1 non-member, 4 of non-Ukrainian nationality, and 37 family members. The president of the Lithuanian-American Medical Association, Dr. Va. Kanaukas, and the head of its New York branch, Dr. V. Tercionas, greeted the convetion, as did J. Lesawyer, president of the Ukrainian National Association, Prof. O. Andrushkiv of the Shevchenko Scientific Society, and others. A 64-page *"Likarsky Almanakh"* was distributed at the meeting. The introduction of medical panel coordinated by Dr. Geo. Truchly was an innovation at the convention.

The problem of participation was reduced at the Sixth Scientific Convention, which opened at the Peak Congress Hotel, Chicago, Illinois, May 28—29, 1966, to a gathering of 170 members. Twenty-four lectures were delivered, and a host of business items were dealt with. The convention resolved to name the Scholarship Fund after the late Prof. Panchyshyn and expressed gratification at the drive for voluntary contributions which raised $ 6,000 for the Fund. Problems connected with the publiation of *"Likarsky Visnyk"* and *"Likarsky Almanakh"* were discussed as well as the Association's stand toward the Ukrainian churches and the Ukrainian Congress

Committee of America. A resolution was made to extend support to the Chair of Ukrainian Studies at Harvard University, and to cooperate with the Terminology Center in New York City. For the first time, Ukrainian pharmicists held their own scientific meeting within the framework of the current UMANA convetion under the direktion of Mr. M. Holovaty and Dr. T. Zalucky.

The convention was welcomed iy His Eminence Cardinal Joseph Slipy; the Most Reverend Maksym Hermaniuk and Amvrosiy Synyshyn, Metropolitans of the Ukrainian Catholic Church; the Most Reverend Mstyslav Skrypnyk, Archbishop of the Ukrainian Orthodox Church in the U.S.A.; the Most Reverend Bishops Neal Savarin and Joseph Shmondiuk. Among the notables attending the banquet was movie star Jack Palance, who is of Ukrainian descent. An art exhibit of Ukrainian artists-painters was arranged, as was an emboidery fashion show for children.

The subsequent Seventh Scientific Convention was moved to Canada and took place at the Chateau Champlain Hotel in Montreal, May 24—26, 1968. Since the convention year coincided with 50th annivesary of the proclamation of Ukraine's independence, two lectures were devoted to the historic event: "National Health Care-system in the Ukrainian National Republic" by Dr. R. Osinchuk and "Present State of Health Care in the Ukraine" by Prof. V. Plushch. For the first time, at its conventions, UMANA held a symposium whose theme was "What Is New In Contemporary Medicine". All but two of the fourteen lectures were delivered in the Ukrainian language. The scientific work of the convention was divided into two groups — medical and surgical — with Dr. B. Olesnicky presiding over the first section and Dr. G. Truchly and P. Dzul co-chairing the second section.

З М І С Т

Передмова . . . . . 5—9

Василь Плющ. Медична освіта в Україні . . . 11—95

Василь Плющ. Медична наука в Україні у першій половині XX-го сторіччя . . . . . 96—160

Василь Плющ. Медична преса в Україні . . 161—190

Роман Осінчук. На стійці народнього здоров'я . 191—224

Роман Осінчук. Наукове Товариство ім. Т. Шевченка та українські лікарі . . . . . 225—255

Ростислав Сочинський. Двадцять років Українського Лікарського Товариства Північної Америки . . 256—309

Ростислав Сочинський. Наукові З'їзди УЛТПА за 20 років існування Товариства . 310—335

CONTENTS

Foreword . . . . . 5—9

Vasyl Plushch, M. D. Medical Education in the Ukraine 11—95

Vasyl Plushch, M. D. Medical Science in the Ukraine during the First Half of the Twentieth Century . 96—160

Vasyl Plushch, M. D. Medical Journals in Ukraine 161—190

Roman Osinchuk, M. D. Guarding National Health . 191—224

Roman Osinchuk, M. D. The Shevchenko Scientific Society and Ukrainian Physicians . . . . . 228—255

Rostyslav Sochynsky, M. D. Twenty Years of the Ukrainian Medical Association of North America . . 256—309

Rostyslav Sochynsky, M. D. Scientific Conventions of Ukrainian Medical Association of North America 310—335

Іменний покажчик буде вміщено у третьому томі «Матеріяли до історії української медицини».